

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Інститут журналістики

Журналістика

Науковий збірник
(заснований у 1976 р.)

Випуск 15 (40)

2016

Свідоцтво про державну реєстрацію видано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Серія КВ № 5744 від 10 січня 2002 р.

Усі права застережені.

Посилання на матеріали цього видання під час їх цитування обов'язкові.

Голова редколегії

Володимир Різун, д-р філол. н.

Головний редактор

Наталя Сидоренко, д-р філол. н.

Редакційна колегія:

Валерій Іванов, д-р філол. н.,

Олесь Гоян, д-р філол. н.,

Іван Крупський, д-р і. н.,

Олександр Чекмишев, д-р соц. ком.,

Володимир Сергійчук, д-р і. н.,

Олександр Мелешенко, д-р філол. н.,

Леся Городенко, д-р соц. ком.,

Tadeusz Wallas, Dr. Habil. in Humanities (Польща),

Juergen Grimm, Dr. Habil. (Австрія),

Анастасія Волобуєва, к. соц. ком. (відповідальний секретар)

Рекомендовано до друку

вченою радою Інституту журналістики

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

протокол № 9 від 15 березня 2016 р.

Постановою президії Вищої атестаційної комісії України від 26 червня 2015 р. № 1-05/1 збірник включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук із соціальних комунікацій.

Журналістика : наук. зб. / за ред. Н. Сидоренко. – К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. – Вип. 15 (40) – 232 с.

У збірнику висвітлено суттєві питання історії, теорії та практики журналістики; розглянуто проблеми становлення та функціонування засобів масової інформації в Україні та за її межами; досліджено творчість видатних діячів на публіцистичній ниві.

Для викладачів, наукових працівників, журналістів, аспірантів, студентів, істориків, культурологів.

Електронна версія наукового фахового видання передана до Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на депозитарне зберігання та для представлення на портал наукової періодики України (див.: <http://www.nbuv.gov.ua>).

ЗМІСТ

ДО ДЖЕРЕЛ

Попович Юлія. Ідея єдності України крізь призму художніх публікацій на сторінках часопису «Промінь» (1922 –1923).....	5
Бойко Максим. Місцева преса Чернігівщини: реалії та перспективи.....	20
Кобинець Алла. Шевченківська тематика на сторінках «Запорізької правди»: формування у читачів національно-патріотичного світогляду.....	37

ГРАНІ

Герасимчук Надія. Моніторинг сучасних українських педагогічних журналів	55
Бойко Алла. Образ «русского мира» в інформаційному просторі України	69
Павлюк І. Реалії та міфи українського мистецько-інформаційного простору 1990–2000 рр.: підсумки та проєкції	84
Консевич О. Образ України у польському тижневику «POLITYKA» після Революції гідності	117

ЖАНРОВІ ПОШУКИ

Харитоненко Олена. Звіт у сучасній науковій публіцистиці: різновиди, особливості жанрової моделі.....	137
Соловійов Максим. Українські телеканали в мережі: інтернет-мовлення (2009–2015)	155
Георгієвська Вікторія. Жанрова структура партійної преси України: традиції і сучасність.....	166

Школьна Олена. Один із уроків історії	180
Писати про історію, відчувати історію, мислити нею.....	193
Навроцька Тетяна.	
Вогонь його серця	193
Юрченко Карина.	
Хроніка відчуттів	197
Алтухова Наталія.	
Історія про «сьогоднншнє і вчорашнє життя»	200
Романів Ірина.	
«Історія не твого життя».....	202
Романенко Катерина.	
Дукля – маленке слово, велике значення	206
Сатановська Любoв. Творча поліфонія	210
Григоришина Сабіна.	
Зі скарбниці історії української журналістики.....	213
Бублій Ірина.	
78 особистостей в історії України	219
Юрчик Юлія.	
Майстри історичної візуалізації	222
Присяжнюк Олександра.	
Історія очима газети «День»	225
Нікуліна Аліна. «Вуле ву чайок, мсьє?».....	227

УДК 070(477)(092)

**ІДЕЯ ЄДНОСТІ УКРАЇНИ
КРИЗЬ ПРИЗМУ ХУДОЖНІХ ПУБЛІКАЦІЙ
НА СТОРІНКАХ ЧАСОПИСУ «Промінь»
(1922–1923)**

ПОПОВИЧ Юлія, асп.

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, e-mail: julichka91@ukr.net.

У статті з'ясовано, наскільки ідея соборності України відображена в публікаціях творів художньої літератури, які побачили світ упродовж 1922–1923 рр. на сторінках чернівецького літературно-наукового журналу «Промінь». Звертається увага на складні суспільно-політичні умови, цензуру в умовах румунської влади на Буковині, крізь які довелося пробиватися українському слову з метою єднання всіх українських земель в єдину незалежну державу. До аналізу залучено поетичні та прозові твори відомих (П. Тичина, Д. Загул, К. Поліщук, М. Підгірянкa) та початкуючих (М. Марфієвич, О. Вільшина, К. Ластівка) на той час письменників. Робиться висновок, що «Промінь» міцно стояв на позиціях соборності в умовах бездержавності української нації, брав на себе місію відстоювання національної ідентичності, а письменники, порушуючи у своїх творах спільні проблеми для всіх українських земель, пришивидишували процес творення Української держави.

Ключові слова: соборність, національна ідея, часопис «Промінь», періодика Буковини, поезія, проза.

Вступ. Досі в українському журналістикознавстві не створено окремої праці про перший на Буковині в 1920-ті рр. літературно-науковий орган, який концептуально орієнтувався на духовну єдність українців усіх розділених частин України. У науковій літературі першими подали невелику інформацію

про часопис «Промінь» автори монументальної праці «Буковина. Її минуле і сучасне» [1]; окремі аспекти цього часопису вивчав О. Романець [6]; частково про журнал писали О. Губар, С. Дігтяр, О. Романець та Л. Чернець [2]. В «Енциклопедії українознавства» [3] міститься невелика замітка про чернівецьке видання. Докладніше заснування та функціонування «Променя», його структуру, змістове наповнення висвітлив у своїй праці М. Романюк [7]; коротку інформацію про журнал подав С. Кость в «Історії української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика)» [4]. Однак жоден із зазначених дослідників докладно не зупинявся на аналізі художніх і літературно-критичних публікацій у «Промені», предметом наукових студій не ставала соборницька редакційна концепція видання.

Метою статті є спроба виявити, систематизувати та здійснити тематичний аналіз тих художніх творів, в основі яких лежить концепція соборності українського народу та українських земель, що завжди була актуальною, тим паче на початку ХХ ст. *Об'єктом* дослідження є чернівецький літературно-науковий журнал «Промінь» (1922–1923), предметом – художні твори на сторінках видання, в яких декларувалася ідея єдності українського народу та українських земель.

Методи дослідження. Для проведення дослідження історію становлення та розвитку журналу «Промінь» розглядаємо за допомогою історико-описового методу. При з'ясуванні особливостей проблемно-тематичного наповнення художніх публікацій у виданні використано методи аналізу та синтезу.

Результати й обговорення. Щоб охарактеризувати організаційно-тематичні аспекти зазначеної теми, варто побіжно визначити стан української журналістики Північної Буковини (територія сучасної Чернівецької області) на межі ХІХ–ХХ ст. Традиційно дослідники виділяють чотири періоди в розвитку

української преси на Буковині: австрійський, румунський, радянський та власне український в умовах відновлення незалежної держави. В австрійський період українське друковане слово залежало від багатьох чинників, насамперед політичного курсу державної влади та рівня національної свідомості мешканців краю. На Буковині, як і в Галичині, періодика на своїх початках (кінець 60-х – початок 70-х рр. XIX ст.) була москвофільською і відстоювала «єдиний рускій мір». Оскільки ця теза ворожа українській національній ідеї, то свідомі сили краю, вчасно зрозумівши сутність такої періодики, почали боротьбу за власне українську народовську пресу. Зазначимо, що п'ятнадцятилітня боротьба між москвофілами й народовцями Буковини завершилася перемогою останніх – 1 січня 1885 р. почала виходити в Чернівцях перша справді українська газета «Буковина», що стала дороговказом, за яким пішов розвиток української суспільно-політичної, націоналістичної, фахової преси в краї. Роль «Буковини» в піднесенні національного духу українців важко перебільшити.

Свого часу відомий літературознавець та пресознавець О. Романець стверджував, що в австрійський період на Буковині виходило майже півтори сотні українських часописів. Проте ситуація погіршилася з приходом у край Румунії. Автори монографії «Буковина. Її минуле і сучасне» [1] писали, що відносна свобода для української преси за австрійського періоду зазнала значного удару під час Першої світової війни, а з окупацією Буковини румунськими військами була повністю скасована. Незважаючи на жорсткість румунської цензури, особливо в перше десятиріччя, українці краю все ж спромоглися відновити певні пресові органи або заснувати нові. Так, із певними перервами до 1922 р. проіснувала вчительська газета «Каменярі», соціал-демократична партія видавала газети «Воля народу» (1919–1921), «Робітник» (1921–1923). Колишні члени націонал-демократичної партії та «Руської Ради» видавали «Народний голос» (1921), «Зорю» (1923–1925), щотижня виходив «Рідний Край» (1926–1930). У 1922 р. виходив сатирично-гумористичний листок «Щипавка». Отож у складне

перше десятиріччя румунської окупації українське слово на Буковині не видавалося. Зазначимо, що українська періодика краю в цей час залишалася на міцному ґрунті національної єдності з усім українським народом. У пам'яті буковинців жили історичні події недалекого минулого – багатотисячне народне віче 3 листопада 1918 р., яке заявило про волю населення української частини Буковини увійти до складу ЗУНР.

На позиціях соборності українців стояв і місячник «Промінь», що виходив у Чернівцях у 1921 р. (вийшло два числа) та впродовж 1922–1923 рр. Ініціатором його заснування було одне з найпотужніших національних товариств у Чернівцях – Українське академічне товариство «Союз». На титульній сторінці першого числа зазначено його гасло: «Праця єдина з недолі нас вирве!», а нижче під назвою – «Редагує: Комітет». У нижній частині титулки видруковано як епіграф останню строфу з поезії Лесі Українки «Досвітні огні»: «Вставай, хто живий, в кого думка повсталала! Година для праці настала! Не бійся досвітньої мли, – Досвітній огонь запали, Коли ще зоря не заграла». Ліворуч вертикальною колонкою подано зміст.

«Промінь» спочатку готувався як суто літературний орган і мав популяризувати твори молодих письменників. Проте після двох випусків у травні-червні 1921 р. він «заперестав виходити тому, що власті застановили [його] разом з закриттям «Союза» і видання його органу» (1922. – Ч. 2. – С. 64). Очевидно, цим можна пояснити й заяву нового «Променя», що з'явився вже в січні 1922 р.: «... подаємо до відома, що наш місячник не є тим органом, що його видавало академічне товариство «Союз» (1922. – Ч. 1. – С. 1). На обкладинці нового місячника, крім назви, зазначено: «Видає і редагує: Комітет молоді».

Із редакційної статті (1922. – Ч. 1. – С. 1–2) стає зрозумілим напрям журналу. В умовах, коли «по всіх усядах кипить боротьба за політичну самостійність», громадянство повинно цікавитись змінами в житті. Головну ставку редакція робила на молодь, яка повинна «збудитися зі сну» та «вчитись, як на світі жити», «щоб стати чесним і щирим громадянином на службі

народові». Редакція закликала надсилати статті зі сфери науки, літератури і критики.

Художні публікації в «Промені» поділяємо за родо-жанровими ознаками на дві групи: поезія та проза. За нашими підрахунками, поезію в журналі репрезентують 25 поетів, серед яких засновники української літератури на Буковині Ю. Федькович (1834–1888) та С. Воробкевич (1836–1903). Початок XX ст. представлений іменами буковинців Д. Макогона (1881–1961) і С. Канюка (1880–1945). Серед тих, хто починав свою кар'єру в поезії, – М. Марфієвич (1898–1967), К. Ластівка (1893–1975) та О. Вільшина (1899–1924). «Промінь» мав за честь друкувати вірші П. Тичини (1891–1967) і Д. Загула (1890–1944), поетів-емігрантів К. Поліщука (1891–1937) та Д. Геродота (1882–1975), поета з Вінніпега В. Купченка (1897–1966) та М. Підгірянки (1881–1963) з Галичини. Не всі вірші підписані справжніми прізвищами авторів, часто це були псевдоніми чи криптоніми, окремі з них понині залишаються не розкритими.

Поезію «Променя» (1922. – Ч.1) відкриває вірш Марійки Підгірянки «Так. Я плакати буду із болю...». Поетеса символістського спрямування бере на себе відповідальність продовжити огненне слово Лесі Українки в складні повоєнні роки (вірш датується 1920 р.). Із тексту твору стає зрозумілим, що надії про єдину суверенну державу розвіялись, розділені українські землі зайняли різні держави, але це не приводить її до розпачу, а, навпаки, вона заявляє: «Так. Я плакати буду із болю, / Але сльози мої вогняні. / Мої сльози заіскряться в полю / І палитимуть серця в борні» (с. 9). На підсилення думки М. Підгірянки в цьому ж числі знаходимо вірш поета-наддніпрянця М. Старицького «До молоді». Із семи строф опубліковано лише чотири, саме ті, що несуть у собі найбільший виховний заряд – заклик любити Україну:

*На вас, завзяті-юнаки,
Борці за щастя України,
Кладу найкращії думки,
Мої сподіванки єдині.*

Хай кат жене, а ви любіть

Свою окрадену країну.

За неї сили до загину

І навіть душу положіть (1922. – Ч. 1. – С. 20).

На шпальтах «Променя» апробував свої поезії молодий буковинський поет М. Марфієвич, під звуки пісні якого «Похідна» учасники Буковинського народного віча 3 листопада 1918 р. домагалися прилучення австрійської частини української землі до України. У поезії «Квіти» (Ч. 1) можна простежити наслідування відомого вірша О. Олесь «Айстри». Хоч деякі дослідники наголошують на невдалості такого наслідування, та все ж у вірші звучить мотив болю за тими, хто «впав зарання ... на довгий, тернистий – свій шлях» (с. 22), мотив, який був поширений в стрілецькій поезії воєнного та повоєнного часу. М. Марфієвич належав до когорти молодих людей, котрі не хотіли миритися з окупаційним режимом на Буковині. Поет боровся з ворогом словом, орієнтуючись в думках на Київ як столицю єдиної держави. Очевидно через це під назвою вірша поета знаходимо в журналі білі плями з написом «Сконфісовано!» (1922. – Ч. 9/10. – С. 225; 1923. – Ч. 3/4. – С. 85). Найяскравіше думка митця про єдність буковинських українців із усією Україною звучить у вірші «Кобилянській (Привіт з приводу тридцять'ятих роковин діяльності Ольги Кобилянської)» (1922. – Ч. 2. – С. 34):

Вітають Тебе – серед громів війни

Народу Твогого хоробрі сини...

І вся Україна – що сяє в борбі,

Глибокий поклін засилає Тобі,

Ти вірно сповняєш святий заповіт,

Від Неньки за це Тобі – вдячний привіт.

М. Марфієвич у роки Першої світової війни брав участь в італійському поході, де загинуло чимало його побратимів-українців. Одному з таких героїв він присвятив вірш «Пам'яті покійного Арсена Мандрика» (1922. – Ч. 3. – С. 82). У творі стверджується думка про невмирущість ідеалів, за які боровся побратим, а далі вона розгортається у поезії «Великдень»

(1922. – Ч. 4. – С. 97). На думку поета, справжнє великоднє свято для буковинських українців настане тоді, «Як пірвемо важкі кайдани При шумі радісних пісень...».

У завуальованому образі невмирущої Боркині М. Марфієвич у вірші «Невмируща» дає зрозуміти, що це образ страдниць України. У канву вірша введено міфічний образ Марса – бога війни, та алегоричний образ «Марени на чорній конині з кривою коосою в руках». Очевидно, що в цих образах треба зрозуміти чорні сили системи, яка «встеляла землю людськими трупами», «сіяла невіру і страх». Кінцівка вірша – це віра в перемогу Невмирущої: «Устане Свята Невмируща, І в бій вона знову піде... Пропаде пустьельная пуца В порпурі проміння зійде. А сонце засвітить на волі Їй вовіки сіяти буде!...» (1922. – Ч. 6. – С. 172).

Восени 1919 р. у Чернівцях відбулося повстання солдатів 113-го стрілецького полку. Його учасники висунули вимоги під гаслом єдності з Наддніпрянською Україною, за що були вкинуті як політв'язні до найсуворішої румунської тюрми «Галата». Як відгук на підтримку повсталих, М. Марфієвич згодом написав однойменну поему, а в спареному 7/8 числах «Променя» (1922) умістив вірш «Галата», що став епілогом до майбутньої поеми. Гуцул Іван – герой вірша, знаючи про близьку смерть, роздумує у в'язниці: «Нічого... Пройдуть мої болі, Колись стане легше мені – Засвітить день ясної волі У рідній моїй стороні!.. Пробудиться вся Україна, Весь нарід, що в тюрмах стогнав» (с. 201).

До когорти авторів «Променя» належав поет, прозаїк, літературознавець Корнелій Ластівка. Це тонкий лірик, якого порівнюють із В. Кобилянським. Найбільшим поетичним твором поета є драматичний етюд «Плач Єремії». Твір побудований на матеріалі біблійних легенд із життя давніх євреїв, чим за ідейним спрямуванням, стилістикою тексту нагадує «Мойсея» І. Франка. Картини, в яких змальовано руїни Сіону, ридання єврейського народу, на нашу думку, співзвучними тому станові, в якому опинилася окупована Буковина під владою Румунії. К. Ластівка, як і І. Франко, апелює до народу:

*Народе мій, всіма людьми забутий,
Який нещасний ти, який убогий...
Ти мов той дуб, що лист опав із нього,
І як той сад, що вже води не має...* (1923. – Ч. 3/4. – С. 78).

Твір К. Ластівки закінчується пророчими словами Єремії, котрі можна трактувати як віру в перемогу поневолених українців: «О, горе, горе вам, усім катам! Усі погинете самі в неволі. Це мої сльози спадуть вам на душу. Єгова вас помстить за наше горе І за оці святі руїни!» (с. 81).

Серед активних авторів «Променя», котрі у своїх творах мріяли про єдину об'єднану Україну, поважне місце відводимо досвідченому поетові та прозаїкові, шкільному учителеві Д. Макогону. Його вірш «В тяжку годину» – це заклик до українців Буковини любити свою Україну: «В тяжку, безсонячну годину, В часі кровавих сліз і мук, – Любіть, кохайте Україну І не щадіть для неї рук» (1923. – Ч. 5–7. – С. 132).

Тяжінням до матері-України, передчуттям неминучих суспільних змін позначені вірші молодшої поетеси Ніни Падури (Присвята ідейному студентству // 1922. – Ч. 5), триптих «Чорні фалі», підписаний криптонімом «О. В-чук» (1923. – Ч. 3/4), вірш Олесенка «Напровесні» (1923. – Ч. 5/7). Привертає увагу поезія в прозі Ореста Петрійчука (О. Мох) «Хвала Творцеві Сил!» (1922. – Ч. 7/8), присвячена «Івасеві Г., що мучиться в тюрмі». Мініатюра закінчується пристрасними словами: «За дужість ясного грому, що розіб'є України тюрму».

Редакція «Променя» підтримувала зв'язок з авторами, які опинилися в еміграції, і тим духовно об'єднувала українців. Через їхнє сприйняття читачі бачили трішки інший образ України, доповнений «тугою по рідному краю» (Геродот Д. Не порань // 1922. – Ч. 6; Дараган Ю. Нікому не кажи, що нагострені гостро ножі // 1923. – Ч. 3/4; Поліщук К. Дар // 1923. – Ч. 2).

Публікації віршів поетів із Наддніпрянщини суворо контролювалися румунською цензурою. Так, у 1922 р. (ч. 9/10) із трьох віршів П. Тичини було надруковано два – «Плуг» і «По

хліб ішла дитина...», на місці третього вірша – лише біла пляма з надписом «Сконфісовано» (с. 22). З причини відсутності архіву редакції «Променя» нині складно визначити назву третього твору. Д. Загул репрезентований двома поезіями революційного часу – «По катакомбах...» та «Чи не марні марно мрії...» (1922. – Ч. 9/10), які входили до збірки «Марія і Мара». Характерно, що в «Промені» постійним було поетичне слово Т. Шевченка, Лесі Українки, цитування їхніх творів у наукових, публіцистичних, критичних статтях.

Вірші, опубліковані в журналі впродовж 1922–1923 рр., особливо молодих буковинських поетів, не завжди відповідали високим художнім вимогам, проте вони були за своєю суттю щирими і найважливіше – виражали природний потяг українців Буковини до єдності зі всіма кровними братами. Отже, заслугою редакції є те, що вона проводила лінію духовного єднання цілої нації довкола національної ідеї, готуючи тим самим ґрунт і до географічного об'єднання народу в одній незалежній державі.

Вагоме місце за обсягом посідає в «Промені» проза. За нашими підрахунками, у журналі надруковано понад 40 творів двадцятьох авторів. За жанровими ознаками це новели, оповідання, нариси, повісті. Серед авторів Е. Байда-Горленко, Е. Волянський, І. Гаврилюк, О. Дучимінська, О. Задума, О. Кобилянська, К. Ластівка, Ю. Мандрик, А. Падоліст, К. Поліщук та ін. У контексті порушеної проблеми можемо виділити незначну частину творів, у яких провідним був мотив антинародного характеру Першої світової війни, зокрема опис трагічної долі українців Буковини. Так, у кількох числах «Променя» (1922. – Ч. 4. – С. 102–106; Ч. 5. – С. 130–135; Ч. 6. – С. 162–170) надруковані маловідомі новели О. Кобилянської «Василка», О. Дучимінської – «Дзвони» (1922. – Ч. 9/10. – С. 228–231). Серед малих прозових форм подано нариси. По-смертно обнародовані нариси з циклу «Війна» Ю. Мандрика. Цей талановитий юнак встиг побувати на італійському фронті,

а після служити в лавах першого українського війська, та тиф передчасно обірвав його життя. Перу Ю. Мандрика належать нариси «Могили» (1922. – Ч. 3. – С. 83–84), «Злиняють цвіти» (1922. – Ч. 7/8. – С. 202–203). Перший твір – це роздуми над похованнями тих, хто поліг не за свій народ і вітчизну, а за чужі їм інтереси; в іншому «прекрасні, живі квіти» уособлюють молодь над Дніпром, Прутом і Сяном, яка впала у кровавій бойні, а могили взяли «у свою безмежну пащеку самі ще пупінки квіток». Твір закінчується прокльонами війни з уст старого квітникаря: «Лиш кров та невинна ваша най спаде на ворогів лютих!.. Хай проклятий той буде мною, у кого іскра не зніметься повстати на спільного ворога...» (с. 203).

На італійському фронті написав кілька нарисів і молодий редактор «Променя» І. Пігуляк – «Війна» і «Заплата» (1922. – Ч. 1. – С. 16–18). Зокрема в останньому творі автор із сарказмом пише, що коли цвіт українського народу Буковини проливав свою кров «за цісаря» в Італії, то у їх рідному краї іменем того ж цісаря «зависали на вербах, гинули в лагерах» батьки тих героїв – «за злочин – державну зраду» (с. 18). На початку 1920-х рр. І. Пігуляк працював над більшим прозовим твором «Слідами нової руїни», в якому порушив тему громадянської війни на Наддніпрянській Україні (очевидно, автор був сам учасником тих подій, про що свідчить підзаголовок «Із записної книжки»). Загалом оцінка І. Пігуляка була правдивою, адже «гинули люди ради провокаторів, ради проводирів, що не знали чого бажали – хіба крові й крові» (1922. – Ч. 2. – С. 46).

«Великій трагедії людського життям» присвятив оповідання «Війна» К. Ластівка. Страшне обурення і внутрішньо напружений протест викликає опис степу «укритого трупами» після кривавого бенкету «демона смерті» (1923. – Ч. 5/7. – С. 114). До історичного минулого української нації повертає читача Е. Байда-Горленко в нарисі «На прогульці» (1923. – Ч. 2. – С. 53–54). Це художній переказ про кохання доньки польського воєводи Рох-Ковальського Єлени та легендарного козацького ватажка

Острияниці. К. Поліщук у «Казці палацу» веде розповідь про панський палац у селі Волосівці на Житомирщині, який колись належав князеві Любомирському, а потім графові Замойському.

З великої прози у «Промені» (1923. – Ч. 1. – С. 14–18; Ч. 3/4. – С. 86–90; Ч. 5/7. – С. 119–127) надруковано початок повісті Ілька Гаврилюка «Наболілі душі». З перших сторінок твору читач знайомився з головними персонажами – молодими людьми Юрасем та Мірою. Під впливом національно свідомого Юрася та поезії Бориса Грінченка дівчина доходить усвідомлення, що вона є українкою і лише «праця єдина» може «з неволі нас вирвати». Із сюжету випливає, що Юрась мусить їхати на Велику Україну, він заявляє: «Політична ситуація на моїй батьківщині склалася так, що вимагає моєї присутності» (Ч. 3/4. – С. 87). Наприкінці твору стає зрозумілим, що й на Буковині люди усвідомлювали сутність подій, які відбувалися по той бік кордону (на підрадянській Україні). Коли молоді люди зібралися на маївку (мабуть, на березі Дністра), то з вуст доктора Тухальського, котрий з сумом дивився на протилежний берег річки, прозвучала така думка: «Паскуди! Затіяли комуністичний експеримент над живими людьми, над мільонами нещасних жертв. Зруйнували все, наче якась дика орда. Страшно думать, що це творять люди двадцятого культурного віку» (Ч. 5/7. – С. 126). Отож можна лишень здогадуватись, що згаданий «експеримент» – це не що інше, як голод в Україні 1921 р. Ясність у ситуацію, що склалася, вносить і Юрась, котрий повернувся з-за Дністра: «Який контраст. Ми тут сміємось, радіємо, їмо смачні страви, а там черствому хлібові раді» (с. 126).

Висновки. Тож, підсумовуючи наш огляд, можемо ствердити: серед небагатьох періодичних друкованих органів, що виходили в період румунської окупації Північної Буковини (20-ті рр. XX ст.), журнал «Промінь» був одним із тих, що твердо стояв на позиціях соборності українців. Дослідження соборницького спрямування

буковинської преси в цілому і редакційної концепції «Променя» зокрема поки що залишаються на маргінесі наукових пошуків. У зв'язку з цим необхідність вивчення цих тематичних та структурних компонентів становить подальшу наукову перспективу.

Загалом констатуємо, що специфіка реалізації соборницької редакційної політики часопису знаходила своє відображення в художніх публікаціях, що мало вагоме значення у вихованні національної свідомості буковинців та в наповненні інформаційного простору інших українських земель. За нашими підрахунками, у часописі надруковано п'ятдесят два поетичних твори та майже чотири десятки прозових творів понад двадцяти авторів з досить широкою географією – від буковинців до наддніпрянців, об'єднаних темою соборності України. Опубліковані тексти мали б більшу силу впливу на читачів, якби не піддавались прискіпливій румунській цензурі. Проте навіть за таких умов журналістика спонукала думати та діяти на шляху до національної єдності. В умовах бездержавності української нації журнал брав на себе місію відстоювання національної ідентичності, прагнув в уяві читачів створити образ єдиної національної держави та тим пришвидшував процес державотворення в Україні.

1. Буковина. Її минуле і сучасне / за ред. Д. Квітковського, Т. Бриндзана, А. Жуковського. — Париж ; Філадельфія ; Детройт : Зелена Буковина, 1956. — 965 с.

2. Губар О. Літературна Буковина / О. Губар, С. Дігтяр, О. Романець, Л. Чернець. — К. : Дніпро, 1966. — 227 с.

3. Енциклопедія українознавства : словн. частина / голов. ред. проф. д-р В. Кубійович. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя, 1970. — Т. 6. — 2362 с

4. Кость С. Історія української журналістики (західноукраїнська преса першої половини ХХ ст.: структура, проблематика). — Львів, 2008. — Кн. 1. — 264 с.

5. Мельничук Б. Назавше двадцятип'ятилітній / Богдан Мельничук // Я – син вільного роду / упор., вступ. ст. і прим. Б. Мельничука. — Чернівці : Букрек, 2006. — С. 5—16.

6. Романець О. Великий Жовтень і літературне життя Буковини / О. Романець // Наук. записки Чернівецького державного ун-ту. — Сер. : Філологічні науки. — Чернівці, 1961. — Т. 48. — Вип. 15. — С. 9—46.
7. Романюк М. Українська преса Північної Буковини 1918—1940 рр. / М. Романюк. — Львів : Фенікс, 1996. — 196 с.
8. Український радянський енциклопедичний словник : у 3 т. — [2-ге вид.]. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1987. — Т. 3. — С. 34.

UDC 070(477)(092)

THE IDEA OF INTEGRITY OF UKRAINE THROUGH THE PRISM OF LITERARY PUBLICATIONS IN THE JOURNAL «PROMIN / BEAM» (1922–1923)

Popovych Julia, PhD student.

Department of Journalism Y. Fedkovych Chernivtsi National University, Fedkovich str., 2, Chernivtsi, Ukraine, e-mail: julichka91@ukr.net.

The article reveals how the idea of the Ukrainisn integrity is reflected in the literary works published on the pages of Chernivtsi literary and scientific journal “Promin» during 1922–1923. Attention is given to the complex of social and political conditions, to the censorship under the Romanian authorities in Bukovyna through which the Ukrainian word had to make its way in order to unite all the Ukrainian lands into a single independent state. The analysis involves the poetry and prose written by the well-known writers (such as P. Tychyna, D. Zahul, K. Polischuk, M. Pidhiryanka) and by the beginners also (such as M. Marfiiyevych, O. Vilshyna, K. Lastivka). The main conclusion is as the following: «Promin» firmly stood on the positions of integrity in the period of statelessness of the Ukrainian nation, it took over the mission of defending national identity, and writers, breaking in their works problems common to all Ukrainian lands, accelerated the process of creating the Ukrainian state.

Key words: unity, national idea, «Promin» («Beam»), periodicals of Bukovyna, poetry, prose

ИДЕЯ ЕДИНСТВА УКРАИНЫ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПУБЛИКАЦИЙ НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «ПРОМИНЬ» (1922–1923)

Попович Юлия

В статье выясняется, насколько идея соборности Украины отражена в произведениях художественной литературы, опубликованных на протяжении 1922–1923 годов на страницах черновицкого литературно-научного журнала «Проминь». Обращается внимание на сложные общественно-политические условия, цензуру в условиях румынской власти на Буковине, которые пришлось преодолевать украинскому слову с целью объединения всех украинских земель в единое независимое государство. К анализу привлекаются поэтические и прозаические произведения известных (П. Тычина, Д. Загул, К. Полищук, М. Пидгирянка) и начинающих (М. Марфиевич, О. Вильшина, К. Ластивка) в то время писателей. Делается вывод, что «Проминь» прочно стоял на позициях соборности в условиях отсутствия государственности украинской нации, выполнял миссию отстаивания национальной идентичности, а писатели, отображая в своих произведениях общие проблемы для всех украинских территорий, ускоряли процесс создания Украинского государства.

Ключевые слова: соборность, национальная идея, журнал «Проминь», периодика Буковины, поэзия, проза.

1. Bukovyna. Its past and present / ed. by. D. Kvitkovsky, T. Bryndzan, A. Zhukovsky. — Paris : Philadelphia : Detroit : Zelena Bukovyna, 1956. — 955 p.

2. Hubar O. Literary Bucovina / O. Hubar, S. Dihtiar, O. Romanets, L. Chernets. — Kyiv : Dnipro, 1966. — 227 p.

3. Ukrainian Encyclopedia : the dictionary part / ed. by prof. Dr. V. Kubyovych. — Paris ; New York : Molode zytтя, 1970. — Vol. 6 . — P. 2362.

4. Kost S. History of the Ukrainian journalism (Western press at the beginning of the XX century: structure, problems). — Lviv, 2008. — P. 1. — 264 p.

5. Melnychuk B. They are 25 years old forever / Bogdan Melnychuk // I'm the son of the free family / comp., introd. article and notes by B. Melnychuk. — Chernivtsi : Bukrek, 2006. — P. 5—16.

6. Romanets O. The Great October and literary life of Bukovina / O. Romanets // Naukovi zapysky Chernivetskogo derzh. universytety. — Series : Philology. — 1961. — Vol. 48. — Vyp. 15. — P. 9—46.

7. Romaniuk M. The Ukrainian press of Northern Bukovyna. 1918—1940 / M. Romaniuk. — Lviv : Feniks, 1996. — 196 p.

8. Ukrainian Soviet Encyclopedia Dictionary : in 3 vol. — [2nd ed.]. — K. : Main editorial office USE, 1987. — Vol. 3. — P. 34.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015

УДК 007 : 304 : 070

МІСЦЕВА ПРЕСА ЧЕРНІГІВЩИНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

БОЙКО Максим, асп.

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, e-mail: boykomaxim@ukr.net

У статті аналізуються публікації радянської місцевої преси (районних газет) Коропського, Бахмацького і Борзенського районів Чернігівської області, подається зіставлення контенту з сучасними виданнями цих же місцевостей. Пропонується модель розвитку місцевої преси, розглядаються проблемні моменти їх переходу від комунальної до приватної власності. Об'єкт дослідження – місцева преса Чернігівської області, зокрема бахмацька районна газета «Голос Присеймів'я», коропська районна газета «Нові горизонти», борзенська районна газета «Вісті Борзнянщини». Предмет дослідження – аналіз відмінностей контенту й структурної побудови цих же видань за 1986 та 2016 роки. Основні методи дослідження – робота з оригінальними примірниками районних газет Чернігівщини за 1986 та 2016 роки в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського, а також порівняльно- історичний та проблемно-хронологічний методи.

Ключові слова: місцева преса, контент, стаття, нова модель районної преси.

Вступ. У комунікаційній системі регіонів України місцева преса (районні газети) відіграють важливу роль у забезпеченні населення інформаційною продукцією. В невеликих містах та селах вони користуються популярністю, особливо серед аудиторії за 50. Проте є питання стосовно професійності співробітників місцевих редакцій, чи достатньо у них можливостей для відстоювання свого права на якісну журналістику.

Постійна увага науковців до проблематики регіональної (місцевої) преси свідчить про актуальність цієї теми. Стан сучасної регіональної преси розглядається в окремих публікаціях М. Карася [1], О. Мелешенка [2], А. Москаленка [3 ; 4], О. Чекмишева [5 ; 6], Л. Здіра [7]. Ролі регіональних ЗМІ в процесі державотворення присвячено публікації Ю. Ярмиша [8] та Б. Загайського [9]. Моніторинг стану сучасної регіональної преси проводиться у статті В. Ступак [10]. Місцеву пресу початку ХХ ст. у різних регіонах України вивчали: А. Волобуєва, О. Школьна, Н. Сидоренко, Т. Хітрова, Н. Яблоновська, М. Романюк, О. Дроздовська та ін.

Мета статті – провести паралелі й визначити зміни в тематиці та структурі сучасної місцевої преси в порівнянні з радянським періодом. Нині чимало практиків стурбовані питанням кардинальних змін редакційної політики, підвищення ефективності публікацій, їх впливу на суспільне життя регіону. Можливо настав час спростувати думки скептиків про те, що «районки» належать до вимираючого виду журналістики?

Методи дослідження. Основні методи дослідження – це моніторинг (пошук, опрацювання) оригінальних паперових примірників районних газет Чернігівщини за 1986 та 2016 рр. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського в Києві, а також порівняльно-історичний та проблемно-хронологічний методи, що дозволили провести аналіз, зіставлення та узагальнення на певній історичній дистанції (30 років).

Результати й обговорення. Зазначимо, що у 20–30-х рр. ХХ ст., а саме в період становлення СРСР в Україні був сформований особливий сегмент друкованих засобів масової інформації місцевої сфери розповсюдження – «районна преса» – газети, засновані й фінансовані місцевими організаціями Комуністичної партії Радянського Союзу практично в кожному адміністративному районі. У 1990 рр. після розпаду Радянського Союзу ці видання перейшли в комунальну власність органів

місцевого самоврядування. Слід зауважити, що в той час масової приватизації державних підприємств редакції комунальних засобів масової інформації не потрапляли під приватизацію і залишилися в комунальній власності.

Для прикладу візьмемо районну пресу Сіверського краю. В інформаційному просторі Чернігівщини створені прийнятні умови для діяльності суб'єктів інформаційних відносин та задоволення інформаційних потреб населення, захисту конституційного права на інформацію. Варто зазначити, що область складається з 22 адміністративних районів, у кожному з них повноцінно функціонують по кілька районних видань, як державних, так і приватних. Розповсюдження друкованих ЗМІ у роздріб переважно здійснюється через відділення «Укрпошти». Значна частина накладу, особливо комунальних газет, розповсюджується шляхом передплати.

Проблеми, з якими стикається комунальна преса, переважно лежать у фінансовій площині й пов'язані з недостатньою фінансовою підтримкою комунальних ЗМІ з місцевих бюджетів. Обмеженість коштів, а також зростання вартості паперу та поліграфічних послуг призводить до накопичення заборгованості перед поліграфічними підприємствами, де друкується більшість комунальних районних газет.

У зв'язку з несприятливою економічною ситуацією, підвищенням цін на папір та на поліграфічні послуги загалом, більшість комунальних видань була вимушена повернутися до чорно-білого друку, а також скоротити кількість сторінок. Це є ще одним доказом того, що час передавати місцеву пресу до приватних рук. Питання реформування друкованих ЗМІ, співзасновниками яких є органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, регулярно обговорюються під час зустрічей редакторів із керівництвом області. Загалом більшість редакторів комунальних ЗМІ висловлюються на підтримку роздержавлення та виступають за його прискорення, зокрема – за найскоріше законодавче врегулювання цього процесу.

Незалежно від форми власності головним критерієм ефективності діяльності місцевої преси є, насамперед, кількісний склад її аудиторії. На перший погляд, комунальна преса не може скласти конкуренцію приватній, оскільки постійний адміністративний, політичний та економічний тиск негативно впливають на якість інформаційних матеріалів, що, в свою чергу, не може позитивно впливати на авторитет редакції [11].

Згідно з даними офіційного сайту Чернігівської обласної державної адміністрації, в області зареєстровано 326 місцевих друкованих ЗМІ. Нині регулярно виходить у світ 67 назв місцевої періодики загальним разовим тиражем понад 650 тис. примірників, із них:

за сферою розповсюдження: в межах області – 34 видання, в межах районів – 24 видання, в межах міст – 9 видань;

за видами видань: 63 газети, 2 журнали, 2 збірники;

за тематичним спрямуванням: громадсько-, загальнополітичні – 32 видання; інформаційні, інформаційно-рекламні – 15 видань; рекламні та рекламно-інформаційні – 8 видань; релігійні – 5 видань; науково-популярні – 4 видання; для дозвілля – 1 видання; соціальне – 1 видання; літературне – 1 видання;

за мовою видань: українською мовою – 37 видань; українською та російською мовами – 25 видань; російською мовою – 2 видання; українською, російською, англійською мовами – 2 видання; українською, російською, англійською та німецькою мовами – 1 видання.

Засновниками друкованих ЗМІ виступають: органи виконавчої влади, місцевого самоврядування – 28 видань (включно з виданнями, де вони є співзасновниками); фізичні особи – 12 видань; комерційні структури – 11 видань; навчальні заклади – 5 видань; релігійні організації – 5 видань; громадські об'єднання – 3 видання; трудові колективи редакцій – 1 видання [12].

Розглянемо безпосередньо бахмацьку районну газету «Голос Присеймів'я» (далі подається скорочена назва – «ГП»), коропську – «Коропщина» (скорочено в тексті дається поси-

лання «К») і борзенську «Вісті Борзнянщини» («ВБ»). Їх тиражі варіюються в розумних межах, у Бахмачі і Коропі в районі 5000 примірників, у Борзні близько 4500 і це при тому, що Бахмацький район в півтора – два рази більше за чисельністю населення (Бахмацький район має 52 тисячі населення, Коропський – 30 тисяч, Борзенський – 37 тисяч). Це свідчить про те, що кількість примірників газети «ВБ» і «Коропщини» на душу населення значно вища, ніж у Бахмачі. Якщо порівняти з радянським періодом, то тиражі всіх трьох газет значно впали, та й інтерес жителів районів до місцевої преси згас. У чому ж причина?

Тут істотними є два фактори:

1) значно скоротилася кількість професійних журналістів у колективах районних редакцій, після закінчення факультетів журналістики випускники воліють будувати кар'єру в столиці або ж в обласному центрі, район не є пріоритетом для молодого спеціаліста;

2) практично зійшла нанівець впливовість публікацій в районній пресі, тобто, якщо за радянських часів на сторінках «районки» з'являлася критична стаття, то обов'язковою була логічна реакція – розголос, догана, а то й звільнення недолугого керівника, сьогодні ж така практики відсутня. Як соціальні, так і моральні функції послаблені.

Для порівняльного аналізу обрано примірники вищезгаданих газет за 1986 та 2016 рр. Бахмацька районна газета «Голос Присеймів'я» заснована 1 серпня 1931 року під назвою «Прапор комуни» як орган РК КП(б)У. Після другої світової війни назву було змінено на «Під прапором ленінізму». З середини 60-х і до кінця 80-х рр. – «Радянське село». З 1990 р. – сучасна назва. В 1986 р. газета «Радянське село» була органом Бахмацького райкому Комуністичної партії та районної Ради народних депутатів Чернігівської області. По суті – рупором партії. Виходила тричі на тиждень – вівторок, четвер, субота. Розповсюджувалась по передплаті і в роздріб. Коштувала

3 копійки. Обсяг – один друкований аркуш, чотири сторінки. Тираж – 18500. Друк чорно-білий. З постійних рубрик варто відмітити: «Люби і знай свій рідний край», тут друкувались матеріали краєзнавчого характеру, «Спорт» (огляд спортивних подій у районі), «Фоторепортаж», «Сигналізує рейдова» (матеріали про перевірки організацій і підприємств району), «Норма життя тверезість» (публікації, присвячені боротьбі з «зеленим змієм»), «Огляд листів», «Хоча листа й не надруковано», «Довідки, реклама, оголошення», «Офіційне» (політичні новини району, звіти про роботу місцевої влади).

«Голос Присеймів'я» зразка 2016 р. – уже зовсім інша газета. Виходить раз на тиждень, щосуботи, щоправда на двох друкованих аркушах, вісім сторінок. При цьому чотири сторінки надруковано в кольорі, інші чотири залишилися чорно-білими. Тираж скоротився більш ніж утричі і складає 5500 примірників. Засновниками є районна рада та районна державна адміністрація. Серед постійних рубрик такі: «Офіційне» (звіти про роботу районної ради та райдержадміністрації), «Соціальний захист» (матеріали соціального спрямування), «У територіальній громаді» (новини з сільських рад Бахмацького району), «На прохання читачів» (друкуються роз'яснення для населення стосовно призначення субсидій, розрахунків за газ) тощо. Суттєво збільшився обсяг реклами й оголошень (іноді до трьох сторінок), багато фотоілюстрацій великого розміру, тексти невеликі, статті стали менш інформаційно насичені.

Детальніше зупинюся на контенті публікацій. Так, у номері газети «Радянське село» від 7 січня 1986 р. з'явилася публікація, а точніше надруковано лист громадянина Михайленка, в якому той скаржився на роботу місцевих зв'язківців. Після розголосу в пресі керівництво Бахмацького районного відділу зв'язку було змушене реагувати. Інвалідові війни повернули окремий номер, а в Пирогівці телефонну лінію перенесли з магазину в приватний будинок по сусідству, аби ним можна було користуватися цілодобово, а не тільки в години роботи магазину.

Слід зазначити, що не всі листи з обуреннями потрапляли на шпальти районки. Проте реакція на ці листи була в переважній більшості випадків.

В номері за 21 січня 1986 р. у рамках рубрики «Хоча листа й не надруковано» опубліковано реакцію на лист – скаргу. В листі житель села Фастовці М. С. Сагайдачний писав, що в місцевому магазині йому не видали гроші за здану склотару. З правління Бахмацького райспоживтовариства відповіли редакції, що ці факти мали місце, гроші Сагайдачному вже видані, а за порушення правил торгівлі продавців Мозгову та Яременко попереджено. Зрозуміло, що це порушення не надто серйозне і друкувати повністю лист не обов'язково, проте реакція відреагувала. Інколи скарги траплялися необґрунтовані, однак і вони не залишалися не поміченими й час від часу друкувалися на шпальтах.

Так, у газеті за 20 лютого 1986 р. з'явилася публікація – реакція на лист ветерана Великої Вітчизняної війни Сипливого, в якому той висловлював незадоволення роботою продавця продуктового магазину Г. Рогової. Проте, як виявилось в ході перевірки, продавець працює згідно встановленого розпорядку робочого дня. Продуктовий магазин відкрито з 9-ї до 11-ї ранку в першій половині дня, з 17-ї до 19-ї в другій половині. Цього часу вистачає, щоб люди придбали все необхідне з продовольчих товарів. Від покупців, що користуються послугами сільського магазину, нарікань не було. З цього виходить, що кожне звернення до редакції розглядалося, навіть якщо в ньому не було «складу злочину».

Коропська районна газета «Нові горизонти» була заснована в березні 1932 р., як орган Коропського райкому Комуністичної партії України та районної ради народних депутатів Чернігівської області. Виходила тричі на тиждень (вівторок, четвер, субота), коштувала 3 копійки. Обсяг – 1 друкований аркуш, 4 сторінки. Тираж складав 10000 екземплярів. Фактично відсутня реклама, лише поодинокі оголошення (1–2 на номер або кіль-

ка некрологів чи привітань). Варто відзначити високий рівень зв'язків «редакція – читач». У 1985 р. редакція отримала 2462 листи, 2107 з яких було надруковано. Для цього була створена окрема рубрика «Сьогодні наші читачі... рапортують... ведуть репортаж... ставлять за приклад... дякують... отримують відповідь... зауважують... фотографують...» тощо. Також серед основних рубрик варто відзначити такі: «У колективах комуністичної праці», «Світ твоїх захоплень», «Перевіряє рейдова», «Творчість наших читачів», «Ви нам писали», «Повертаючись до надрукованого», «У районному комітеті народного контролю», «Твої, партіє, сини», «Інтерв'ю», «Колонка коментатора» (міжнародні події).

У 2016 р. коропська районка стала докорінно іншою, хоча назва лишилася незмінною. Деякі випуски виходили в кольорі. З'являється щосуботи, 2 друковані аркуші, 8 сторінок. Тираж зменшився до 4500 примірників. Поширюється по передплаті й у роздріб. Засновники – районна рада, райдержадміністрація, колектив редакції. Існують платні публікації («Політика», «Політикум», «Сьогодення», «Політична реклама»). Основні рубрики: «Місцеве самоврядування», «Новини Коропщини, події, факти», «Репортаж», «Астрологія, гороскоп», «Гумор». Телепрограми відводиться ціла сторінка. Вітання й оголошення іноді обіймають дві шпальти. Матеріали великі й малоінформативні, велика фотоілюстрація (займає значну площу газетної шпальти).

Також подамо приклади кількох публікацій, що з'явилися на шпальтах Коропської районної газети «Нові горизонти» в 1986 р. Так, 18 січня вийшло повідомлення «Листам трудящих – увагу». За радянського часу існував Комітет народного контролю, а його працівники проводили контрольні рейди, до них долучались і працівники редакцій. Під час однієї з перевірок районного вузла зв'язку народні контролери виявили чимало недоліків. Зокрема зв'язківцями велася недостатня робота з листами та зверненнями трудящих. В журналі обліку скарг і заяв

не вказувалися строки їх виконання, не проставлялися відмітки про вирішення питання. Слабо задовольняються прохання інвалідів та учасників війни на встановлення телефонів. Порушуються терміни завезення пошти в окремі поштові відділення, через що передплатники не своєчасно отримують газети й журнали. Райком народного контролю звернув увагу начальника райвузла зв'язку М. Бурдюга на вказані недоліки, прийнято до відома його запевнення, що найближчим часом вони будуть усунуті.

Наступна публікація 22 лютого 1986 р. стосувалася кричущої безгосподарності голови колгоспу «Україна» Г. Савченка й мала назву «З власної кишені». На день перевірки було виявлено 60 тон зіпсованих овочів, що на 49 тон перевищує норму, колгоспу завдано збитків на понад 1300 карбованців. Райком народного контролю поставив перед Г. Савченком вимогу організувати перебирання насіннєвих бульб, аби не допустити подальшого псування. Завдані збитки голова колгоспу буде виплачувати з власної кишені.

У випуску газети «Нові горизонти» від 9 серпня 1986 р. з'явилася стаття «Штраф на трьох випивох». Як можна здогадатись із назви – йшлося про боротьбу з зеленим змієм. Автор публікації М. Заїка, заступник голови товариського суду колгоспу «Родина», повідомив, що 21 липня в присутності трудівників господарства відбувся товариський суд, на якому була розглянута справа механізаторів Крома, Войтенка та Тютюнника, що неодноразово бували в громадських місцях напідпитку, якимось навіть у робочий час. Справедливі слова осуду почули порушники від односельців і колег. Товариський суд постановив накласти на них штраф у розмірі 30 карбованців.

Борзенська районна газета заснована в жовтні 1931 р. під назвою «Колгоспник Борзенщини», як орган Борзенського райкому Комуністичної партії України та районної ради народних депутатів Чернігівської області. Часопис мав також назву «Комуністична праця», нині – «Вісті Борзнянщини». Виходить

тричі на тиждень (вівторок, четвер, субота), вартість 3 копійки. Обсяг – 1 друкований аркуш, 4 сторінки. Тираж – 15000 екземплярів. Основні рубрики: «Офіційний відділ», «Після критики», «Огляд пошти», «Бесіди на міжнародні теми», «В районному комітеті народного контролю», «Хоч листа й не надруковано», «Репортаж». Як і в «Радянському селі» та «Нових горизонтах», тут на належному рівні зворотній зв'язок із читачем, мінімум реклами.

Районна газета «Вісті Борзнянщини» зразка 2016 р. суттєво змінилася. Тираж знизився до 4000 примірників. Виходить щотижнево, по суботах, щоправда, на 8 сторінках. Розповсюджується по передплаті, засновники – районна рада й райдержадміністрація. Засилля реклами й платних оголошень, телепрограма займає цілу сторінку. Головні рубрики: «У районній раді», «Новини. Події. Факти», «Звідусіль». Заслугує уваги рубрика «Нам пишуть», проте розглядаються теми зовсім не злободенні.

На противагу сьогоднішній інертності – кілька прикладів публікацій, що були надруковані в «Комуністичній праці» 30 років тому. В номері від 16 січня 1986 р. опубліковано повідомлення – реакція на скаргу від колгоспників колгоспу «Авангард» про зловживання завідуючої магазину № 5 Л. І. Коломійченко. Борзнянське райспоживтовариство повідомило, що на засіданні правління дирекції коопгастроному було запропоновано звільнити з роботи Коломійченко Л. І. Пропозиція була підтримана й завідуюча від того часу в торгівлі більше не працювала.

Своє невдоволення роботою місцевого клубу висловили доярки колгоспу імені Фрунзе на шпальтах газети від 27 березня 1986 р. Із цим листом редакція звернулася до голови виконкому Оленівської сільської ради М. Ляха, який в свою чергу повідомив, що й справді в роботі Будинку культури (директор І. Індик) останнім часом відчувається пасивність. А от щодо бібліотеки, то завідувачка щочетверга відвідує дільниці тварин-

ництва й проводить книгообмін. Лист доярок обговорили на засіданні виконкому, а директорів Будинку культури вказано на допущені недоліки.

В номері від 24 липня тієї ж Борзнянської районної газети з'явилася публікація під назвою «Після критики». Тут назва говорить сама за себе. В ній було зацентовано увагу на раніше надрукованих критичних статтях і по суті є реакцію на них. Розглядався критичний допис від 3 червня «Шкідлива ініціати-ва», де мова йшла про незаконну торгівлю хлібом працівниками Комарівського хлібзаводу. У своїй замітці директор заводу Троєцький доповів, що ця скарга була розглянута на загальних трудових зборах. За продаж хліба без відома дирекції з автомобільної будки населенню Комарівки водієві Шльончаку винесено сувору догану.

Загалом, якість районних газет за 30 років погіршилася. Навіть структурно це помітно, зникли відділи сільського господарства, листів і масової роботи, зі зрозумілих причин ліквідовано відділи партійної роботи. Проте чільними тепер вважаються відділи реклами й оголошень. Розвиток цифрового фотодруку теж не пішов на користь районній пресі. Так, фотографій стало більше, але їх художня якість і доречність викликають сумніви. Інколи складається враження, що недостатньо актуальний текст просто доповнюють фотоілюстрацією, при чому часто надто великого розміру. Також існує відмінність у розмірах шрифтів, що використовувалися 30 років тому й нині. Шрифти стали більші, збільшилися інтервали між рядками. Це свідчить про зменшення загального масиву інформації, «однорідність» новин, наповнення газети стало не таким багатоманітним і менш актуальним.

Можна говорити, що наведені приклади не найактуальніші для сьогодення, проте сама тенденція висвітлення проблем і вад місцевого життя є правильною. Тридцять років тому одна з найголовніших функцій преси «критики й контролю» в місцевій пресі реалізовувалася ширше, ніж зараз. При перегляді по-

над 10 номерів газети «Голос Присеймів'я» за 2016 р. не знайдено жодного критичного матеріалу. Аналогічна ситуація й у «Вістях Борзнянщини» та «Коропщині». Не варто, звісно, применшувати значення новин від районної влади, етнографічних описів чи історичних розвідок, нарисів із життя окремих людей, що прославляють малу Батьківщину своїми досягненнями, трудовими чи творчими, заслуговують потрапити на шпальту районки. Однак чи створена місцева преса виключно для цього? Питання відкрите.

Показово те, що засновниками цих газет є місцеві органи влади, які, як відомо, тісно пов'язані з місцевим бізнесом. То про яку критику може йти мова? У цьому криється ще одна проблема, фінансова залежність ніколи ще не йшла на користь зважених, плюралістичній журналістиці. В останні роки на противагу таким виданням з'являються незалежні районні газети, засновниками найчастіше виступають самі колективи редакцій за підтримки місцевих підприємців, націлених на правдиву й відкриту журналістику. Матеріали в незалежній пресі яскравіші, авторський колектив поводить себе сміливіше, відсутня цензура з боку районних адміністрацій і райрад.

Саме така модель побудови районної преси має перспективу, тільки в умовах незалежного фінансування місцева газета зможе розвиватися в правильному напрямку і стати тим друкованим органом, де будуть реально відстоювати інтереси місцевого населення, піднімати злободенні теми, не боятися говорити правду. Однак, при паралельному створенні приватних ЗМІ не варто відмовлятися повністю від комунальної преси. Можливо, варто переглянути управлінські складники її діяльності, змінити підходи? При правильному менеджменті навіть державна районка може стати зовсім іншою, яскравішою, цікавішою, правдивішою.

Слід нагадати, що з 1 січня 2016 р. набрав чинності Закон 917-VIII «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації». Тут визначено механізм ре-

формування друкованих ЗМІ, заснованих органами державної влади, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування. Реформування друкованих ЗМІ та редакцій планується здійснити у два етапи: перший – протягом одного року з дня набрання чинності цим законом, а другий – упродовж наступних двох років.

Згідно з текстом закону, на першому етапі здійснюватиметься реформування друкованих ЗМІ згідно із затвердженням Кабінетом міністрів переліком, до якого включатимуться ЗМІ, що звернулися з відповідними клопотаннями. На другому етапі здійснюватиметься реформування тих друкованих ЗМІ і редакцій, які не реформовані на першому етапі. Після роздержавлення друкованого чи комунального ЗМІ має зберігатися мова цього видання [13].

Висновки. Сьогодні районні газети потребують справедливої ціни на передплату, доведення її до самоокупності. Безумовно, цей непопулярний, але необхідний в ринкових умовах крок зменшить кількість передплатників, проте менше не завжди означає гірше. Залишиться саме той читач, якому насправді цікаве наповнення газети з його району. Як результат – зменшиться дотаційність із місцевих бюджетів, а це, в свою чергу, дозволить місцевій журналістиці бути менш залежною від влади і проводити сміливішу редакційну політику. Виходячи з цього, журналістським колективам варто буде по-новому підходити до створення публікацій, аби в першу чергу зацікавити читача, а не догодити районній владі.

Якісно новий рівень актуального контенту з часом поверне кількість передплатників на старий рівень, а, можливо, й перевершить. Також треба змінити підходи до проведення передплатних кампаній, створити чіткий план – стратегію з їх проведення, застосовуючи сучасні технології маркетингу та реклами.

1. Карась М. А. Регіональна преса в демократичному суспільстві (на прикладі періодики США) : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 — журналістика / Карась М. А. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1999.

2. Мелешенко О. К. Газетні інформаційні моделі: взаємозв'язок та взаємозалежність концепції і структури тематики : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 — журналістика / Мелешенко О. К. ; Київ. держ. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 1993.

3. Засоби масової інформації : поняттєвий апарат / за ред. А. З. Москаленка. — К., 1997.

4. Сучасна інформаційна політика / відп. ред. А. З. Москаленко. — К., 1999

5. Чекмишев О. В. Регіональна преса з 1976 року до нинішнього часу / О. Чекмишев // Сучасна українська журналістика. Поняттєвий аспект. — К., 1997. — С. 32—36.

6. Чекмишев О. В. Український монітор / О. Чекмишев // Аналітичний збірник інформаційних моделей українських ЗМІ. — К., 1997. — № 9. — С. 12—18.

7. Здір Л. Економічний стан і якість ЗМІ залежить від взаєморозуміння обох сторін / Л. Здір // Народне слово. — 2001. — 24 лют.

8. Ярмиш Ю. Роль ЗМІ в процесах державотворення / Ю. Ярмиш // Український медиа-бюлетень. — К., 1999. — № 3. — С. 13—15.

9. Загайський Б. Регіональна преса чекає зрушень / Б. Загайський // Наш вибір — радикальні реформи. — К., 1995. — С. 5—9.

10. Ступак В. Моніторинг української преси / В. Ступак // Вісн. книжкової палати. — 2001. — № 4. — С. 35—37.

11. Головне Управління статистики у Чернігівській області [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://chernigivstat.gov.ua/>. — Дата доступу: 15.01.2016.

12. Офіційний сайт Чернігівської обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://cg.gov.ua/index.php?id=175207&tp=0>. — Дата доступу: 15.01.2016.

13. Закон України «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/917-19>. — Дата доступу: 15.01.2016.

UDC 007 : 304 : 070

THE LOCAL PERIODICALS OF CHERNIGIV REGION: REALITIES AND PERSPECTIVES

Boiko Maksym, PhD student.

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 004119, Ukraine e-mail: boykomaxim@ukr.net

This article analyzes the Soviet local press publications (regional newspapers) of Korop, Bakhmach and Borzna districts of Chernihiv region and compares their content with the same newspapers today. The author offers the model of the local press and proposes the ways of transition from communal to private property. The local press of Chernihiv region is the main object of the research, namely Bakhmach regional newspaper «Golos Prysejmiv'ia» (Voice of the Seim river), Korop regional newspaper «Novi horyzonty» (New Horizons), Borzna regional newspaper «Visti Borznianzhyny» (Borzna News). The research aim is to analyze the differences in content and structure of the same newspapers in 1986 and in 2016. Among the main research methods are the monitoring of the original copies of Chernihiv regional newspapers (published in 1986 and in 2016) at Vernadsky National Library of Ukraine, as well as comparative, historical, chronological, problematic, etc.

Key words: local press, content, article, the new model of the local press.

МЕСТНАЯ ПРЕССА ЧЕРНИГОВЩИНЫ: РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Бойко Максим

В статье проанализированы публикации местной советской прессы (районных газет) Коропского, Бахмачского и Борзенского районов Черниговской области, проведено сравнение с наполнением этих же газет сегодня. Предлагается модель развития местной прессы, рассматриваются проблемные моменты их перехода от коммунальной в частную собственность. Объект исследования – местная пресса Черниговской области, в частности бахмачская районная газета «Голос Присеймів'я», коропская районная газета «Нові горизонти», борзенская районная газета «Вісті Борзнянщини». Предмет исследования – анализ различных контента и структурного построения этих же изданий за 1986 и 2016 годы. Основные методы исследования – работа с оригинальными экземплярами районных газет Черниговской области за 1986 и 2016 годы в Национальной библиотеке Украины им. В. И. Вернадского, а также сравнительно-исторический и проблемно-хронологический методы.

Ключевые слова: *местная пресса, контент, статья, новая модель районной прессы.*

1. Karas M. A. Regional press in a democratic society (periodicals of the USA as an example) : thesis for PhD in Philology: 10.01.08 — journalism / Karas M. A. ; Taras Shevchenko National University of Kyiv. — K., 1999.

2. Meleschenko O. K. Information models of newspapers: interconnection and interdependence of the concept and structure of the subject: thesis for PhD in Philology: 10.01.08 — journalism / Meleschenko O. K. ; Taras Shevchenko State University of Kyiv. — K., 1993.

3. Mass-media : conceptual apparatus / ed. by A. Z. Moskalenko. — K., 1997.

4. Modern information policy / ed. by A. Z. Moskalenko. — K., 1999.

5. Chekmyshev O.V. Regional newspapers from 1976 till the present time / O. V. Chekmyshev // Modern Ukrainian journalism. Conceptual aspect. — K., 1997. — P. 32—36.

6. Chekmyshev O.V. Ukrainian monitor / O. V. Chekmyshev // The analytical collection of information models of the Ukrainian media. — K., 1997. — № 9. — P. 12 —18.

7. Zdir L. Economic situation and quality of media depends on understanding both sides / L. Zdir // Narodne slovo. — 2001. — February 24.

8. Yarmysh Y. Role of the mass-media in the process of state building / Yarmysh Y. // Ukrainsky media bulletin. — K., 1999. — № 3. — P. 13—15.

9. Zahajyskyj B. Regional media expects progress / B. Zahajyskyj // Nash vybir – radicalny reformi. — K., 1995. — P. 5—9.

10. Stupak V. Monitoring of the Ukrainian press / V. Stupak // Visnyk knyzhkovoji palaty. — 2001. — № 4. — P. 35—37.

11. Main Office of Statistics in Chernihiv region [Electronic resource]. — Reference: <http://chernigivstat.gov.ua/>. — Accessed: 15.01.2016.

12. Web site of Chernihiv Regional State Administration [electronic resource]. — Reference: <http://sg.gov.ua/index.php?Id=175207 & tp =0>. — Accessed: 15.01.2016.

13. Law of Ukraine «About the reform of state and municipal printed media» [Electronic resource]. — Reference: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/917-19/>. — Accessed: 15.01.2016.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2016

УДК 007: 821.161.2

**ШЕВЧЕНКІВСЬКА ТЕМАТИКА НА СТОРІНКАХ
«ЗАПОРІЗЬКОЇ ПРАВДИ»:
формування у читачів національно-
патріотичного світогляду**

КОБИНЕЦЬ Алла, канд. філол. наук, доц.,
лауреатка премії імені Івана Франка

Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, Київ, Україна, e-mail:
ravlik5@ukr.net.

У статті розглянуто досвід обласної газети, спрямований на виховання в її читачів світогляду, утвердження національної пам'яті. У цьому напрямі «Запорізька правда» працює досить плідно, вміщуючи публікації про Т. Шевченка та події, пов'язані з його 200-річним ювілеєм. Газета не лише пропагує рідне українське слово, а й учить гідності, людяності, допомагає пізнати глибину мови через пристрасне слово Кобзаря.

Обласна газета, друкуючи шевченкознавчі матеріали, звертається як до минулих днів, так і до сьогодення. Серед газетних матеріалів – репортажі (фоторепортажі), актуальні інтерв'ю, статті, збагачені різноманітним фактажем, що дає змогу глибше осягнути важливість обраної теми та її значення для читачів зокрема, і для дослідників історії української преси загалом.

Важливим моментом у публікаціях є присутність автора, його власні дослідження в царині шевченкознавства, висновки. Однією з особливостей висвітлення шевченківської тематики на шпальтах «Запорізької правди» є розміщення кросвордів, головним складником яких виступає творчість Великого Кобзаря, що «зашифрована» у назві конкретного твору чи його героєві.

Ключові слова: Тарас Шевченко, національна пам'ять, світогляд, медіапростір, публікація, мова.

Вступ. Мовна ситуація, в якій перебуває нині регіональна преса, та її аналіз свідчать, що вона потребує не лише вдосконалення, а й спеціального дослідження з огляду на проблеми, які лежать на поверхні: це, насамперед, тенденція до безграмотності, яка набуває масового поширення. Журналісти місцевих видань, як правило, не утруднюють себе дотриманням мовних норм і правопису, а нерідко використовують загальноновживані слова та висловлювання, які не завжди відповідають своєму значенню, а отже, ніяк не прикрашають контент. Тому тема виховання читачів та їх залучення до газетного слова стає дедалі примарнішою, що зумовлює погіршення конкурентоспроможності друкованого видання, яке прагне закріпитися на ринку.

На жаль, у періодиці Запорізького регіону українська мова практично витіснена з ужитку (за винятком обласної газети «Запорізька правда», частково – двомовної міської «Запорозької Січі» та інших районів). Зокрема, мовна традиція «Запорізької правди» була започаткована ще 1 вересня 1939 р.: відтоді в історії видання розпочався «українськомовний» період, який триває і до сьогодні [1].

Об'єктом дослідження є публікації шевченківської тематики, розміщені на сторінках обласної українськомовної громадсько-політичної газети «Запорізька правда», приурочені до 200-літнього ювілею Великого Кобзаря.

Актуальність теми важлива насамперед тим, що завдяки статтям, репортажам, нарисам, оглядам листів, кореспонденціям, присвяченим шевченківській тематиці, розкриваються головні функції газети – виховна, яка орієнтована насамперед на виховання в читачів патріотизму, національної пам'яті та свідомості, прищепленні любові до рідної мови, формуванні мовної культури в регіоні.

Шевченківська тематика неодноразово ставала предметом дослідження українських журналістикознавців. Зокрема, в історії

української преси ця проблематика проаналізована в працях А. Животка, І. Михайлина, В. Здорогеги, М. Нечиталюка та ін. З огляду на історичний контекст, зверталися до шевченкознавства на шпальтах регіональної преси І. Крупський [2], М. Романюк [2], Н. Сидоренко [3]. Ґрунтовно Шевченкіана розглянута в двотомному словникові [4; 5]. Важливими є також матеріали, що стосуються історії обласної газети «Запорізька правда» [6].

Методи дослідження. У статті широко використано загальнонаукові методи: індукцію, дедукцію, синтез, узагальнення, порівняння, що дозволили виокремити зі значної кількості публікацій обласної газети «Запорізька правда» за 2014 р. публікації, присвячені Т. Шевченкові, проаналізувати їх виховне значення, провести певні історичні паралелі, наголосити на значенні виховної функції сучасних засобів масової інформації.

Результати й обговорення. Сила друкованого слова, а також його вплив на читача нині відіграє неоціненну роль у визначенні його світогляду. Особливо, коли тематика стосується знакових віх у житті суспільства. Безперечно, такою темою стало висвітлення подій у регіоні, пов'язаних із відзначенням 200-х роковин генія українського народу Т. Шевченка. Запоріжжя готувалося до цієї дати по-своєму. Тому «Запорізька правда» намагалася найповніше відтворити найяскравіші моменти, пов'язані з цією непересічною подією.

Прикмето, що лише протягом трьох місяців 2014 р. на шевченківську тематику в «Запорізькій правді» було вміщено понад 50 публікацій (у 24 номерах): практично через номер читачі натрапляли на згадку про Кобзаря чи його пристрасне слово. Редколегія прийняла рішення друкувати поезії із «Кобзаря» протягом усього календарного року, нагадуючи читачам про ювілей видатного сина українського народу.

Гострим моментом у висвітленні шевченківської тематики на сторінках видання можна вважати публікації про спорудження пам'ятника Шевченку в Запоріжжі, якого й досі, на жаль, немає. Справді, історія, яка має властивість повторюватися (згадаймо перипетії зі спорудженням пам'ятника Кобзареві в Києві), що розпочалася в 1905 р., про що активно писала газета «Громадська думка»/«Рада», а завершилася перед Другою світовою війною, повторилась як фарс у «запорізькій шевченківській епопеї», якій вже майже сто років. Так, 19 травня 1917 р. Олександрівське товариство «Просвіта» повідомило міську Думу про створення комітету зі спорудження пам'ятника Т. Шевченку і просило Думу передати цьому комітету кошти, зібрані на пам'ятник царю Олександру II. Того ж дня Дума ухвалила постанову: «В отношении ходатайства товарищества «Просвіта», поручить управе собранные на устройство памятника Александру второму деньги, находящиеся в переходных суммах, перечислить в депозиты управы и хранить до тех пор, пока не выяснится вопрос о месте для постановки памятника поэту Шевченко».

Але час минає, українське суспільство, як і весь цивілізований світ уже відзначили 202-ї роковини від дня народження великого поета, а повноцінного пам'ятника Кобзареві, який бував на Запоріжжі в 1843 р. («І на Хортиці, і скрізь був і все плавав...», – писав Шевченко другові Я. Кухаренкові пізніше, після відвідин землі козацької), вдячні нащадки запорізьких козаків так і не спромоглися спорудити. «Виходом зі становища» стало погруддя Кобзаря, споруджене в Шевченківському районі м. Запоріжжя ще за радянської доби. А запоріжці, які «загальмували» не третьому турі й не на один рік, терпляче чекають обіцяного монумента. Газета детально розповідала про перипетії з будівництвом пам'ятника Кобзареві в Запоріжжі (1999. – 5 берез; 2012. – 13 берез.).

Продовженням цієї теми можуть стати зовсім «свіжі» публікації. Це лист читача газети, журналіста-ветерана Ж. Кучмія

«Де «прописатися» Кобзареві?», а також відповідь директора департаменту архітектури та містобудування Запорізької міськради В. Трубіна, який, зокрема, наголошує на тому, що місце для пам'ятника визначене в сквері Театральному (перед приміщенні обласного академічного театру імені В. Магара).

Цією проблемою глибоко переймається і письменник П. Ребро, голова оргкомітету зі спорудження пам'ятника Т. Шевченку в Запоріжжі, почесний громадянин цього міста (2014. – № 16). Автор пригадує, як у далекому 1929 р. газета «Червоне Запоріжжя» (згодом перейменовано в «Запорізьку правду») писала: «Дніпрогес – це найкращий пам'ятник борцям за волю трудящих, і серед цих борців почесне місце належить Шевченку».

Письменник переповідає, що після Шевченківського свята «В сім'ї вольній, новій» у 80-х рр., запорізькі письменники звернулися до земляків із закликом гуртом (чи, як колись казали, толокою) збудувати пам'ятник геніальному співцеві України й здобули підтримку. Невдовзі на рахунку обласної організації Товариства охорони пам'яток історії і культури зібралася значна сума. Та поки вирішували питання про місце спорудження монумента (ці дискусії тривають досі), чекали дозволу «згори» на конкурс і проводили його в два тури, грянула гіперінфляція і знищила ті кошти.

«Як це не прикро, – зазначав письменник, – а нині ми змушені починати з нуля. А втім, не з нуля: є проект скульптора Владлена Дубініна, схвалений Спілкою письменників України і запорізькою «Просвітою». Визначене місце для пам'ятника – напроти театру імені Магара. І є, нарешті, рішिमість запорізької міської влади спокутувати мимовільний гріх перед найбільшим співцем козацької землі. Отож, засукаймо рукава – тобто збираймо необхідну суму (хоч по гривні, хоч по долару). Уявімо бодай на хвилюку ту мить, коли нарешті спаде покривало – і Запоріжжя побачить свого пророка й поета-генія. Покладімо до його ніг квіти і покаймося, що ми навіть у такому святому ділі були не дружними. Прости нас, батьку Тарасе!».

Але не все, як кажуть, так погано у нашому домі. Свідченням цього є репортаж номера про відкриття відновленого пам'ятника Т. Шевченку в селищі Велика Білозерка (який, до речі, з'явився тут ще в травні 1961 р.), кошти на реконструкцію якого зібрала місцева громада (2014. – № 3–6). Не можна не запам'ятати таке висловлювання місцевого мешканця В. Баранова: «Я думаю, що до слова Великого Кобзаря люди будуть звертатися завжди, бо там все таке глибоке, пережите, там вся Україна».

Прикметно, що цей номер насичений публікаціями на шевченківську тематику. На третій сторінці вміщена кореспонденція «А оріхівські майстрині вишивають ... книгу», у якій ідеться про те, що в Оріхівському районі за ініціативою за-вклубом села Копані С. Кравченко почали вишивати книгу за творами Т. Шевченка, її ініціативу підтримали в районі. Приваблює читача й інформація «Не дивуйтеся, якщо вас зупинять на вулиці», де розповідається про початок акції з нагоди ювілею Кобзаря. Її особливість полягає в тому, що поезії Т. Шевченка можна буде почути скрізь: на вулиці, в дитсадку чи школі. Тому жителі міста хай не дивуються, – зазначає автор. Започаткували цю акцію в обласній науковій бібліотеці імені Горького.

У рубриці «На закінчення номера» вміщена замітка з фотоілюстрацією «Біла мазанка із ... пап'є-маше». Вона розповідає про те, що викладач кафедри філософії Запорізького національного технічного університету запропонував провести семінарське заняття на тему: «Українська хата в образотворчій спадщині Шевченка». Сам він виготовив із пап'є-маше хату-мазанку, фігуру Тараса Шевченка. Над цим працював майже півроку.

Насичено подано Кобзареву тематику в № 20–21 за 2014 р. Зокрема, тут уміщено статтю В. Московцевої «Що в імені тобі моєму?», де йдеться про «географічне» втілення Шевченкового імені в Запорізькій області. Автор досліджує топоніміку, стверджуючи, що в регіоні існує 14 сіл, назви яких походять

від прізвища Шевченка – у Василівському, Запорізькому, Куйбишевському, Михайлівському, Новомиколаївському, Приазовському, Токмацькому, Якимівському районах. А в Бердянському, Вільнянському і Пологівському існує аж по два села, пов'язаних із Шевченком. Так, у Василівському районі в селі Шевченко чимало людей шанують поета: літня вчителька, яка, немов дорогоцінний скарб, зберігає вдома столітній «Кобзар», що в дитинстві читала її бабуся. Дівчинка-вірменка, котра приїхала в нашу країну, не знаючи ані української, ані російської мови, але за один рік вивчила українську і залюбки декламує Кобзареві вірші напам'ять. Родина Шевченків, у домашній бібліотеці яких твори великого однофамільця на чільному місці, а в обійсті росте виноград «Шевченко».

«За статистикою, Шевченко – найбільш поширене в Україні прізвище. Під час перепису 2001 року його носили 158 тисяч 462 особи. А Тарас Шевченко успадкував це прізвище... по жіночій лінії. В 1600-х роках у рідному селі поета Керелівці (нині Шевченкове) жив Іван Швець, який шив чоботи. Він мав одну дочку Єфросинію. Січовик-запорожець на ймення Андрій (Тарасів прадід) пристав у прийми до Єфросинії. Він став зватися Шевченком, бо тоді, за звичаєм, приймак брав прізвище своєї жінки...», – зазначає авторка.

Загалом у Запорізькій області сім населених пунктів мають назву Шевченка (всього в Україні сіл із такою назвою 34), ще чотири – Шевченкове (в Україні – 60) і, крім того, три – Шевченківське (в Україні їх шість). Нескладний підрахунок показує, що на території області розташована сьома частка всіх українських сіл, назви яких пов'язані з прізвищем поета.

Найбільше з цих сіл – Шевченківське Куйбишевського району: у ньому 839 жителів. До речі, сільрада тут теж Шевченківська – в області з такою назвою їх дві (друга в Приазовському районі). У центрі села, поблизу школи й Будинку культури, стоїть пам'ятник Кобзареві, за яким дбайливо доглядають. Біля нього збираються на перший та останній дзвоники школярі, до

нього в день весілля приносять квіти молодята. А найменше – Шевченкове Жовтневої сільради Токмацького району. Тут 23 двори та 46 жителів (зокрема 14 пенсіонерів і 7 дітей).

У публікації також ідеться про те, що більшість шевченківських сіл області виникли у 1920-х рр. «Наймолодшим» умовно можна вважати село Шевченко Приазовського району. Щоправда, його заснували ще 1856 р. як Новотроїцьке; нову назву дали відносно недавно, у 1966-му. А от село Шевченкове в Пологівському районі, ймовірно, є найстарішим. Засноване ще 1790 р., воно довго звалось Петропавлівкою. Після революції подібна назва була не на часі, тому 1922 р. його одним із перших поїменували на честь великого українського поета. У старому селі панує дивовижна аура, і люди живуть довго, як-от: Марфа Антонівна Білич, котру кілька років тому «Запорізька правда» на своїх сторінках привітала зі столітнім ювілеєм.

Прикметно, що в Бердянському та Пологівському районах діють агрофірми імені Тараса Шевченка. А Шевченківський район — найбільший в обласному центрі за площею (98 квадратних кілометрів) і кількістю населення (понад 157 тисяч осіб). Його утворили в грудні 1962 р. Найбільший Палац культури Мелітополя – теж із іменем Шевченка (не так давно тут зробили ремонт великого залу на 750 місць). А в Запоріжжі тезка мелітопольського ПК – Будинок культури АТ «Мотор Січ», який славиться заслуженим ансамблем танцю «Запорожець». З гордістю носить ім'я поета Запорізька загальноосвітня школа № 1. Ось такі цікаві відомості «географічного» характеру, пов'язані з іменем Великого Кобзаря.

Привертають увагу архівні відомості, які розповідають про зв'язок Запорізького краю із Кобзарем. Так, кореспонденція «Образ Великого Кобзаря у світогляді українських школярів 20-х років минулого століття» розповідає про документи, що зберігаються в фондах Державного архіву Запорізької області (2014. – 15 лют.). Вони яскраво засвідчують всенародну любов до Кобзаря: розповідають, як саме готувалися та проводили-

ся різнопланові заходи: вечори, мітинги та збори, присвячені Шевченкові. Рядки протоколів засідань різноманітних комісій, комітетів, установ та газетних повідомлень інформують нас про асигнування коштів на будівництво та про саме будівництво пам'ятників Кобзареві, увічнення його імені в назвах населених пунктів, підприємств, установ, вулиць міст і сіл.

Кілька фондів висвітлює діяльність установ (театрів, заводів, організацій тощо), що мали ім'я Шевченка. Наприклад, у II Преображенській трудовій школі Оріхівського району на 9–10 березня 1927 р. було у планах: ознайомлення зі статтею «Шевченко – поет трудящих», вивчення та спів «Заповіту», малювання портрета Тараса та проведення урочистих зборів, присвячених Кобзареві, під час яких учні прослухали б доповідь «Т. Г. Шевченко, його життя та праця», продекламували вірші та поспівали. І все це обговорити та в підсумку написати твір. «Один з цих творів, написаних учнями по завершенню ознайомлення з життям та творчістю Кобзаря, – твір учениці Преображенської школи Вакуленко Марії «Життя Т. Г. Шевченка», подається нижче. Твір, написаний під враженням цих днів містить образ Шевченка, який цілком відповідав офіційному на той час образу – образу поета-революціонера, борця за кращу долю трудящих, людини, що зазнала жорстких випробувань від царизму за свої переконання. «Тарас Григорович Шевченко народився в селі Моринцях на Київщині тисячу вісімсот чотирнадцятому році десятого березня. Батьки у Шевченка були кріпаки. Кріпакам у панів жилося дуже погано: пани їх били, продавали, програвали в карти, й міняли на собак. З малих літ Тарас остався круглим сиротою й поневірявся у дяка за попихача, у пана за козачка й кухарчука і за служника у маляра. Двадцяти чотирьох років Тараса викупили з кріпацтва. Тарас Шевченко написав книжку «Кобзар». У цій книзі Шевченко писав про селян: як їм жилося у панській неволі, як знущалися над ними пани. Тарас писав і про царів. Він писав, що цар найбільший пан між панами, що цар кат робітників та селян. Цар приказав заслати Шев-

ченка в москалі в Оренбурзькі степи, де він і пробув десять років. Там йому заборонили писати та читати. Вернувся Тарас на Україну хворим чоловіком. На Україні жилося йому погано бо поліцаї та жандарі увесь час слідкували за ним. В тисячу вісімсот шістдесятого року одинадцятого березня Шевченко помер. Пам'ять про Шевченка не вмерла і не вмере. Радянська влада шанує Шевченка як борця за долю працюючих. Шевченка поховали над Дніпром на могилі коло м. Канева. Радянська влада збудувала Шевченкові пам'ятника», – йдеться в архівній справі.

У публікації за матеріалами цього ж архіву під назвою «Невмируща народна любов запоріжців до «Безсмертного співця українського народу Т. Шевченка» (2014. – № 26–27) ідеться про події 1939 р., коли Запорізька область готувалася до 125-річчя від дня народження Т. Шевченка. Сотні трудящих індустріального Запоріжжя – сталевари, доменники, комбайнобудівники, алюмініки, магнієвіки, тисячі трудящих по всіх районах області, учнівська молодь влаштовують урочисті заходи, висловлюючи шану й безмежну любов до полум'яного Кобзаря.

На сторінках місцевої преси в ці дні люди прагнуть висловити свою повагу, вдячність поетові, передати свої думки про його твори. З листа Ф. Нірода: «Шевченко не тільки геніальний поет, він також великий художник-реаліст. Все портретне малярство Т. Шевченка просякнуте простотою, позбавлене штучних ефектів, правдиве й неприкрашене... Зараз, коли існує в місті Харкові галерея картин, чудове приміщення, де зібрано 500 картин, портретів, рисунків, акварелей і офортів, коли великими тиражами видаються збірники репродукцій з творів Шевченка, – його мистецтво стало справжнім надбанням широких мас. По сьогоднішній день його творчість – це високо піднятий стяг реалістичного мистецтва, прекрасний приклад для наших молодих художників».

«Тарас Григорович Шевченко був полум'яним патріотом своєї Батьківщини. Він любив її палко, всім своїм великим і щирим серцем і пристрасно ненавидів її ворогів, що проливали

кров українського народу, зазіхали на його свободу і незалежність. Саме ця риса в творах поета подобається мені. Особливо я люблю поеми: «Тарасова ніч», «Гамалія», «Гайдамаки», – так писав до редакції газети «Червоне Запоріжжя» учасник боїв біля озера Хасан В. Браїлов.

У кореспонденції повідомляється і про те, що редакція райгазети Токмацького району «Більшовицьким шляхом» розіслала своїм читачам листи з проханням узяти участь у шевченківських торжествах. У дні ювілею редакція одержала 315 листів від читачів творів Шевченка. Ось кілька уривків із цих листів. Колгоспник артiлі ім. Сталіна В. Стрюк писав: «Шевченко! Коли я читаю вдумливо його просту поезію, в моїй уяві вимальовується маленький білий хлопчик. Ще будучи дитиною, Шевченко не міг терпіти неправди: «Чи буде правда між людьми?» – І впевнено відповідає: «Повинна бути». На протязі всього життя він мріяв, щоб Україна стала вільною, щоб старе село з облупленими хатами зажило по новому». Учителька середньої школи № 1 м. В. Токмак Н. Воленко зазначала: «... Серед темряви і свавілля Шевченко висловлював все, що йшло з глибини народних сердець... Шевченко наш тому, що він ніколи не зраджував трудовому народові».

Цікаві архівні відомості друкує «Запорізька правда» (2016. – 20 лют.) у підбірці «Архівна хроніка»: «Липень 1903 року. Звіт Ради благодійного товариства при соборній церкві міста Олександрівська про використання «збору в 57 карб. з музично-вокального вечора, який влаштували прихильники малоросійського поета Т. Г. Шевченка, призначеного на придбання книг для безплатної бібліотеки...». Це перша згадка про Великого Кобзаря в документах обласного архіву. У витязі з протоколу засідання Олександрівської міської Думи від 11 березня 1911 р. наголошено: «Розглянувши... клопотання групи жителів міста про найменування одного з навчальних міських училищ «Шевченківським» у пам'ять про 50-річчя зо дня смерті українського поета Т. Г. Шевченка, міська Дума постановляє: найменувати...

міську початкову школу, що призначена за шкільною мережею до будівництва на майдані його ж, Шевченка, імені».

Через три роки, 11 березня 1914 р., подано нову інформацію: «Розглянувши... доповідь училищної комісії про святкування містом столітнього ювілею до дня народження поета Т. Г. Шевченка», Олександрівська міська Дума прийняла постанову: «...Асигнувати за кошторисом поточного року 50 карбованців на установку пам'ятника Т. Г. Шевченку в місті Києві». Але 28 квітня того ж року в повітовий Олександрівськ із губернського міста Катеринослава надійшло розпорядження губернатора, де він осадив «надто грамотнее» місцеве самоврядування: «Міська дума, асигнувавши означену суму, вийшла за вказані міському громадському управлінню законом межі діяльності, бо ці асигнування не відносяться до користей і потреб м. Олександрівська... Пан губернатор... не знайшов можливості допустити до виконання вищезгадану постанову Думи...».

Олександрівське товариство «Просвіта» 19 травня 1917 р. звернулося з проханням до Міської думи про створення комітету зі спорудження пам'ятника Т. Шевченку в місті, просило передати кошти, зібрані на пам'ятник Олександрю II, і делегувати до комітету своїх представників. Документ підписано головою Ради Р. Квіткою, за писаря був Петро Зіненко. Того ж дня Олександрівська міська дума прийняла постанову: «Відносно клопотання товариства «Просвіта», доручити управі зібрані нею на влаштування пам'ятника Олександрю II гроші, які знаходяться у перехідних сумах, перерахувати на депозити управи і зберігати, доки не з'ясується питання про місце для установки пам'ятника поету Шевченку».

Гідно відзначити 200-літній ювілей Великого Кобзаря в області готувалися культурно-мистецькі заклади: бібліотеки, школи, виші, театри, філармонія, музеї. Тож газета «Запорізька правда» ретельно відстежувала всі ці події, детально про них розповідала, часто підкріплюючи текст ілюстративним матеріалом, що робило його повнішим, насиченішим.

Варто зазначити публікації 2014 р.: «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине» (23 січ.), «Нам треба почути його голос...» (13 лют.), «Кобзареве слово у книгах і на полотні» (8 лют.), «Опера, яку написав друг Тараса Шевченка» (20 лют.), «Молитва» до всіх людей на землі» (13 лют.), «Пісня «Калина Хортицька» (муз. Юрія Івченка, слова Пилипа Юрика) (6 берез.), «У Концертному залі імені М. Глінки. Невгасима муза Кобзаря», «В сім'ї вольній, новій...» (27 берез.), «П'ять сторінок із незвичайної «книги», «Пізнаємо з дітьми Кобзареву мудрість. Роздуми про Шевченка» (20 берез.), «Маленькі «Кобзарики» від дітвори» (5 берез.).

Особливу увагу слід зосередити на тематичному розвороті (№ 26–27. – С. 10–11). На одній з його сторінок вміщено три публікації, присвячені Т. Шевченкові. Це «Невгасима муза Кобзаря», де розповідається про шевченківський концерт у філармонії; «Поцілуйте кожную літеру» (кореспонденція про виставку вишиванок, виробів із дерева та кераміки запорізьких митців із нагоди 200-ліття Кобзаря, облаштовану в обласному осередку Національної спілки художників України), а також лист давнього автора газети, 89-річного ветерана війни та праці Г. Проценка «...А кирилівці все одно читали «Заповіт!»». Автор схвилювано розповідає про спогади з дитинства, яке провів у селі Кирилівці на Черкащині, батьківщині поета. Там він почув дивну розповідь про те, як його родина колись приймала на обіді великого Тараса. Згадує слова Шевченка, сказані при прощанні: «Не будемо журитися, буде й на нашій вулиці свято без кріпацтва». Згадував автор, як у березневі дні 1911 р. селом їздив урядник і кричав, щоб люди не читали «Кобзаря», а хто має цю книжку, повинен віддати. Та селяни книжок не віддали, а вірші поета читали вголос, навіть заборонений «Заповіт».

Варто згадати ще про кілька особливостей висвітлення шевченкіани на сторінках «Запорізької правди»: у п'яти районах області з нагоди 200-ліття Кобзаря серед учнів випускних класів був організований конкурс на краще написання твору на тему «Шевченко

і Запоріжжя». Висвітлення цієї акції продемонструвало прагнення учнівської молоді до вивчення відомостей про рідний край, виховання патріотизму та утвердження національної пам'яті.

Традиційно на останніх сторінках газета вміщує рубрику «Настрій». У зв'язку з ювілеєм Шевченка тут надруковано кілька кросвордів на шевченківську тематику (зокрема, № 11–12, 23–24, 31–32, 36); загалом 22, де були закодовані назви поезій, героїв його творів, як-от: «Гайдамаки», «Причинна», «Сон», «Думи мої...», «Кавказ» та ін.

Помітною стала й рубрика «Читаємо «Кобзаря», в якій газета вміщувала поезії Т. Шевченка. У листах, що надходили до редакції, читачі з вдячністю відгукувалися на запровадження цієї рубрики, оскільки купити нині «Кобзаря», на жаль, не всім по кишені, а прочитати його на сторінках обласної газети – реально і доступно для кожного.

На жаль, нинішня система цінностей схиляється в бік масової культури, тобто всього того, що в жодному разі не може бути взірцем грамотності й високих естетичних цінностей. Прикро усвідомлювати, що з негативними тенденціями в суспільстві практично не ведеться боротьба, що призводить до споживання населенням інформаційних послуг низького гатунку, які негативно впливають на свідомість читачів. Ось чому важливо протистояти цьому.

Тож «Запорізька правда», наслідуючи кращі традиції мовної культури, звертається до цінностей вічних, якими є насамперед твори Т. Шевченка і події, пов'язані з його життям. Завдяки цьому формується світогляд читачів, їхня мовна культура – на кращих прикладах національної гордості українського народу – шевченкіані. І це підтверджує позицію видання: мовну культуру людини потрібно виховувати повсякчас, усіма засобами впливу. Прикладом стали вищезгадані публікації, які не лише збагачують читача духовно, а й впливають на його національну свідомість, допомагають відчувати себе українцями, продовжувачами славного козацького роду. Отже, ознайомлюючись

із текстами публікацій «Запорізької правди» про висвітлення шевченківської тематики, можна зазначити оригінальність подання матеріалів, не лише їх позитивний вплив на аудиторію, а й залучення до широкого діалогу громадськості.

Висновки. Таким чином, на нинішньому етапі роль газети в пропаганді рідної мови, вихованні мовної культури регіону, духовних традицій на прикладах висвітлення шевченківської тематики велика, оскільки вона сприяє формуванню в населення духовних цінностей, культури, патріотизму. Тому рубрики та вміщені в них матеріали досить своєчасні, актуальні. Їхня головна цінність – факти, події, коментарі – допомагають сучасному читачеві орієнтуватися в соціумі й робити певні висновки стосовно духовної спадщини як безцінної джерельної бази національної пам'яті.

1. Крупський І. В. Національно-патріотична журналістика України (друга половина ХІХ – перша чверть ХХ ст.) / І. В. Крупський. — Львів : Світ, 1995. — 184 с.

2. Романюк М. Українське пресознавство на порозі ХХІ століття / М. Романюк. — Львів, 2000. — 110 с.

3. Сидоренко Н. М. Українська преса як фактор формування національної свідомості (ХІХ — поч. ХХ ст.) / Н. М. Сидоренко // Журналістика : Преса, телебачення, радіо : міжвід. наук. зб. — 1992. — Вип. 24. — С. 3—12.

4. Шевченківський словник : у 2 т. / ред. кол. : Є. П. Кирилюк (відп. ред.) [та ін.]. — К. : [Вища шк. Голов. ред. УРЕ], 1976. — Т. 1: А – Мол. — 416 с.

5. Шевченківський словник : у 2 т. — К., 1977. — Т. 2: Мол – Я. — 412 с.

6. «Запорізька правда» (1917–2007 рр.): погляд крізь роки : матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції. Запоріжжя, 26—27 жовтня 2007 р. / [Запорізький нац. ун-т, ф-т журналістики; за ред. А. В. Кобинець]. — Запоріжжя : ТОВ «ВПО «Запоріжжя», 2008. — 114 с.; Головін А. «Запорізька правда»: історико-літературний нарис / А. Головін. — Запоріжжя : Газетне видавництво і друкарня Запорізького обкому КП України.

UDC 007: 821.161.2

SHEVCHENKO SUBJECTS ON THE PAGES OF «ZAPORIZKA PRAVDA»: FORMATION OF THE NATIONAL AND PATRIOTIC WORLD LOOK

Kobynets Alla, PhD in Philology

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of
Kyiv, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: ravlik5@ukr.net.

The article deals on the experience of the local newspaper, aimed at raising patriotic and national memory among its readers. «Zaporizka Pravda» works very fruitfully in this field while publishing articles about Shevchenko and events, connected with his 200th anniversary. The newspaper not only promotes native Ukrainian word, but also reveals the dignity, humanity, depth of the Ukrainian language through a passionate word of the poet.

The regional newspaper communicates both the past and present, publishing articles about Taras Shevchenko. Enriched byh fact, reports, photos, interviews, articles, etc., are the main genres, which allow understanding of the significance of the topic and its importance for readers, especially researchers of the Ukrainian press.

The author's position is an important element of the publications, as they demonstrate their own research and conclusions in the field of Shevchenko's life. One of the features Shevchenko coverage is Crossword puzzles on the pages of «Zaporizka Pravda» are sometimes based on poet's creativity. The articler analyzes the language situation in Zaporozhia regional press, its features and trends, developed in recent years.

Key words: Taras Shevchenko, national memory, outlook, media space, article, language.

ШЕВЧЕНКОВСКАЯ ТЕМАТИКА НА СТРАНИЦАХ «ЗАПОРІЗЬКОЇ ПРАВДИ»: ФОРМИРОВАНИЕ У ЧИТАТЕЛЕЙ НАЦИОНАЛЬНО- ПАТРИОТИЧЕСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ

Кобинец Алла

В статье исследуется опыт областной газеты, направленный на воспитание у ее читателей патриотического мировоззрения, утверждения национальной памяти. В этом направлении «Запорожская правда» работает достаточно плодотворно, размещая публикации о Т. Шевченко и событиях, связанных с его 200-летним юбилеем. Газета не только пропагандирует родное украинское слово, но и учит достоинству, человечности, помогает познать глубину языка через пламенное слово Кобзаря.

Областная газета, печатая материалы шевченковской тематики, обращается как к минувшим дням, так и к нынешним. Среди газетных материалов – репортажи (фоторепортажи), актуальные интервью, статьи, обогащенные разнообразным фактажом, который дает возможность глубже постичь важность избранной темы и ее значение для читателей в частности, и для исследователей истории украинской прессы в целом.

Важным моментом в газетных публикациях является присутствие автора, его собственные исследования в шевченковедении, итоги. Одна из особенностей освещения шевченковской тематики на страницах «Запорожской правды» – размещение кроссвордов, главной составляющей которых есть творчество Великого Кобзаря, «зашифрованное» в названии конкретного произведения или его героя.

Ключевые слова: Тарас Шевченко, национальная память, мировоззрение, медиaprостранство, публикация, язык.

1. Krupskyj I. V. National-patriotic Journalism of Ukraine (Second half of the XIXth — the first quarter of the XX century) / I. V. Krupskyj. — Lviv : Svit, 1995. — 184 p.

2. Romaniuk M. Ukrainian Press Studies on the Threshold of the XXI century / M. Romaniuk. — Lviv, 2000. — 110 p.

3. Sydorenko N. M. Ukrainian Media as a Factor of National Consciousness (XIX – beginning of the XX century) / N. M. Sydorenko // Journalism : Press, Television, Broadcasting. — 1992. — Vol. 24. — P. 3—12.

4. Shevchenko Vocabulary : in 2 volumes / ed. by E. P. Kyrylyuk. — Kyiv : [Vyscha schola], 1976. — Vol. 1: A — Mol. — 416 p.

5. Shevchenko Vocabulary : in 2 volumes. — Kyiv, 1977. — Vol. 2: Mol – Ya . — 412 p.

6. «Zaporizka pravda» (1917—2007): A View Through the Years : materials of the interregional scientific conference. Zaporizhia, October, 26—27, 2007 / [Zaporizhia University, Department of Journalism ; ed. by A.V. Kobynets]. — Zaporizhya : VPO Zaporizhya , 2008. — 114 p. ; Golovin A. «Zaporizka pravda» : Historical and Literary essay / A. Golovin. — Publishing of Newspaper and Printing House of Zaporizhia Regional Committee of the CP of Ukraine.

Стаття найшла до редакції 15.01.2016

УДК 007 : 304 : 070

МОНІТОРИНГ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЖУРНАЛІВ

ГЕРАСИМЧУК Надія,

канд. наук із соц. комунік., асистент

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, Україна,
e-mail: nadiag15@rambler.ru.

У статті наголошено на важливій ролі педагогічних журналів у науково-педагогічній комунікації. Мета дослідження – виділити основні види сучасних педагогічних журналів, визначити їхні змістові характеристики, рубрикацію тощо. Зазначено, що більшу частку сучасних педагогічних журналів в Україні становлять науково-методичні та науково-практичні педагогічні видання для педагогів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв. З'ясовано, що такі журнали спеціалізуються на випуску матеріалів про сучасну наукову інтерпретацію теоретичних питань шкільних навчальних дисциплін і методику їх викладання, сучасні проблеми дидактики, охорони довкілля тощо; поширюють досвід упровадження в освітянську практику новітніх педагогічних технологій.

Ключові слова: педагогічні журнали, рубрики, виховання, освіта.

Вступ. Педагогічні часописи відіграють важливу роль у комунікативних зв'язках між ученими-педагогами та освітянами-практиками, що дає можливість простежувати розвиток основних галузей педагогічної науки та сприяє прискоренню її розвитку та зростанню престижу української педагогіки в науково-педагогічних співтовариствах.

Специфіка педагогічних журналів полягає у висвітленні актуальних проблем навчання і виховання, серед яких, зокрема, організація навчального процесу в освітніх закладах, ознайом-

лення з інноваціями в освіті, поширення передового педагогічного досвіду, дослідження варіативності моделей виховання та обґрунтування навчально-виховних технологій, орієнтація управління на створення умов для забезпечення реалізації мети навчального закладу, відображення об'єктивних соціальних процесів і тенденцій розвитку світової науки тощо.

Педагогічна преса була об'єктом дослідження як вітчизняних, так і закордонних учених. Так, Є. Хриков, вважаючи педагогічну пресу насамперед найбільш потужним засобом впливу на педагогічну практику, розглянув її в двох аспектах: 1) як складову педагогічної науки, що бере участь у реалізації функцій педагогічної науки; 2) як складову преси (соціального інституту, що реалізовує функції, загалом характерні для преси: інформаційну, комунікативну тощо) [10]. Він також визначив етапи аналізу педагогічної преси для одержання об'єктивних даних в історико-педагогічних дослідженнях [8].

Російська дослідниця Т. Денисович здійснила класифікацію педагогічної преси за призначенням, виділивши такі групи: для учителів, батьків, діячів народної освіти; для дітей та юнацтва; для жіночої освіти; для професійної освіти для сімейного виховання; для самоосвіти [3, с. 27–31].

До проблем української педагогічної преси звертали ся вітчизняні вчені різних галузей. Слід зауважити, що в працях українських дослідників здебільшого розглядають питання історії формування педагогічної преси, її функціонування на території України. Зокрема І. Зайченко зазначив проблеми української національної школи в пресі другої половини ХІХ – початку ХХ ст. [5]. Н. Остапенко та Н. Сидоренко дослідили, як порушувалися проблеми національної освіти на сторінках «Ради», «Світла» – перших українських часописів Східної України початку ХХ ст. [9]. О. Дубецька звернулася до особливостей формування педагогічної преси на теренах Східної України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., виділивши шість груп спеціалізованих часописів у зазначений період [4].

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що досліджень сучасної української педагогічної преси, зокрема журналів, нині небагато. Зокрема стан наукової розробки проблеми національного виховання в педагогічній пресі сучасності у філософії, педагогіці та в історії журналістики досліджено в дисертації Л. Кулішенко [6]. Авторка виділила науково-педагогічні журнали та рубрики, які вміщують матеріали про національне виховання в Україні (за період 1991–2004 рр.). О. Літченко розглядає педагогічну пресу, пов'язану з проблемами дошкільного виховання, як джерело поширення ідей дошкільної освіти [7]. Вона, зокрема, зазначає, що в незалежній Україні з'явилися видання, що широко висвітлюють досвід педагогічних працівників за всіма напрямками розвитку дитини дошкільного віку. Заслуговує на увагу дослідження розвитку української педагогічної преси в українській діаспорі Канади Г. Бигар, С. Романюк, І. Руснак [1].

Мета статті – виділити основні види сучасних українських педагогічних журналів, визначити їхні змістові характеристики, рубрикацію, географію розповсюдження. *Об'єктом* дослідження обрано педагогічну пресу, зокрема такі періодичні видання, як «Вища освіта України», «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація», «Логопед», «Особлива дитина: навчання та виховання» та ін.

Методи дослідження. Основними методами, використаними для дослідження, є моніторинг, аналіз, синтез, узагальнення, що дозволили провести певні кількісні підрахунки; дати характеристики, притаманні для різних груп спеціалізованої преси; визначити структурно-організаційні елементи зазначеного сегмента мас-медіа в Україні.

Результати й обговорення. У результаті моніторингу сучасних педагогічних журналів (досліджено понад 45 за період 2012–2016 рр.) виявлено, що значна частина їх (близько 40) ви-

ходить у друкованому вигляді, хоча електронні видання дають нові творчі можливості для науково-педагогічного співробітництва, підвищують престиж видань та створюють унікальні можливості для науково-педагогічної комунікації. Деякі з часописів, як-от: «Вища освіта», «Вища освіта України», «Дефектологія», «Директор школи, гімназії, ліцею», «Педагогіка і психологія. Вісник АПН України» – представлені на сайті НБУВ в рубриці «Наукова періодика України». Це дає можливість ознайомитись із загальною інформацією про журнали, склад редакційних колегій. Також організовано пошук за авторами, темами, роками, ключовими словами.

Визначено три основні види педагогічних журналів за змістовим наповненням: офіційні видання; загальнопедагогічні та предметно-педагогічні журнали. За призначенням їх можна поділити на науково-методичні та науково-практичні.

До офіційних видань належить зокрема «Інформаційний збірник та коментарі МОН України» – щомісячне видання МОН України, в якому друкують рішення колегії, накази, типові навчальні плани, рекомендації та коментарі з питань вищої, професійної, середньої, початкової, дошкільної та позашкільної освіти.

Загальнопедагогічними журналами є «Професійно-технічна освіта», «Вища освіта України», «Директор школи. Шкільний світ», «Методист», «Школа» та ін.

До предметно-педагогічних належать журнали «Українська мова і література в школах України», «Біологія і хімія в рідній школі», «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України», «Географія та основи економіки в рідній школі», «Історія в рідній школі», «Математика в рідній школі», «Трудова підготовка в рідній школі», «Фізичне виховання в рідній школі», «Русская словесность в школах Украины» та ін. У них висвітлено актуальні питання сучасної освіти, подано дидактичні матеріали з відповідних дисциплін, методичні розробки уроків, коментарі та статті провідних науковців, надруковано офіційні матеріали МОН України.

Серед педагогічних журналів найменше тих, що стосуються проблем вищої освіти. Так, в офіційному виданні МОН України «Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України» друкуються зокрема рішення колегії, накази, типові навчальні плани, рекомендації та коментарі з питань вищої освіти.

Проблеми вищої освіти зокрема висвітлюють фахові видання: науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал «Вища освіта України», науковий журнал «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація» (Київ). Частково питання вищої школи висвітлено в науково-методичному та інформаційно-освітньому часописі «Вересень» (наприклад, у рубриці «Педагогіка і психологія у навчально-виховному процесі вищої школи»), у науково-методичному фаховому журналі «Дивослово» (рубрика «Викладачеві ВНЗ»).

У журналі «Педагогіка і психологія. Вісник Національної Академії педагогічних наук України» (науково-технічний та інформаційний журнал НАПН України) ґрунтовно висвітлено питання педагогіки й психології, актуальні проблеми діяльності вищої, загальноосвітньої, професійно-технічної школи. У наукових статтях цих видань, авторами яких є докторанти, викладачі, аспіранти та наукові співробітники Національної академії педагогічних наук України та вищих навчальних закладів України, розглянуто проблеми організації освіти, методології і методики освітнього процесу, політики освіти, висвітлено питання організації навчально-виховної роботи у вищих навчальних закладах країни.

Фахове наукове видання «Освіта регіону: політологія, психологія, комунікація», засновником і видавцем якого є університет «Україна», має розділи: «Русский мир», «Теорія і методологія політичної науки», «Політичні інститути і процеси», «Політична культура та ідеологія», «Соціальна політика і соціальна робота», «Політична праксеологія», «Теорія та історія комунікації», «Журналістика», «Видавнича справа і редагування», «Прикладні соціальні комунікації», «Освітньо-науковий

менеджмент», «Психологія і педагогіка осіб з особливими потребами», «Прикладні педагогічні комунікації», «Політико-комунікаційна праксеологія» та ін. У журналі надруковано рецензії на підручники, посібники, монографії з політології, психології, теорії комунікації тощо.

Значну частку сучасних педагогічних журналів в Україні становлять науково-методичні та науково-практичні педагогічні видання для вчителів загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, аудиторією яких є викладачі загальноосвітніх шкіл, гімназій, ліцеїв, директори та їхні заступники. Зокрема це такі часописи, як «Українська мова і література в школах України», «Біологія і хімія в рідній школі», «Всесвітня література в середніх навчальних закладах України», «Географія та основи економіки в рідній школі», «Історія в рідній школі», «Математика в рідній школі», «Трудова підготовка в рідній школі», «Фізичне виховання в рідній школі», «Русская словесность в школах Украины», «Шлях освіти» (видавництво «Педагогічна преса»); «Українська мова й література в навчальних закладах», «Директор школи. Шкільний світ», «Методист», «Школа» (видавництво «Шкільний світ»), «Вихователю ГПД. Усе для роботи», «Виховна робота в школі. Усе для роботи» (ТОВ «Видавнича група «Основа»), «Довідник директора школи», «Довідник заступника директора школи», «Довідник класного керівника» (видавництво ТОВ «Прес Альянс») та ін.

Ці видання спеціалізуються на випуску матеріалів про сучасну наукову інтерпретацію теоретичних питань шкільних навчальних дисциплін і методику їх викладання, про сучасні проблеми дидактики, проблеми охорони довкілля тощо. Педагогічні журнали поширюють досвід упровадження в освітянську практику новітніх педагогічних технологій. Вони містять календарне планування навчально-виховного процесу, методичні рекомендації науковців і практиків та поурочні розробки навчального матеріалу, розробки різних типів уроків, поради щодо виховання в учнів моральних, фізичних і вольових яко-

стей. А також висвітлюють передовий педагогічний досвід учителів, їхні творчі портрети.

Проблеми дошкільного виховання розглянуто в таких педагогічних журналах, як, наприклад, «Вихователь-методист дошкільного закладу», «Дошкілля: журнал для люблячих батьків, педагогів, психологів», «Дошкільне виховання» (Київ), «Дошкільна освіта» (Запоріжжя). Слід зазначити, що один із педагогічних журналів саме цієї категорії має найбільший наклад. Так, щомісячник «Вихователь-методист дошкільного закладу» виходить накладом 8500–8900 примірників, що свідчить про авторитет видання і попит у педагогічних працівників.

У педагогічних журналах дошкільного профілю порушуються важливі питання дошкільного виховання: вивчення освітнього процесу, проблеми організації та змісту дошкільної освіти, специфіка роботи в ясельних групах, психологічні аспекти. Видання містять поради методистам-початківцям, поради спеціалістів. У них також розглянуто питання підготовки до навчання в школі, перспективи в роботі дошкільної та початкової ланок освіти. На сторінках журналів відбувається обмін досвідом та ознайомлення із зарубіжним досвідом виховання дошкільнят. Велику увагу приділено роботі з батьками. Журнали містять плани й методичні розробки занять для дітей різних вікових категорій, сценарії свят, конспекти тренінгів; анкети для батьків, дітей і педагогів; тести для дітей.

Окрему групу педагогічних журналів становлять видання, що висвітлюють проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами. Зокрема, це науково-методичні журнали «Особлива дитина: навчання та виховання» (до 2014 р. мав назву «Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання»), «Логопед». На сторінках цих видань педагоги обмінюються досвідом про організацію навчання в спеціальних школах, висвітлюють досвід закордонних колег щодо навчання й виховання дітей із синдромом аутизму, Аспергера, з порушенням інтелектуального розвитку, слуху, мовлення, зору, уваги, з руховою розгальмованістю тощо.

Так, у щоквартальнику «Особлива дитина: навчання та виховання» надруковано матеріали з проблем спеціальної педагогіки, висвітлено технології корекційно-компенсаторного навчання, виховання і розвитку дітей з особливими потребами, технології соціально-психологічної роботи з їхніми батьками. Основні рубрики: «Наука – спеціальній школі», «Інклюзивна освіта – освіта для всіх», «Нові програми», «Пошуки. Експерименти», «З досвіду практиків», «Сторінки історії». Проблематика статей пов'язана з особливостями роботи з дітьми з порушенням інтелектуального розвитку, слуху, зору, мовлення. На сторінках журналу педагоги обмінюються досвідом про організацію навчання в спеціальних школах, висвітлюють досвід закордонних колег.

Авторами статей є наукові співробітники Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, педагоги дошкільних закладів для дітей з особливими потребами, учителі-дефектологи спеціальних загальноосвітніх шкіл для дітей із синдромами аутизму, з порушенням інтелектуального розвитку, слуху, мовлення, зору, уваги тощо.

У журналі «Логопед» (заснований у Харкові 2010 р. ТОВ «Видавнична група «Основа») подано теоретичні та практичні методичні матеріали для роботи логопеда, поради колег-логопедів. Розглянуто сучасні технології та методики, закордонний досвід. Публікації виходять у рубриках: «Перевірено практикою: дошкільний вік», «Перевірено практикою: шкільний вік», «Поради логопеда батькам», «У позакласний час (вечори відпочинку для дітей з вадами слуху)», «Освітнянський калейдоскоп (стисла інформація про нововведення в школах сусідніх держав)» тощо.

Переважну більшість педагогічних журналів друкують в Києві. Часописи, засновником яких є Міністерство освіти і науки України, виходять у державному видавництві «Педагогічна преса». У ньому друкують близько 20 науково-педагогічних журналів. Видавництво має сайт (<http://www.ped.pressa.kiev>).

и), який, крім загальних відомостей про часописи та умови їх передплати, іншої інформації не містить. Основою діяльності видавництва є ідея необхідності забезпечення освітян України та всіх, хто цікавиться освітянською тематикою, необхідним та цікавим матеріалом для повсякденної роботи. Зокрема, це видання «Біологія і хімія в рідній школі», «Вища освіта України», «Всесвітня література в школах України», «Географія та основи економіки в рідній школі», «Директор школи, гімназії, ліцею», «Історія в школах України», «Математика в школі», «Трудова підготовка в закладах освіти», «Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах», «Фізичне виховання в рідній школі», «Шлях освіти».

У видавництві «Шкільний світ» виходить п'ять педагогічних журналів: «Дошкільля», «Директор школи. Шкільний світ», «Методист», «Профтехосвіта», «Школа», засновниками яких відповідно є товариства «Редакції газет з дошкільної та початкової освіти», «Редакції газет з управління освітою», «Редакції загальнопедагогічних газет».

Товариство «Міжнародний центр фінансово-економічного розвитку – Україна» є зокрема засновником і видавцем педагогічних журналів «Вихователь-методист дошкільного закладу», «Довідник заступника директора школи».

Регіональні педагогічні журнали виходять у таких містах, як Харків («Вихователю ГПД. Усе для роботи», «Виховна робота в школі. Усе для роботи», «Класному керівнику. Усе для роботи», «Логопед» та ін. видавничої групи «Основа»), Львів («Педагогіка і психологія педагогічної освіти», засновники – Інститут педагогічної освіти НАПН України, Національний університет «Львівська політехніка»; «Педагогічна думка», засновник – Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації, Львівський обласний інститут післядипломної освіти), Луцьк («Педагогічний пошук», засновник – Управління освіти і науки Волинської облдержадміністрації, Волинський обласний інститут післядипломної освіти), Ми-

колаїв («Вересень», засновник – Обласний інститут післядипломної педагогічної освіти), Запоріжжя («Дошкільна освіта», засновник – ТОВ «ЛІПС» ЛТД), Одеса («Виховання і культура», засновник і видавець – Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського; «Наша школа», засновник – Управління освіти Одеської облдержадміністрації, Одеський обласний інститут удосконалення вчителів), Черкаси («Безпека життєдіяльності в освіті», засновник і видавець – ДП «Черкаський державний центр науки, інновацій та інформатизації»; «Педагогічний вісник», засновники – Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, Головне управління освіти і науки Черкаської обласної ради).

Висновки. Педагогічні часописи відіграють важливу роль у комунікативних зв'язках між ученими-педагогами та освітянами-практиками, що дає можливість простежувати розвиток основних галузей педагогічної науки та сприяє прискоренню її розвитку та зростанню престижу української педагогіки в науково-педагогічних співтовариствах.

У процесі дослідження сучасних українських педагогічних журналів виявлено такі їхні види: офіційні видання; загальнопедагогічні журнали й предметно-педагогічні (за змістовим наповненням) та науково-методичні й науково-практичні (за призначенням). Журнали, аудиторією яких є викладачі загальноосвітніх шкіл, гімназій і ліцеїв, що спеціалізуються на випуску матеріалів про сучасну наукову інтерпретацію теоретичних питань шкільних навчальних дисциплін і методику їх викладання, про сучасні проблеми дидактики, проблеми охорони довкілля тощо. Педагогічні журнали поширюють досвід упровадження в освітянську практику новітніх педагогічних технологій. Вони містять календарне планування навчально-виховного процесу, методичні рекомендації науковців і практиків та поурочні розробки навчального матеріалу, розробки різних типів уроків, поради щодо виховання в учнів

моральних, фізичних і вольових якостей. А також висвітлюють передовий педагогічний досвід учителів, їхні творчі портрети. Таке змістове наповнення важливе й необхідне для педагогів-практиків. Отже, педагогічна преса, зокрема журнали, потребує постійного моніторингу й подальшого дослідження й наукових узагальнень журналістикознавців, що є перспективою майбутніх розвідок.

1. Бигар Г. П. Українська педагогічна преса Канади і рідномовне шкільництво в діаспорі : навч. посіб. / Г. П. Бигар, С. З. Романюк, І. С. Руснак. — Чернівці : Митець, 2006. — 295 с. (Б-ка молодого педагога).

2. Вайда Л. О. Українська педагогічна преса як джерело відображення інноваційних педагогічних ідей (1991–2013 рр.) / Л. О. Вайда // Педагогічний дискурс. — К., 2013. — Вип. 15. — С. 102—105.

3. Денисович Т. Е. Педагогическая журналистика : учеб. пособ. / Т. Е. Денисович. — М. : ФОРУС, 2009. — 144 с.

4. Дубецька О. Становлення педагогічної преси на східноукраїнських землях / Дубецька Оксана // Образ : щорічний наук. зб. — К., 2015. — Вип. 16. — С. 97—104.

5. Зайченко І. В. Проблеми української національної школи у пресі (друга пол. XIX – поч. XX ст.) : навч. посіб. / І. В. Зайченко. — Львів, 2002. — 344 с.

6. Кулішенко Л. А. Проблема національного виховання в педагогічній пресі сучасності (за період з 1991 до 2004 рр.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / Кулішенко Л. А. ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ін-т журналістики. — К., 2007. — 19 с.

7. Літіченко О. Д. Педагогічна преса як джерело поширення ідей дошкільної освіти / О. Д. Літіченко // Реалізація особистісно-компетентнісного підходу в роботі з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку (15—17 жовтня 2013 р.). — Вінниця: Твори, 2013. — С. 47—56.

8. Методологічні засади педагогічного дослідження : [моногр.] / авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін. ; за заг. ред. В. С. Курила, Є. М. Хрикова ; ДЗ «ЛНУ ун-т ім. Т. Шевченка». — Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. — 248 с.

9. Остапенко Н. Від «Ради» і «Світла» до «Вільної української школи»: проблеми національної освіти на сторінках перших українських часописів Східної України початку XX століття / Н. Остапенко, Н. Сидоренко // Образ : щорічний наук. зб. — К., 2001. — Вип. 2. — С. 72—80.

10. Хриков Є. М. Педагогічна наука в Україні: стан та напрями розвитку / Є. М. Хриков, О. В. Адаменко // Шлях освіти. — К., 2003. — № 4. — С. 2—7.

UDC 007 : 304 : 070

MONITORING OF THE MODERN UKRAINIAN PEDAGOGICAL JOURNALS

Herasymchuk Nadiia, PhD in Social Communications,
Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of
Kyiv, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: nadiag15@
rambler.ru.

The article emphasizes the important role of the pedagogical journals in educational communication. The aim of this investigation is to identify the main types of modern Ukrainian pedagogical journals, to characterize their content, headings, and other structure elements. It is noted that most of modern pedagogical journals in Ukraine are methodological and scientific-practical educational, thus appointed for teachers of secondary schools, gymnasiums, lyceums. The main specialization of these periodicals are publications on modern scientific theoretical interpretation of school disciplines and methods of teaching, didactics of contemporary issues, environmental issues, etc.; disseminate implementation experience in the educational practice of the new pedagogical technologies.

Key words: pedagogical magazines, headings, education, formation.

МОНИТОРИНГ СОВРЕМЕННЫХ УКРАИНСКИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ЖУРНАЛОВ

Герасимчук Надежда

В статье акцентируется внимание на важной роли педагогических журналов в научно-педагогической коммуникации. Цель исследования – выделить основные виды современных украинских педагогических журналов, охарактеризовать их основное содержание, рубрикацию и т.д.

Подчеркивается, что большую часть современных педагогических журналов в Украине составляют научно-методические и научно-практические издания, предназначенные для учителей общеобразовательных школ, гимназий и лицеев. Определена их специализация: современная научная интерпретация теоретических вопросов школьных учебных предметов и методика их преподавания, современные проблемы дидактики, охрана окружающей среды, распространение опыта внедрения в образовательную практику передовых педагогических технологий.

Ключевые слова: педагогические журналы, рубрики, воспитание, образование.

1. Byhar H. P. Ukrainian Pedagogical Periodicals in Canada and the native language school in diaspora : textbook / H. P. Byhar, S. Z. Romaniuk, I. S. Rusnak. — Chernivtsy : Mytec', 2006. — 295 p. (Young pedagogue library).

2. Vajda L. O. Ukrainian Pedagogical Periodicals as a source of innovation pedagogical ideas reflection (1991–2013) / L. O. Vajda // Pedagogical discourse. — 2013. — №. 15. — P. 102—105.

3. Denysovych T. Ye. Pedagogical journalism : textbook / T. Ye. Denysovych. — Moscow : FORUS, 2009. — 144 p.

4. Dubetska O O. Formation of pedagogical press in Eastern Ukraine / Oksana Dubetska // Images: annual science. Coll. — K., 2015. — Vol. 16 — P. 97—104.

5. Zajtchenko I. V. Issues of the Ukrainian national school on the pages of periodicals (the second half of the XIX – beginning of the XX centuries): textbook / I. V. Zajtchenko. — Lviv, 2002. — 344 p.

6. Kulishenko L. A. The problem of national education in modern educational media (for the period from 1991 to 2004) : abstract. Thesis ... candidate in Philology. Specialty: 10.01.08 / L. A. Kulishenko; Kyiv National Taras Shevchenko University of Kyiv. Institute of Journalism. — Kyiv, 2007. — 19 p.

7. Litichenko O. D. Educational newspapers as a source of spreading the ideas of pre-school education / O. D. Litichenko // Realization of personal and competence approach in-process with the children of preschool and junior school age (October, 15—17 2013). — Vinnytsia : Tvory, 2013. — С. 47—56.

8. Methodological bases of pedagogical research : [monograph] / authors collective: E. M. Hrykov, O. V. Adamenko, V. S. Kurylo, and others ; general ed. by V. S. Kurylo, E. M. Hrykov; State Institution Shevchenko Nation University of Luhansk”. — Luhansk : Publishing Hoese of Shevchenko LNU, 2013. — 248 p.

9. Ostapenko N. From “Rada» and “Svitlo» to “Vil’na ukrain’ska shkola» : issues of the national education on the pages of the first Ukrainian language periodicals in the Eastern Ukraine at the beginning of the XX century / N. Ostapenko, N. Sydorenko // Obraz. — 2001. — Vyp. 2. — P. 72—80.

10. Hrykov E. M. Teaching science in Ukraine: state and development trends / Hrykov E. M., Adamenko O. V. // Shliakh osvity. — 2003. — № 4. — P. 2—7.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2016

УДК 007 : 304 : 070

ОБРАЗ «РУССКОГО МИРА» В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

БОЙКО Алла, д-р філол. наук, проф.

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, e-mail: boyko_alla@ukr.net.

*Д*осліджено домінанти ідеології «руського мира» в медіа, що виходять під егідою православної церкви в Україні (2014–2016). Наголошено на таких аспектах: пропагування міфу про історичну єдність України, Білорусі, Росії; пропаганда монархізму та створення імперії; формування в медіа культу особи в тріаді Микола II – Сталін – Путін; просування ідей руйнації Української держави та ін. Визначено, що в засобах масової інформації України і світу немає програми протидії зазначеній пропаганді. Звернуто увагу на демотиватори, які поширюються в інтернеті, що містять гостросатиричні фотографії, малюнки, підписи. В них піддається осміюванню російська пропаганда. На сьогодні демотиватори є одними із результативних протистоянь пропаганді в галузі релігії; вони є виявом сміхової комунікації і розраховані на масову аудиторію.

Ключові слова: медіа, православна церква, «русский мир», демотиватори, сміхова культура, пропаганда, релігія.

Вступ. Ідеологія «руського мира» – соціально-політична доктрина, що просувається владою Російської Федерації і реалізується переважно в медіа. Складником цієї ідеології є православ'я в тому варіанті, який пропонується і пропагується РПЦ та УПЦ МП у засобах масової інформації, що виходять під їх егідою. Ця ідеологія знаходить відображення в політичних подіях, які відбуваються у 2014–2016 рр. у Криму і на Донбасі. На думку доктора філософських наук М. Черенкова, у подіях навколо України «слід бачити єдність політичних і релігійних моти-

вів. Задовго до анексії Криму та неоголошеної війни на Донбасі було відкрито релігійний фронт... Російське православ'я як наддержавний рух стає фактором геополітики. Саме захистом «справжнього, традиційного», канонічного православ'я виправдовуються дії «православних армій» Донбасу. Ототожнення віри православної та православ'я московського стає потужним пропагандистським засобом» [1]. Таким чином формується явище, яке ще в XIX ст. дістало назву «політичне православ'я».

Мета статті – з'ясувати й проаналізувати головні риси «русского мира» в його медійному варіанті в аспекті релігії, а також висвітлити спроби протистояння цьому явищу, що спостерігаються в медіапросторі України.

Проблемі пропаганди «русского мира» в інформаційному просторі України приділяли увагу деякі вітчизняні науковці, зокрема, С. Дацюк [2–4], В. Єленський [5], О. Саган [6]. У медійному аспекті цю проблему висвітлювала авторка цієї статті [7 ; 8].

Об'єкт дослідження – контент газет «Русь триединая», «Мир», сайти «Белый Харьков», «Православный выбор», «Русский дозор», «Новороссия», деякі інші православні видання. Зазначимо, що ця періодика має спільні теми, проблеми, наявний передрук матеріалів. У названих сайтах часто даються посилання на матеріали інтернет-порталу «Русь православная» (Санкт-Петербург). Видання об'єднані гаслом: «Православ'я, самодержавство, народність», так званою уварівською формулою, яку пропагує православна в Росії церква ще з XIX ст. Також звертаємось до наукових і публіцистичних публікацій, в яких розкривається ідеологія «русского мира» і до того медійного продукту, в якому наявні елементи протистояння цій ідеології.

Методи дослідження. Основними методами, обраними для розкриття особливостей ідеології «русского мира» крізь призму церковних питань, є моніторинг, аналіз публікацій, порівняння, узагальнення ключових словосполучень та образів.

Результати й обговорення. Аналізуючи контент згаданих медіа, що виходять під егідою УПЦ МП і близьких до цієї організації братств та ін., виокремимо кілька домінант, які вважаємо концептуальними для зазначеної періодики:

- продукування і закріплення в свідомості аудиторії вказаних медіа міфу про спільну історію та єдність України, Росії і Білорусі (Малої, Великої і Білої Русі в інтерпретації авторів публікацій);

- пропаганда ідеї самодержавства в союзі, основу якого, на думку авторів деяких матеріалів, мусять складати названі країни;

- закріплення в масовій свідомості міфу про позитивну історичну роль самодержця, який уособлювався в образі царя Миколи II (нині цей міф модифікується таким чином: будь-який представник династії Романових – Сталін – Путін); акцентуація самодержавницької влади як такої, що дана Богом;

- поширення ідеї православ'я як об'єднуючої для трьох народів (при ігноруванні греко-католиків, католиків, протестантів та ін.);

- пропаганда «русского мира» при невизначеності ідеології, концепцій, настанов тощо і варіативності в залежності від політики РФ.

Ці аспекти прокоментуємо твердженнями з уже цитованої статті М. Черенкова: «Ідеться про агресивно повоширення «руського мира» чере православ'я московського зразка. «Російська весна» починається зі слів про братерство трьох народів і єдність православної віри, але згодом продовжується анексією й війною проти тих учорашніх братів та одновірців...» [1].

Звернемось до першої визначеної нами домінанти: псевдо-історичний міф про спільну історію та єдність України, Росії і Білорусі, який найчастіше реалізується в художньо-публіцистичних жанрах (віршах, коротких оповіданнях, цитатах, листах у редакцію тощо). У цих публікаціях переважає емоційний складник. Пропагуванню самодержавства в його імперсько-

му варіанті присвячені такі статті: «Самостійна Україна» або Єдина Русь: історичні документи про єдиний руський народ у Малій і Великій Русі, його боротьба за спільну державність» (Стояние за истину. – 2014. – 17 квіт.), «Літописи викривають неправду про «Україну-Русь» (Стояние за истину. – 2014. – 23 трав.), «Росія, Путін, Гегемонія» (Русский дозор).

До цієї категорії також належить опитування, проведене на сайті «Белый Харьков». Аудиторії пропонувалось відповісти «так» або «ні» на питання «Єдина влада, благословенна Богом, крім теократії – Православна монархія?». До свідомості аудиторії міфічна концепція єдності доводиться методом багаторазового повторення цієї ідеї в різних за тематикою публікаціях. Прикладом можуть слугувати статті під красномовними заголовками: «Події, що відродили єдність Святої Русі» (Мир. – 2014. – № 03 (439), «До 250-річчя Новоросії: Новоросія – чудо воскресіння Святої Русі» (Белый Харьков. – 2014. – 15 лип.), «Де зберігається ключ єдності» (Русь триединая. – 2013. – 23 верес.). Реципієнт легко запам'ятовує прості римовані рядки: «Мы укажем своим демократам / Дальний путь в долговую тюрьму / Лучше быть на Руси «младшим братом...» (Русь триединая. – 2013. – 24 груд.).

Отже, ідея православної монархії, або самодержавства, яку ми вважаємо домінантною в тріаді Уварова, вводилась у свідомість аудиторії цих ЗМІ поступово – як реабілітація царизму й акцентуація позитивних рис династії Романових. Публікації цієї тематики з'являлись у багатьох медіа УПЦ МП. Крім уже названих, це така преса, як «Начало», «Спасите наши души», «Мир», «Самаритянка», «Почаевский листок», деяких єпархіальних ЗМІ тощо. Показовими в цьому контексті є публікації на сайті «Новороссия» в рубриці «Православіє. За царя!», об'єднані заголовком «Чи може бути Церква відокремлена від монархії?». Автори цих статей чітко зазначають, що не можна, обґрунтовуючи думку про необхідність монархії також і в Україні.

У публікаціях, присвячених династії Романових, використовуються слова-маркери, які характеризують загальнолюдські цінності: любов, патріотизм, християнство, православ'я, історична справедливість, родина, батьківщина, відповідальність, шляхетність, страждання за віру тощо. Таким чином створювалося позитивне тло для сприйняття не лише Романових, а й самодержавства. У публікаціях простежувалась ідея про нерозривність влади в Росії з православ'ям.

Наступним етапом стає активне просування в ЗМІ ідеї про «православність» влади, яка нині існує в РФ. В аналізованих медіа воно віддзеркалилось у багатьох статтях й особливо ілюстраціях таким чином: фото патріарха Кирила (Гундяєва) з президентом РФ, В. Путін у храмі, В. Путін біля іконостасу, Путін серед віруючих тощо. Тісне співробітництво уряду РФ і РПЦ у конфесійних виданнях трактувалось як норма, суспільству пропонується сприймати цей союз як необхідний для держави. Наші висновки можна підтвердити концептуальними заголовками статей, опублікованими на сторінках «Русского дозора»: «Владімір Путін і формула безпеки Росії» (2015. – 26 черв.), «Султанат імені Путіна – могильщик імперії Заходу» (2015. – 25 лют.), «Путінські поради Києву або політичне самогубство хунти» (2015. – 25 лют.) тощо.

У зазначеному аспекті застосовується технологія культу особи. Передбачається героїзація або надання особливої сакральної сутності якому-небудь персонажу шляхом ідеалізації його та оточення. Проте метою технології «культу особи» у ЗМІ є не міфологізовані образи Миколи II або Сталіна. Ці особи виступають тлом для формування і своєрідного «виправдання» міфічного / медійного образу В. Путіна. У цьому плані красномовними є римовані рядки, які часто цитуються в цій періодиці: «Да если б та династия Нужна была Рассее / Ужель Дающий счастье нам / Не спас бы Алексея? / Не в крови дело главное / Зачем слагать ей оды? / Поставьте православного, / Живущего народом» (Русь триединая. – 2013. – 30 серп.). Редакційні ко-

лективи й автори, які публікуються у церковній періодиці, не обмежуються релігійними проблемами, активно втручаючись у політику. По суті, ведеться пропаганда проти зміни конституційного ладу – декларовану демократію пропонують перетворити на монархію, не лише в РФ, а й в Україні, оскільки такі статті публікують в медіа, зареєстрованих у нашій державі.

На підтвердження цієї тези наведемо кілька заголовків із «Мира»: «Я дам Росії царя, і все у Всесвіті зміниться» (2013. – № 47 (432), «Царський руський марш за майбутню Царську Росію!» (2014. – № 5), «У Донецьку відбудеться хресний хід за царя» (2014. – № 8).

Агітація на користь «русского мира» проводиться на сайті «Юсмалос. Великое Белое Братство». Головним автором сайта є Вікторія Преображенська, відома в минулому як Марія Деві Христос (Марина Цвигун, уродженка Донецька, зараз мешкає в РФ). У 2013 р. вона поновила діяльність, спрямувавши її у річище політики [1].

На сайті «Юсмалос» з'являються статті, які можна кваліфікувати як пропагандистські. Ось фрагмент із однієї з публікацій: «Вступ до ЄС – це зашморг для Русі, це відчинені двері для входження смерті... Лише об'єднання з нашими братніми країнами: Росією, Білоруссю, а потім і іншими слов'янськими країнами, – дасть можливість перемогти цю помаранчеву чуму». Тобто акцентуація саме тієї домінанти, про яку ми писали на початку статті: союз / злиття «Великої, Малої, Білої Русі» в єдину державу. В. Преображенська у своїх публікаціях відстоює «програму на об'єднання наших країн, неприйняття НАТО, розвиток первородної Російської Мови». На наш погляд, саме з пропагандистською метою на сайті публікуються й римовані рядки, які редакція сайта презентує як вірші: «Чума антихристова двинулась на Дон / Славянск бомбит, чтоб Славу твою смять / американским чёрным сапогом / мир устрашить и кровью запятнать!». Тож спостерігаємо популярний пропагандистський засіб – слова з експресивною конотацією, що мають викликати певні емоційні реакції в аудиторії.

Ключовими словами в публікаціях цього сайту є «русский мир», «русский дух», «хунта-банда», «коричнева сатанінська чума», «новоросія», «ополченці», «священна війна», а також «космос», «макро-, мікро-косм», «квантова свідомість», «квантовий розум», «абсолютне знання», «істина», «вічність» та ін. На останні слова варто звернути увагу. В. Преображенська, як зазначено в цьому електронному медіа, має ступінь «Гранд-Доктора Філософії в галузі Теології і Теософії», також вона презентує себе як «повного Професора, Академіка, засновницю «Космічного Полімістецтва Третього Тисячоліття». На сайті містяться автореферати наукових праць В. Преображенської з неодмінними атрибутами: актуальність, наукова новизна, об'єкт, предмет, гіпотеза дослідження, висновки, схеми тощо. Наявна науковоподібна лексика й посилання на праці відомих у науці персон.

Ідеологія, запропонована В. Преображенською / Марією Деві Христос, є міксом православ'я, східних релігійних учень, містицизму, псевдонаукових концепцій, політики тощо. Ця суміш, на нашу думку, спрямована на певний сегмент аудиторії, людей 25–35 років із їхнім зацікавленням наукою, східними вченнями і т.д. Якщо всі вищезгадані видання орієнтувались на аудиторію 40–60 років, які читають друковані газети й журнали, а також на аудиторію 30–50 років, яка найчастіше звертається до електронних видань, то сайт «Юсмалос» покликаний привалювати більш молодого споживача інформації, котрий претендує на певний освітній рівень.

Таким чином, ініціатори пропаганди «русского мира» намагаються розширити аудиторію, подаючи інформацію, близьку до розуміння реципієнта. Не слід вважати ці медійні продукти маргінальними. Періодичні видання розповсюджуються в церквах, книжкових крамницях, конфесійних школах, семінаріях, академіях; сайти мають до 400–700 відвідувачів щоденно. Необхідно зазначити, що до прихильників Православної церкви Московського патріархату зарахував себе 21 % мешканців

України [10]. Тобто аудиторія чимала, і вплив пропагандистської інформації на неї можна передбачити. Проте в Україні й у світі не вироблено єдиної концепції протистояння цій пропаганді, як і немає ЗМІ, які б послідовно протистояли цьому явищу. Наявні лише окремі виступи в медіа, де, так чи інакше, висвітлено наслідки реалізації цієї доктрини.

Проте суспільство шукає засоби протистояння агресивній медійній пропаганді «русского мира». Одним із них, який нам уявляється ефективним і дієвим, є застосування й просування в медіа всіх жанрів, що наєжать до категорії комічного. Найбільшу концентрацію комічне дістало в демотиваторах – анонімній медіапродукції, що функціонує в інтернет-просторі. Для демотиваторів характерне іронічне ставлення і відверте висміювання ідеології «русского мира». Це спостерігається у фотографіях, малюнках, колажах, які супроводжуються коротким коментарем або гаслом із комічним, сатиричним або пародійним характером. Найяскравішим серед них є такий: зображення дракона, головами якого є Ф. Кіркоров, патріарх Кирил і Р. Абрамович, зі словами: «Повзуча окупація – «русский капитал», московське православ'є і російська попса!».

Одним із найхарактерніших демотиваторів, в яких висвітлюється ідеологія «русского мира», є сатиричне осмислення формули «Православ'я, самодержавство, народність». Православ'я уособлено портретом патріарха Кирила (Гундяєва), самодержавство – портретом В. Путіна, народність – фотографією старої жінки, яка тримає в руці тарілку каші й шматок хліба. Цій же темі присвячено кілька демотиваторів, уражаючим із яких вважаємо пародійний портрет В. Путіна в мундирі офіцера армії РФ, із бородою і в головному уборі патріарха. Підпис: «Росіяни довіряють президенту, армії, церкві». Ця ж ідея реалізується в демотиваторах, об'єднаних підписом: «Кажу тобі як чекіст – чекісту!» і двома персонажами – В. Путіним і патріархом Кирилом. В інтернет-мережі наявні численні сюжети, присвячені іронічному осмисленню

різних контактів церков із представниками влади. Автори демотиваторів та аудиторія розцінюють ці контакти однозначно негативно, або принаймні як ті, що гідні висміювання чи іронічного ставлення (офіційні рукоштовпання і поцілунки представників церков із президентами України, Росії та інших держав, зображення православного владики з надписом «А це яка гілка влади?» тощо). Іронії піддаються і спроби клерикалізувати владу, освіту, культуру.

Агресивна політика РФ щодо України, яка активно підтримується православною церквою, теж стала тематикою демотиваторів. Це зображення представників духівництва, які благословляють війська псевдореспублік «ДНР-ЛНР» і так званих козаків, окропляють святою водою ракети масового знищення, стріляють на полігонах. Останній сюжет досить поширений; у сміховому контексті він сприймається як оксюморон. Як приклад, можемо навести такі демотиватори: священник цілиться з пістолету, поруч із ним військовий, підпис: «Московський патріархат. Диверсійне кубло попиків-терористів». Ще один демотиватор, де зображені люди в рясах і клобуках, які проводять стрільбища на полігонах; підпис: «Спецпідрозділ РПЦ МП. Кращі традиції КДБ». Цій же темі присвячений демотиватор, де зображено православного монаха з піднятою рукою у фашистському вітанні; він вигукує: «Збудуємо новий рай! Ісус – хайль!» тощо.

Спроба іронічного переосмислення православ'я як складника «руського мира» відбувається у демотиваторах також у контексті критики зажерливості й жадібності представників духівництва РПЦ. У цьому аспекті православ'я нібито протиставляється «народності», тобто народу РФ, який в більшості свій не має великих статків. Ідеться про серію демотиваторів, побудованих на протиставленні церкви й народу (соціальних проблем суспільства). Прикладом можуть слугувати сатиричні порівняння: «Храм Христа Спасителя. Вартість споруди 200 000 000 доларів. – Дитячий рак. Вартість лікування 50 000

доларів. – 40 тисяч дитячих життів. Ти готовий заплатити таку ціну за свою віру?».

Більшість демотиваторів релігійної тематики спрямовані проти церкви та її представників, зокрема викривають їх прагнення до збагачення. Це так зване парадне фото представників офіційної верхівки Православної церкви з саркастичним коментарем: «Щорічне зібрання Мерседес-клубу», або фото огрядного церковного владики в розкішному автомобілі, під фото надпис: «І не питай, звідки у батюшки нова машина. Жертовуй на храм!».

Медійність політики, яка спостерігається в Україні, як, утім, і в усьому світі, призводить до реалізації в медіа багатьох інших форм суспільного життя, релігії зокрема. Політика приваблює релігійних діячів, і вони намагаються брати в політичних процесах активну участь. У суспільстві цей факт сприймається досить іронічно, оскільки, за законодавством України, церква відокремлена від держави, а за звичаєвим правом і моральними нормами суспільства, духовництво не повинно втручатись у політику. Проте, крім демотиваторів, виступів у ЗМІ ми майже не спостерігаємо.

Зміст демотиваторів дещо змінився з початком військових дій в Криму та на Донбасі. Роль Української православної церкви Московського патріархату та Російської православної церкви у міждержавному конфлікті стає все більш виразною і сприймається в Україні негативно. Як результат, демотиватори набули гостро сатиричного забарвлення, їх персонажами стали представники духовництва зі зброєю; священник, який благословляє окупантів-убивць і знаряддя смерті (постер «Господи, благослови «Сатану» Р-36М»); монах, який роздає пропагандистські листівки; представники православної церкви з тортом у вигляді прапора «Новоросії» – все це стає об'єктом іронії та сатири для «авторів» демотиваторів, і це ставлення підтримується аудиторією, яка висловлює свої враження й емоції у коментарях.

Висновки. Ідеологія «русского мира», складником якої вважають православ'я, лише імітує релігію, порушуючи догмати й основи віровчення. Проте глибоко вивчати цей феномен мають релігієзнавці.

Мусимо визнати, що просування ідей «русского мира» в медіапросторі України є пропагандистським засобом, який не відповідає задекларованим цілям і завданням православних ЗМІ. Вочевидь спостерігаємо порушення професійних журналістських стандартів і етики медійників – не можна в суспільно-релігійних медіа пропагувати подібну ідеологію, оскільки вона не відповідає об'єктивності, чесності, правдивості, що мають бути притаманні медіа. Самі ж ЗМІ в такому випадку не виконують своїх головних функцій – інформування, а перетворюються в пропагандистські органи. Таким чином завдається безсумнівна шкода аудиторії, яку вводять в оману: задекларовані як суспільно-релігійні, газети, журнали і сайти виконують політичні завдання, пропагуючи по суті зміну конституційного ладу в Україні, демократію пропонують змінити на монархію.

Аматорські спроби молодіжної аудиторії протестувати проти дій РПЦ і УПЦ МП, що знайшли своє відображення в демотиваторах, не в змозі цілісно протистояти ідеології, яка насаджується багатьма ЗМІ, котрі позиціонуються як православні. На нашу думку, необхідна державна програма з висвітлення й роз'яснення суспільству завдань, які реалізують ЗМІ, що декларують свій зв'язок із названими вище церковними організаціями. У даному аспекті доречним уявляється весь спектр категорії комічного. Також вважаємо необхідним ведення активної медійної пропаганди релігійних та етико-моральних цінностей «українського світу».

1. Черенков М. «Православна армія» проти «уніатів, розкольників і сектантів»: ідеологія і терор «русского міра» [Електронний ресурс] / М. Черенков. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/59044/. — Дата доступу: 10.10.2015.

2. Дацюк С. Война за православие [Електронний ресурс] / С. Дацюк. — Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/537ee518897f7/>. — Дата доступу: 12.01.2016.

3. Дацюк С. Война за русский мир [Електронний ресурс] / С. Дацюк. — Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53858ffc966fc/>. — Дата доступа: 10.01.2016.

4. Дацюк С. Война за империю [Електронний ресурс] / С. Дацюк. — Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/537c4cb2079cf/>. — Дата доступу: 12.01.2016.

5. Єленський В. Агресія Росії проти України — це замах на цінності, які сповідують всі великі релігії світу [Електронний ресурс] / В. Єленський. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/authors_columns/vyelenskyi_column/62662/. — Дата доступу: 10.01.2016.

6. Саган О. Православ'я в Україні і питання національної безпеки [Електронний ресурс] / О. Саган. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/59576/. — Дата доступу: 15.12.2015.

7. Бойко А. Обережно, релігія: Пропаганда в медіа під час «гібридної війни». Історія та сучасні виклики непокараних злочинів радянського тоталітаризму проти Церкви / А. Бойко. — Дніпропетровськ : Пороги, 2015. — С. 284—294.

8. Бойко А. «Православні медіа» і проблема інформаційного захисту українського суспільства / А. Бойко // Православ'я в Україні. — К., 2015. — Ч. 1. — С. 207—215.

9. Лідерка «Білого братства» очолить «Посольство Аллаха» в «ДНР» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/other_confessions/other_beliefs/61715. — Дата доступу: 23.12.2015.

10. Матеріали круглого столу Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД) на тему «Церква в Україні: елемент роз'єднання, об'єднання чи миротворчості?» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.icps.com.ua/mtspd-proviv-kruhlyy-stil-tserkva-v-ukrayini-element-rozdnannya-obdnannya-chy-myrotvorchosti>. — Дата доступу: 25.12.2015.

UDC 007 : 304 : 070

THE IMAGE OF «RUSSIAN WORLD» IN THE INFORMATION SPACE OF UKRAINE

Boiko Alla, Doctor of Philology,

Institute of Journalism, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: boyko_alla@ukr.net.

The article deals on the dominants of the “Russian world» ideology, which is promoted by the media under an aegis of the Orthodox Church in Ukraine (2014–2016). The author focuses on the following aspects as: promoting of the myth of the historical unity of Ukraine, Belarus and Russia; monarchy propaganda and the creation of the empire; formation of the cult of personality (triad of Nicholas II – Stalin – Putin) in mass media; promoting of the ideas of destruction of the Ukrainian state, and others. We underline insufficiency of the programs that would counteract to propaganda in the media in Ukraine and worldwide. We pay attention to the demotivators that propagate on the Internet, that are expressed in satirical photos, drawings and short inscriptions. Today demotivators are among the effective promotion of confrontations in religion. Noted demotivators include manifestation of comic communication and are designed for a mass audience.

Key words: mass media, Orthodox Church, “Russian world”, demotivators, humorous culture, propaganda, religion.

ОБРАЗ «РУССКОГО МИРА» В ИНФОРМАЦИОННОМ ПРОСТРАНСТВЕ УКРАИНЫ

Бойко Алла

Исследуются доминанты идеологии «русского мира» в медиа, издающихся под эгидой православной церкви в Украине (2014–2016). Акцентируется внимание на таких аспектах: пропаганда мифа об историческом единстве Украины, России и Белоруссии; пропаганда монархизма и создание империи; формирование в медиа культуры личности в триаде Николай II – Сталин – Путин; продвижение идей разрушения Украинского государства и пр. Подчеркивается, что в средствах массовой информации Украины и мира отсутствует программа противодействия указанной пропаганде. Обращается внимание на демотиваторы, существующие в интернете, где присутствуют остросатирические фотографии, рисунки, подписи. В них поддается осмеиванию российская пропаганда. Сегодня демотиваторы являются одним из результативных средств противостояния пропаганде в сфере религии; это проявление смеховой коммуникации, рассчитанной на массовую аудиторию.

Ключевые слова: медиа, православная церковь, «русский мир», демотиваторы, смеховая культура, пропаганда, религия.

1. Cherenkov M. «Orthodox army» against «uniats, splitters and sectarians»: ideology and terror of the «Russian world» [Electronic resource] / M. Cherenkov. — Reference: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/59044/. — Accessed: 2015.

2. Datsyuk S. The War for Orthodox [Electronic resource] / S. Datsyuk. — Reference: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/537ee518897f7/>. — Accessed: 2016.

3. Datsyuk S. The war for Russian [Electronic resource] / S. Datsyuk. — Reference: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53858ffc966fc/>. — Accessed: 2016.

4. Datsyuk S. The War for the Empire [Electronic resource] / S. Datsyuk. — Reference: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/537c4cb2079cf>. — Accessed: 2016.
5. Elensky V. Russian aggression against Ukraine deputies on a value, that that are important for all religions in the world [Electronic resource] / V. Elensky. — Reference: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/authors_columns/vyelenskyi_column/62662/. — Accessed: 2016.
6. Sagan O. Orthodox in Ukraine and the issues of national safety [Electronic resource] / O. Sagan. — Reference: http://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/open_theme/59576/. — Accessed: 2015.
7. Boiko A. Be careful: it's religion: propaganda in media during the «hybrid war». History and modern challenges of the nonpunished crimes of the Soviet totalitarian system against Church / A. Boiko. — Dnipropetrovsk : Porogy, 2015. — P. 284—294.
8. Boiko A. «Orthodox media» and the problem of informational safety of the Ukrainian society / A. Boiko // Orthodox in Ukraine. — K., 2015. — Part 1. — P. 207—215.
9. The leader of «White bratstvo» will be on the head of the «Embassy of Akkah» in «DNR» [Electronic resource]. — Reference: http://risu.org.ua/ua/index/all_news/other_confessions/other_beliefs/61715. — Accessed: 2015.
10. Materials of the round table of the International Centre for perspective investigations (ICPI) on the theme «Church in Ukraine: is it an element of disconnection, association or peacemaking?» [Electronic resource]. — Reference: <http://www.icps.com.ua/mtspd-proviv-kruhlyy-stil-tserkva-v-ukrayini-element-rozdnannya-obdnannya-chy-myrotvorchosti>. — Accessed: 2015.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2016

УДК 007 : 304 : 070

РЕАЛІЇ ТА МІФИ УКРАЇНСЬКОГО МИСТЕЦЬКО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ 1990–2000 рр.: ПІДСУМКИ ТА ПРОЕКЦІЇ

ПАВЛЮК Ігор,

д-р наук із соц. комунік.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, вул. Михайла Грушевського, 4, Київ-1, Україна, e-mail: admin@ilnan.gov.ua, професор кафедри української преси Львівського національного університету ім. Івана Франка, вул. Генерала Чупринки, 49, Львів-44, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua.

У статті висвітлено історично закономірні тенденції існування українського мистецько-інформаційного простору в період становлення незалежної держави з потенційним поглибленням у ній демократичних свобод зі збереженням національних особливостей, експансивного виходу на глобальні загальнолюдські проблеми, серед яких пошук нових ідеологій та світоглядних орієнтирів у контексті національних, класових, расових парадигм, здійснено неупереджений феноменологічний опис, порівняння моделей творення ідеологічно-мистецьких міфів у різний час та в різних сферах суспільного буття і їх взаємозалежна трансформація, розкрито механізми конструкції та деструкції фактів та міфів, у контексті дешифровки знаків, символів, міфів, прозондовано архетипи національних міфів у їх боротьбі між собою та з міфами-вірусами інших культурно-інформаційних систем.

Ключові слова: мистецько-інформаційний простір, міф, мистецтво, ідеологія, світогляд, тоталітаризм, демократизація, глобалізація, культурна експансія, факт, знак, символ, міф.

Вступ. Основна проблема нашого постмайданного суспільства – брак системних, узагальнюючих знань про літературно-мистецьке поле незалежної України. Коли людство опинилося перед проблемою корінного переформатування ідеологічно-сві-

тоглядних основ свого подальшого існування, кожна держава має знайти своє оптимальне місце в цьому глобальному процесі, від якого залежить уже фізичне виживання як окремих етносів, так і світової спільноти загалом. Ідеться про пошуки нового чи забутого духовного фундаменту в різних сферах – економічній, політичній, інформаційній тощо, як це завжди бувало на межах епох.

Тому аналіз останніх досліджень і публікацій на цю тему, як і саме поняття культури (від латинського Culture: «обробіток», «обробляти») – системи традицій, що включає в себе теоретичну та технологічну науку, літературу, мистецтво, освіту, релігійно-побутовий устрій сімейного та суспільно-громадського буття, господарювання та ставлення до природи, у тоталітарному й загалом колоніальному суспільстві, де тривалий час існувала Україна, зазнавало непоправних змін/втрат/травм, адже підпорядковане утопічній меті – побудові раю на землі (комунізму), – вимагало жертв: мільйонів людських життів загалом і зокрема найбезпосередніших творців культури: священиків, науковців, письменників, художників, селян із їх культом землі і віковічними, успадкованими від покоління до покоління навиками і принципами її обробітку та збереження екосистеми [2 ; 8 ; 9].

У зазначених працях подано детальніші списки літератури на заявлену тему, де аналізується загалом взаємозалежність чотирьох основних сфер суспільного буття: духовної (мистецтво, церква), політичної (законодавча, виконавча, судова влади), економічної (державний та приватний сектори в господарюванні) та інформаційної, режим функціонування яких у «період трансформації деформованих систем, за період існування СРСР перебував у межевому, критично нежиттєвому, адже штучно створеному стані, тому висвітлення цієї життєвонеобхідної, навіть фаталістичної, проблеми залежить від знаходження «на стиках наук» динамічної рівноваги у всіх сферах людського буття, але найбільше – у духовній, де поряд із релігійними доктринами важливе місце займає мистецтво та ЗМІ, як ретранслятор культурних надбань і їх суб'єкт одночасно.

Але оскільки культура культивує виразно національні риси, то і мистецько-інформаційний простір людства треба вивчати, розвивати, врівноважувати, враховуючи особливості кожного етносу зокрема, особливо якщо мова йде про нові державні формування, яким постала на карті світу наприкінці ХХ ст. Україна.

Мета статті – дати комплексний огляд функціонування літературно-мистецького простору України в ретроспективі історичних національних традицій із виходом на перспективи глобалізаційних тенденцій без втрати базових національних духовних цінностей.

Основні завдання дослідження такі: 1) виокремити перспективні «раціональні зерна» з довголітніх суспільних дискусій; 2) маркувати стратегічні концепти для вироблення умов консервації позитивних явищ минулого та динамічного розвитку сучасного національного мистецько-інформаційного простору, гуманітарних, гуманістичних і природних ресурсів на основі національної філософії, психології та ідеології; 3) критично переосмислити існуючі практики функціонування культурно-інформаційного простору.

Методи дослідження. В статті використано такі методи, як феноменологічний, компаративний (зокрема порівняння моделей творення ідеологічно-мистецьких міфів у різний час та в різних сферах суспільного буття і їх взаємозалежна трансформація), ігровий та деконструктивістський (розкриття механізмів конструкції та деструкції фактів і міфів), герменевтичний (проникнення у смисли текстів-міфів і міфів-текстів), семіотичний (дешифровка знаків, символів, міфів), психоаналітичний (зондування архетипів національних міфів, їх боротьби між собою і з міфами-вірусами інших систем) та інші.

Результати й обговорення. Перш ніж вести мову про сучасний вітчизняний мистецько-інформаційний простір та пошуки алгоритмів національної ідентичності, обов'язково варто

згадати, що, починаючи з 20-х рр. ХХ ст. традиційна культура нашого етносу пережила не лише утиски, втрати, закономірні при окупаційній владі та зміні її форм, але й стреси світоглядні: на фундаментальне, тисячоліттями формоване й закріплене місце релігійного та релігійно-метафізичного, національно-демократичного світогляду насильно, з благословення окупаційної більшовицької політичної влади і її ж руками насаджувався світогляд квазіпозитивістський, войовничо-атеїстичний. Тобто в Україні, як і в цілому СРСР, із благословення «вождів» свідомио нищилася тисячолітня крилато-коренева система сакральних вартостей, охудожнених міфологем націй, а на їх місце, як відомо, пропонувалися віруси-ідеологеми (як-от замість християнських десяти заповідей – той же «Моральний кодекс будівника комунізму», «войовничий атеїзм»), розроблені класиками марксизму-ленінізму й жорстко трансформовані для впровадження в життя місцевими комісарами-«безбожниками» з патологічною агресивністю.

Мистецько-інформаційний простір таким чином мав існувати за диктованими ідеологією законами, як, наприклад, його важлива складова – література – у цих межах мала стати «коліщатком і гвинтиком загальнопролетарської справи», до чого закликав В. Ленін у культовій статті «Партійна організація і партійна література» і що протягом середньої тривалості одного людського життя практично втілювалося на всіх вертикалях і горизонталях функціонування репресивної мистецько-інформаційної сфери в Радянському Союзі.

Водночас після курсу на українізацію на початку 20-х рр., уже з початку 30-х рр. почалася жорстка деформація національних моделей, викорінення архетипів питоми українського мистецько-інформаційного поля на користь «пролетарської культури», фізичне винищення національних митців – так зване «розстріляне відродження».

«Про моральну деградацію літератури у 30-х роках можна говорити на тій підставі, що радянська література змушена

була поступово відмовлятися від послуговування об'єктивними законами літературної естетики, а все більше керуватися схемами і догмами соцреалізму. Література перестала писати правду про життя, вона все більше вдавалася до міфотворчості, створення міфів про радянське життя» [4, с. 80–81], зазначає професор С. Кость. Погоджуємось із ним щодо згубно-деструктивної ролі політизованих міфологем (ідеологем) у культурі та конструктивної ролі творення міфів за художніми законами в мистецько-інформаційному просторі.

Інформація, як знаємо, у невідворотному процесі глобалізації виходить нині на перший план, бо «хто володіє інформацією, той володіє світом», як стверджував прем'єр-міністр Великої Британії, письменник В. Черчилль. Тобто говорячи про культуру, національний соціогуманітарний простір, діагностуючи й прогножуючи моделі створення й збереження його динамічної рівноваги, маємо на увазі й боротьбу за доступ до інформації та її першоджерел як окремого індивіда, так і держави в цілому.

1. Активна ревізія-цензура протягом сімдесяти років (фатально-символічно – середня тривалість людського життя) неприродно-диктаторським методом проводилася у всій структурі культурно-інформаційного простору, який перебував у резервації, межово замкнутої від загальносвітових тенденцій [3] на всіх рівнях, у всіх її формах (матеріальній, духовній, соціальній, фізичній) і видах (культура суспільства, культура колективу, культура особистості, інформаційна культура), витворюючи в мистецтві, скажімо, «єдино правильний» метод – соціалістичний реалізм, як у науці – «мічурінство»: екстремальне, квазіреволюційне втручання в закони духу й природи, що, врешті-решт, і призвело до колапсу самої системи-експериментатора, експлуататора наприкінці 80-х років минулого століття, на руїнах якої, щоби відновити динамічну рівновагу її основних інститутів, насамперед потрібно забезпечити їх суворі самоідентичності, взаємовідносини між якими повинні регулюватися дієвим законом, а в культурі зокрема – реверсувати «до джерел», до

народних традицій, і водночас рухатися вперед, доганяючи ті здорові й перспективні тенденції, за якими розвивається увесь світ культури й культурний світ, який при тому, на думку відомого американського філософа, політолога японського походження Ф. Фукуями [13], зараз переживає глобальний процес припинення розвитку культури і її трансформації, переродження в цивілізацію («кінець історії»), тобто зміну релігійно-метафізичного світогляду на позитивістський, але в кардинально інших (ліберально-демократичних) формозмістах, ніж це було в тоталітарній, адміністративно-командній суспільно-політичній системі СРСР, де зсередини 80-х рр., після Чорнобильської катастрофи, яка «розбудила Україну» «зверху» – Генеральним секретарем ЦК КПРС (пізніше – 1990–1991 рр. – перший Президент СРСР) М. Горбачовим – було оголошено курс на «нове мислення», «гласність, демократизацію» суспільства, які мали визначити перевагу загальнолюдських цінностей над класовими в усіх сферах людського життя, включаючи й культуру.

Почалася корекція московського централізму та республіканських і локальних (обласних) демократизацій, автономій, що привело до референдумів незалежності, перших самостійних парламентських виборів. На світовому рівні фізично та метафізично впала Берлінська стіна, яка роз'єднувала не лише німецький народ, а й світ на «їхній» і «наш» (соціалістичний), який у цей час із розпадом блоку країн – учасниць Варшавського договору – перестав існувати.

У такому, посттравматичному, перервано-компенсаційному контексті й варто розглядати стан мистецько-інформаційного поля в незалежній Україні, Декларація про державний суверенітет якої була прийнята 16 липня 1990 р., а ще 21 червня того ж року – «Закон про пресу та інші засоби масової інформації», затверджений Верховною Радою СРСР, який проголошував ліквідацію цензури. Тобто розпочався радикально новий етап реанімації та умовно-відносного розвитку української культури, який почався із заповнення її «білих плям» через від-

криття спецфондів у архівах, якими тепер могли скористатися не лише «посвячені» працівники служб безпеки та інших контрольно-ревізійних, каральних органів, але й науковці та журналісти – за правом законів, прийнятих у перші роки незалежності України, серед яких Закон «Про друковані засоби масової інформації (преси) в Україні», Закон «Про інформацію».

Водночас молода держава забезпечувала свій інформаційно-культурний захист: 10 листопада 1992 р. Кабінет Міністрів створив Державний комітет охорони державних таємниць у пресі та інших ЗМІ, був прийнятий «Закон про державну таємницю і таємні відомості». Демократизована Спілка журналістів України провела в жовтні 1990 р. сьомий та восьмий (січень 1992 р.) з'їзди журналістів, на яких було прийнято новий Статут Спілки журналістів України та Статут журналістського фонду. Сама ж Спілка була проголошена позапартійною, неурядовою творчо-професійною організацією, яка організувала Комітет статутного нагляду й захисту прав журналістів. У листопаді 1992 р. Спілка журналістів України стала членом Міжнародної федерації журналістів.

Тож українська культура й ЗМІ (як її об'єкт і суб'єкт одночасно) формально узаконено, світоглядно, методологічно зоставалися поза ідеологічним контролем, на зміну якому при тій же конкурентній боротьбі невпинно і закономірно, як у всьому відносно демократичному капіталістичному світі, приходив «контроль» комерційний: «Практично ж українська преса усіх рівнів акредитації (незалежна, дотована урядом, органи політичних партій, релігійні, комерційні, спортивні тощо видання) опинилася в кризовій ситуації: різко подорожчав папір, послуги пошти тощо. Багато газет припиняли своє існування, так і не зайнявши відповідну нішу в інформаційному просторі району, області, України. Більшість щоденних газет перетворювала на тижневики: з 1 до 16 січня 1992 р. при загальному тиражі українських газет 44, 9 мільйона примірника з друку вийшов лише 1 мільйон» [10].

Замість багатотиражованих органів рад та компарткомітетів різних рівнів разом із узаконеними чи стихійними процесами кооперації та багатопартійності почали множитися плюралістичні назви паперових, аудіо- та відеозасобів масової інформації, більшість із яких була власне органами партій, нововиниклих громадських рухів, приватною власністю.

Національний страйковий комітет, створений після восьмого з'їзду Спілки журналістів України пропонував урядові пакет пропозицій щодо виходу із кризи всієї держави з її мистецько-інформаційними інституціями. Уряд, у свою чергу, прийняв постанову № 194 (15 березня 1993 р.) «Про державну підтримку творчих спілок, преси та книговидавничої справи», створив фонд «Незалежна преса України», спеціальні підрозділи «Інформаційно-аналітичної служби» при обласних державних адміністраціях, прагнучи взяти ЗМІ під свій новоформатний вертикальний контроль: цензурування, здійснення морально-правового захисту органів державної влади та посадових осіб, аналіз морально-психологічної атмосфери та аналіз розстановки політичних сил в областях, розіславши цього ж року в районні газети та на радіо циркуляри з вимогою інформувати цю службу про вищесказане. Такий же контроль у вересні 1993 р. Українського радіо та телебачення здійснювало інформаційно-аналітичне управління Адміністрації Президента.

Усі ті макропроцеси «хвороби росту» ЗМІ (множення назв «одемократичнiovаних» періодичних видань, їх тематична, стильова розмаїтість, короткочасність існування, «хвилювання» тиражів, дискусійність, полемічність) віддзеркалювали ситуацію в усіх сферах громадсько-політичного життя держави (створювалися організації «Просвіта», «За права людини і демократію», «Союз Українок», «Конгрес Української інтелігенції», налагоджувалася співпраця молодіжних організацій незалежної України з представниками міжнародних фондів «Відродження», «Євразія», фондом Аденауера тощо) [8], зокрема в культурі – сфері духовної, ієрархічної комунікативної орга-

нізації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй в цілому [1].

Тобто парадоксальним ефектом соціально-комунікативних складних обставин, одемократичнення суспільно-політичних інституцій, закономірним проявом якого стало виникнення багатопартійної системи, ментальний плюралізм, стихійне, як правило, відродження давніх традицій культури, піднесення духовного життя загалом: часи «зламів суспільної симетрії», становлення нових державницько-громадянських систем і підсистем породжують численні, яскраві й різноманітні явища на межі політичної та мистецько-інформаційної сфер.

У точках революційної системної біфуркації (роздвоєності) духовних, політичних, економічних, інформативних цінностей на «старі» й «нові», «наші» й «не наші», період пошуків орієнтирів, важливо дослідити, щоби якнайоб'єктивніше спрогнозувати характер стосунків між соціальними інститутами, суперечності в яких, за свідченням історії, найбільш полюсні, а самі вони (інститути) достатньо первинні для функціонування системи загалом. Це, на наш погляд, – мистецтво, політична влада, засоби масової інформації. Особистісно-представницький аспект цих стосунків має форму: митець – влада – преса [4 ; 8], а в гуманітаристиці належить до сфери соціальних комунікацій, де в постмодернізмі навіть твір мистецтва, зокрема літературний, називали текстом, а вже в неопостмодернізмі – media, стираючи онтологічну різницю між поняттям культуролог, політолог, філософ, психолог, навіть письменник і журналіст.

2. Культура стає перш за все культурою знаходження, консервації-моделювання та передачі інформації, а журналісти («четверта влада») – владою першою («останні будуть першими»), базовою, якій найбільше довіряє суспільство, активними і відповідальними медіумами, учасниками-творцями питомо своїх філософії, психології та ідеології збереження й розвитку національного культурно-інформаційного простору, вироблення і пропозицій оптимальних українськомовних духовних

стратегій («мембран») – розділювачів-сторожів культурно-інформаційних середовищ на – своє і чуже, традиційне, модерне і постмодерне, прогресивне та регресивне, національне та загальнолюдське тощо, адже глобалізаційні процеси призводять не лише до майнової нерівності між націями, вони впроваджують нерівність ціннісну, призводять до культурної уніфікації, що є передумовою загибелі культури й цивілізації загалом, яка без національно специфічних культурних мозаїк (культурної розмаїтості України і світу як органічної функціональної особливості процесу глобалізації) існувати не може.

Маючи культуру зокрема як сферу духовно-національно детерміновану, але ментально інтегровану в загальнолюдський культурно-інформаційний простір, нація прагне зберегти й одночасно розвинути експансію своїх гуманітарних цінностей на основі власних духовних традицій та оптимального засвоєння загальнолюдських. Тому сучасні журналістські фундаментальні культурологічні теми обумовлені специфікою матеріалу, для об'єктивного аналізу якого використовуватимуться традиційні підходи (культурно-історичний, порівняльно-історичний, міфологічний), а також запроваджуються нові аналітичні стратегії – психоаналіз, герменевтика, структуралістські інтерпретаційні моделі тощо, аналітичні-методологічні інструментарії суміжних галузей знань – соціології, теорії масової комунікації, культурології, політології, філософії, психології тощо.

Основні процеси всесвітньої глобалізації розгортаються транснаціональними структурами – Міжнародним валютним фондом, Всесвітнім банком. Це викликає занепокоєння національних інтелектуальних центрів, оскільки такий порядок може бути визначений надовго й стати новим типом тоталітарної не-свободи самовираження особистості, неоколоніалізму державних систем, при яких окремі наддержави й далі залишатимуться в привілейованому становищі, а інший світ буде постачати їм сировину й дешеву робочу силу, втрачаючи як свої природні енергетичні ресурси, так і свої національні ідентичності.

Майже в усьому погоджуємося з народним депутатом України, кандидатом філософських наук А. Толстоуховим, який вважає, що «така перспектива загрожує й Україні, оскільки вона втрачає спеціалізацію у наукомістких галузях та провідні позиції в науці. Тому Україна може запізнитися й приректи себе на перманентну відсталість. Утім, вона не може й легко-важно поспішати, підмінюючи стратегічні рішення заходами кон'юнктурного маневрування. Україна ще має самовизначитися щодо процесу глобалізації, але, насамперед, звільнитися від дивного духовного фаталізму в сприйнятті самої глобалізації... Стає очевидним, що найбільш ефективною виявляється взаємодія країн, що складають постіндустріальну цивілізацію, між собою, а не з країнами, що перебувають на нижчому щаблі культурно-господарського розвитку. Таким чином, постіндустріальний світ починає замикатися у власних межах. Другий наслідок: більшість країн потрапляє у зростаючу залежність від постіндустріального світу як постачальника нових інформаційних технологій. Україна продовжує переживати трансформацію духовних та культурно-комунікативних цінностей, які законсервувалися між «темним минулим» і «світлим майбутнім», стихійно конструюючи нові національні підходи й ідеї світобачення та світоустрою. Глобалізація, яка загострює конкуренцію не лише енергоносіїв, але й ідеологій, філософій, визначає не тільки головний вектор загальнолюдського розвитку, але й шлях входження нашої держави в єдиний світовий культурно-інформаційний простір при збереженні своєї ідентичності. Гуманітарній еліті України необхідно не лише у найстисліші терміни засвоїти трансформовані до нових, глобалізаційних, умов основні цінності, характерні для загальносвітових і західноєвропейських традицій, але й адаптувати їх для українського історично-культурного середовища... Розгляд багатоманітності як органічної характеристики глобалізації дозволяє впевнено стверджувати, що поліцентричні сценарії подальшого розвитку світових глобалізаційних процесів можливі, що вони не

зводяться до встановлення гегемонії одного з типів суспільств, «культурного імперіалізму» Заходу (глобалізація як «глобалізаторство»), а Україна мусить знайти своє гармонійне самотутнє місце у сучасному світі» [12].

Для пострадянської України разом із загрозою витіснення/заміни автохтонної культури агресивним вірусом квазіцивілізації та квазікультури («американським способом життя») продовжує реально існувати небезпека зросійщення архетипних культурно-інформаційних національних моделей.

3. Серед представників окремих сфер культури в Україні періоду становлення її незалежності були ті, хто боролися за її державну незалежність: О. Гончар, Б. Олійник, І. Дзюба, Р. Братунь, І. Драч, В. Яворівський, Ю. Щербак та ін., які ще у 1986 р. почали активні виступи на всесоюзному масштабі за культуру екології (проти будівництва атомних електростанцій, забруднення навколишнього середовища).

У цей же час (вересень 1986 р.) у Львові проведений міжнародний симпозіум «Іван Франко і світова культура», в якому взяли участь відомі гуманітарії-славісти з усього світу. Тоді ж у грудні відзначено 175-річчя від дня народження М. Шашкевича та 150 річницю виходу у світ легендарного альманаху «Русалка Дністровая». У 1987 р. з ініціативи ЮНЕСКО світ святкував ювілей одного з визначних українських акторів і режисерів, репресованого в СРСР Леся Курбаса. На пленумі Спілки письменників України вперше відкрито було заявлено про голодомор 1932–1933 рр.

У червні 1989 р. об'єднаними зусиллями українських учених із материкової України та діаспори, відомих славістів Європи створено міжнародну асоціацію україністів (МАУ), яку очолив відомий літературний критик, дисидент І. Дзюба. Відновило свою діяльність Наукове товариство ім. Т. Шевченка. Знакова культурна подія для України – видання з весни 1990 р. журналу «Кур'єр ЮНЕСКО» українською мовою. Поверталася репресована в СРСР культурна спадщина України,

зокрема вже в 1990–1991 рр. було видано праці М. Грушевського, Д. Донцова, М. Костомарова, Д. Дорошенка, Д. Яворницького, І. Крип'якевича, збірник пісень українських Січових стрільців, відкрилися секретні фонди архівів. У кіно показували ще недавно заборонені фільми С. Параджанова, Ю. Іллєнка, К. Муратової.

А з офіційним проголошенням незалежності та стихійного переходу від планового до ринкового стилю господарювання Україні на державному рівні потрібно було скасовувати радянське законодавство і створювати нову, свою законодавчу базу у сфері культури, що й зробив Президент України своїм Указом «Про невідкладні заходи щодо соціального захисту діячів культури і мистецтва в умовах переходу до ринкових відносин», а Верховна Рада України 19 лютого 1992 р. створила і затвердила «Основи законодавства про культуру» – як програму розвитку національної культури в перехідних умовах.

Серед інших законодавчих актів у галузі культури, ухвалених Верховною Радою після 1991 р., – «Закон про бібліотеки», «Закон про музеї», Укази Президента «Про Всеукраїнський день працівників культури та аматорів народного мистецтва», «Про державну підтримку клубних закладів».

Спілка письменників України, Народний рух України, Асоціація творчої інтелігенції «Світ культури» Інституту літератури ім. Т. Шевченка Академії наук, інші громадські організації організували у Києві (вересень 1991 р.) Форум інтелігенції України, який прийняв конкретні програми розвитку культури і її місця у загальному державотворчому процесі.

Разом із резонансними у світі вшануваннями-реабілітаціями всесвітньо значущих постатей української культури молода держава не забувала про свою мультикультурність: в Одесі наприкінці 1991 р. відбувся перший Всеукраїнський міжнаціональний конгрес із проблем духовного відродження народів, які проживають в Україні. Вже 22 січня 1992 р. у столичному Палаці культури «Україна» розпочав роботу Конгрес українців

суверенних держав колишнього СРСР, завдання якого – консолідувати, підтримати «східну діаспору» України. Було проведено Всесвітній форум українців (серпень 1992 р.), на якому створено координаційний орган світового українства – Українську всесвітню координаційну раду (УВКР), головою якої став відомий поет І. Драч.

Цього часу в різних регіонах України масово виникали недержавні культурно-мистецькі організації, об'єднання, серед яких, приміром, асоціація творчої інтелігенції «Світ культури», Центр міжнародних культурних ініціатив, театр-студія «Арабески», асоціації: «Артгалереї України», «Нова музика», мистецьке об'єднання «Дзига», благодійні фонди на кшталт «Український фонд підтримки культури», «Деметра», «Центр сучасного мистецтва», «Мистецьке березілля», Фонд розвитку історичних досліджень, Український центр духовної культури, який як науково-методичний та культурно-просвітницький заклад із «Літературною світлицею», «Музичною вітальнею», літературно-музичним театром «Біля Святої Софії», дискусійним клубом об'єднав багатьох спеціалістів з історії, філософії, соціології, народознавства, права, відомих літераторів, художників, видав унікальні літературні серії – 50 томів «Духовні скарби України», 30 томів «Українського історичного роману», десяти-томну «Історію релігії в Україні» тощо.

Успішно видавалася культурна незалежна Україна і на міжнародному рівні, виставка якої «Україна: образи V–IV тисячоліття до народження Христа» відбулася 1993 р. у культурному центрі Міжнародного валютного фонду у Вашингтоні, де, зокрема експонувалися 162 археологічні знахідки трипільської культури та 42 роботи сучасних молодих митців. Паралельно і у зв'язку з такими масштабними організаційними та законодавчими заходами велася реальна робота з повернення в Україну спадщини її всесвітньо відомих особистостей, яка по-різному опинилася за кордоном: так із Чехії віддано архіви О. Олеся і О. Ольжича, з Німеччини – колекція із 82 скарбів трипільсько-

го і скіфського періодів, які були вивезені з України в 1944 р., із Росії повернено частину матеріалів О. Довженка, колекції картин художників, окремих праць учених тощо.

Прикметно, що молода Українська держава пробувала організувати мистецько-інформаційний простір: так у 2000 р. відбувся Всеукраїнський з'їзд працівників культури і мистецтв, на якому виступили Президент України Л. Кучма та тодішній міністр культури України Б. Ступка, визначивши програмні шляхи розвитку культури у державі.

У різних місцях України віддавали монументальну шану митцям, «воїнам духу», несправедливо забутим, репресованим у Радянському Союзі, як-от: перепоховання на Святоюрській горі патріарха української греко-католицької церкви кардинала Йосипа Сліпого, святкування 50-річчя Української Повстанської Армії з урочистими зборами в Палаці культури «Україна» і походом ветеранів УПА по Хрещатику тощо.

Загалом же, погоджуючись із автором статті «Національна культура в сучасній Україні. Єдність і взаємозалежність світової та національної культур» [6] у період формування незалежної держави маємо стан, коли «Багаторічні заборони пропаганди культури Заходу на пострадянському просторі спричинили інтерес до неї. Коли ця культура прийшла до нас, ейфорія вседозволеності «змела» моральні кордони. В Україну широким потоком полилося все ницісне, що поробив «вільний» світ. Змінилася культурна домінанта, економічний чинник почав переважати над етичним, «дешева» інформація почала витісняти високе мистецтво, активізувалася психологічна обробка молоді через засоби маскультури. Практично нанівець звівся логічний зміст пісні; начебто на рівні епатажу мусується теза про ницість молодого покоління. Чи може артист, який поважає себе, взяти псевдонім «Дурко», а співачка волати на всю державу: «Мамо, я дурна». Адже твір мистецтва – це завжди узагальнення, що стосується явища, народу чи нації. Після ейфорії перших років творення держави починають вироблятися передумови напрацювання конструктивних моделей

визначення себе у світі економіки, виробничих відносин, культурно-мистецького процесу. Останній завжди діалектичний, потребує певного часу для втілення. Уже сьогодні спостерігаються деякі ознаки його поліпшення. Критично переглядається минуле, гола декларативність відходить до мітингових політиків, серйозні вчені працюють над моделями реального втілення національного «Я», щоб народ України, відчувши свою єдність, внутрішній зв'язок, вагомість історичного характеру, традиції, увів їх у свою свідомість, загартував волю і завдяки цьому утвердився серед інших народів. Пореволюційний період, окрім досягнень, завдав Україні також збитків; вона втратила частину національної еліти, оскільки в результаті економічних труднощів багато діячів культури емігрували. Вирощення еліти – довготривалий процес; як правило, він займає два-три покоління. Лише наявність національної еліти дає можливість вийти на рівень провідної держави у світі, оскільки надзавдання цієї категорії людей – духовно і політично інтегрувати суспільство на вирішення та реалізацію побудови держави, виробляти модель національної ідеї».

Тож романтична хвиля українського національно-культурного відродження на початку 90-х рр. XX ст., підтримана і стимульована різноманітними ЗМІ, вже в середині 90-х почала спадати... І зараз, яка казав Президент України Л. Кравчук, «маємо те, що маємо», у різних сферах культури в тому числі, досягнення в яких спробуємо пунктирно розглянути нижче [4].

4. Правильно подані та прийняті на найвищих державних рівнях закони на практиці часто виявилися неефективними, як той же, наприклад проект закону про кіно, яке за роки незалежності, на жаль, практично припинило своє існування як розвинута системна, конкурентноспроможна на світовому рівні мистецька індустрія. Хоча в 90-х Українське телебачення розпочало освоєння модного на той час у світі жанру телесеріалу «Роксолана», окремі українські актори почали зніматися за кордоном – як-от: Б. Ступка у фільмі польського режисера Є. Гофмана «Вогнем і мечем».

У 1991 р. Постановою Кабінету Міністрів України було створено Державний фонд української кінематографії під керівництвом відомого кінорежисера Ю. Ілленка. У Чернівцях відбувся перший Всеукраїнський кінофестиваль, присвячений пам'яті І. Миколайчука. Оригінальне явище в українському кіно – багато-серійні фільми за творами класиків вітчизняної літератури: «Сад Гетсиманський» за І. Багряним, «Пастка» – за І. Франком, «Царівна» – за О. Кобилянською. У 1994 р. кіностудія ім. О. Довженка здобула статус Національної. Тоді ж на кінофестивалі в Угорщині, де було репрезентовано понад 100 фільмів із країн Східної Європи, США, Японії, Австрії, із 10 призів 4 здобули українські фільми. Важливою подією стало створення Спілкою кінематографістів Асоціації молодих кінематографістів України (АМКУ).

Українською мовою М. Засєєв-Руденко в 2000 р. зняв історичний серіал «Чорна рада», Ю. Ілленко у 2001 р. – «Молитву за гетьмана Мазепу», які не стали популярними, а були досить гостро критикованими в ЗМІ. До історичної тематики також у цей час звернувся режисер О. Янчук, який зняв фільми «Голод-33», «Атентат – Осіннє вбивство у Мюнхені», «Нескорений», «Залізна сотня» – про УПА. У 2001 р. представник нового покоління кіномитців постановник Т. Томенко переміг у конкурсі Берлінського фестивалю. У 2003 р. в основному конкурсі того ж Берлінале «Срібного ведмедя» отримав фільм українського аніматора С. Ковалю «Йшов трамвай № 9», а фільм О. Санина «Мамай» уперше представляв українське кіно на премію «Оскар». У 2005 р. короткометражний фільм молодого українського режисера І. Стрембіцького «Подорожні» здобув Золоту пальмову гілку. У цей же час знято фільми про Помаранчеву революцію. У 2008 р. запропоновано на «Оскар» фільм «Ілюзія страху» українського кінорежисера О. Кірієнка, знятого за мотивами однойменного твору О. Турчинова.

Реально ж на українському екрані нині демонструють здебільшого російські фільми, доки українська кіноіндустрія перебуває в анабозі.

Серед літературних жанрів перехідного періоду від соціалізму до капіталізму, від колоніальної залежності до незалежності однозначну першість варто віддати публіцистиці як жанрові й публіцистичності, як стильовій характеристиці інших жанрів: прози, поезії, драматургії. Ще в 1988 р. журнал «Київ» розпочав публікацію «Споминів» українського історика М. Грушевського, а створена Археологічна комісія при АН УРСР почала готувати видання його фундаментальної багатомної праці «Історія України-Руси».

А в перші роки незалежності зі щирим громадянським пафосом виступили в ЗМІ, своїх окремих книжках, у літературно-мистецькому періодичному виданні «Літературна Україна», часописах «Вітчизна», «Всесвіт», «Дніпро», «Жовтень» (з 1990 р. – «Дзвін»), «Київ», «Прапор» (із 1991 – «Березіль»), академічних журналах «Радянське літературознавство» (з 1990 – «Слово і час»), «Народна творчість і етнографія», тижневику «Україна» тощо та з окремими книжками письменники О. Гончар, П. Загребельний, В. Яворівський, І. Драч, Д. Павличко, І. Дзюба, П. Мовчан, О. Сизоненко, Ю. Щербак та ін., дехто з яких став народним депутатом, зайняв високі державні чиновницькі посади.

У літературі все більше почали говорити про постмодернізм як стиль, напрям, притаманний багатьом сучасним письменникам.

Тоді ж конвертували в національний культурно-інформаційний простір з «патології пам'яті» під рубриками на кшталт «Сторінки призабутої спадщини» імена та твори несправедливо забутих, митців української діаспори, репресованих діячів культури, серед яких М. Зеров, В. Винниченко, М. Драй-Хмара, М. Куліш, Б. Лепкий, П. Савченко, Г. Михайличенко, В. Стус, І. Світличний, Є. Сверстюк, Г. Чупринка, Є. Маланюк, Т. Осьмачка, І. Багряний, І. Костюк, О. Теліга, О. Ольжич (Кандиба) та ін. Журнал-тижневик «Україна» друкував мистецтвознавчі матеріали про творчість М. Бойчука та його школу, про таких

художників, як О. Заливаха, Н. Онацький, І. Марчук, які замовчувалися радянською владою як митці національного, навіть націоналістичного, світоглядного ґрунту.

Переформатовувалась і зрусифікована українська освіта, у сфері якої після прийнятого Верховною Радою в 1989 р. «Закону про мови в Українській РСР», згідно з яким українська мова стала державною, відкрилися тисячі шкіл з українською мовою навчання, українськомовні класи в російськомовних школах, тим самим збільшивши кількість першокласників, які навчалися українською мовою, із 43, 5 до 68 %. У травні 1991 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про освіту», що віддав пріоритет школі як основі духовного, соціального, економічного, культурного розвитку держави. Разом із класичною середньою школою з'явилися ліцеї, гімназії, коледжі. Поглибилась гуманітаристика: вивчення національної історії, літератури, географії, народознавства, загалом суспільних наук.

Поступово відбувався перехід на триступеневу освітню підготовку: бакалавр, спеціаліст, магістр. Поряд із державними вишами, які почали практикувати платну форму навчання, створювались автономні навчальні заклади з іншими формами власності. Відновлено діяльність історичних Києво-Могилянської та Острозької академій, акредитовано виші й узаконено перехід їх на українську мову навчання.

Як і освіта, зросійщеним, або двомовним, у радянській Україні був і театр, який після скасування цензури в перші роки незалежності України зажив на піднесеній хвилі нових високомистецьких, із національними коренем і крильми, новаторською світового рівня естетикою постановок, серед режисерів яких Р. Віктюк, І. Борис, С. Данченко, С. Моїсєєв, В. Петров.

Починаючи з 1991 р. на базі Львівського державного театру опери і балету імені І. Франка почали проводитись раз на три роки міжнародні конкурси співаків імені Соломії Крушельницької. Театральне мистецтво запульсувало в унісон зі світовим при тому, що престиж професії актора, режисера в Україні,

пов'язаний із соціальною незахищеністю, низькою заробітною платою, знизився. Високомистецькі постановки повсюдно витісняє шоу-бізнес, поп-постановки тощо.

Економічні труднощі перших років незалежності не стали на перешкоді відродження національної музичної творчості, яке проявилось як у творчості окремих композиторів, виконавців (С. Ротару, П. Дворський, О. Білозір, В. Білоножко, Р. Кириченко, В. Зінкевич, А. Кудлай, П. Зібров, Л. Сандулеса, Т. Повалій), так і в організації пісенних фестивалів, серед яких «Таврійські ігри», «Пісенний вернісаж», «Золоті трембіти», «Червона рута», абсолютним лауреатом якої став кобзар В. Жданкін – «за особливу глибину виконання, яскраво національну визначеність». Нове дихання дістала традиція співакої поезії, з'явилися нові музичні гурти, серед яких «Млин» (Львів), «Заграва» (Коломия), «Кому вниз» (Київ), молоді виконавці української естрадної пісні: Руслана, І. Білик, О. Пономарьов, Ю. Юрченко.

У Національному палаці «Україна» започаткували Всеукраїнський огляд народної творчості: області України почергово представляли тут творчість своїх мистецьких колективів. Але багато молодих талановитих співаків через соціальні та економічні негаразди змушені покинути Україну і виступати на естрадних та оперних сценах Москви, Нью-Йорка, Рима, Парижа, Відня та інших міст Європи і світу, залишивши домашню сцену другосортним виконавцям.

Суттєво згорнулися за роки незалежності в Україні прикладні, технічні галузі науки, перш за все через недостатнє фінансування і втрату високопрофесійних кадрів, які також масово емігрували в розвинені країни, про що, зокрема, розповідає один із найбільш авторитетних у світі українських науковців біофізик Олег Кришталь, зазначаючи при цьому, що у нас «рівень освіти значно впав»: «Наша молодь не цікавиться таким заняттям як наука. Наша молодь намагається, якщо є в батьків якась копійка, утекти в закордонний вуз і там учитися, щоби

стати громадянином світу. А ми їх губимо, губимо, губимо – своїх дітей для їхньої Батьківщини» [10].

У сфері гуманітарних наук навпаки спочатку значно активувалася тематика досліджень, підготовлено і видано фундаментальні праці з історії культури («Історія української культури», «Культура українського народу» та ін.), виробилася нова методологія, термінологічна база досліджень із залученням світового гуманітарного досвіду. Хоча досі проблемою національної науки є факт її поділу на академічну, вишівську та галузеву, для координації яких було створено Міністерство науки і технологій України. Тому, незважаючи на те, що в Україні в 1994 р. загальна кількість науковців – близько 300 тисяч (удвічі більше, ніж у деяких західних країнах), ефективність їх наукових досліджень суттєво нижча, ніж у Європі чи США.

Що ж до соціально-комунікативного аспекту існування культури, то вони традиційно та революційно пульсують в історичній і природній взаємозалежності. Так, із культурно-історичними подіями, як-от: утворення у 1989 р. Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, проведення установчого з'їзду Народного руху України тощо пов'язаний вихід перших у інформаційно-культурному просторі нової держави неформальних газет – органів новостворених громадських організацій та рухів: газета «Поступ» (Товариство Лева), «Віче» (орган крайової організації Руху), газета «Просвіта» (Товариство української мови Львівської обласної ради). У 1990 р. почала виходити «Народна газета» (часопис Руху), демократична відома газета «За вільну Україну», які разом із неформальною пресою відіграли значну інформаційну роль у піднесенні національної самосвідомості населення, суттєво вплинули на результати виборів народних депутатів України в 1990 р.

Періодичні видання, видавництва почали множитися в маленьких містечках і навіть селах України, практично кожна новостворена партія мала свої органи ЗМІ. З'явилися власні кореспонденти українських ЗМІ за кордоном. Після реорга-

нізації телерадіоструктури, створення незалежної телерадіокомпанії «Нова мова», утворення Держтелерадіокомітету українці мали ширший доступ до сучасних українськомовних засобів масової інформації загалом і особливо на тих територіях, де інформаційними простором володіло телебачення Росії.

Разом із загальнодержавними патріотичними каналами радіо й телебачення почали з'являтися приватні «хвилі», громадські ЗМІ, комерційні телестудії в Харкові, Одесі, Києві, Донецьку, Автономній Республіці Крим, що має, природно, як свої плюси, так і мінуси в контексті як високопрофесійності, так національного спрямування з його атрибутами, розвитку української культури загалом [6].

В умовах переходу від планової економіки до ринкової культура в новоствореній, ще невідформатованій у світовому культурно-інформаційному полі державі, культурні інституції (найчутливіші у системі духовно-матеріальних цінностей) переживали адаптаційний (посттравматичний) комплекс проблем, пов'язаних із відмиранням «старих» і народженням «нових» суспільно-мистецьких матриць-моделей на фоні і всередині загальної соціально-політичної кризи. Певні процеси відбувалися спонтанно, інші пробувало контролювати і організовувати Міністерство культури і мистецтв України, яке, враховуючи запити часу, розробляло й старалося впроваджувати основні положення державної концепції культурної політики, спираючись не лише на досвід розвинених країн, а й ураховуючи сучасний інформаційно-культурний стан України, самоцінність культури в координатах демократичної держави. Отож серед засобів масової інформації в сучасній Україні є загальносуспільні із відділами культури і, звичайно, суто культурницькі, серед яких «Літературна Україна», «Українська літературна газета», «Кіно-Театр» тощо. Останнім часом активно функціонують електронні ЗМІ: літературно-мистецькі сайти, як-от: «Буквоїд», «Поетичні майстерні», «Poezia.org».

Поступово втрачає свою адміністративно-командну роль у новому часі, створена ще в 1934 р., Спілка письменників України з її інформаційним Бюро пропаганди, літфондом тощо, залишаючи письменника на свободі сам-на-сам із робочим столом, видавництвами, фондами, грантами, у конкурентній боротьбі з його внутрішнім та зовнішнім світами, поза контролем ідеологічним, але залежно від ситуації комерційної.

У результаті парадоксально інформаційно-культурний простір України почав звужуватися, як шагренева шкіра, а його «площу» займати простори народів-сусідів (в основному російський) та американсько-західна агресивна поп-культура. Тиражі українських книжок стосовно навіть радянського періоду катастрофічно зменшились, а ЗМІ почали активно обслуговувати ті ж експансивні сусідські культурні проекти, згортаючи культурницькі програми на вітчизняному радіо та телебаченні, або ж пропонуючи реципієнту відверту «попсу».

Журналісти як «четверта влада», позбувшись контролю ідеологічного (крім журналістів партійних видань), потрапили під ідейно-комерційний контроль власників видань, каналів, ефірів, де «замовляє музику той, хто платить». На зміну ідеологічним моделям прийшли комерційні схеми. Загалом же ЗМІ України у період становлення її незалежності, зробивши рідкісний в її історії кількісний ривок у бік процесу становлення демократії, стали відкритим джерелом вивчення історії, об'єктивною передумовою розвитку й закріплення якісних характеристик, які пов'язані з покращенням загального рівня життя їх потенційних читачів, слухачів, глядачів, правдивий та взаємовигідний репрезентації України на міжнародних рівнях інформаційно-культурного простору.

5. Тому нашому громадянському суспільству в цій боротьбі міфів давно пора виробити й запустити в дію оптимальний механізм (антивірус) протистояння ворожим міфологемам як технологічним складникам глобалізаційної суспільної ідеології, створюючи, так би мовити, відповідні ефективні міфологе-

ми-антивіруси, які б захищали культурний національний продукт від чужорідних паразитичних культматриць і допомагали примножувати та експонувати питомо свій, такий, що сприяє оптимістичному самоусвідомленню та творенню позитивного культурного іміджу нації-держави у світі в стратегічному аспекті.

У такому контексті міфологеми реконструюють соціальну та національну ідентичність у єдино правильному векторному напрямі, який забезпечує життєздатність національної культурницької моделі в межах держави в будь-якому варіанті розвитку подій на внутрішньо- та зовнішньополітичній аренах. У сучасному світі національно-суспільні міфи (із грец. – казка, переказ, альтернативна форма «міт») – оповідання про минуле, навколишній світ, яке описує події за участю богів, демонів і героїв та історії про походження світу, богів і людства) тісно пов'язані з політичними ідеологіями. Тому політичні міфи мають майже таку ж владу над людьми, як і священні міфи минулого, які нині вивчають теологи, літературознавці, культурологи. Для ефективного використання міфотеорій, міфологем у державному будівництві, їх розвинуті та експоновані через мас-медіа моделі повинні резонувати з існуючими стереотипами колективної свідомості, пам'яті.

Як не парадоксально це звучить у контексті розмови про культуру, але кожна державна система, як свідчить історія, потребує творення, збереження і динамічного (гармонійного) розвитку в культурно-інформаційному полі адекватної ідеології з виходом на світоглядну модель, яка, як і національна ідентичність, тісно пов'язана з конструктивними міфами (мітами) як органічними складниками національних культур.

Людство загалом протягом своєї історії зруйнувало-спростувало міф про верховенство кожної окремої із чотирьох своїх міфотеорій: статевої, расової, класової, релігійної, зрозумівши-усвідомивши, що на практиці вони можуть функціонувати лише у взаємообмежувальній гармонійній єдності. Тепер Украї-

ні разом із усім прогресивним людством зостається спростувати глобальний міф універсальності людства у Всесвіті та комплексні маргінальні недобитки деміфологізованих теорій (тих же расових, класових, гендерних, релігійних), які, як гриби-поганки в болоті, відроджуючись у період загальносвітової кризи, послуговуючись цивілізаційно-технічними (глобальними) засобами, загрожують терором зруйнувати світ, борючись між собою не лише за землю, нафту, золото, питому частку культурно-інформаційного поля, істинність саме своєї релігії, історії, легенди, міфу, ідеології... право на свій національно заангажований патріотизм, партіо-тизм та інші тупикові й смертельно небезпечні зміни.

Україна ж за період становлення незалежної держави частково втратила радянські міфо- та ідеологеми, позначені символами серпа та молота, лозунгами на кшталт «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» тощо, частинно трансформувала їх – як пам'ятники Леніна в пам'ятники Тараса Шевченка, так і не створивши своєї єдиної державної ідеології, запропонувавши в перший період незалежності псевдоміфологеми про вибраність українського народу та його історичних здобутків на кшталт: колесо придумали українці, Єва та Адам – українці, Христос також українець тощо.

Натомість недостатньо розвинуто й не експансовано для внутрішнього вжитку з метою консолідації суспільства героїчні міфи минулого України: позитивна тема козацтва, особистостей-українців із різних сфер людської діяльності, які зробили вагомий внесок у загальносвітову культурну цивілізацію із космічною сферою та літературою включно.

Так після падіння Берлінської стіни поляки, угорці, чехи, словаки намагалися консолідуватися за допомогою міфу про євроінтеграцію (що їм і вдалося). Для України цей шлях довго був закритим, ментально-світоглядно розриваючи її між двома орієнтаціями: на Росію і на Європу. Не в останню чергу тому, що образ Європи не для всіх наших громадян став у суспільно-політичному аспекті «рятівною соломинкою» для пошуку

загальнодержавної ідентичності. Не став він, як, приміром, у центральноевропейських країнах, і стимулом для наших правлячих еліт дотримуватися букви закону, спрямованого на гарантування прав громадян, на подолання корупції, на навчання ефективному управлінню, розвитку та експансії історичних та новітніх культурних здобутків.

А створений із врахуванням національної ідентичності та сучасної політичної, економічної, духовної ситуації у світі та закріплений-посаджений у культурно-інформаційному просторі через мас-медіа міф здатен світоглядно змінити психологічний портрет нації і стати важливим інструментом для реалізації національно-державницької ідеї, адже віра у месіанську роль політики та культури (зокрема однієї із її сфер – церкви) залишається в Україні на доволі високому рівні.

Говорячи про міфи українського суспільства, соціальні легенди, потрібно враховувати, що вони не з'являються спонтанно, самі собою, хоча б тому, що однією з функцій владної еліти, яка не хоче втратити «владу над розумом» і політичну легітимність, є необхідність давати людям і надію, і мету, брати участь у створенні позитивного нового чи дооформленні уже існуючого міфу, потрібного для самозбереження та динамічного розвитку держави в цілому і кожного її громадянина, міфу, що мобілізує різні верстви населення, стаючи культурною міфологією, тобто самою культурою.

Українське суспільство, виходячи з базових архетипних структур свідомості, хоча й пережило перехідний двадцятидворічний період, за рівнем своєї гіпнабельності й керованості стає усе більш схильним до сприйняття міфів, ніж навіть у попередню, радянську епоху. Сьогодні – це благодатний ґрунт для нових соціальних конструкцій і змін, уразливий для маніпуляцій, але єдиноефективний для створення міцної держави із конкурентоспроможними складовими, однією з яких є культура.

Міфологеми як технологічні складники суспільної свідомості таким чином допомагатимуть громадянам України знай-

ти зміст у тому, що відбувається з нами й навколо нас. До таких конструктивних сьогочасних міфотворень-ідеологем належать: міф про свободу, що перетворився в «свободу вибору товарів у супермаркеті», міф про вільний ринок і конкуренцію, міф про демократію, міф про середній клас, міф про стабільність, всепоглинаючий грошовий фетишизм і багато інших міфів. Але все це міфи глобальні, привнесені із часу-і-простору.

Створити свій конструктивний міф як спільну для сходу й заходу України ідею – загальну, ту, що поєднає, «резонує» – Україна так і не змогла. Більше того, АТО свідчить про жорстку світоглядну тріщину між регіонами України.

Для адекватного підходу для творення універсуму національної міфологемної моделі в різних мистецько-буттєвих сферах (освіта, наука, література, театр, кіно, музика) варто використовувати традиційні, не зіпсовані радянською пропагандою та «чужими» деструктивними впливами підходи-методи (культурно-історичний, порівняльно-історичний, психологічний, власне міфологічний), а також запроваджувати модернові аналітичні стратегії «на стиках наук» – психоаналіз, герменевтика, структуралістські інтерпретаційні моделі.

Тобто медійникам, письменникам, науковцям усіх галузей знань, громадським активістам потрібно виявляти і досліджувати зв'язки, єдності між культурними й політичними міфами попри їх діалектичну боротьбу протилежностей, визначивши архетипи, за якими конструюються політичні міфи (ідеології), що резонують з існуючими і перспективними для збереження й розвитку ідентичності в Україні духовно-ментальними стереотипами.

Справжнє явище культури, як відомо, завжди має флер-присмак «ретро», тобто пов'язане із традицією, яку ж парадоксально й продовжує, навіть коли виключно заперечує її, як футуристи у 20-х рр. XX ст. чи ті ж неопостмодерністи, неоавангардисти наприкінці XX – на початку XXI ст.

Говорячи про алгоритми культури різних сфер буття загалом і про українську зокрема, обов'язково треба мати на увазі

ефект регіональної мультикультурності, ознаками якої, приміром, є діалектність у мові, своєрідність народної архітектури та побуту, вбрання, скажімо, на Поліссі та на Закарпатті тощо. Існує навіть припущення про більш матеріалізовану культуру заходу України і більш духовну – Сходу, із яким, звичайно, можна дискутувати, як і про особливості розвитку національної культури в діаспорі з її одночасними тенденціями до інтегрованості і збереженням ідентичності. Окремі розділи культурологічних досліджень присвячені культурним взаємовпливам різних етносів як у координатах вільного взаємообігу, так і в моделях: нація-імперіал – нація-колонія, коли перша може деформувати інформаційно-культурне поле другої аж до втрати його життєздатної самотності, як-от: русифікація південно-східної частини України чи колонізація окремих західних територій.

Висновки. Загалом науково-дослідна робота над запропонованою темою перманентна, як і сам мистецько-інформаційний простір, який природно, щоби існувати, має бути експансивним і на рівні держави, і на рівні індивідуальних художніх проєктів-викликів.

Ми намагалися виокремити з допомогою контент-аналітичних методів перспективні «раціональні зерна» з довголітніх суспільних дискусій, щоби виробляти на основі національної філософії, психології та ідеології умови консервації та динамічного розвитку національного мистецько-інформаційного простору, гуманітарних, гуманістичних і природних ресурсів, критично переосмислити та адекватно оцінити існуючі практики їх використання і переформатування державної політики в усіх її стратегічно вагомих напрямках та аспектах, які безперечно враховують стереотипи й архетипи національної свідомості, самотності характеру, розмаїтості та цілісності української культури та культури України, на мову якої повинна бути перекладена система цінностей, що формується запитом-викликом постіндустріального, глобалізаційного часу, одним із яких є реальна війна.

Тому закономірна перспектива подальших розвідок – «мистецько-інформаційний простір і війна», «декомунізація суспільства і культура» – як один із національних та державницьких пріоритетів.

1. Гуревич П. Культура для миллионов / П. Гуревич. — М. : Прогресс, 1981. — 152 с.

2. Історія української культури. — К. : Либідь, 1994. — 656 с.; Культура українського народу : навч. посіб. — К. : Либідь, 1994. — 272 с.; Павлюк І. Діагностика і прогностика брехні: екскурси в теорію комунікації / Ігор Павлюк. — Львів : Сполом, 2003. — 80 с.; Павлюк І. Письменники у пресі: українськомовний культурно-інформаційний простір Полісся, Холмщини, Підляшшя (1917–1944) та Волині 1917–2000 років : моногр. / Ігор Павлюк. — Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. — 148 с.

3. Костенко Л. Геній в умовах заблокованої культури / Ліна Костенко // Урок української. — 2000. — № 2. — С. 2—7.

4. Кость С. Літературний процес 20–30-х років: деморалізація літератури як закономірність / С. Кость // Українська журналістика: генезис і сучасні проблеми. Сер. журналістики. — 1992. — Вип. 17. — С. 79—85.

5. Культура України в 90 pp. XX ст. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://otherreferats.allbest.ru/culture/00115478_1.html. — Дата доступу: 12.12.2015.

6. Масенко Л. Канали олігархів працюють на відчуження українців від їхньої культури [Електронний ресурс] / Лариса Масенко. — Режим доступу: <http://muza.in.ua/fetesh/1496-kanali-oligarkhiv-prasjuiut-na-vidchuzhennja.html>. — Дата доступу: 15.10. 2015.

7. Національна культура в сучасній Україні. Єдність і взаємозалежність світової та національної культур [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ua.textreferat.com/referat-14166.html>. — Дата доступу: 7.10.2015.

8. Павлюк І. З. Митець – Влада – Преса: історико-типологічний аналіз : моногр. / І. З. Павлюк. — Луцьк : Надтир'я, 1997. — 112 с.

10. Приступенко Т. Сучасна українська журналістика і проблеми

свободи преси / Т. Приступенко // Збірник праць Наук.-дослід. центру періодики. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 160—167.

11. Робити науку як у СРСР вже не можливо: інтерв'ю у біофізика Олега Кришталя взяли Галина Титиш, Анна Григораш // Українська правда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/36561/>. — Дата доступу: 10.06.2015.

12. Толстоухов А. Україна і виклики постіндустріальної доби [Електронний ресурс] / А. Толстоухов. — Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=17&c=144&setcss=1&nss=big>. — Дата доступу: 10.06.2015.

13. Фукуяма Ф.: Помаранчева революція була попередженням для всього світу: інтерв'ю взяла Світлана Заліщук // Українська правда [Електронний ресурс] / Френсіс Фукуяма. — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/person/2012/07/24/107466/>. — Дата доступу: 15.08.2015.

UDC 007 : 304 : 070

REALITIES AND MYTHS OF THE UKRAINIAN ARTISTIC AND INFORMATIONAL SPACE OF THE 1990–2000TH: ACHIEVEMENTS AND PROJECTIONS

Pavlyuk Ihor, Doctor in Social Communications

This article highlights the historically legitimate tendencies of existence Ukrainian artistic-informational space during the formation of an independent state with a potential deepening democratic freedom in it, preserving national characteristics, expansive access to global human problems, such as the search for new ideologies and ideological orientations in the context of national, class, racial paradigms carried unbiased phenomenological section, comparing models create ideological and artistic myths at different times and in different spheres of public life and their interdependent transformation disclosed construction machinery and destruction of the facts and myths in the context of deciphering signs, symbols, myths, considered archetypes national myths in their struggle with each other and with the myths-viruses other cultural and information systems.

Key words: *cultural and information space, myth, art, ideology, ideology, totalitarianism, democratization, globalization, cultural expansion, fact, sign, symbol, myth.*

РЕАЛИИ И МИФЫ УКРАИНСКОГО ХУДОЖЕСТВЕННО-ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА 1990 –200-Х ГОДОВ: ИТОГИ И ПРОЕКЦИИ

Павлюк Игорь

В статье освещены исторически закономерные тенденции существования украинского художественно-информационного пространства в период становления независимого государства с потенциальным углублением в нем демократических свобод с сохранением национальных особенностей, экспансивного выхода на глобальные общечеловеческие проблемы, среди которых поиск новых идеологий и мировоззренческих ориентиров в контексте национальных, классовых, расовых парадигм, осуществлен непредвзятый феноменологический срез, сравнение моделей создания идеологически-художественных мифов в разное время и в разных сферах общественной жизни и их взаимозависимая трансформация, раскрыты механизмы конструкции и деструкции фактов и мифов, в контексте дешифровки знаков, символов, мифов, прозондировано архетипы национальных мифов в их борьбе между собой и с мифами-вирусами других культурно-информационных систем.

Ключевые слова: культурно-информационное пространство, миф, искусство, идеология, мировоззрение, тоталитаризм, демократизация, глобализация, культурная экспансия, факт, знак, символ, миф.

1. Gurevich P. Culture for millions of people / Pavlo Gurevich. — Moscow: Progress, 1981. — 152 p.

2. History of Ukrainian culture. — Kyiv: Lybid, 1994. — 656 p.; Culture of the Ukrainian people: tutorial. — Kyiv: Lybid, 1994. — 272 p.; Pavlyuk I. Diagnosis and prognostication lie: digressions in the theory of communication / Ihor Pavlyuk. — Lviv: Spolom, 2003. — 80 p.; Pavlyuk I. Writers in the press : Ukrainian cultural and information space of Polisie, Holm, Pidlasie (1917—1944) and Volyn in 1917—2000 years: monograph

/ Ihor Pavlyuk. — Luck : VAT «Volyn regional printing», 2010. — 148 p.

3. Kostenko L. Genius in the terms of blocked culture / Lina Kostenko // Ukrainian lesson. — 2000. — № 2. — P. 2—7.

4. Kost S. Literary process of 20–30-s: demoralization literature as a pattern / Stepan Kost // Ukrainian journalism : genesis and contemporary problems. Series of journalism. — 1992. — Vol. 17. — P. 79—85.

5. Culture of Ukraine in '90s of the XX century [Electronic resource]. — Reference: http://otherreferats.allbest.ru/culture/00115478_1.html. — Accessed: 12.12.2015.

6. Masenko L. Channels oligarchs are in Ukrainian alienation from their culture [Electronic resource] / Larysa Masenko. — Reference: <http://muza.in.ua/fetesh/1496-kanali-oligarkhiv-pracujut-na-vidchuzhennja.html>. — Accessed: 15.10. 2015.

7. National culture in modern Ukraine. The unity and interdependence of world and national cultures [Electronic resource]. — Reference: <http://ua.textreferat.com/referat-14166.html>. — Accessed: 10.7.2015.

8. Pavlyuk I. Artist – Power – Press: historical and typological analysis: monograph / Ihor Pavlyuk. — Luck : Nadstyr'ya, 1997. — 112 p.

10. Prystupenko T. Modern Ukrainian journalism and the problems of press liberty / T. Prystupenko // Zbirnyk prac'Naukovo-doslidnogo zentru periodyky. — Lviv, 1995. — Vyp. II. — P. 160—167.

11. It's impossible to move the science as it was in the USSR: interview with biophysics Oleh Kryshchal, authors – Halyna Tytysh, Anna Hryhorash // Ukrainska pravda [Electronic resource]. — Reference: <http://osvita.ua/vnz/36561/>. — Accessed: 10.6.2015.

12. Tolstoukhov A. Ukraine and challenges post-industrial era [Electronic resource] / A. Tolstoukhov. — Reference: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=17&c=144&setcss=1&nss=big>. — Accessed: 10.6.2015.

13. Fukuyama F.: The Orange Revolution was a warning to the world: interview by Svitlana Zalischuk // Ukrainian Pravda [Electronic resource] / Francis Fukuyama. — Reference: <http://life.pravda.com.ua/person/2012/07/24/107466/>. — Accessed: 15.8.2015.

Стаття надійшла до редакції 07.12.2015

УДК 007:304:070 (438): 327 (477)

ОБРАЗ УКРАЇНИ У ПОЛЬСЬКОМУ ТИЖНЕВИКУ «POLITYKA» ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

КОНСЕВИЧ Ольга, асп.

Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, e-mail: Liza.frnk@gmail.com.

Події в Україні після Революції гідності вплинули на сприйняття країни у світових ЗМІ. Для Польщі стабільність і мир в Україні означають безпеку власних кордонів та подолання політичної кризи у Європі. Громадсько-політичний тижневик «Polityka» є одним із найвпливовіших у Польщі. Він активно висвітлював протести на Євромайдані, наслідки анексії Криму та конфлікту на Сході, перемовини світових політиків для врегулювання української кризи.

У статті проаналізовано матеріали тижневика, які сприяли формуванню образу України на сучасному етапі. Як з'ясувалося під час дослідження, Україну сприймають як «країну сусіда», «постраждалу країну», «демократичну країну». Росія ж навпаки сприймається як «країна-агресор». Окремо слід зазначити, що польська преса звернула увагу на розбудову громадянського суспільства в Україні, представниками якого називають активістів Євромайдану, волонтерів, молодих депутатів парламенту, обраних у 2014 р.

Ключові слова: Україна, Польща, ЗМІ, громадсько-політичні тижневики.

Вступ. Мітинг на майдані Незалежності в Києві 21 листопада 2013 р. поклав початок Революції гідності. У 2014 р. закордонні ЗМІ активно висвітлювали трагічні події у столиці України, наслідки анексії Криму та конфлікту на Донбасі. Російсько-український конфлікт спричинив появу статей на тему політики Росії щодо сусідів, ЄС та США.

Польща як сусідня країна зацікавлена в стабільності в Україні. До того ж історично склалось так, що Росія сприймається поляками як «країна-агресор». Отож увагу до України можна пояснити: наявністю інформаційного приводу, необхідністю проаналізувати загрозу для своєї країни зокрема і мирної Європи загалом, можливістю згадати про «старі образи» (кастинський розстріл, катастрофа Ту-154 в Смоленську).

На тлі всіх вищезгаданих подій не можна не помітити те, яких змін зазнає образ України. Після Революції гідності закордонні ЗМІ частіше стали писати про розвиток громадянського суспільства в Україні, брати інтерв'ю й коментарі в лідерів думок, розглядати нашу країну як повноцінного члена «європейської сім'ї». Цьому сприяв не тільки протест, а й позиція нової влади. Так, 27 червня 2014 р. головами держав або урядів Європейського Союзу та Президентом України П. Порошенком була підписана Угода про асоціацію між ЄС та Україною. Наша країна підтвердила, що обрала проєвропейський вектор розвитку і декларувала прагнення до реформ.

Виникає потреба наукового осмислення формування образу України в закордонних ЗМІ після Революції гідності.

Актуальність статті впливає з необхідності комплексного аналізу текстового масиву публікацій, пов'язаних із висвітленням подій в Україні, а також реакцію країн ЄС і США на політичну ситуацію на пострадянському просторі.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні образу України в польському тижневику «Polityka» після Революції гідності. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *завдання*: проаналізувати тематичні публікації щодо висвітлення українського питання на сторінках зазначеного тижневика; визначити події та явища, що впливають на формування образу України після Революції гідності. *Об'єкт дослідження* – польський тижневик «Polityka» (всього проаналізовано 59 номерів, хронологічні межі – кінець листопада 2013 р. – кінець грудня 2014 р.).

Методи дослідження. Використання методу контент-аналізу допомогло з'ясувати кількість матеріалів про Україну, періодичність їх появи на сторінках видань, рубрики, в яких найчастіше з'являються публікації тощо. Серед загальнонаукових і філософських методів були використані аналіз, синтез та узагальнення; вони сприяли визначенню характеру публікацій про Україну на сторінках польського тижневика, а також зрозуміти вплив тематики на формування образу країни. Історичний метод дав можливість всебічно дослідити явища і події, що сталися після 21 листопада 2013 р.

Відносини Польщі й України, польські та українські ЗМІ, стереотипи та образи, які творять медіа, досліджували такі вітчизняні журналістикознавці, як М. Бутиріна, І. Ващенко, В. Власенко, О. Германова, О. Гресько, О. Гриценко, Н. Денисюк, Л. Дмитрів, С. Кравченко, А. Кресло, Т. Лильо, Й. Лось, Б. Носова, С. Онуфрів, М. Павлюх, Т. Пасова, В. Поплавська, Ю. Романишин, Л. Руденко, Н. Сидоренко, А. Чічановський, В. Шкляр, Ю. Щегельська та ін.

Українсько-польські відносини вивчали такі закордонні науковці, як А. Гайда, В. Зайончковський, Й. Конєчна-Саламатін, М. Палчевські, А. Подраза, Н. Рябінська, М. Сівець, К. Сівкевич, К. Ханнан, Й. Фоміна, В. Цісак та ін. Але цими роботами не вичерпується питання міжнародних стосунків, інформаційного та культурно-духовного обміну між європейськими партнерами, зокрема Україною і Польщею.

Тижневик «Polityka» є одним з найвпливовіших у сегменті опінієтворчих тижневиків у Польщі. Журнал був створений 1957 р. на хвилі «відлиги» після першого осуду сталінізму комуністичним діячем С. Жулкевським. У 1958–1982 рр. тижневик очолював М. Раковський – поміркований інакодумець у середовищі вищої комуністичної влади, який створив стиль видання, запросив багатьох талановитих журналістів, зокрема одного з найвидатніших репортерів ХХ ст. Р. Капусьцінського, сприяв лібералізації режиму та проникненню елементів вільної ринко-

вої економіки в 70-х рр. Згодом тижневик перейшов у власність трудового колективу (1989 р.), став кооперативом журналістів і редакторів. Зараз головний редактор – Єжи Бачинський. Згідно з результатами дослідження компанії «Polskie Badania Czytelnictwa», у 2014 р. середній наклад тижневика становив 175,7 тисяч примірників (один номер). Це найбільший наклад, якщо порівнювати з іншими суспільно-політичними тижневиками в Польщі (найближчі конкуренти: «W Sieci» – 171,5 тисяч, «Newsweek Polska» – 168 тисяч 990, «Do Rzeczy» – 154 тисячі 382) [1].

У період з 21 листопада 2013 р. до 31 грудня 2014 р. у тижневику було опубліковано 98 матеріалів, пов'язаних із темою України. До березня 2014 р. здебільшого це були статті про протести на майдані Незалежності, згодом більше уваги приділялося російсько-українському конфлікту та його впливові на міжнародну ситуацію.

Перед початком протесту тижневик опублікував статтю «Awantura o Julię» («Сварка через Юлю»; 2013. – 20 листоп.), в якій автор наголосив: «Юлія Тимошенко є більше психологічною проблемою Віктора Януковича, ніж політичною». Саме тема ув'язнення экс-прем'єра була головною в журналі, починаючи з 2011 р., коли Генеральна прокуратура України почала розслідувати справу про перевищення влади та службових повноважень під час укладання «газових» контрактів із Росією 19 січня 2009 р., а також висувати звинувачення у використанні коштів, отриманих за Кіотським протоколом, на виплату пенсій населенню в кризовому 2009 р. і порушенні процедури закупівлі автомобілів медичної допомоги для села.

У 2013 р. з'явився ще один інформпривід – нечітка позиція тодішньої влади щодо євроінтеграції України. В. Януковича неодноразово просили відпустити Ю. Тимошенко на лікування в Німеччину, а експерти наполягали, що саме від цього кроку залежить підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Але 21 листопада уряд М. Азарова прийняв рішення «зупини-

ти» процес підготовки до підписання Угоди. У цей же день у центрі Києва зібрався перший мітинг. Спочатку тижневик звернув увагу на політичні наслідки того, що сталося.

Першу статтю про Майдан уміщено в номері за 4 грудня 2013 р. – після побиття студентів у Києві в ніч на 30 листопада. «Київ у цей час є єдиним містом в Європі, де цілують європейський прапор і вигукують проєвропейські гасла», – такими словами починається публікація. У редакційному матеріалі зазначено, що це відбувається на тлі поширення євроскептицизму в країнах – членах ЄС. Протести називають словом «Майдан», як і в 2004 р. На обкладинці подано фото одного з лідерів опозиції – В. Кличка в боксерських рукавицях.

Журналістка А. Вільчак у матеріалі «Ruch się rodzi» («Народження руху») оцінює політиків, що очолили протест – А. Яценюка, В. Кличка та О. Тягнибока. «Всі три лідери здаються цілком далекими один від одного, і тільки цей момент (*протест* – *авт.*) об'єднав їх. Кожен із них має великі політичні амбіції, безпосередньо прагне стати президентом країни. Вони будуть конкурувати між собою» [2, с. 10], – так вважала колумністка.

В останньому номері за 2013 р. протести в Україні стали частиною підсумкового огляду. Перша стаття, цілком присвячена Майдану, з'являється в номері за 29 січня 2014 р. У матеріалі «Wolny Majdan» («Вільний Майдан») А. Вільчак висловила думку, що протест може стати «непередбачуваним, не тільки для президента Віктора Януковича, а й для його лідерів» [3, с. 6]. Такі міркування значною мірою викликані тим, що закордонні ЗМІ напружено стежили за захопленням активістами адміністративних будівель і постійними повідомленнями про можливість введення надзвичайного стану в Україні.

Тема стереотипів, що існують у Польщі щодо українців, розглянута в інтерв'ю з польським журналістом З. Щереком, який написав книжку «Прийде Мордор і нас з'їсть, або темна історія слов'ян». За словами автора, Мордор – «це сіра, невізнана, негостинна територія на сході» [4, с. 78]. Як у книж-

ках Дж. Р. Р. Толкіна, Мордор протиставляється Середзем'ю, де «ельфи – свого роду французи, хоббіти – хтось на зразок британців, і гноми, можливо, – версія німців». «Україна хоче вийти з Мордора, хоче піти на Захід – в Середзем'я» [4, с. 78], – пояснює автор. Літератор стверджує, що в Польщі продовжують жити «дурні стереотипи» щодо українців, і розповідає про сприйняття поляками протестів на Майдані: «У нашому ставленні до революції в Україні є щось неоднозначне. З одного боку, поляки готові платити гроші, щоб допомогти придбати ліки та інше. А з іншого боку, з'являються зверхні коментарі: «Навіщо їм теплий одяг? Це ж не країна третього світу» [4, с. 78].

Журналіст З. Щерек також прагнув розвінчати міф «бандерівця», з цією метою він поспілкувався з націоналістами Західної України (публікація «Bandera, zombie i Zakerzonie»; 2014. – № 12). Він нагадав, що «Слава Україні – Героям слава» – гасло УПА, яке стало своєрідним «паролем» під час протестів на Майдані.

Після протистояння 18–20 лютого 2014 р. у Києві та вбивства снайперами активістів головний редактор видання «Polityka» Є. Бачинський написав колонку під назвою «Wszyscy jesteśmy Ukraińcami» («Ми всі – українці»). «Це ніби ми знову пережили нашу власну історію: Солідарність, військовий стан, ZOMO (*польська силова структура часів комуністичної ПНР – авт.*) на вулицях, влада в паніці, моменти надії і жаху. Однак у нашій історії не було такого, як зимова страта снайперами звичайних людей, які повстали проти корумпованої і відчуженої влади. Чорний четвер 20 лютого у Києві увійде в історію України та Європи як поворотний момент...» [5, с. 9], – зазначив він.

Після втечі В. Януковича в ніч на 23 лютого 2014 р. було створено тимчасовий уряд. Тижневик зацікавила особа А. Яценюка. Колумністка А. Вільчак згадує, що цей український політик був готовий «померти за революцію» і відкинув пропозицію В. Януковича очолити уряд після відставки М. Азарова.

При цьому автор ставить собі питання: «Чи не буде Яценюк маріонеткою в руках Юлії? Він абсолютно відданий їй, але, ймовірно, розуміє, що з'явився шанс отримати політичну незалежність» [6, с. 8]. Вже після активної фази протестів у тижневику починають використовувати на їх позначення слово «революція».

У березні 2014 р. топ-новиною стала анексія Криму і «політичні апетити» президента Росії В. Путіна. Автори статті «Druga wojna krymska» («Друга кримська війна») згадують Кримську війну 1853–1856 рр. між Російською імперією, з одного боку, та коаліцією у складі Британської, Французької, Османської імперій і Сардинського королівства, з іншого. «Крим був колись у розпорядженні слабкої Османській імперії, в даний час – постреволюційної України. В обох випадках Росія виступила в ролі агресора» [7, с. 10], – зазначено в матеріалі. Автори називають риторику Кремля «брутальною» і порівнюють із часами «холодної війни». 5 березня 2014 р. вийшла у світ не тільки ця стаття, а й матеріал під назвою «Półwysep jak wyspa» («Півострів, як острів»), а на обкладинці помістили карикатуру на В. Путіна у формі моряка з підписом «Кримська війна Путіна. У що грає Росія? Що загрожує Польщі?».

Повертаючись до теми протестів, які на березень 2014 р. перейшли в пасивну фазу, можна навести приклад матеріалу, створеного до 200-річчя від дня народження письменника й художника Т. Шевченка. Його особистість вирішили прив'язати до теми Майдану. «Де київський Майдан черпав сили? Мітингувальники на барикадах підтримували свій дух, згадуючи історичних діячів, а також міфічних – представників сучасної поп-культури. Серед постатей також був український поет Тарас Шевченко» [8, с. 76], – пише польський письменник і журналіст Е. Бендик.

Висвітлюючи тему анексії Криму польські журналісти називають захоплення території «окупацією» [9, с. 10], звертаються до історії півострова [10, с. 56] та думають про наслідки

для своєї безпеки [11, с. 12]. При цьому ситуацію в Україні оцінюють критично. «Ніхто не знає, що чекає українців. Але відомо, що темні часи попереду. Тому що не тільки Путін стоїть на шляху України до щастя. Ще складніше буде подолати корупцію, бідність, відсталість, нерівність, радикалізм...», – йдеться у статті під назвою «Wahadło wolności» («Маятник свободи»; 2014. – № 11).

Саме після подій у Криму журналісти польського тижневика починають використовувати термін «українська криза» і пишуть про санкції Заходу проти Росії. Кореспондент Л. Вуйчик оцінив дієвість санкцій у матеріалі «Nie ma wrogów, są interesy» («Немає ворогів, є інтереси»). Він зазначав: «Захід вводить санкції проти російського вторгнення в Україну. Однак, якщо б вони були реальними, Путін не посилав би війська в Крим» [12, с. 50]. В інших публікаціях подано не тільки критику ЄС, а й президента США Б. Обама, який у березні перебував із офіційними візитами в Європі. «Західна дипломатія не змогла зупинити військову анексію Криму» (2014. – № 13), – ствердив у своїй колонці експерт Аналітичного центру «Polityka Insight» В. Смочинський.

Політичні процеси тісно пов'язані з економічними. Ще на перших етапах російсько-українського конфлікту польські компанії заговорили про проблеми на ринку. Навіть ті підприємства, що звикли працювати в нестабільних регіонах, задумалися над тим, як мінімізувати збитки. Так, у варшавському офісі компанії «Serinus Energy Inc.» визнали, що розуміють ризик – велика частина природного газу й нафти перебуває у проблемних регіонах світу [13, с. 36]. Справа в тому, що «Serinus Energy Inc.» у середині липня 2010 р. опосередковано придбала 70 % акцій компанії «КУБ-Газ», безпосереднім власником 100 % акцій «КУБ-Газу» стала компанія «Loon Ukraine» (70 % тут належить «Serinus Energy», на 30 % – канадській «Cub Energy Inc.»). Основні активи «КУБ-Газу» надходять із родовищ газу в Східній Україні (Дніпровсько-Донецький басейн). Зокрема, компанія

розробляє Ольгівське, Макіївське, Північно-Макіївське, Вергунське і Крутогоровське родовища в Луганській області [14]. До слова, «Serinus Energy Inc.» – юридична особа, утворена в результаті реорганізації компанії «Kulczyk Oil Ventures Inc», якою володів нині покійний Ян Кульчик – один із найбагатших людей Польщі.

Внаслідок складних відносин Росії та ЄС постраждали польські садоводи. У відповідь на євросанкції Росія ввела ембарго на експорт польських фруктів та овочів. Московські урядовці наполягали на тому, що Польща систематично порушує фітосанітарні норми, прийняті у РФ. Російські інспектори, зокрема, занепокоєні, що польські фрукти можуть бути заражені плодовою мушкою. У Варшаві ж стверджували, що польська продукція відповідала й відповідає найвищим стандартам якості, а рішення Росії має виключно політичний характер. Польща загалом набагато більше імпортує з Росії, ніж експортує до неї – відповідно продукція та сировина вартістю 11 та 24 мільярди доларів [15].

Поляки сподівались на парламентські вибори в Україні 2014 р., бо прагнули легалізувати тимчасове керівництво країни. Журналісти стежили за протистоянням П. Порошенка та Ю. Тимошенка. Якщо остання діячка знайома читачам із часів «газових процесів», то зараз більше уваги приділяли особистості П. Порошенка. «Він був одним із лідерів Помаранчевої революції у 2004 році. Йому належить «5-й канал», що здобув блискучу репутацію, демонструючи справжню картину подій на Майдані. Потім Порошенко був головою Ради національної безпеки і міністром закордонних справ. Але також в команді Миколи Азарова очолив Міністерство економіки. Він відомий завдяки його гострому конфлікту з Юлією Тимошенко. Під час другого Майдану (спонсором якого він був) мав помірковану позицію» [16, с. 8], – зазначає у своїй колонці А. Вільчак.

Після парламентських виборів і загострення ситуації на Сході польські журналісти звернули увагу на дилему, яку мала

вирішити нова влада: допустити кровопролиття й зберегти авторитет чи втратити контроль над тим, що відбувається, і домовлятися із сепаратистами. «Сценографія протестів на Східній Україні, їх мова, аргументи учасників – мов криве дзеркало Майдану... Протест – мирний, має підтримку місцевої громади. Є бутерброди, як і в Києві, прихильники забезпечують сигаретами і дровами: навіть система опалення (металеві бочки) та сама» [17, с. 12], – пише А. Вільчак згодом.

На початку конфлікту поляки розглядали сепаратистів як меншість, яка не здатна вплинути на ситуацію і «тренується перед 9 травня». «Майже 72 % жителів Донеччини не хочуть збройного протистояння... Одна чверть хотіла би приєднатися до Росії» [18, с. 11], – така статистика наводиться в колонці під назвою «Ukraina zakręca kurki» («Україна закручує крани»). Усю серйозність ситуації наші сусіди починають розуміти після появи озброєних сепаратистів, захоплення адмінбудівель і боїв у Слов'янську – 13 квітня 2014 р. українська влада розпочала в місті антитерористичну операцію. Польські публіцисти чітко наголошують: конфлікт на Сході – не громадянська війна; росіяни не хочуть законної влади в Україні (2014. – № 19).

Донецьк, ситуацію в якому розхитували весь квітень, у тижневику називають «символом європейських прагнень України» [19, с. 40] (на стадіоні «Шахтар» у Донецьку проводили матчі Євро-2012), «мегаполісом із затишними куточками і вузькими вулицями». Не Слов'янськ чи Краматорськ, а Донецьк називають тим містом, в якому будуть тримати оборону бойовики.

У травні 2014 р. «Polityka» на позначення конфлікту починає використовувати термін «гібридна війна». Л. Вуйчик констатує: «Неоднозначність у цей час є найпотужнішою зброєю росіян. Це не спокій, але й не війна. На Схід України, як раніше в Крим, їдуть озброєні до зубів «зелені чоловічки», але чи то озброєні цивільні чи військові? Що роблять російські підрозділи на кордоні з Україною? Вони проводять навчання чи готуються до вторгнення?» [20, с. 16].

Конфлікт не міг не вплинути на ставлення до України і Росії. Польський журналіст та письменник Д. Пассент у своїй колонці розмірковує над заявою філософа й автора тижневика «Przegląd» Б. Лаговського про сприйняття України в Польщі. «Ця країна сприймається як провінція, за яку Польща бореться з Росією» (2014. – № 15. – С. 85], – цитує він Б. Лаговського. Сам же Д. Пассент наголошує: «З нашої точки зору, чим Росія менша і слабша, тим безпечніше почувається Польща. Знаючи історію, складно цьому дивуватися. Я маю на увазі Росію сьогоднішню, яка стоїть за Путіна, а не Росію ідеальну. Інша справа, якби Росія була Швецією. З такою Росією ми б із задоволенням пустилися у всі тяжкі. Але для танго потрібні двоє, а Путін танцювати з нами не хоче».

А от висвітлення польськими ЗМІ українського питання автор порівнює із «похміллям», яке відчувається через те, що «справи йдуть не так, як нам би хотілося». «Польща, – зазначає в «Rzeczpospolita» Є. Качинський, – яка сильніше за всіх підбурювала українців до боротьби, малювала їм маршрути на Захід, кричала «ми з вами» погоджується тепер на те, щоб залишити цю країну у сфері російського впливу взамін за посилення польської безпеки», тобто за кілька тисяч західних військових на нашій території (до чого, додамо від себе, ніхто не прагне, побоюючись дратувати ведмедя)» (с. 85), – наголошує колумніст.

Ще однією подією, яка змусила поляків аналізувати політичну ситуацію в Україні, стали вибори президента 25 травня 2014 р. «Раніше українські вибори нагадували голосування за рятівників. Всі думали, що вони проголосують, а обранці створять чудо. Принаймні зараз ніхто не має ілюзій», – підсумовує З. Щерек у статті «Fabryka gorzkiej czekolady» («Фабрика чорного шоколаду»; 2014. – № 22. – С. 116).

Про наступний сплеск уваги до українського питання можна говорити після 17 липня 2014 р., коли неподалік Грабового Донецької області зенітним ракетним комплексом

«Бук» російського виробництва було збито «Боїнг-777» компанії «Malaysia Airlines». Унаслідок катастрофи загинули всі пасажери та екіпаж (загалом 298 осіб). Польські журналісти висловили думку, що катастрофа малайзійського літака парадоксально дає В. Путіну шанс вийти переможцем у ситуації з конфліктом в Україні, бо він чітко відмежувався від бойовиків. «Вважаю, що посилення на те, що територія падіння контролюється так званими проросійськими сепаратистами, абсолютно безпідставне, тому що не вони, а інша сторона постійно обстрілює цю територію» [21], – йшлося в одній із заяв В. Путіна, поширеній на сайті Кремля. Більше того, Росія наполягала на повноцінному, повноформатному й об'єктивному міжнародному розслідуванню катастрофи згідно з відповідною резолюцією Ради Безпеки ООН.

Деякі колумністи дуже емоційно відреагували на трагедію. С. Тим назвав катастрофу «соромом, який увійде в історію» [22, с. 97] і запитав, чи довго Європа буде терпіти президента Росії: «Чи ви не бачите, що Путін підпалює континент? Він не залишить це, не зупиниться, бо не може. Хоче принести росіянам нові перемоги». Загалом у матеріалах про Росію постійно з'являються словосполучення «імперські амбіції» та «озброєна агресія» [23, с. 48]. В. Путіна називають «голим королем» [24, с. 56], подають на нього карикатури.

У вересні 2014 р. журналісти починають стежити ще за одним містом на Донбасі – Маріуполем. Після протистояння у травні, коли в місті загинули 9 жителів, а десятки були поранені, його можливе захоплення бойовиками розглядали як великий крок назад. «Найбільший кошмар, який може трапитися з жителями Маріуполя на Азовському морі, є повторення Донецька чи Луганська, а саме облоги міста. Вони особливо стурбовані численними біженцями, які останнім часом прибули до міста. Вони думали, що буде безпечно і Київ не втратив контроль над територією. Проте, кілька днів тому в сусідній Новоазовськ увійшли російські танки і піхота. Відстань звідти до Маріуполя

становить всього 40 км» [25, с. 8], – зазначають автори статті «Pod ostrzałem» («Під вогнем»).

Якщо під час Революції гідності Майдан розглядали як об'єднуючий чинник нації, то через конфлікт на Сході журналісти стали звертати все більше уваги на суперечності між Заходом і Сходом. З. Щерек зробив репортаж зі Львова і подав такі думки мешканців міста: «Треба віддати Донбас росіянам. Віддати, відгородитися стіною, забути й будувати нормальну країну» [26, с. 108].

На думку української дослідниці О. Ігнатової, «сучасний образ України у Польщі формується відповідно до двох чинників – стереотипів про Україну та українців, що виникли впродовж минулих сторіч, та подій, які відбуваються в Україні на сучасному етапі» [27, с. 499]. Ми згодні з цим твердженням і, проаналізувавши публікації тижневика «Polityka», виділили три образи України: «країна-сусід», «постраждала країна», «демократична країна».

Образ «країна-сусід» стає найпомітнішим, коли Україна переживає складні історичні події. Після приєднання до ЄС у 2004 р. Польща як найуспішніший сусід України вважає своїм боргом цікавитися нашими справами й допомагати. Саме тому в тижневику є матеріали, присвячені євроінтеграції України, критика В. Януковича за активне співробітництво з Росією, великі очікування на зміни після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Через конфлікт на Сході Польща теж відчула занепокоєння і почала більше дбати про безпеку своїх кордонів – саме Україна відділяє країну від Росії.

Образ «постраждалої країни» формується після анексії Криму та окупації Донбасу. Поляки стежили за всіма етапами конфлікту (початком агресії, проведенням антитерористичної операції, переговорами «нормандської четвірки» (Україна, Росія, Франція, Німеччина). Росія представляється «агресором» – часто це твердження обґрунтовується

за допомогою екскурсів в історію (матеріали «Jak sahowie Krym przejmowali» («Як царі захоплювали Крим»)) [10] та «Nienasycenie» («Невситимість»)) [23]. Та й старі образи дають про себе знати: Польща досі незадоволена розслідуванням катастрофи літака Ту-154 під Смоленськом у 2010 р., де загинув президент Польщі Л. Качинський, кілька високопосадовців країни, громадських діячів і представників духовництва. Наприклад, в одному з матеріалів публіцист Ц. Михальський наголошує, що не вірить Росії, так само, як не вірить сльозам політиків після Смоленської трагедії [28, с. 17].

Образ «демократичної країни», що розбудовує громадянське суспільство, формується завдяки протестам на Майдані, активності волонтерів під час протистояння на Сході, проведенню виборів парламенту і президента та доступу до керівних посад молодих політиків, активістів. Якщо польські журналісти критичні до політиків, які очолили протест – А. Яценюка, О. Турчинова, О. Тягнибока, В. Кличка, і тих, хто знову прийшов до влади – П. Порошенко, Ю. Тимошенко, то нові обличчя сприймалися позитивно. Наприклад, у публікації «Heroína z okorów» («Героїня з окопів») українська журналістка та громадська діячка Т. Чорновол змальована як «символ українського повстання» (2014. – № 43. – С. 50). Журналісти стежили за її передвиборною кампанією і схвально відгукувалися про те, що вона отримала місце в парламенті.

Слід зазначити, що за досліджуваний період у матеріалах не з'являлося такого словосполучення, як «Революція гідності». Найчастіше журналісти писали: «Майдан», «Євромайдан», «протести на Євромайдані», «Єврореволюція». Але ми вживаємо у назві статті саме цей термін, бо він об'єднує в собі всі суспільні та політичні зрушення, що відбулися після Євромайдану.

Висновки. Отож можемо зробити висновки, що сприйняття України в польському громадсько-політичному тижневи-

ку «Polityka» було сформовано на основі суспільно-політичних подій у нашій країні та їх впливу на загальнополітичну ситуацію у світі. Виокремлено такі образи України, як «країна-сусід», «постраждала країна», «демократична країна». Вони чітко відрізняються від образу Росії у тижневику: «країна-агресор» (провокування конфлікту), «авторитарна країна» (утиски російської опозиції, порушення прав людини).

Піки цікавості до подій в Україні були зафіксовані в такі періоди: після розстрілу «Небесної Сотні» 18–20 лютого, анексії Криму, захоплення Слов'янська та Краматорська, президентських виборів 25 травня 2014 р., позачергових парламентських виборів 26 жовтня того ж року, зростання кількості загиблих на Донбасі внаслідок обстрілів Донецька та Луганська, Іловайського котла та боїв за Донецький аеропорт.

З 21 листопада 2013 р. до 31 грудня 2014 р. у польському тижневику було опубліковано 98 матеріалів, які пов'язані з темою України. Найчастіше вони з'являлись у рубриках: «Світ», «Авторські колонки», «Суспільство», «Історія». Про Україну писали такі автори: А. Вільчак, З. Щерек, С. Тим, Л. Вуйчик, П. Андрусечко.

Тижневик «Polityka», як один із найвпливовіших у Польщі, сформував позитивний образ України, як країни, яка прагне демократичного розвитку, протистоїть агресії Росії, зробила проєвропейський вибір. Деякі статті присвячено розвитку громадянського суспільства, рушійною силою якого вважають активістів Євромайдану та волонтерів. До політиків формується більш критичне ставлення. Українських високопосадовців закликають до чітких дій у протистоянні «російській агресії» та тіснішої співпраці з активістами.

Таким чином, Польща, як ніхто інший, зацікавлена в демократичних змінах та інтеграції України в європейський простір. Демократичний і мирний розвиток України, у свою чергу, приведе до стабільності Польщі в зовнішньополітичному та зовнішньоекономічному аспектах.

1. «Do Rzeczy» i «Wprost» ostro w dół. «Polityka» o 20 tys. egz. wyżej od «Newsweeka» [Electronic resource] // Wirtualnemedial.pl. — 20.03.2015. — Reference: <http://www.wirtualnemedial.pl/artukul/do-rzeczy-i-wprost-ostro-w-dol-polityka-o-20-tys-egz-wyzej-od-newsweeka>. — Accessed: 10.12.2015.
2. Wilczak J. Ruch się rodzi / J. Wilczak // Polityka. — 2013. — № 50. — S. 10.
3. Wilczak J. Wolny Majdan / J. Wilczak // Tam samo. — 2014. — № 5. — S. 6.
4. Sobolewska J. Synowie buraczanych pól / J. Sobolewska // Tam samo. — № 6. — S. 78—79.
5. Baczyński J. Wszyscy jesteście Ukraińcami / J. Baczyński // Tam samo. — № 9. — S. 9.
6. Wilczak J. Kamikadze i Wspólnicy / J. Wilczak // Tam samo. — № 10. — S. 8.
7. Przełomiec M. Druga wojna krymska / M. Przełomiec, L. Wójcik // Tam samo. — 2014. — № 10. — S. 10.
8. Bendyk E. Oni wszyscy z niego / E. Bendyk // Tam samo. — 2014. — № 10. — S. 76.
9. Winiecki J. Dziwna wojna / J. Winiecki // Tam samo. — № 11. — S. 10.
10. Besala J. Jak carowie Krym przejmowali / J. Besala // Tam samo. — № 11. — S. 56.
11. Ćwieluch J. Kto nas obroni / J. Ćwieluch // Tam samo. — № 11. — S. 12.
12. Wójcik L. Nie ma wrogów, są interesy / L. Wójcik // Tam samo. — № 12. — S. 50.
13. Grzeszak A. Bombowe interesy / A. Grzeszak // Tam samo. — № 13. — S. 36.
14. Serinus Energy с активами в Украине во II кв. сократила чистую прибыль в 15,9 раза [Електронний ресурс] // oilnews.com.ua. — 14.08.2015. — Режим доступа: http://oilnews.com.ua/a/news/Serinus_Energy_s_aktivami_v_Ukraine_vo_II_kv_sokratila_chistuyu_pribil_v_159_raza/219133. — Дата доступа: 10.12.2015.
15. Яблука розбрату [Електронний ресурс] // polradio.pl. — 31.07.2014. — Режим доступа: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/177748>. — Дата доступа: 08.11.2015.

16. Wilczak J. Poroszenko czy Tymoszenko / J. Wilczak // Polityka. — 2014. — № 14. — S. 8.
17. Wilczak J. Wielki chaos / J. Wilczak // Tam samo. — № 16. — S. 12.
18. Kwiatkowska-Moskalewicz K. Ukraina zakręca kurki / K. Kwiatkowska-Moskalewicz // Tam samo. — № 18. — S. 11.
19. Kwiatkowska-Moskalewicz K. Twierdza Donieck / K. Kwiatkowska-Moskalewicz // Tam samo. — № 29. — S. 40.
20. Wójcik L. Wojna typu zgaduj-zgadula / L. Wójcik // Tam samo. — 2014. — № 20. — S. 16.
21. Встреча с Премьер-министром Малайзии Наджибом Разаком [Электронный ресурс] // kremlin.ru. — 10.11.2014. — Режим доступа: <http://kremlin.ru/events/president/news/46991>. — Дата доступа: 10.12.2015.
22. Tym S. Przejście jest najważniejsze / S. Tym // Polityka. — 2014. — № 30. — S. 97.
23. Besala J. Nienasycenie / J. Besala // Tam samo. — № 31. — S. 48.
24. Krzemiński A. Car jest nagi / A. Krzemiński // Tam samo. — № 50. — S. 56.
25. Pieniążek P. Pod ostrzałem / P. Pieniążek // Tam samo. — № 36. — S. 8.
26. Szczerek Z. Po co komu Donieck? / Z. Szczerek // Tam samo. — № 39. — S. 108.
27. Ігнатова О. Образ України в польському тижневику «Політика» / О. Ігнатова // Вісник Львів. ун-ту. — Сер. журналістика. — 2004. — Вип. 25. — С. 499—504.
28. Michalski C. Przypadłość jagiellońska / C. Michalski // Polityka. — 2014. — № 10. — S. 17.

UDC 007:304:070 (438): 327 (477)

THE IMAGE OF UKRAINE IN THE POLISH WEEKLY «POLITYKA» AFTER THE REVOLUTION OF DIGNITY

Konsevych Olga, PhD student,

Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv,
36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: Liza.frnk@gmail.com.

Events in Ukraine after the Revolution of Dignity influenced the perception of the country in the international media. Stability and peace in Ukraine meant the security of Polish borders and solution of the political crisis in Europe. Newsmagazine «Polityka» is one of the most influential weeklies in Poland. It actively covered the protests on Euromaidan, the consequences of the annexation of the Crimea and the conflict in the East, the negotiations for the settlement of the Ukrainian crisis.

The article analyzes articles that have helped shape the current image of Ukraine. As it turned out during the study, Ukraine is seen as «neighbor», «conflict-affected country», «democratic country». Russia, on the contrary perceived as «aggressor». Separately, it should be noted that the Polish media paid attention to the development of civil society in Ukraine (Euromaidan activists, volunteers, young members of parliament elected in 2014).

Key words: Ukraine, Poland, media, weeklies, newsmagazines.

ОБРАЗ УКРАИНЫ В ПОЛЬСКОМ ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКЕ «POLITYKA» ПОСЛЕ РЕВОЛЮЦИИ ДОСТОИНСТВА

Консевич Ольга

Институт журналистики Киевского национального универси-
тета имени Тараса Шевченка, ул. Мельникова, 36/1, м. Киев, 04119,
Украина, e-mail: Liza.frnk@gmail.com.

События в Украине после Революции достоинства повлияли на восприятие страны в мировых СМИ. Для Польши стабильность и мир в Украине означают безопасность собственных

границ и преодоление политического кризиса в Европе. Общественно-политический еженедельник «Polityka» является одним из самых влиятельных в Польше. Он активно освещал протесты на Евромайдане, последствия аннексии Крыма и конфликта на Востоке, переговоры мировых политиков по урегулированию украинского кризиса.

В статье анализируются материалы еженедельника, которые способствовали формированию образа Украины на современном этапе. Как выяснилось в ходе исследования, Украину воспринимают как «страну-соседа», «пострадавшую страну», «демократическую страну». Россия же наоборот воспринимается как «страна-агрессор». Отдельно следует отметить, что польская пресса обратила внимание на развитие гражданского общества в Украине, представителями которого называют активистов Евромайдана, волонтеров, молодых депутатов парламента, избранного в 2014 г.

Ключевые слова: Украина, Польша, СМИ, общественно-политические еженедельники.

1. «Do Rzeczy» and «Wprost» down sharply. «Polityka» about 20 thousand. copies. above the «Newsweek» [Electronic resource] // Wirtualnemedi.pl. — 20.03.2015. — Reference: <http://www.wirtualnemedi.pl/artukul/do-rzeczy-i-wprost-ostro-w-dol-polityka-o-20-tys-egz-wyzej-od-newsweeka>. — Accessed: 10.12.2015.

2. Wilczak J. The movement is born / J. Wilczak // Polityka. — 2013. — № 50. — S. 10.

3. Wilczak J. Free Maidan / J. Wilczak // Ibid. — 2014. — № 5. — S. 6.

4. Sobolewska J. The sons of beet fields / J. Sobolewska // Ibid. — № 6. — S. 78—79.

5. Baczyński J. We are all Ukrainians / J. Baczyński // Ibid. — 2014. — № 9. — S. 9.

6. Wilczak J. Kamikaze & Partners / J. Wilczak // Ibid. — № 10. — S. 8.

7. Przełomiec M. The Second Crimean War / M. Przełomiec, L. Wójcik // Ibid. — № 10. — S. 10.

8. Bendyk E. They're all out of it / E. Bendyk // Ibid. — № 10. — S. 76.

9. Winiecki J. Phoney war / J. Winiecki // Ibid. — № 11. — S. 10.

10. Besala J. How kings took over Crimea / J. Besala // Ibid. — № 11. — S. 56.

11. Ćwieluch J. Who will protect us / J. Ćwieluch // Ibid. — № 11. — S. 12.
12. Wójcik L. There are no enemies, there are interests / L. Wójcik // Ibid. — № 12. — S. 50.
13. Grzeszak A. Bomb interests / A. Grzeszak // Ibid. — № 13. — S. 36.
14. Serinus Energy with assets in Ukraine in the II quarter. reduced net profit of 15.9 times [Electronic resource] // oilnews.com.ua. — 14.08.2015. — Reference: http://oilnews.com.ua/a/news/Serinus_Energy_s_aktivami_v_Ukraine_vo_II_kv_sokratila_chistuyu_pribil_v_159_raza/219133. — Accessed: 10.12.2015.
15. Apples of discord [Electronic resource] // polradio.pl. — 31.07.2014. — Reference: <http://www.polradio.pl/5/39/Artykul/177748>. — Accessed: 08.11.2015.
16. Wilczak J. Poroshenko or Tymoshenko / J. Wilczak // Polityka. — 2014. — № 14. — S. 8.
17. Wilczak J. The great chaos / J. Wilczak // Ibid. — № 16. — S. 12.
18. Kwiatkowska-Moskalewicz K. Ukraine will turn off taps / K. Kwiatkowska-Moskalewicz // Ibid. — № 18. — S. 11.
19. Kwiatkowska-Moskalewicz K. Fortress Donetsk / K. Kwiatkowska-Moskalewicz // Ibid. — № 29. — S. 40.
20. Wójcik L. War-type quiz / L. Wójcik // Ibid. — № 20. — S. 16.
21. Meeting with Malaysian Prime Minister Najib Razak [Electronic resource] // kremlin.ru. — 10.11.2014. — Reference: <http://kremlin.ru/events/president/news/46991>. — Accessed: 10.12.2015.
22. Tym S. Przejście jest najważniejsze / S. Tym // Polityka. — 2014. — № 30. — S. 97.
23. Besala J. Insatiability / J. Besala // Ibid. — № 31. — S. 48.
24. Krzemiński A. The King is naked / A. Krzemiński // Ibid. — № 50. — S. 56.
25. Pieniążek P. Under the fire / P. Pieniążek // Ibid. — № 36. — S. 8.
26. Szczerek Z. Who needs Donetsk? / Z. Szczerek // Ibid. — № 39. — S. 108.
27. Ignatova O. The image of Ukraine in the Polish weekly «Politika» // Visnyl Lvivskogo Universitetu. — Series journalism. — 2004. — Vol. 25. — P. 499—504.
28. Michalski C. The condition Jagiellonian / C. Michalski // Polityka. — 2014. — № 10. — S. 17.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015

УДК 007 : 070 : 808.2

ЗВІТ У СУЧАСНІЙ НАУКОВІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ: РІЗНОВИДИ, ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРОВОЇ МОДЕЛІ

ХАРИТОНЕНКО Олена,

канд. філол. наук, доц.,

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, вул. Тургенєвська 8/14, Київ, Україна, e-mail: zhurnalistyka@ukr.net.

У статті проаналізовано жанр звіту в сучасній науковій публіцистиці, а саме: його змістові компоненти, композиція, стилістичні особливості та різновиди. Описано типологічні характеристики звітів різних видів. Дослідження проводиться на матеріалі публікацій «Вісника Книжкової палати України» за 2010–2015 рр. Мета статті – подати системний опис жанрової моделі сучасного наукового звіту. За теоретичну основу взято доробки українських і зарубіжних учених у галузі стилістики наукового тексту, а також публікації, в яких охарактеризовано функціонування жанру звіту в сучасній журналістиці. У результаті аналізу з'ясовано, що сьогодні в науковій пресі побутує десять різновидів наукових звітів, усі вони мають типові змістові компоненти й чіткі схеми побудови, особливості їхньої стилістики визначають потреби поєднувати засоби офіційно-ділового та публіцистичного стилів мовлення.

Ключові слова: науковий звіт, жанри наукової літератури, жанрова структура твору, стилістика наукового тексту.

Вступ. Публічне обговорення результатів вузькоспеціалізованих досліджень – обов'язкова і необхідна частина наукової комунікації. Учені постійно оприлюднюють свої досягнення, погляди, концепції, гіпотези на конференціях, круглих столах, семінарах, симпозіумах та інших заходах, які передбачають винесення серйозних проблемних питань із кабінетів і лабораторій на широкий загал. Результатом зазвичай стають звіти, які публікують фахові видання. Ці твори дуже часто, крім інформа-

ційних та аналітичних складників, містять суттєвий емотивний заряд, зумовлений самою атмосферою заходів, які є об'єктом опису в публікації.

На наш погляд, науковий звіт можна розглядати як жанр наукової публіцистики, яку, зокрема, Н. Зелінська визначає як «сукупність творів (видань), зміст яких... становить публічний інтерес... і втілюється у таких жанрових різновидах наукового викладу, для яких притаманні водночас логічність та емоційність, об'єктивність і суб'єктивність, нейтральність та експресивність, безособовість та образність – за умов присутності вираженої позиції автора» [4, с. 7].

Особливості звіту описані журналістикознавцями (маємо на увазі праці В. Здоровеги, О. Тертичного, М. Василенка, М. Варич). У межах науково-публіцистичного дискурсу цей жанр розглянуто в працях, присвячених питанням стилістики та специфіки редагування наукового тексту (дослідження Н. Зелінської, Н. Колесникової, Є. Ліхтенштейна, О. Михайлова, М. Сенкевича, С. Соколовської, І. Шуригіної). Однак ще мало досліджені відмінності наукових звітів від журналістських і офіційно-ділових публікацій у цьому жанрі, а також сучасні трансформації наукових звітів. Саме тому вважаємо, що важливо вивчити, яким бачать цей жанр дописувачі наукових періодичних видань, як, завдяки їхнім зусиллям, формується жанрова структура і система підвидів цього жанру сьогодні. Все це визначає *актуальність* проведеного дослідження.

Мета статті – подати системний опис жанрової моделі сучасного звіту, створеного за матеріалами наукових зборів і опублікованого у фаховому часописі; виокремити основні різновиди цього жанру, охарактеризувати його відмінності від звітів, які є частиною системи жанрів журналістики.

Об'єктом дослідження обрано публікації фахового часопису «Вісник Книжкової палати України» за 2010–2015 рр. Це один із тих наукових журналів, який протягом тривалого періо-

ду демонструє розмаїтість рубрик і жанрової палітри (тут є інформаційні повідомлення, звіти, рецензії, репортажі, біографії, портрети, нариси, есе), підтримує і розвиває саме науково-публіцистичний дискурс.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної у роботі мети використано комплекс методів. Для виявлення типових прикладів жанру застосовано метод відбору. Методи типологічного аналізу, зокрема зіставлення, аналогія, систематизація, узагальнення, дозволили описати основні ознаки жанрової моделі сучасного наукового звіту, а також особливості його різновидів.

Результати й обговорення. Щоб охарактеризувати якнайповніше жанрову модель сучасного наукового звіту, здійснимо «інвентаризацію» тих змістових компонентів, які становлять основу його композиції, і проаналізуємо частотність їхнього використання в різних публікаціях.

У невеликому відсотку текстів наявний епіграф. Він може містити фрагмент твору, проблематика якого дотична до теми описуваного заходу, або висловлювання одного з його учасників. Наприклад, у публікації «Віртуальність науки» подано цитату з твору А. Дженюка «До питання про віртуальність»: *«Мир виртуален? Но так ли то важно? Каждый из нас — это просто Вселенная. Главное — видеть, что именно каждый»* (ВКПУ – 2010. – № 7. – С. 43). Звіт В. Кудлача в № 6 за 2013 рік починається зі слів О. Афоніна, учасника форуму: *«Нашою справою не оптимісти не займаються»*.

Природно, епіграф не є обов'язковим елементом архітекτονіки публікації, однак він чітко окреслює основну проблематику заходу, інтригує, мотивує читача до ознайомлення з текстом, додає атмосферності, увиразнює авторське «я». Обираючи цитату, яка слугує своєрідним вербальним «портретом»

описуваної події, автор вдається до аналізу, узагальнень та інтерпретації.

У журналістиці діалогічні жанри (інтерв'ю, бесіда), а також публікації, створені за матеріалами заходів, основу яких становить полілог (той самий звіт), завжди увиразнюються фрагментами висловлювань, які виносяться в заголовок, цитати-врізи чи епіграф. Перші два засоби в наукових звітах не використовують взагалі: у заголовку пряма мова учасників події не обіграється, до виокремлення цитат-врізок фахові часописи не призвичаєні. Залишається лише епіграф, але і його використання є радше винятком, а не звичкою.

До рідковживаних компонентів наукового звіту можемо зарахувати і так звану експозицію. У більшості випадків у своєрідному «пролозі» до основного тексту повідомляється про історію конференції, форуму, читань або ж про подібні заходи – їхніх організаторів, завдання, роль і значущість. Так, наприклад, у публікації «Причащаймось дивом поетичного слова» (ВКПУ. – 2014. – № 1) про предмет оповіді – вечір-зустріч із поеткою – читач дізнається аж у сьомому абзаці, до цього моменту автор описує визначні регулярні літературні заходи України. Такий підхід до висвітлення події має свої недоліки: розмивається структура жанру, дуже важко визначити, чи це звіт із елементами огляду, чи, навпаки, огляд, в який вміщено великий за обсягами звіт. Читач частково дезорієнтований через те, що насправді не одразу можна зрозуміти, що ж насправді є предметом опису, для чого створено текст і про що, власне, в ньому основне, а що другорядне.

Так само у випадках, коли експозиція містить розповідь про місто, в якому проводиться захід, збори й поїздку автора на місце події. Така розповідь додає публікації яскраво публіцистичного забарвлення, але посилює в звіті репортажну складову. В цьому, власне, нема нічого поганого, якщо предмет опису (виставка, ярмарок) містить елементи видовищності, інтерактивності. В іншому випадку взяті автором на себе зобов'язання

створювати репортажний ефект присутності при описі заходів, які до цього не пристосовані (семінари, круглі столи), заважають адекватності як висвітлення, так і сприймання.

Загалом, невелика за обсягом експозиція все-таки допомагає усвідомити роль описуваного заходу, його місце серед інших подібних і створює додаткову мотивацію до прочитання.

Вступ містять сто відсотків публікацій, і це дуже стабільна – з погляду контенту і способів його представлення – частина. У деяких публікаціях у врзі, а в більшості – у перших 2–3 абзацах подано назву заходу, місце і час його проведення, статистичні відомості, перелік учасників і організаторів, характеристику заходу і актуальність його проведення.

У цьому переліку є компоненти, які властиві тільки цьому жанру і творять його обличчя. Так, обов'язковим елементом, крім традиційних у межах інформаційних жанрів «що?», «де?», «коли?», є «скільки?». Автори привертають увагу до кількості гостей, країн-учасниць, навчальних закладів і наукових установ, запланованих заходів, експонатів і навіть квадратних метрів виставкових площ: «у виставці, що займала 30 тисяч квадратних метрів, узяли участь 1,5 тисячі видавництв з 56 країн, які запропонували 200 тисяч найменувань книг різними мовами світу... У складі її делегації було більше 100 діячів...» (ВКПУ. – 2010. – № 9. – С. 45). Усі ці статистичні дані покликані підкреслити масштабність і значущість події, продемонструвати визнання докладених організаторами зусиль і вдячність учасникам. Попри справедливість такої мотивації, цілком виправданої з погляду етикету, мусимо визнати, що читача велика кількість цифрових фактичних даних навряд чи вражає.

Наступні компоненти врзу – величезні за обсягом переліки – так само, як і статистичні відомості, ахіллесова п'ята цього жанру. Списки учасників і спеціальних гостей, а також топонімів і назв установ, із ними пов'язаних, неможливо обминути увагою (інформація про захід буде неповною), скоротити чи подати вибірково. Однак і подавати їх у такому вигляді, в якому їх

наводять, навряд чи доцільно: лівова частина тексту, тим паче – на його самому початку, абсолютно нечитабельна. Наприклад: «учасниками стали представники Національної парламентської бібліотеки України, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, ДНПБ ім. В. О. Сухомлинського; директори бібліотек вищих навчальних закладів; науковці Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України, Українського центру культурних досліджень, Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Харківської державної академії культури, Рівненського гуманітарного університету, Луганської державної академії культури і мистецтв, Київського університету ім. Бориса Грінченка»; «із доповідями виступили: д-р філол. наук, професор, проректор КНУКіМ А. Гурбанська; д-р культурології, професор, завкафедри історії України і музеєзнавства КНУКіМ О. Гончарова; д-р мистецтвознавства, професор, завкафедри теорії та історії мистецтв КНУКіМ Р. Михайлова; д-р мистецтвознавства, професор, декан факультету театрального мистецтва Київської муніципальної академії естрадного та циркового мистецтв Л. Троєльникова; канд. культурології, директор Наукової бібліотеки КНУКіМ Ю. Горбань» (ВКПУ – 2014. – № 7. – С. 53). Крім того, є публікації у цьому жанрі, в яких за основу взято програму заходу і доповнено її лише словами-зв'язками для забезпечення цілісності тексту. Такі звіти можна складати, навіть не відвідуючи захід і маючи лише приблизне уявлення про його перебіг і результати.

Як бачимо, є колізія: як зробити науковий звіт цікавішим із погляду сприймання, при цьому не втрачаючи в інформативності? Вихід, на наш погляд, доволі простий. У багатьох сучасних публікаціях подають посилання на розширений звіт, який розміщується на електронних ресурсах, наприклад: «матеріали Бібліофоруму... розміщено на веб-порталі Української бібліотечної асоціації» (ВКПУ. – 2014. – № 9. – С. 51). Це дозволяє

в друкованій версії окреслити «географію» Заходу і його представництво в загальних рисах, а програму й деталізовані інформаційні повідомлення виносити в інтернет.

Ще один елемент вступу – зазначення організаторів заходу, подяка їм і характеристика облаштування роботи й побуту учасників. Інколи організаційним моментам автори приділяють чималу увагу. Так, у публікації «“А в остальном, прекрасная маркиза, все хорошо, все хорошо...”», або Нотатки про саміт у місті Одесі з проблем дитячого читання...» (ВКПУ. – 2010. – № 10. – С. 44) тема недоліків організації заходу відображена в назві, лейтмотивом проходить через увесь твір і відображена ще й у висновках: «Семінари бібліотекарів – справа важлива. У їхньому проведенні немає дрібниць. Тому підходити до їхньої організації потрібно з усією відповідальністю...» (ВКПУ. – 2010. – № 10. – С. 46).

Основна частина звіту складається із опису виступів (анотованих, реферованих, рецензованих) і основних подій (відкриття пленарних і секційних засідань, презентацій, круглих столів, семінарів, виставок, зустрічей, автограф-сесій, майстер-класів, дебатів, брифінгів, тематичних експозицій, фотосесій, телемостів, церемоній нагородження, обговорень результатів тощо), а також із відгуків учасників заходу про побачене й почуте.

Для характеристики основних подій і виступів використовують або оповідну хронологічну (90 % публікацій), або описову проблемно-тематичну (10 %) композицію.

Попри те, що перший із зазначених видів композиції використовують частіше, його доцільність не завжди виправдана. Зазвичай автори звітів вибудовують текст, приділяючи увагу дням проведення наукових зборів (наприклад, «день перший розпочався», «другий день запам'ятався учасникам»), заходам («після круглого столу відбулась презентація»), виступам («відкрив пленарне засідання...», «виступ... присвячений», «наступний доповідач наголосив...»). Тут є суттєва відмінність наукового звіту від журналістського. М. Варич, зокрема, зазначає: «Журналіст,

потрапивши на подію... самостійно *вибирає* певну (найцікавішу, на його думку) інформацію для того, щоб переказати її читачам; менш цікаві факти – відсіюються» [2, 61]. Науковець, який пише звіт, навпаки, відчуває себе хронікером, основне завдання якого – абсолютно все занотувати, до того ж в правильній послідовності (часто навіть наводяться точно не лише дати, але й години). Оскільки кількість подій і виступів у межах описуваних заходів величезна, авторам доводиться мимохіть щось виокремлювати або пропускати, поєднувати детальні й побіжні описи. У результаті маємо певні інформаційні помилки.

Найгірший варіант, коли автор обмежується епітетами й уникає зазначення суті. Читач дізнається що «*відбувся надзвичайно цікавий семінар*», «*серйозні дискусії*», «*учасники обговорили важливі проблеми*», «*багато актуальних питань порушили*» (ВКПУ. – 2014. – № 9. – С. 50), «*всі учасники конференції висловлювали свої думки*» (ВКПУ – 2010. – № 7. – С. 43), а в чому серйозність порушених питань чи які саме проблеми обговорювалися, залишається для нього загадкою. Не менш частотна помилка – еліпси. Наприклад, є деталізована оповідь про події першого і третього днів із чітким зазначенням часу, коли вони відбулися, а другий день чи то зник зовсім, чи «розчинився» в першому – невідомо.

Вдалі випадки використання хронологічної оповідної композиції, на наш погляд, фіксуються в звітах за матеріалами видовищних, подієвих, інтерактивних акцій (виставок, презентацій). У таких публікаціях суттєво посилена репортажна складова, вони зазвичай доповнені великою кількістю світлин, описувані в них заходи не схожі один на одного й можуть вбудовуватися в один сюжет як окремі незалежні, але яскраві епізоди.

Важливим елементом хронологічних оповідних звітів, в яких згадується велика кількість виступів, є короткі анотації, міні-реферати і міні-рецензії доповідей.

Найпростішим для автора й найменш інформативним для читача є звіт, в якому анотація почутого формулюється лише як

перефразування теми: про зміст, завдання та напрями взаємодії розповіла, основні засади інноваційного розвитку висвітлив. Більшість анотацій розгорнута до двох-трьох речень, в яких окреслюються порушені доповідачем питання: «Ключовою... стала доповідь... в якій було окреслено основні етапи цивілізаційного розвитку України, вплив культурних чинників на її сучасний стан і перспективи, на формування системи цінностей українців» (ВКПУ. – 2014. – № 9. – С. 48).

Розширені, реферативні чи рецензованого типу повідомлення про суть виступів містять елементи аналізу й оцінювання проблем, які розглядали і які стали предметом обговорення. Серед усіх розглянутих звітів такі компоненти є лише в 5 % публікацій.

У проблемно-тематичних описових звітах автор матеріалу якраз виокремлює найсуттєвіші питання, які розглядали на зборах. Це дуже інформативні тексти: вони дають уявлення про основні тематичні напрями заходів, дискусії, обговорення, результати, пропозиції тощо.

Значущим компонентом таких звітів стають результати обговорення. Подають як проміжні висновки роботи секцій усередині тексту, так і загальні – у кінці. Зазвичай вони дуже деталізовані й наводяться великими класифікаційними списками, наприклад: «Підбиваючи підсумки роботи секції, учасники були одностайними... Було виділено основні проблемні моменти, над якими слід працювати надалі: 1) відсутність якісного (бажано вітчизняного) інтегрованого програмного забезпечення для бібліотек. Надто різноманітною є кількість програм, з якими працюють бібліотеки. Відсутній єдиний загальнодержавний підхід. При цьому: а) витрачається значна частина бюджетних коштів на закупівлю програм (як правило, зарубіжних, у т. ч. і російської Ірбіс); б) стає практично неможливим створення зведеного каталогу бібліотек України, що вже зроблено майже в усіх країнах світу, включаючи країни СНД тощо; 2) бібліотеки, що використовують однакове про-

грамне забезпечення, практично не взаємодіють щодо обміну бібліографічними даними та запозичення записів» (ВКПУ. – 2014. – № 9. – С. 48).

Не дуже вдалою є практика, коли автор обмежується в описі результатів загальними і очевидними тезами, як-от: учасники дійшли висновку, що вироблення та реалізація ефективних стратегій є життєво необхідними та можуть забезпечити їхній стійкий розвиток.

Тематично-проблемні звіти тяжіють також до цитувань і використання прямої мови учасників заходів. Логічно і виправдано, коли в тексті, що пишеться за матеріалами вербального заходу, посилені діалогічна складова. Це поживляє виклад, спрощує сприймання, додає динамічності, дозволяє створювати певні конфліктні ситуації на матеріалі дискусійних питань, уможливає представлення об'єктивної картини оцінювання всього почутого й побаченого різними учасниками заходу. На жаль, цитування і пряму мову використовують вкрай рідко (лише в 2 % публікацій).

Дуже рідко основна частина звітів містить внутрішню рубрикацію (5 %). Натомість це дуже вдалий засіб структурування великого за обсягом і перенасиченого фактичним матеріалом тексту.

Завершальну частину, як не дивно, використовують у сучасних звітах не часто. Зазвичай текст завершується описом останнього виступу чи останнього за хронологією заходу – так би мовити, на півслові. Однак відсотків двадцять текстів містять короткі, на один–два абзаци висновки, в яких подають: 1) емоційну оцінку заходу, яка дає уявлення про те, що збори стали «визначною подією» чи «справжнім святом»; 2) дуже стислі, очевидні для кожного і непередметні узагальнення: всі фахівці галузі «мають однакові проблеми, турботи, цілі», «програма була настільки насиченою, що нерідко доводилось обирати, що ж саме відвідати...»; 3) порівняння з подібними заходами: «Звичайно, мексиканський книжковий форум може здатися да-

леким, недотичним до нашої книжкової галузі, та, як бачимо, він має багато спільного із подібними українськими» (ВКПУ. – 2010. – № 2. – С. 51); 4) окреслення перспектив: «ця конференція — лише “перша ластівка”... висловлюємо сподівання, що і всі наступні конференції... матимуть широкий резонанс» (ВКПУ – 2010. – № 7. – С. 44); 5) запрошення до наступних зустрічей: «Організаційний комітет... щиро запрошує всіх охочих долучитися до захоплюючої, професійної та інтелектуально насиченої атмосфери Бібліофоруму наступного вересня 2015 р.» (ВКПУ. – 2014. – № 9. – С. 51).

Науковий звіт – не проста публікація не лише композиційно, а й з погляду його стилістики. Найяскравіший показник стилю твору будь-якого жанру – його заголовок. Саме за допомогою його можна привернути увагу читача, підкреслити публіцистичний заряд публікації.

У сучасних звітах нарівні використовують як інформативні, так і емотивні заголовки. Як уже було зазначено, в назву автори не виносять цитати з виступів, але активно обіграють назву заходу. Зафіксовано такі варіанти співвіднесення заголовка звіту з назвою описуваних зборів:

– **тотожні** – 5 % («23-й Міжнародний книжковий ярмарок у Гвадалахарі»);

– **скорочені** – 10 % (Міжнародна наукова конференція «Читання на просторах дитинства: досвід Росії і світу» / «Читання на просторах дитинства»);

– **доповнені** – 10 % (XIV Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині» / XIV Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині»: піднесення породжує оптимізм; III Міжнародний фестиваль «Книжковий Арсенал» / «Книжковий Арсенал» збирає гостей; «Книжкові контракти 2012» / «Книжкові контракти 2012»: перспективи вітчизняної книги; Кримський міжнародний книжковий форум / Кримський міжнародний книжковий форум та його уроки);

– **перефразовані** – 15 % («Бібліотек@ – відкритий світ» / «Бібліотеки відкривають світи: підсумки V Львівського бібліотечного форуму»; Перша міжнародна наукова конференція молодих учених «Дослідник і віртуальне середовище» / «Віртуальність науки – у науковості віртуального простору»; «Голодомор 1932–1933 років в Україні: моральний вимір» / «Голодомор: позиція нашого сумління»);

– **змінені повністю** – 40 % («Дитяче читання як феномен культурної спадщини» / «А в остальном, прекрасная маркиза, все хорошо, все хорошо...», або Нотатки про саміт у місті Одесі з проблем дитячого читання»; Книжковий ярмарок «МЕДВІН» / «І традиції, і новації»; Поетично-пісенний вернісаж «Творчий дорожок Люби Проць» і літературна студія «Джерельце» / «Причащайтесь дивом поетичного слова»; XI Всеукраїнська виставка-форум «Українська книга на Одещині» / «Українська книга потребує державного піклування. Форум в Одесі»; VI Київська міжнародна книжкова виставка-ярмарок / «Свято Книги – чудовий подарунок до Дня незалежності України»; Книжкова виставка-ярмарок у Білорусі / «Українська книга як вияв народної дипломатії»).

Одна із серйозних стилістичних проблем звіту пов'язана з особливостями самого жанру. Оповідючи послідовно й детально про велику кількість виступів, автор неодмінно потрапляє в пастку штампів і кліше. Обов'язково потрібно повторювати таке: доповідач розповів, висвітлив, акцентував, наголосив, ознайомив учасників, поділився досвідом; наукові доповіді представили; питання було порушено; голова звернувся; на завершення засідання учасники обговорили. І якщо в зазначених прикладах певної одноманітності та повторюваності уникнути важко, то пафосно маркованих кліше (наприклад, «велике піднесення панувало», «захід відбувся успішно», «з цікавістю слухав її виступ», «шанувальники книги отримали чудовий подарунок», «форум... приємно здивував і потішив постійних відвідувачів», «цікаво і змістовно пройшла робота») можна і потрібно усувати і замінювати.

Небезпечним, на наш погляд, є надмірне чи не виправдане змістовно вживання засобів образності, зокрема, метафор, епітетів, порівнянь, трансформованих фразеологізмів і афоризмів. Так, читаємо: «завдяки титанічним зусиллям», «мрії часом здійснюються, а присмак від їхнього здійснення буває різний», «нам не бачити, як своїх вух» (ВКПУ. – 2010. – № 10. – С. 44), «“посаду” спеціальних гостей події» (ВКПУ. – 2010. – № 8. – С. 45), «ярмарок... стартував напередодні...», «торкнулися чарівного світу народного мистецтва», «особливість цьогорічного книжкового дійства», «феєрією другого дня стала», «не “пасли задніх» самі письменники», «побив рекорди і за відвідуваністю» (ВКПУ. – 2013. – № 5. – С. 51–52). Усі ці засоби, природно, пожвавлюють виклад. Однак не забуваймо, що використовують їх поряд зі штампами, кліше, переліками. Таке поєднання офіційно-ділового й публіцистичного стилів, хоч і зумовлене частково самою природою жанру звіту, є стильовим еkleктизмом, тобто помилкою.

Під час створення й редагування звітів важливо стежити за коректністю використання непрямої мови. При реферуванні виступів часто поєднуються пряма і непряма мова, а також коментарі автора звіту. У результаті виникають помилки в структурі оповіді. Наприклад, читаємо: доповідач «розповів про сприяння і підтримку... Тому-то Державний комітет... і надалі дбатиме... Гострою залишається проблема...» (ВКПУ. – 2010. – № 8. – С. 45). Останні дві тези подані нами скорочено, насправді вони розгорнуті, великі за обсягом і подані кожна з абзацного відступу. Проблема полягає в тому, що невідомо, чиї це твердження – доповідача чи автора публікації.

Висновки. У результаті аналізу сучасних наукових звітів визначено:

– у науковій літературі сьогодні використовують: а) за метою (призначенням) твору – короткі та розширені інформаційні

(90 %), а також аналітичний (10 %) звіти; б) за особливостями побудови – оповідні хронологічні та описові проблемно-тематичні звіти; в) за наближеністю до інших жанрів – звіти-замітки (інформаційні повідомлення), звіти-огляди, звіти-репортажі, звіти-статті, звіти-щоденники;

– основні змістово-композиційні компоненти звітів: заголовок, епіграф, експозиція (історія заходу і його місце серед подібних), вступ (зазначення назви заходу, місця і часу його проведення, перелік учасників і організаторів, статистичні відомості, характеристика заходу і його актуальність), основна частина (перелік виступів, основних подій, відгуків учасників заходу), висновки (емоційна оцінка заходу, непередметні узагальнення, порівняння з подібними зборами, окреслення перспектив, запрошення до наступних зустрічей);

– опис порушених на заходах проблем здійснюється за допомогою: а) простого переліку тем доповідей; б) введення їх у текст за допомогою перефразовування і певних словесних формул («виступив», «доповів», «наголосив», «привернув увагу», «обговорили»); в) анотування; г) вибіркового реферування; д) рецензування;

– основними проблемами – з погляду порушення інформаційних і композиційних норм – сучасних звітів є: а) наявність великої кількості статистичних даних і переліків, які ускладнюють сприймання тексту; б) ігнорування висновків, внутрішньої рубрикації, цитатності та діалогізму; в) високий рівень узагальнення на тлі розповіді про велику кількість фактів, зниження інформаційно-аналітичної цінності повідомлення в межах оповідних хронологічних звітів;

– основними стилістичними помилками є еkleктизм (механічне поєднання стилістичних засобів офіційно-ділового і публіцистичного мовлення), надмірне вживання штампів, кліше і поряд із ними – тропів, порушення структури оповіді при чергуванні прямої і непрямої мов.

1. Варич М. В. Жанрово-стильові особливості звіту на сторінках сучасної періодики / М. В. Варич // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Соціальні комунікації. — 2013. — № 1074. — Вип. 5. — С. 32—35.

2. Варич М. В. Розвиток жанру звіту на сторінках української періодики: сучасний етап та нові підходи у подачі матеріалів / М. В. Варич // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. — К., 2013. — Т. 53. — С. 60—63.

3. Зелінська Н. В. Дискурсивні практики української науки у дзеркалі видавничих реалій / Н. В. Зелінська // Наукові записки Української академії друкарства. — 2008. — № 1. — С. 3—11.

4. Зелінська Н. Поетика наукового тексту: українська наукова публіцистика XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.01.08 / Зелінська Надія Віталіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. — К., 2004. — 36 с.

5. Колесникова Н. И. От конспекта к диссертации : учеб. пособ. по развитию навыков письменной речи / Н. И. Колесникова. — М. : Флинта ; Наука, 2002. — 288 с.

6. Лихтенштейн Е. С. Редактирование научной, технической литературы и информации / Е. С. Лихтенштейн, А. И. Михайлов. — М., 1974. — 312 с.

7. Сенкевич М. Л. Стилистика научной речи и литературное редактирование научных призывов : учеб. пособ. для студентов высших учеб. заведений, обучающихся по спец. «Журналистика» / М. П. Сенкевич. — М. : Высшая шк., 1976. — 263 с.

8. Соколовська С. Ф. Функціонально-комунікативний аспект науково-популярного дискурсу / С. Ф. Соколовська // Вісник Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка. — 2006. — Вип. 26. — С. 204—208.

9. Шурыгина И. Л. Жанры научной литературы / И. Л. Шурыгина. — М. : МПИ, 1986. — 126 с.

UDC 007 : 070 : 808.2

A REPORT IN THE MODERN SCIENTIFIC JOURNALISM: SPECIES, GENRE FEATURES

Kharytonenko Olena, PhD in Philology,

M. Dragomanov National Pedagogical University, Malysko
institute of Ukrainian Philology and Literary Creativity, Turgenevska str.,
8/14, Kyiv, Ukraine, e-mail: zhurnalistyka@ukr.net.

The article investigates the report as genre the modern scientific journalism, its content, composition, stylistic features and types. Described the typological characteristics of the various of reports. Research is carried out on the material of scientific publications of the professional journal «Book Chamber's Herald of Ukraine» (2010–2015 years). Relevance of the topic: a report as genre, especially in the framework of scientific discourse, today are not properly investigated and described. The purpose of the article to submit a system description of the genre model of modern scientific report. For the theoretical framework is taken researches Ukrainian and foreign scientists in the field of scientific text style, as well as publications in which show functioning of the report in modern journalism. The analysis found: there is ten types of scientific reports today in the scientific press, they have a common components and clear schemes of composition, features of their style determined by the need to combine of elements of official style and of publicism.

Key words: scientific report, genres of scientific literature, genre structure of the work, style of a scientific text.

ОТЧЕТ В СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ ПУБЛИЦИСТИКЕ: РАЗНОВИДНОСТИ, ОСОБЕННОСТИ ЖАНРОВОЙ МОДЕЛИ

Харитоненко Елена

В статье анализируется жанр отчета в современной научной публицистике, а именно: его содержательные компоненты, композиция, стилистические особенности и разновидности. Описываются типологические характеристики отчетов различных видов. Исследование проводится на материале публикаций научного журнала «Вестник Книжной палаты Украины» за 2010–2015 гг. Цель статьи – представить системное описание жанровой модели современного научного отчета. За теоретическую основу взяты труды украинских и зарубежных ученых в области стилистики научного текста, а также публикации, в которых охарактеризовано функционирование жанра отчета в современной журналистике. В результате анализа установлено, что сегодня в научной прессе бытует десять видов научных отчетов, все они имеют типичные компоненты и четкие схемы построения, особенности их стилистики определяются необходимостью сочетать в пределах одного текста средства официально-делового и собственно публицистического стиля речи.

Ключевые слова: научный отчет, жанры научной литературы, жанровая структура произведения, стилистика научного текста.

1. Varych M. Genre and stylistic features of the report on pages of the modern press // M. Varych // Bulletin of the University of Kharkiv. Series: Social Communication. — 2013. — № 1074. — Vol. 5. — P. 32—35.

2. Varych M. Development of report genre on the pages of the Ukrainian periodicals: modern trends and new approaches in texts presentation / M. Varych // Scientific Proceedings of the Institute of journalism: scientific journals. — K., 2013. — Vol. 53. — P. 60—63.

3. Zelinska N. Discursive practices of the Ukrainian science in the mirror of the realities of publishing / N. Zelinska // Scientific notes

[Ukrainian Academy of Printing]. — 2008. — № 1. — P. 3—11.

4. Zelinska N. V. Poetics of scientific text: the Ukrainian scientific publicistics of XIX – early XX cent.: thesis for a Doctor's Degree of Philology within the specialization 10.01.08 / Zelinska Nadiya Vitaliivna ; National Taras Shevchenko University of Kyiv. — Kyiv, 2004. — 36 p.

5. Kolesnikova N. From abstract to the dissertation: a training manual for the development of skills of written speech / N. Kolesnikova. — Moscow: Flinta ; Nauka, 2002. — 288 p.

6. Liechtenstein E. Editing of scientific, technical literature and information / E. Lichtenstein, A. Mikhailov. — Moscow, 1974. — 312 p.

7. Senkevich M. Stylistics scientific writing and editing scientific literature / M. Senkevich. — Moscow: Higher School, 1976. — 263 p.

8. Sokolovska S. Functional-communicative aspect of the popular discourse / S. Sokolovska // Bulletin Zhytomyr State Franko university. — 2006. — Vol. 26. — P. 204—208.

9. Shurygina I. Genres nonfiction / I. Shurygina. — Moscow : MPI, 1986. — 126 p.

Стаття надійшла до редакції 22.02.2016

УДК 007: 304: 070: 621.397.13.004.738.52

УКРАЇНСЬКІ ТЕЛЕКАНАЛИ В МЕРЕЖІ: ІНТЕРНЕТ-МОВЛЕННЯ (2009–2015)

СОЛОВЙОВ Максим, асп.,

Інститут журналістики, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, 287@ukr.net.

У дослідженні на прикладі 22 сайтів українських телекомпаній проілюстровано тенденцію перманентного проникнення традиційного телебачення в інтернет. Особливу увагу приділено порівнянню кількості онлайн-мовників в 2009–2015 рр. та способу подання відеоконтенту аудиторії. Розглянуто деякі особливості веб-мовлення, зокрема його цифровий формат у поєднанні з текстовою та гіпертекстовою платформами, функцію цифрового архіву, використання реклами.

***Ключові слова:** онлайн-мовлення, телебачення, аудиторія, сайт, конвергенція, цифровий формат.*

Вступ. Безупинне створення та накопичення інформації в сучасному світі посідає важливу роль для суспільства. Безумовно, саме Інтернет-інструментарій надає можливість ЗМІ розширювати свою аудиторію. Періодична преса має свої електронні варіанти видань, радіостанції – сайти, на яких транслюється прямий ефір. Інтернет-телебачення – це черговий крок розвитку інформаційного суспільства, викликаний потребою аудиторії в оперативному висвітленні подій, а головне — у зручній формі такого висвітлення (перегляд телепрограм одночасно з постійним моніторингом інтернет-контенту) [1]. На думку Т. Шевченко, телебачення як масове явище характеризується пасивним споживанням аудиторією, а Інтернет (із безліччю опцій) – активним [2].

Крім того, інтернет-варіант телебачення є інтерактивним, адже з'являється зворотний зв'язок зі ЗМІ в режимі онлайн, що

особливо цінно для постіндустріального суспільства. Так само, як і у випадку з мережевим виданнями, де невід'ємною умовою є важливість діалогу з аудиторією. Саме читачі пропонують нові теми, коментують новини і т.д. [3].

Завдяки інтернет-форумам, де можна створити окрему тему для обговорення, телекомпанії часто залучають аудиторію для критики, удосконалення, а подекуди і до створення телепродукту. Американська дослідниця Ш. Росс у своїй праці описує, як інтернет-фанів запрошували до процесу створення окремих епізодів серіалу «Ксена: принцеса-воїн» та «Баффі: винищувачка вампірів» [4].

Платформи мереж (соціальних, мультимедійних) теж відіграють важливу роль у створенні, розповсюдженні й обговоренні контенту. Користувач, який створив особистий профіль у соціальній мережі, взаємодіє з іншими такими ж індивідами чи безпосередньо з виробником продукту.

На мультимедійних платформах на першому місці стоїть оприлюднення або отримання цифрового контенту, навіть якщо тут є функції, притаманні соціальним платформам – можливість для користувача створювати власний профіль та вступати в контакт з іншими учасниками. Зазвичай мультимедійні платформи спеціалізуються на окремих видах медіа, наприклад на відео (YouTube), фотографіях (Flickr) або аудіофайлах (Last.fm) [5].

У сфері онлайн-радіомовлення популярними є мультиплатформні рішення, які передбачають візуалізацію, бо радіослухачі прагнуть не лише слухати, а й «бачити» радіо. «Тому радіостанції дублюють ефір за допомогою вебкамер і «йдуть в YouTube»: в «Русского радио-Україна», наприклад, 600 тисяч передплатників, дещо менше в «Хіт радіо» чи «Радіо Свобода» [6].

Проте на сьогодні малодослідженою залишається тема вітчизняного телебачення, його інтернет-мовлення та способи подачі відеоінформації. Вивчення саме цього аспекту обумовлюється *актуальністю*. Необхідність дослідження цього явища

особливо важлива з огляду на постійне зростання ролі інформації в наш час.

Мета статті – виявити тенденції розвитку вітчизняного онлайн-телебачення впродовж 2009–2015 рр. на прикладі 22 сайтів вітчизняних телеканалів. *Об’єктом дослідження* є українське телебачення в мережі, *предметом* – сайти українських телеканалів.

Методи дослідження. Методологія нашої роботи насамперед полягає у дослідженні динаміки розвитку вітчизняного онлайн-мовлення шляхом постійного моніторингу сайтів телеканалів, із використанням типологічного аналізу для групування сайтів і систематизації за формою та способами подачі контенту. У статті частково застосований метод контент-аналізу, предметом якого є текстові матеріали (новини, опис телеканалу, характеристика трансляції тощо) на сторінках телевізійних каналів.

Результати й обговорення. Насамперед, важливо окреслити кілька особливостей мережевого мовлення, які, на нашу думку, надають певні переваги над аналоговим мовленням:

1. *Глобальна аудиторія.* Інтернет-трансляція, за своєю суттю, географічно не обмежена, тому доступна в будь-якій точці світу, де є підключення. За інформацією дослідної компанії «We are social LTD», на початок 2016 р. у світі налічується 3,419 млрд (46 % від усього населення) регулярних користувачів всесвітньої павутини [7], в Україні – 22,8 млн (62 % від усього населення) [8].

2. *Конвергенція.* Мовлення в Мережі передбачає наявність веб-сайта. Будь-яка веб-сторінка заснована на тексті та гіпертексті, які в поєднанні з мультимедійними опціями інтернету дозволяють об’єднувати різноманітні засоби й форми подання інформації. Глядач обирає, який канал переглядати саме на основі текстової інформації: опис телеканалу, характеристика

трансляції, технічні вимоги для перегляду потоку (швидкість, якість) тощо. Виходить, що текстове середовище при всій мультимедійності мережі є домінантним.

3. *Функція цифрового архіву.* Традиційне (аналогове) телебачення означає, що глядач вже більше не побачить пропущену телепередачу (якщо тільки її не поставлять на повтор). Завдяки відеохостингам і мережевим серверам телевізійні матеріали можна зберігати у форматі цифрових даних (на жорсткому диску, твердотілому накопичувачі або флеш-пам'яті, у хмарних середовищах) і будь-коли мати до них доступ. Враховуючи постійне зниження цін на цифрові носії, відеоархіви завжди поповнюються і є практично необмеженими за обсягами. Ще Е. Бойд у 2001 р. зазначав, що електронне збирання інформації вже витіснило плівки. Переваги використання цифрового формату полягають у вищій якості зображення, і в тому, що кількість зроблених копій відео не пошкодять носія [9].

4. *Рекламні сервіси.* Розміщення реклами на традиційному телебаченні функціонує за принципом заміщення змісту, мережева реклама розвивається за принципом доповнення. При виборі відеотрансляції глядач самостійно формує для себе сітку мовлення і тому легко ігнорує рекламу, пропустивши (перемотавши) рекламний блок. Таким чином, на сайті з'являються доповнення у вигляді банерної реклами. Такий тип реклами, у свою чергу, може поділятися на різновиди: спливаюча, фонові, анімаційна тощо.

Зазначимо, що в інтернеті використовується поєднання двох видів аудіо-, відеомовлення – у реальному часі (наживо) і за запитом (архів), який умовно можна порівняти з переглядом записаної раніше програми.

Перший вид трансляції подають на сайт без будь-яких змін, тобто це абсолютно аналогічний варіант мовлення, яке можна спостерігати при аналоговому телебаченні. Хоча між ефірним та цифровим варіантом є деякі відмінності, але їх можна вважати відносними і, на нашу думку, не суттєвими.

Другий спосіб – розміщення на сайті конкретно визначеного матеріалу (відеоролик, телесюжет, передача, випуски новин тощо). З одного боку, такий підхід обмежує користувачів, бо він не дає можливості переглядати увесь обсяг відеоматеріалу, на відміну від повноцінного ефіру. Але це може виправдовувати себе, адже тут використовують, наприклад, функцію архіву – глядач може обрати дату і час пропущеної програми чи потрібного сюжету з випуску новин і переглянути їх знову.

За наведеною типологією форматів мовлення й на основі проведених спостережень простежимо, як упродовж 2009–2015 рр. змінився український сегмент інтернет-телебачення.

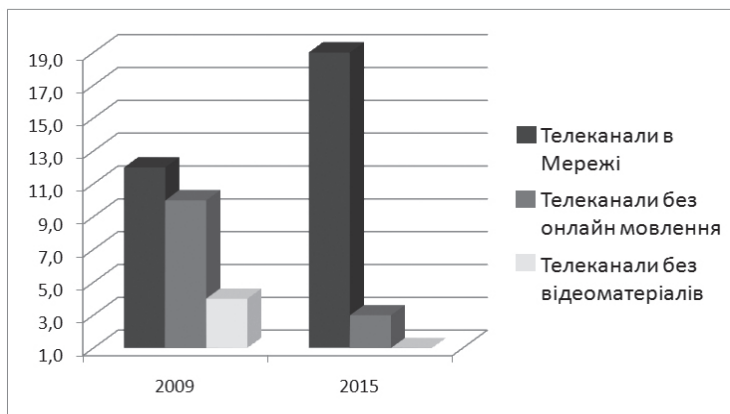
Так, у 2009 р. для аналізу було обрано сайти 22 вітчизняних телеканалів [1]; на їх основі проведено дослідження, під час якого телекомпанії були розподілені на три групи: 1) мовлення без обмежень (онлайн-режим); 2) обмежене мовлення (відеоархів, сюжети, відеоролики); 3) без мовлення (без відеоматеріалів).

Мовлення без обмежень (онлайн-режим). Повноцінне мовлення на своїх сайтах у 2009 р. із 22 телеканалів вели лише 12: «Перший Національний», «5 канал», «Всесвітня служба «УТР», «Інтер», «К1», «24 (Телеканал новин)», «Перший Діловий», «НТН», «СІПІ» (далі мав назву «ПлюсПлюс»), «Київська Русь», «Рада», «Український бізнес канал UBC».

На кінець 2015 р. ситуація дещо змінилася: повноцінне онлайнове мовлення з'явилося на сайтах ще кількох телекомпаній: «1+1», «ТРК «Україна», «News One», «Перший автомобільний», «ТОНІС», «ІСТV», «ТЕТ», «ТРК «Київ».

Визначально, що останні чотири канали зі списку, а саме: «ТОНІС», «ІСТV», «ТЕТ», «ТРК «Київ» у 2009 р. не розміщували на своїх сайтах навіть окремих відеосюжетів. Тобто глядач на сайті телекомпанії міг ознайомитися лише із сіткою мовлення каналу, певними анонсами і описом передач. Зараз вони дублюють своє повноцінне ефірне мовлення в мережу.

Загальні підрахунки показано на графіку 1. Відповідно до ілюстрації, на кінець 2015 р. 19 із 22 телеканалів транслюють свій ефір на власний сайт. Можемо порівняти, який вигляд мало вітчизняне телебачення (у межах взятих 22 телеканалів) у 2009 р. і змінилося за способами трансляції та подання контенту в 2015 р.

Графік 1. Кількість українських телеканалів, які дублюють свій ефір в Інтернет

За дослідженнями О. Ятчук, зворотний зв'язок з глядачами здійснювався за допомогою таких традиційних засобів, як листування, а потім і телефонування. Під впливом розвитку мобільного зв'язку та інтернету листування й телефонування поступаються місцем сучасним технологіям взаємодії [10].

Аудиторія використовує інтернет-ресурси як інструмент для регулювання контенту випусків новин. Зокрема, А. Мордюк у своєму дослідженні стверджує, що інтернетизація телевізійних новин є вже не стільки перевагою, скільки вимогою задля втримання компанії на глобальному медіаринку [11]. У своїй роботі автор досліджував вплив повідомлень ко-

ристувачів соціальної мережі «Фейсбук» на вміст телевізійних новин. Виявилося, що чим більш популярним є пост у «Фейсбуці», тим вища ймовірність його потрапляння у верстку новин.

На думку В. Бабенко, телебачення і вебпродукція активно взаємодіють. Ось, в інформаційному випуску «ТСН» активна рубрика «Допомога «ТСН.UA», де журналісти розповідають про людей, що мають проблеми зі здоров'ям та потребують фінансової допомоги небайдужих. І люди через інтернет-версію мають змогу переказати кошти та допомогти людині [12].

Позитивним моментом є те, що, крім дублювання свого ефірного мовлення, українські телекомпанії пропонують для аудиторії окремі сюжети, відеоролики, які вже були показані або ж які в ефір не подавали. Так, «5 канал» на своїй сторінці в «YouTube» викладає відеосюжети, які позначені як «неефірне відео». Таким чином досягається максимальне оприлюднення відеоматеріалів і охоплення аудиторії, адже глядач має змогу переглянути не тільки пропущений в ефірі інформаційний матеріал, а й побачити лише інтернет-версію новин.

У розділі «Відео» на сайті «ICTV» розміщено окремі відеоматеріали не лише власного виробництва, а й ролики з відеохостингів і соціальних мереж, які є резонансними і набрали найбільшу кількість переглядів, уподобань, розповсюджень. Їх можна сортувати як за датою і популярністю, так і за розділами (Україна, Світ, Спорт, Зірки, Техніка, Здоров'я тощо).

Обмежене мовлення (архів, сюжети, відеоролики). Дещо обмежений формат подання інформації простежуємо на 2 із 22 сайтів. Такі канали, як «СТБ» та «Новий канал», не транслюють свій ефір у мережу, тому глядач не має змоги їх дивитись у режимі реального часу. Натомість, їхні сайти подають аудиторії окремі відеоматеріали: наприклад, «СТБ» пропонує переглянути сюжети програм «Вікна-Новини», «Все буде добре», «Холостяк», «КУБ», «Коли ти вдома» тощо. На сайті

«Нового каналу» викладено відео «Від пацанки до панянки», «Київ вдень та вночі», «Абзац!», «Серця трьох». Телеканал «ПлюсПлюс» не викладає жодні відеоматеріали й трансляції в мережу.

Висновки. Збільшення кількості онлайнового мовлення пов'язане із надзвичайно швидким і перманентним процесом інформатизації суспільства. Власне, вільний та безлімітний доступ до мережі є одним із головних чинників, які дозволяють телекомпаніям та виробниками відеоконтенту активно взаємодіяти з аудиторією і навпаки. Для вітчизняних ЗМІ вихід у мережу однозначно є позитивним кроком, бо це збільшує аудиторію, розширює коло глядачів та споживачів. Водночас це надає можливість взаємодіяти з глядачами в реальному часі, отримувати від них коментарі, побажання, вказувати на уподобання чи негатив певного продукту.

Безумовно, розглянуті телеканали, зокрема «СТБ», «Новий канал», «ПлюсПлюс», мають певні візуальні та вербальні особливості веб-мовлення, які важливі для подальших досліджень. Тому ці аспекти аналізуватимуться в подальших розвідках.

1. *Соловійов М. С.* Інтернет-варіант українського телебачення: формат подачі контенту / М. С. Соловійов // Наукові записки Інституту журналістики. — 2009. — Т. 36. — С. 195—198.

2. *Шевченко Т. С.* Телебачення та Інтернет: особливості функціонування у контексті взаємодії з аудиторією / Т. С. Шевченко // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Соціальні комунікації. — 2011. — № 968. — Вип. 3. — С. 82—86.

3. *Рябічев В. Л.* Сучасний стан розвитку мережевих ЗМІ: європейський досвід та українська практика / В. Л. Рябічев, Ю. М. Нестеряк, Н. О. Ілляк // Інформаційне суспільство. — 2013. — Вип. 17. — С. 5—9.

4. *Ross S. M.* Beyond the Box: Television and the Internet / S. M. Ross. — Malden : John Wiley & Sons, 2011. — 280 p.

5. *Шмідт Я.* Нова мережа: ознаки, практики і наслідки веб 2.0 : посіб. для вузів / Ян Шмідт ; пер. В. Климченко ; за заг. ред. В. Іванова. — К. : Центр Вільної Преси, 2013. — 284 с.

6. *Гоян О.* Друковані медіа / Олесь Гоян // Український медіаландшафт—2015 : аналітичний звіт / за ред. В. Іванова. — К. : ФКА, АУП, 2015. — С. 19—25.

7. Global Digital Snapshot [Electronic resource] // Digital in 2016. — Reference: <http://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2016>. — Accessed: 11.02.2016.

8. IQ 2016 Ukraine Internet Audience, Research [Електронний ресурс] // Factum Group Ukraine. — Режим доступу: <http://www.slideshare.net/WatcherUA/iq-2016-ukraine-internet-audience-research>. — Дата доступу: 30.03.2016.

9. *Boyd A.* Broadcast Journalism: Techniques of Radio and Television News / A. Boyd. — Oxford : Taylor & Francis, 2001. — 442 p.

10. *Ятчук О. М.* Традиції медіакомунікації на телебаченні / О. М. Ятчук // Теле- та радіожурналістика : зб. наук. пр. — Львів, 2015. — Вип.14. — С. 260—263.

11. *Мордюк А. О.* Вплив соціальних мереж на контент телевізійних випусків новин / А. О. Мордюк // Наукові записки Інституту журналістики. — 2014. — Т. 57. — С. 152—156.

12. *Бабенко В.* Телебачення — це постійний потік, а Інтернет — пошук [Електронний ресурс] // Бабенко В. — Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page162-2530.html>. — Дата доступу: 15.01.2016.

UDC 007: 304: 070: 621.397.13.004.738.52

UKRAINIAN TV CHANNELS IN THE NETWORK: INTERNET-BROADCASTING IN 2009 AND 2015.

Solovyov Maksym, PhD student,
Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of
Kyiv, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: 287@ukr.net.

In the study of 22 websites the example illustrated the tendency Ukrainian television permanent penetration of traditional TV to the Internet. Special attention is given to comparing the number of online broadcasters in 2009–2015 years and way of presentation video to audience. TV channels in different ways presenting media content to WWW - mostly by duplicating of traditional ether on the site. A positive aspect is that Ukrainian TV companies offer the viewers some stories, videos that have been shown and haven't been shown (for example «Not for ether video» on «5 Channel»). Thus reached the maximum video publishing and outreach, because the viewers can see not only missed broadcast information material, but see the news «the Internet version only».

Considered some features of web-broadcasting, including its digital format, combined with text and hypertext platform, function of digital archive, using of advertising. Modern communication technology allow interactively communicate with the audience via online forums, multimedia platforms and social media.

Key words: online-broadcasting, audience, television, website, convergence, digital format.

УКРАИНСКИЕ ТЕЛЕКАНАЛЫ В СЕТИ: ИНТЕРНЕТ-ВЕЩАНИЕ В 2009 И 2015 ГГ.

Соловьев Максим

В исследовании на примере 22 сайтов украинских телекомпаний проиллюстрировано тенденцию перманентного проникновения традиционного телевидения в интернет. Особое внимание уделяется сравнению количества онлайн-вещателей в 2009–2015 гг. и способам подачи видеоконтента аудитории. Рассмотрены некоторые особенности веб-вещания, в частности его цифровой

формат в сочетании с текстовой и гипертекстовой платформами, функцию цифрового архива, использование рекламы.

Ключевые слова: *онлайн-трансляция, телевидение, аудитория, сайт, конвергенция, цифровой формат.*

1. Solovyov M. Online-version of Ukrainian TV: format presentation of content / M. Solovyov // Naukovi zapysky Instytutu Zhurnalistyky. — 2009. — Vol. 36. — P. 195—198.

2. Shevchenko T. Television and the Internet, in the context of the peculiarities of interaction with the audience / T. Shevchenko // Visnyk Charkivskogo natsionalnogo universytetu (Series: Social communications). — 2011. — N 968 (3). — H. 82—86.

3. Ryabichev V. Modern state of development of online mass media: the European experience and Ukrainian practice / V. Ryabichev, Yu. Nesteryak, N. Illyuk // Informatsijne suspilstvo. — 2013. — Vol. 17. — P. 5—9.

4. Ross S. M. Beyond the Box: Television and the Internet / S. M. Ross. — Malden : John Wiley & Sons, 2011. — 280 p.

5. Schmidt J. The new network: signs, practices and implications of Web 2.0. / J. Schmidt. — Kyiv : Free Press Centre, AUP, 2013. — 284 p.

6. Goyan O. Printed media / O. Goyan // Ukrainian medialandshaft — 2015: analytical report. — Kyiv : AUP, 2015. — P. 19—25.

7. Global Digital Snapshot [Electronic resource] // Digital in 2016. — Reference: <http://wearesocial.com/special-reports/digital-in-2016>. — Accessed: 11.02.2016.

8. IQ 2016 Ukraine Internet Audience, Research [Electronic source] // Factum Group Ukraine. — Reference: <http://www.slideshare.net/WatcherUA/iq-2016-ukraine-internet-audience-research>. — Accessed: 30.03.2016

9. Boyd A. Broadcast Journalism: Techniques of Radio and Television News / A. Boyd. — Oxford : Taylor & Francis, 2001. — 442 p.

10. Yatchuk O. M. Traditions media communication on TV / O. M. Yatchuk // TV and radio journalism. — Lviv, 2015. — Vol. 14. — P. 260—263.

11. Mordiuik A. Impact of social networks on the content of television newscasts / A. Mordiuik // Scientific Notes of the Institute of Journalism, 2014. — Vol. 57. — P. 152—156.

12. Babenko, V. Television — a steady stream, and the Internet — search [Electronic source] // Reference: www.dialogs.org.ua/ru/dialog/page162-2530.html. — Accessed: 15.01.2016.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2016

УДК 007 : 304 : 070

ЖАНРОВА СТРУКТУРА ПАРТІЙНОЇ ПРЕСИ УКРАЇНИ: ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНІСТЬ

ГЕОРГІЄВСЬКА Вікторія,

канд. н. соц. комунік., доц.

Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, Київ, Україна, e-mail:
v.georgiievskia@gmail.com

У статті аналізуються жанрові переваги партійної преси в Україні, починаючи від її зародження на території Західної України у другій половині XIX ст. і до сьогодення. Об'єктом дослідження обрано деякі часописи, які складають певну вибірку за окремими історичними періодами («Народ», «Слово», «Нова громада», «Нова рада», «Радянська Україна», «Досвітні вогні», «Свобода»). Застосовано методи моніторингу, контент-аналізу, зіставлення й узагальнення. Разом із тим зверталася увага на визначення динаміки та еволюції основних категорій аналізу, якими виступають ключові слова і словосполучення у розглянутій партійній пресі; виявлено збіги в таких поняттях: робітництво, соціал-демократія, вибори, пропаганда, політичний, національний, а також в однокорінних словах: Україна, українці, український. В жанровій структурі аналізованої преси переважають інформаційні замітки, статті, кореспонденції, офіційні партійні матеріали.

Ключові слова: партійна преса, жанрова структура, традиції, сучасність.

Вступ. Партійна преса в Україні має тривалу історію, починаючи від створення політичних осередків на західноукраїнських землях у другій половині XIX ст. (як-от Русько-Українська радикальна партія, згодом – Українська радикальна партія) до сьогоденішнього різноманіття партійних організацій та їхніх друкованих органів й електронних ресурсів. Якщо на межі XIX–XX ст. це були поодинокі українські партії легаль-

ного й нелегального характеру, що видавали до десяти різних часописів, то вже на початку ХХІ ст. кількість зареєстрованих партій в Україні складала понад дві сотні, значно зросли показники їхніх періодичних видань.

Заснування і функціонування політичних партій та їхніх видань неодноразово ставали предметом дослідження вчених – істориків, політологів, правознавців, журналісткознавців. До цих питань зверталися В. Солдатенко, Г. Касьянов, І. Гирич, А. Заводовський, О. Березовський, І. Михальський, І. Крупський, О. Мукомела, І. Михайлин, М. Нечиталюк, С. Кость, Н. Сидоренко, О. Сидоренко, А. Волобуєва, О. Школьна та ін. Здебільшого подібні напрацювання стосувалися історії появи та розвитку політичної преси (найчастіше – соціал-демократичної, більшовицької, комуністичної), хоча вчені не оминули увагою і періодику інших партій – кадетів, соціалістів-федералістів, боротьбистів та ін. Для багатьох науковців першочерговим було питання з'ясування вихідних даних партійних газет і журналів, бюлетенів і вісників, основних фактів їхнього поширення, проблемно-тематичного змісту, відновлення відомостей про редакторів і співробітників. Жанрове наповнення такої преси або згадувалося фрагментарно, або розглядалося в контексті змісту.

Мета цієї статті – встановити жанрову структуру партійної періодики, що видавалася на українських землях із кінця ХІХ до початку ХХІ ст. *Об'єктом* дослідження обрано деякі часописи, які складають певну вибірку за окремі історичні періоди («Народ», «Слово», «Нова громада», «Нова рада», «Радянська Україна», «Досвітні вогні», «Свобода»).

Методи дослідження. На різних етапах визначення жанрової структури партійної преси в Україні методом моніторингу було обрано кілька партійних періодичних видань, що презентують ту чи іншу епоху. Зокрема для періоду становлення зазначеної преси увага зверталася передусім на такі видання, як: «Народ», «Хлібороб», «Громадський голос», «Радикал»,

«Праця» та ін., що вийшли наприкінці ХІХ ст.; перевагу надано журналу «Народ», що мав чітко визначену партійну приналежність.

Метод контент-аналізу дозволяє, як зазначають дослідники (Б. Берельсон, Г. Лассуелл, В. Різун, Т. Скотникова, В. Іванов, Н. Костенко, Л. Федотова та ін.), отримати достовірну інформацію про соціальну реальність; цей метод є одним із найбільш поширених та ефективних при вивченні явищ соціальної комунікації. Білоруська вчена Н. Єфімова підкреслює необхідність правильного й продуманого вибору досліджуваних *одиниць*: спостереження, аналізу, контексту, категорій аналізу, розробки послідовності проведення аналізу [1, с. 48–59]. Важливе значення мали також методи порівняння та узагальнення, що дозволили визначити основну жанрову структуру партійної періодики в Україні за понад 100 років.

Результати й обговорення. Опрацювання бібліографічних та історико-журналістських джерел показує, що функціонування партійної преси на українських землях у ХХ ст. не було рівномірним і безперервним (окрім традиційності та послідовності комуністичної преси в радянсько-тоталітарну добу). Так відбувалося, зважаючи на умови розвитку друкованої періодики (суспільно-політичні події, революції, війни; неоднорідність економічних і духовно-культурних змін на різних українських територіях, що часто належали до різних держав; законодавче регулювання (включно з цензурою) принципів діяльності преси тощо). Кількісне зростання видань (скажімо, на Наддніпрянській Україні у 1905–1907 рр., під час національно-визвольних змагань 1917–1920 рр.; у перші роки незалежності нашої держави) чергується з процесами закриття часописів (із причин фінансових, політичних, адміністративних та ін.), переходом на нелегальне становище, зменшенням тиражів, зміною назви видання тощо. Це означає, що українська партійна преса розвивалася здебільшого циклічно.

Так як основним методом для визначення жанрової структури партійної преси на різних етапах її розвитку обрано контент-аналіз, то слід звернутися до категорій зазначеного аналізу.

Варто наголосити, що акцент зроблено не тільки на українських партіях, що в основу своєї діяльності ставили український народ, українське робітництво чи українську громаду, а й, відповідно, на українськомовних партійних часописах, які відображали сферу функціонування партійних осередків. До вибірки партійної преси увійшли такі видання: із початкового етапу заснування – журнал УРП «Народ» (Коломия, Львів, 1891–1895); щотижнева газета (фактично орган УСДРП) «Слово» (Київ, 1907–1909); щоденна соціалістична газета «Нова громада» (Харків, 1917–1918); щоденна політична, економічна і літературна газета (згодом – офіційний орган Української партії соціалістів-федералістів) «Нова Рада» (Київ, 1917–1919); щомісячне видання НРУ за перебудову «Досвітні вогні» (низові осередки Київщини, 1989); однойменний тижневик Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (2005–...).

Важливо, що обрана для аналізу партійна преса презентує різні українські території: Львів, Київ, Харків, де найінтенсивніше розвивалася національна періодика, а також з'являлися партійні видання. До вибірки увійшли часописи по одному номеру: «Народ» – № 9 за 1895 р., «Слово» – № 2 за 1907 р. (19 травня), «Нова громада» (вечірній випуск) – ч. 2 за 18/31 грудня 1917 р., «Нова Рада» – № 123 за 25 (12) липня 1918 р., «Радянська Україна» – за 11 січня 1977 р., місячник «Досвітні вогні» – № 2 за жовтень 1989 р., газета «Свобода» – № 341 за 21–27 січня 2016 р. За періодичністю – 2 місячники, 2 тижневіки, 3 щоденники.

Відповідно до політичного спрямування обрана періодика характеризує діяльність різних українських партій: УРП, УСДРП, соціалістичного блоку Слобідської України, УПСФ, Комуністичної партії УРСР, Народного руху України за перебудову, Всеукраїнського об'єднання «Свобода» (націоналістичний вектор).

Загалом в результаті кількісних підрахунків отримано дані щодо найпоширеніших жанрів у партійних виданнях різного часу. Так, журнал «Народ» як орган Русько-української радикальної партії під редакцією М. Павлика й І. Франка (у 1895 р. – «руско-українська радикальна часопись») систематично провадив освітню, освідомлюючу та інформаційну діяльність щодо програмних засад партії, праці на «національним руско-українським ґрунті», солідаризації «робітніх людей і їх прихильників на всій руско-українській землі». Тому і в № 9 за 1895 р. всі матеріали підпорядковані визначеним вище завданням: це звіт («Збори радикальної партії» В. Т.), дискусійна стаття («Слівце нашим протекторам» М. Павлика), два сатиричні вірші Н.С.Ж. (псевдонім Лесі Українки) та ще один вірш місцевого автора («Пробудіться!» Івана Сандуляка), допис із Снятина, кілька публікацій у рубриках «Політичні нотатки», «Критика і бібліографія». Щоправда, в інших номерах трапляються повідомлення в рубриках «Літературні вісти», «Дрібніщі вісти», «Політично-суспільні вісти». Найчастіше тут трапляються такі поняття: *русько-український, радикалізм, радикали, угодовці, москвофіли, еволюція, солідарність, громада, робітництво, патріотизм*.

У київській газеті «Слово» (спочатку редактор-видавець – О. Корольова, потім із № 21 редактором у 1907 р. став С. Петлюра) номер відкривається передовою статтею («Декларація правительства по земельному питанню» М. Гордієнка), друкуються ще 3 статті (М. Г., Хведора Кучерявого, П-ри), один огляд («Дві течії» С. Бердяєва, про лондонський з'їзд російської соціалістичної демократії), 15 заміток (зокрема в рубриках «Що діється в Україні», «Кореспонденції», «Київська хроніка», «По Росії»), 2 анонси (тут зокрема згадуються київські видання – газета «Друг народа» за редакцією А. Луначарського та журнал «Літературно-науковий вістник» за редакцією Ф. Красицького). Слід зазначити, що за псевдонімами сховано справжні імена провідних діячів партії – М. Порша (М. Г., М. Гордієнко), Я.

Міхури (Хведір Кучерявий), С. Петлюри (П-ра, Сімон) [2, с. 620–621, 506 ; 3].

Мотивуючими словами в газеті УСДРП виступають: *соціал-демократія, безробіття, робітництво, місцеве самопорядкування/самоврядування, робітничі кооперативи, професіональні союзи, вибори, переселенці, український пролетаріат* та ін.

Наступне у вибірці соціалістичне видання (блок українських соціалістичних партій) – харківська газета «Нова громада», яку у 1917 р. редагували представники трьох течій: Я. Е. Довбищенко (соціал-демократ), М. Г. Панченко (соціаліст-революціонер), М. Плевако (соціаліст-федераліст). Вечірній випуск за 18/31 грудня подає передову статтю («Стійте твердо» М. П.), 2 кореспонденції, звернення («З братньою рукою (до солдат-великоросів)» солдата Личка), лист («до т.т. поштовиків»), звіт («Засідання міської думи»). Решту газетної площі відведено різним за обсягом та змістом повідомленням, які переважно об'єднані в рубриках «Телеграми», «За кордоном», «З життя українців за кордоном», «Вісти з повітів», «У Харкові». Скажімо, в останній рубриці опубліковано поточну хроніку: «Контрреволюція», «На вокзалі», «Закриття шпиталю», а також інформацію про пожежі, «трусси», пожертви, стрілянину тощо (1917. – Ч. 2). Таких повідомлень приблизно 20. Визначальними на шпальтах газети стають слова і словосполучення: *революція, контрреволюція, більшовики, соціал-демократія, воєнно-революційний комітет, страйк, рада, Українська Народня Республіка* та ін.

У «Новій раді» за редакцією А. Ніковського опубліковано передову статтю (складається з двох частин: «Становище в Галичині» та «Автономія в Індії»), 3 статті («Нова сесія Віденського парламенту» Євг. Перфецького, «Патріотизм у вихованні» С. Русової, «Контр-реформа» Ростислава Лашенка), 2 кореспонденції, 10 заміток (рубрики «У Києві», «Хроніка»), офіційні накази та розпорядження (рубрика «В Міністерствах»), короткі повідомлення в рубриці «Телеграми» (Од Українського державного те-

леграфного агентства), а також 7 оповісток (оголошень). Як правило, замітки мають такі назви: «Міліція», «Проти холери», «Карантин», «Курси українознавства», «Збіжжя і хліб», «Жнива», «На українську гімназію»; телеграмна інформація починалася з назви міст чи вказівки місцевості, де відбулася важлива подія (Відень, Севастополь, Париж, Християнія, Ростов, Житомир, Катеринослав, Кременець та ін.) (1918. – № 123).

На шпальтах газети використовуються такі слова і словосполучення: *монархічна пропаганда, цензура, громадянство, українці, національне життя, польські можновладці, політична діяльність* та ін. Показовою для пояснення сутності партійної діяльності та розвитку українського життя є стаття С. Русової, в якій діячка закликає «почувати себе українцями, громадянами», «творити свої культурні цінності». Вона зазначає, що «найдорожчим людським скарбом» є людське життя, а для його оборони потрібна «міцна держава й організоване військо».

Однією з представницьких партійних газет більшовицько-тоталітарного періоду (з початку 20-х і до кінця 80-х рр. ХХ ст., коли почалася перебудова) можна вважати видання «Радянська Україна» (з 24 серпня 1991 р. має назву «Демократична Україна»). Короткий нарис розвитку цього щоденника (в деякі роки виходила 7 разів на тиждень) подано у Вікіпедії [4], а також енциклопедичному довіднику «Київ» [5, с. 512], де стверджується, що це – орган ЦК Компартії України, Верховної Ради і Ради Міністрів УРСР (1918– ...), що починався із назви «Комуніст» (українізовано в 1926 р.). Газета виходила в Харкові, потім у Києві, під час війни – у Воронежі, Ворошиловграді, Саратові, Харкові, знову в Києві. 3 лютого 1943 р. утвердилася назва «Радянська Україна».

Конкретну оцінку діяльності цієї газети представлено в англomовній «Енциклопедії України», де її охарактеризовано як видання «політично консервативне, навіть за радянськими стандартами» [6]. Першими редакторами були колишній боротьбист (партія лівих есерів) М. Любченко і Т. Таран, тут дру-

кувались статті українських літераторів – П. Панча, М. Ірчана, І. Микитенка, провідних партійних і державних діячів України. В пізніший час редактори «Радянської України» були «частиною номенклатури ЦК КПРС», що забезпечувала «центральный контроль» над виданням.

При огляді номеру «Радянської України» за 11 січня 1977 р. виявлено 4 статті (зокрема газета відкривалася «передовицею» «Про Всесоюзне соціалістичне змагання за підвищення ефективності виробництва та якості роботи, успішне виконання завдань десятої п'ятирічки»), 3 кореспонденції, добірку повідомлень про міжнародне життя (участь Генерального секретаря ЦК КПРС Л. Брежнєва у прес-конференції з Президентом США Дж. Картером), спортивну хроніку – 5 інформаційних повідомлень, 5 фотографій тощо. Чітка ідеологічна лінія редакції підкреслювалася у використанні таких слів, як: *політична агітація, виконання рішень з їзду, республіканська перевірка, загальнонародні вибори, Комуністична партія, трудящі, ефективність соціалістичного змагання, битва за хліб, п'ятирічка* і т.п.

Зі значної кількості багатопартійної преси періоду перебудови – кінця 80-х–початку 90-х рр. XX ст. обрано часопис «Досвітні вогні» (№ 2 – жовтень 1989 р.), який великою мірою відображає загальну структуру та змістове наповнення подібних газет, що більше нагадували невеликі за форматом бюлетені з публікацією основних програмних та інформаційних матеріалів громадських рухів, політичних об'єднань, товариств тощо. Видавцем цієї газети був Народний Рух України за перебудову; вказано, що це «трибуна низових осередків Київщини». Обравши назвою слова з поезії Лесі Українки, редакція намагалася подати читачам нові перспективи демократичного розвитку України, правдиво висвітлити історичну спадщину, розвінчати комуністичну пропаганду, вшанувати істинних героїв, які поклали своє життя на «вітар свободи». Як правило, публікацій було небагато: 3 статті («Про національну символіку», «Роздуми над двома публікаціями в «Радянській Україні»

О. Коновалова, «Наукові варіації на тему українського тризуба» В. Барладяну), розлогі матеріали чергового з'їзду НРУ, «діалог із читачем», гумореска («Матріархат наступає» П. Новосада), карикатура. Символічними для цього часу стають поняття, задекларовані на сторінках преси: *закон, демократія, істина, Україна, тризуб, платформа, політв'язень, перебудова, головна магістраль, альтернатива* та ін.

Реалії ХХІ ст. (розвиток електронних ЗМІ, поліграфічні досягнення, візуалізація інформації тощо), на відміну від попередніх періодів, пропонують такі показники: на 12 сторінках газети «Свобода» присутні 40 фотографій, одна карикатура, 4 статті, 6 кореспонденцій, 2 інтерв'ю, 4 коментарі (як правило, до різних статей, об'єднані спільною назвою «А тим часом»), 15 інформаційних повідомлень, 1 фоторепортаж, 1 некролог, 1 оголошення («Брати і сестри українці! Доброчинні внески на діяльність «Свободи»...»), 1 рецепт, 3 усмішки, майже дві сторінки відведено програмам телебачення. Відповідно з'являється й нова лексика у партійній діяльності: *Україна, хроніка реваншу, Мінські домовленості, «мінські ігри», СІЗО, мовна окупація, допомога фронту, російська пропаганда, ідея нації, націоналісти* тощо.

Якщо простежити динаміку та еволюцію основних *категорій аналізу*, якими виступають ключові слова і словосполучення у розглянутій партійній пресі різного часу, то виявимо такі збіги: *робітництво* («Народ» і «Слово»), *соціал-демократія* («Слово» і «Нова громада»), *вибори / загальнонародні вибори* («Слово» і «Радянська Україна»), *громада / громадянство* («Народ» і «Нова рада»). Трохи віддаленими є поняття: *політична діяльність / політична агітація* («Нова рада» і «Радянська Україна»), *національне життя / ідея нації* («Нова рада» і «Свобода»).

Сутнісне значення збережено в ключових словосполученнях *монархічна пропаганда / російська пропаганда* (відповідно – «Нова рада» і «Свобода»), між якими майже 100 років, але ці

поняття не втрачають свій смисл у державно-національній та інформаційній політиці України сьогодні.

На всіх етапах розвитку партійної преси, як показало дослідження, вагомими є ті поняття, що включають однокорінні слова: *русько-український* («Народ»), *український* (*пролетаріат* – «Слово»), *Українська Народня Республіка* («Нова громада»), *українці* («Нова рада»), [*Радянська Україна, республіка* («Радянська Україна»)], *Україна* («Досвітні огні», «Свобода»).

Що стосується жанрової структури партійної преси в різні періоди, то вона виявилася такою: найчастіше друкуються *інформаційні повідомлення* (замітки, хроніка, телеграми тощо) – в середньому понад 10 в кожному випуску газети чи журналу, *статті* (приблизно 2 в кожному номері), *кореспонденції* (приблизно по дві), *офіційні партійні матеріали* (звернення, накази і розпорядження, матеріали з'їздів, програмні документи тощо). Трапляються на сторінках партійних видань звіти, огляди, анонси, звернення, листи, гуморески, оголошення (оповістки). Передові статті присутні в чотирьох із семи видань, їх, як правило, друкували «Слово», «Нова громада», «Нова рада», «Радянська Україна». Сучасна жанрова специфіка (з аналізу тижневика «Свобода») виявляє значну потребу у візуалізації контенту (як приклад, – 40 фотографій на 12 сторінках), а також наявність інтерв'ю, коментарів, фоторепортажів. Майже відсутні художньо-публіцистичні жанри (нариси, зарисовки), хоча не обійшлося без гуморески («Досвітні огні») та усмішок («Свобода»).

Висновки. Таким чином, популярність на сторінках партійної преси різних історичних періодів (від зародження партійних осередків у другій половині XIX ст. на Західній Україні до сучасності) таких аналітичних жанрів, як стаття / передова стаття і кореспонденція настановляє на думку про важливість поставлених суспільно-політичних питань і проблем, зокрема партійних, необхідність їх аргументації, осмислення, застосу-

вання логічних суджень для аналізу конкретних фактів і явищ життя. Спілкування з читачем відбувається у друкованих ЗМІ також завдяки жанрам листа, огляду, «діалогу з читачем». Важливе місце в пресі завжди посідали інформаційні жанри, зокрема замітка, що є лідером серед усіх інших жанрових різновидів. Найменше редакції партійних часописів звертаються до художньої публіцистики. Останнім часом збільшується насичення газетної шпальти візуалізованими матеріалами.

1. Ефимова Н. В. Практикум по контент-анализу : учеб.-метод. пособ. / Н. В. Ефимова. — Мн. : БГУ, 2015. — 135 с.

2. Дей О. І. Словник українських псевдонімів та криптонімів. XVI–XX ст. [Електронний ресурс] / О. І. Дей. — К. : Наук. думка, 1969. — Режим доступу: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003642)

[10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003642](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003642). — Дата доступу: 15.01.2016.

3. Державницька та законодавча діяльність Симона Петлюри [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://repres.poltava.ws/petlura/tvor/tom_1/128.htm. — Дата доступу: 17.01.2016.

4. «Демократична Україна» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> — Дата доступу: 5.02.2016.

5. Київ : енциклоп. довідник / за ред. А. В. Кудрицького. — К. : Голов. ред. УРЕ, 1981.

6. Szporluk R. Radians'ka Ukrana (Sovien Ukraine) / R. Szporluk // Encyclopedia of Ukraine / ed. by Danylo Husar Struk. — Toronto : Buffalo : London : University of Toronto Press Incorporated, 1993. — Vol. 4 (Ph — Sr). — P. 298.

УДК 007:304:070

ЖАНРОВАЯ СТРУКТУРА ПАРТИЙНОЙ ПРЕССЫ УКРАИНЫ: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Георгиевская Виктория, канд. наук соц. ком.

В статье анализируются жанровые предпочтения партийной печати в Украине, начиная со времени ее зарождения на территории Западной Украины во второй половине XIX ст. и до сегодня. Объектом исследования избраны некоторые издания, составляющие определенную выборку за отдельные исторические периоды («Народ», «Слово», «Нова громада», «Нова рада», «Радянська Україна», «Досвітні вогні», «Свобода»). Используются методы мониторинга, контент-анализа, сопоставления и обобщения. Вместе с этим обращено внимание на определение динамики и эволюции основных категорий анализа, которыми выступают ключевые слова и словосочетания в рассмотренной партийной прессе; выявлены совпадения в таких понятиях: рабочие, социал-демократия, выборы, пропаганда, политический, национальный, а также в однокоренных словах: Украина, украинцы, украинский. В жанровой структуре анализируемой прессы преобладают информационные заметки, статьи, корреспонденции, официальные партийные материалы.

Ключевые слова: партийная пресса, традиции, современность.

GENRE STRUCTURE OF THE PARTY PERIODICALS IN UKRAINE: TRADITIONS AND CONTEMPORANEITY

Georgiievskia Viktoriia,

PhD in Social Communications,
Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of
Kyiv, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 004119, Ukraine, e-mail: v.georgiievskia@gmail.com

The article deals with the genre preferences of the Party periodicals in Ukraine, beginning with the period of their appearance on the territory of the Western Ukraine in the second half of the XIX century and up to nowadays. Seven newspapers and magazines which were chosen as a certain selection from different historical periods between 1895 and 2016 (particularly «Narod» (People), «Slowo» (The Word), «Nova gromada» (New community), «Nova rada» (New council), «Radians'ka Ukraina» (Soviet Ukraine), «Досвітні огні» (Preceding dawn lights), «Свобода» (Freedom) are the research objects. The selected periodicals represent the main Ukrainian parties, such as Ukrainian radical party, Ukrainian socialist and democratic worker's party, socialist block, Ukrainian party of socialist-federalists, Peoples movement for alteration, All Ukrainian union «Freedom». Methods of monitoring, content analyses, comparison and generalization were used. Besides attention was paid to determination of dynamics and evolution of the main categories that are involved in basic key words of the mentioned party periodicals; coincidences are deduced in such concepts, as: workers, social democracy, elections, propaganda, political, national, as well as in some paronymous words: Ukraine, Ukrainians, Ukrainian. Genre structure of the analyzed periodicals considers information, article, correspondence and official party

Key words: party periodicals, genre content, traditions, contemporaneity.

1. Yefimova N. V. Practical work in content analyses : manual / N. V. Yefimova. — Minsk : Byelorussian State University, 2015. — 135 p.
2. Dej O. I. Vocabulary of the Ukrainian pseudonyms and cryptonyms. XVI–XX centuries. [Electronic resource] / O. I. Dej. — Kyiv : Naukova dumka, 1969. — Reference: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00003642. — Accessed: 15.01.2016.
3. State and legislative activity of Symon Petliura [Electronic resource]. — Reference: http://repres.poltava.ws/petlura/tvor/tom_1/128.htm. — Accessed: 17.01. 2016.
4. «Democratychna Ukraina» [Electronic resource]. — Reference: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0_\(%D0%B3%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%82%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0_(%D0%B3%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D1%82%D0%B0)). — Accessed: 5.02.2016.
5. Kyiv : encyclopaedia / ed. by. A. V. Kudrytskyj. — Kyiv : Chief office of the Ukrainian Soviet Encyclopedia, 1981.
6. Szporluk R. Radians'ka Ukrana (Sovien Ukraine) / R. Szporluk // Encyclopedia of Ukraine / ed. by Danylo Husar Struk. — Toronto : Buffalo : London : University of Toronto Press Incorporated, 1993. — Vol. 4 (Ph — Sr). — P. 298.

Стаття надійшла до редакції 29.02.2016

ОДИН ІЗ УРОКІВ ІСТОРІЇ

ШКОЛЬНА Олена,

канд. філол. наук, доц.

Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

*Велика війна 1914–1918 рр. і Україна: у 2 кн. /упор. Олександр
Реснт. – К. : Кліо, 2014 – 2015.*

Кн. 1: Історичні нариси. – К., 2014. – 784 с.

Кн. 2. Мовою документів і свідчень. – К., 2015. – 800 с.

До 100-річчя від початку Першої світової війни Інститут історії України Національної академії наук України випустив книжку, аналогів якій не було у вітчизняній історичній науці. Це спроба дати якомога об'єктивнішу оцінку одному з найскладніших періодів української історії. Перший том був представлений громадськості 20 грудня 2014 р., у час, коли Україна робила перші кроки на новому етапі свого цивілізаційного розвитку. Другий том вийшов влітку 2015 р.

Кожна книжка має свої особливості. Перший том має таку структуру: вступне слово, передмова, сім розділів, післямова, вибрана бібліографія, покажчик імен, географічний покажчик, список абревіатур і скорочень.

Усі структурні компоненти мають різний обсяг з огляду на значущість і кількість матеріалу. Найбільшим (майже 160 сторінок) виявився розділ, присвячений військовому чиннику в подіях 1914–1918 рр.; значне місце (понад 150 сторінок) займає нарис про соціально-економічне становище та повсякденне життя українського соціуму в цю добу; також великим (понад 100 сторінок) є розділ про функціонування громадських організацій та релігійне життя; досить повно (понад 70 сторінок) викладено матеріал у тих розділах, де розглянуто аспекти міжнародних відносин і національної політики та проблеми укра-

їнського політикуму й актуалізації українського питання під час війни; найменше місця відведено повідомленням про становище України на завершальному етапі війни (понад 60 сторінок) та історіографії (майже 40 сторінок).

Усі розділи книжки (крім історіографічного) поділені на підрозділи. Обсяги публікацій тут теж неоднакові, відповідно до важливості тематики. Наприклад, підрозділ про окупаційну адміністрацію в Галичині та на Буковині займає майже 50 сторінок; понад 30 сторінок присвячено аналізу таких етапів української історії, як Українська Центральна Рада, Українська Народна Республіка, Гетьманат; близько 30 сторінок містять підрозділи про «українську тему» в політиці інших держав, економічне становище в Україні, повсякденне життя й суспільні настрої; проблему біженства; менше місця відведено висвітленню таких питань, як вплив війни на народи Європи, Легіон Українських Січових стрільців, Чорноморський флот, діяльність західноукраїнської інтелігенції, соціально-економічні процеси, політику урядів щодо біженців, діяльність громадських організацій, Західно-Українську Народну Республіку тощо.

Над книжкою працював поважний авторський колектив – понад 30 учених доклали зусиль до створення видання (відряду слід зазначити, що для широкого загалу було б доречним надати наприкінці довідкову інформацію про авторів). Підготовкою та виходом праці у світ читачі завдячують Олександру Ресенту, авторитетному українському науковцеві, доктору історичних наук, професору, члену-кореспонденту НАН України, заступнику директора з наукової роботи, завідувачу відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України, голові Національної спілки краєзнавців України, лауреату премії ім. Дмитра Яворницького, члену Національної спілки журналістів України. Саме йому належить ідея цього дослідження, він є упорядником, відповідальним редактором, автором передмови, підрозділів «Перша світова війна й політичні сили українства», «Визрівання системної кризи

в умовах війни», «Українська Центральна Рада і Тимчасовий уряд, УНР, Гетьманат Павла Скоропадського 1918 р.», співавтором післямови, розділу «Перша світова війна в українській історіографії» та підрозділу «Економічне становище в підросійській Україні».

Основною помічницею О. Реєнта стала Валентина Шевченко, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України, секретар редакційної колегії збірника наукових праць «Проблеми історії України XIX – початку XX ст.». Вона є відповідальним секретарем, співавтором післямови та підрозділу «Економічне становище в підросійській Україні».

Автором трьох підрозділів «Москвофільський фактор і російська влада напередодні та під час війни», «Формування з галичан-українців русофільської орієнтації добровольчих військових загонів», «Російська окупаційна адміністрація у Галичині та на Буковині» є Володимир Любченко, науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України. По два підрозділи написали кандидати історичних наук, наукові співробітники відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України Олександр Кирієнко («Військова цензура на Південно-Західному фронті», «Маргіналізація суспільства. Становище жінок, дітей, військовополонених») і Володимир Милько («Діяльність спецслужб в Україні», «Позиція депутатів Державної Думи щодо «галицького питання»»).

Членом редколегії та автором двох підрозділів («Західноукраїнська інтелігенція в роки війни», «Західно-Українська Народна Республіка») є Олександр Рубльов, доктор історичних наук, професор, учений секретар Інституту історії України НАН України, лауреат премії ім. М. С. Грушевського, член президії правління Національної спілки краєзнавців України. Інші автори подали по одному підрозділу відповідно до своїх наукових зацікавлень.

Розділи сформовані з матеріалів різних авторів, перший та сьомий створили по два автори, другий – четверо, третій – шестеро, четвертий та шостий – семеро, до п'ятого долучилися дев'ятеро осіб. Вступне слово подав Валерій Смолій, доктор історичних наук, директор Інституту історії України НАН України, член президії правління Національної спілки краєзнавців України, який також був головою редакційної комісії. Автор акцентує на важливості історичного досвіду УНР, ЗУНР, УГД, на важливості історіографічного виміру Першої світової війни.

Передмова до рецензованого видання написана О. Реснотом. Учений наголошує на тому, що «Перша світова війна відкрила нову епоху в історії людської цивілізації», призвела до повної зміни геополітичної ситуації, зазначає, що відбулися радикальні технологічні зміни у військовій справі, кардинально змінилися світові економічні відносини, наголошує на тому, що ця війна стала поштовхом до кількох революцій, до розпаду імперій, появи нових держав. Щодо впливу саме на українство, то тут зазначено, що війна «каталізувала процес формування української модерної нації, яка з об'єкта міжнародної політики перетворилася на її безпосередній суб'єкт»; «дала новий імпульс розвитку національної ідеї». Але слід виокремити тезу про те, що ПСВ «має поки що найглибший цивілізаційний вплив, проте, на превеликий жаль, людство не винесло з неї жодних уроків...». Як гірко це звучить нині, коли Україна через 100 років знову є ареною військових дій.

В історіографічному розділі оглянуто праці переважно українських авторів, зазначено, що в останні десятиліття не вийшло жодної серйозної праці про Першу світову війну та пояснено причини цього, як-от: різні методологічні позиції, фрагментарність та випадковість у виборі тем, брак системних досліджень. Слід додати, що в розділі немає огляду праць із суміжних наук.

Основний зміст книжки варто аналізувати, як із огляду на значущість наукового матеріалу, так і проводячи паралелі з сучасними подіями.

Другий розділ, присвячений міжнародним відносинам, дає перебіг подій у світовій політиці, аналізує використання «української теми» у політичних іграх інших держав, висвітлює знову актуальне чорноморське питання, оглядає організаційний та фінансовий чинники москвофільства, котре, як виявилось, нікуди не дівалося з наших теренів.

Третій розділ про військовий чинник докладно описує перебіг воєнних дій, знову наголошує на питанні Чорноморського флоту та його української складової, робить акцент на втручанні іноземних розвідок, оглядає форми та етапи окупаційної влади, розповідає про діяльність військової цензури. З цікавого хотілося б зазначити оцінку роботи цензури: «військова цензура забезпечувала дієвий контроль, впливала на формування громадської думки, намагалася охороняти інтереси армії, захищати від критики та дискредитуючої інформації командування, владу». Тут ідеться про діяльність російської військової цензури, і, як ми можемо переконалися через століття, вона не розучилася робити свою справу. Коли йдеться про спецслужби, то досить актуальними є твердження дослідників про «використання розвідками усіх можливих засобів і категорій населення для виконання спеціальних завдань»; як з учорашнього випуску новин звучить фраза: «українські землі стали ареною активної діяльності спецслужб різних держав, передусім Російської імперії»; цікавою є вказівка на «недоліки воєнного часу для реального виявлення фактів співробітництва населення з ворожим військом та поширення практики використання російськими спецслужбами неперевіраних даних із доносів».

Четвертий розділ – огляд актуалізації «українського питання» в ході війни. Тут стверджено, що «українське питання» – сутнісна проблема міжнародного життя» (і нині теж); оглянуто внутрішньополітичний розвиток, розглянуто участь інтелігенції у подіях, про появу нових політичних формувань, зокрема СБУ. Цікаві актуальні тези цього розділу: «інтелігенцію слід розглядати як інтелектуальний центр і локомотив розвит-

ку національно-визвольного руху», «війна «націоналізувала» українців», «при наявності загальної спільної мети... кожне політичне угруповання пропагувало свій власний шлях до його конкретної реалізації». Чим не фрази, які чуємо зараз шодня?

П'ятий розділ має на меті висвітлити соціально-економічне становище суспільства під час війни. Тут подано економічні показники, проаналізовано всі елементи добробуту, їх зміни, розглянуто явище біженства, благодійності, волонтерства. Ця частина просто перенасичена висновками, які несподівано стали знову актуальними через століття: «Південь України як основа існування інших частин імперії», «війна стала випробуванням моральних принципів і стійкості щодо існуючих труднощів», «війна забрала найбільш сміливих, відданих і чесних», «в умовах війни вигоду могли отримати лише шахраї», «зловживання службовим становищем, підробка документів, спекуляція, укривання прибутків, ошуканство», «розривалися соціальні, економічні, духовні зв'язки, відбувся розпад соціальних груп, перекручувалися естетичні, етичні, правові, фізіологічні, загальнолюдські норми і цінності, люди перетворювалися на духовних і соціальних люмпенів», «збільшувалася кількість людей з відхиленнями поведінки», «в умовах війни поглиблюється конфлікт між державою і громадянами». Це про події столітньої давнини, але водночас це й те, що турбує наше суспільство нині.

Шостий розділ розкриває тему форм, функцій, методів роботи громадських та релігійних організацій, аналізує їх внесок у допомогу армії, суспільству, окремо розглянуто специфічні аспекти діяльності духовництва. Стверджено, що «церкві вдалося запровадити систему церковної доброчинності», «діяльність громадських організацій на користь військових та постраждалого населення виявилася досить ефективною», зазначено «тенденцію до утвердження елементів «цивілізованого соціуму», що передбачало певний рівень індивідуальної відповідальності громадян перед суспільством».

Сьомий розділ завершує дослідження оглядом перебігу подій доби УНР, ЗУНР, Гетьманату. Тут автори на перший план виносять проблему конфлікту між суспільними настроями і формами правління.

У післямові автори (О. Реєнт, В. Шевченко) зазначають найважливіші наслідки війни, що тривала 4 роки, 3 місяці, 10 днів. Вони висловлюють сподівання на подальший розвиток наукових досліджень саме в цьому напрямку: «маємо надію, що розпочата робота буде підтримана і продовжена».

Зміст другого тому становлять документи, що допомагають зрозуміти український контекст Першої світової війни. У вступному слові редакційна колегія зазначає, що «є відчутним соціальний і науковий запит» на дослідження з залученням архівних і музейних джерел, фотодокументів», висловлює сподівання, що книжка допоможе досягнути сторінки війни, стане поштовхом для науковців у подальшому заповненні лакун. Оскільки другий том підписувався до друку в травні 2015 р., то автори не могли не провести паралелі з нинішніми подіями в Україні: «Гіркі приклади минулого нині набувають нових форм, є схожі сторінки розвитку міжнародних відносин, а тому вагоме значення має історична пам'ять про минулі трагедії...».

Передмова до другого тому детально пояснює структуру книжки, дає джерелознавчі коментарі. У переліку письмових документів – майже 400 позицій. Вони поділені на розділи відповідно до семи розділів першого тому та ще є два розділи, які становлять частину змісту другого тому. У поясненні О. Кирієнко та О. Реєнт дають коротку характеристику джерел.

Майже 70 документів доповнюють зміст першого та шостого розділів, майже 60 – сьомого, близько 40 – другого і п'ятого, понад 30 – третього і четвертого. Це різноманітні депеші, повідомлення, журнали, заяви, телеграми, записки, звернення, маніфести, накази, доповіді, директиви, вказівки, описи, протоколи, інструкції, щоденники, листи, постанови, звіти, переліки, циркуляри, відозви, резолюції, виступи, акти, довідки, рапорти,

оголошення, відомості, розпорядження, роз'яснення, укази, закони, настанови, донесення, огляди, сповіщення, статuti, подяки, клопотання, висновки тощо.

Два розділи, об'єднані назвою «Війна очима пересічної людини», – це щоденники та мемуари рядових споглядачів війни та епістолярій. Упорядники цієї частини О. Кирієнко та В. Шевченко зазначають, що «залишається недостатнім... вивчення цього світового побоїща на так званому макроісторичному рівні», «тому у цій частині... основну увагу приділено представленню війни крізь призму поглядів людей різного соціального походження». Також тут опубліковано текст керівника археографічно-етнографічних експедицій А. Бойка, який передав та оформив матеріали досліджень під назвою «Перша світова війна у мемуарах та щоденниках селян Південної України».

У переліку фотодокументів – 80. На фото зображено учасників війни, позицій армії, навчальних занять, полонених, військових церемоній, побутові сцени тощо. Світлинами становлять третю частину другого тому, над яким працювали О. Кирієнко та В. Шевченко. У поясненні «Фронтові документи: особливість джерела» вони наголошують на важливих моментах, які допомагають зрозуміти специфіку появи й збереження фото в часи війни, про вплив цензури, про роботу фото- і кінооператорів на фронті, цікавою є інформація про використання знімків у тогочасній пресі, власне, це огляд тогочасної ілюстрованої та військової преси та її зображального контенту.

Допоміжний апарат дослідження заслуговує на особливу відзнаку. Ґрунтовно виконані допоміжні компоненти першого тому – вибрана бібліографія, покажчик імен, географічний покажчик, список абревіатур і скорочень. Значно багатший довідковий апарат другого тому – біографічний словник, короткий словник військових термінів, покажчик імен, покажчик географічних назв, перелік використаних архівних фондів та публікацій документів, перелік письмових документів, перелік фотодокументів, список скорочень і умовних позначень.

Бібліографія налічує понад 900 позицій. З них майже 50 – іноземні джерела. З праць авторів книжки найбільше посилань на О. Реснта (10), М. Литвина (5), Л. Жванко, О. Кирієнка, П. Усенка, О. Рубльова. В. Любченка, І. Патера, Г. Турченко, Т. Лазанську, Ю. Берестеня. Цікаво проаналізувати бібліографічні посилання в розділах. Понад 600 джерел – у третьому і п'ятому розділах, понад 500 – у шостому, майже 300 – у четвертому, близько 200 – у першому та другому, понад 130 – у сьомому. «Найбагатші» на посилання підрозділи про окупацію Галичини (понад 250), біженство (понад 130), повсякденне життя, громадські організації, економічне становище (понад 120), соціально-економічні процеси (понад 100), спецслужби (близько 90), православ'я (близько 80).

Показчик імен першого тому згадує майже 1500 осіб, другого – понад 700. Найпопулярніші – це Габсбурги та Романови, цар Микола II, імператор Франц-Йосиф, Ленін, генерали Брусилов, Денікін і Колчак, українські діячі – Шевченко, Винниченко, Грушевський, Петлюра, Скоропадський, Левицький, Шептицький. У другому томі є біографічний словник, який подає короткі життєписи більше 50 осіб – російських військових та державних діячів, дипломатів, політиків, членів монаршої родини.

У географічному показнику кожного з томів майже 800 назв. Найчастіше згадують Австро-Угорщину, Російську імперію, Османську імперію, США, Чорне море, Кавказ, Сибір, Європу, Туреччину, Англію, Німеччину, Францію, Польщу, Україну, Бессарабію, Буковину, Карпати, Галичину, Волинь, Поділля, Катеринославщину, Харківщину, Полтавщину, Херсонщину, Таврію, Москву, Петербург, Стамбул, Відень, Берлін, Київ, Львів, Одесу, Чернівці.

Короткий словник військових термінів містить 25 довідок, з яких можна дізнатися, що таке батальйон, взвод, дивізія, корпус тощо. У переліку використаних архівних фондів та публікацій документів перелічені майже 50 справ з 10 архівів. Дослідники зверталися до справ духовної консисторії, жандар-

мських управлінь, комітету в справах друку, казенної палати, судової палати, канцелярій губернаторів, земських управ, навчальних закладів, особових фондів тощо.

Художньо-технічне оформлення книжки здійснив О. Остапов. Специфіка наукової книжки не передбачає значного розмаїття, тому таблиці є лише поодинокими, фото (колажі) лише на шмуцтитулах та на сторінках, на яких зазначено назви розділів. У другому томі, крім того, є вкладки з картами та частина, складена з фотодокументів.

Книжка може бути дуже корисна в навчальному процесі. Студенти-історики глибше осягнуть окремі деталі перебігу подій війни. Майбутні політологи заглибляться в аспекти політичних процесів, які були чинниками і стали наслідками Першої світової. Соціологи та соціальні психологи відстежать закономірності суспільного розвитку воєнної доби. Культурологи зазначають ті чинники, які спричинили глибинні зміни в культурній свідомості та поведінці. Економісти зможуть врахувати вплив соціальних чинників, які впливали на розвиток економічних моделей. Журналісти зможуть заглибитися в різні моменти соціальних процесів, які знайшли відбиток на сторінках преси та провести паралелі з сьогоденням.

Окремо маємо зазначити про використання преси та її матеріалів як джерел для книжки. Для істориків журналістики книжка вельми цікава і пізнавальна, бо дозволяє оглянути процеси, які безпосередньо вплинули на систему преси та контент видань доби. Взаємовплив і взаємозв'язок преси і суспільних процесів – це незаперечний факт, але це явище, що має кілька вимірів, які виходять за межі суто історичних фактів, функціонування преси як суспільного інституту, їх перетини й перегуки відбуваються також у царині політики, культури, економіки, фольклору, літератури, синтетичних мистецтв. Всі аспекти життя й діяльності є одночасно чинниками і наслідками суспільно-історичних процесів і матеріалом для численних ЗМІ, які, у свою чергу, одночасно відображають і формують картину світу.

З огляду на вищезазначене, матеріали преси є цінним, хоча й вельми неоднозначним джерелом для істориків. У рецензованому дослідженні не так багато приділено цьому уваги. Наприклад, у «Переліку використаних архівних фондів та публікацій документів» виділено підрозділ «Періодичні видання». Але там лише 11 позицій і їх видбір викликає певні питання. У четвертому розділі є підрозділ «Пошук шляхів національного державотворення: українська проблематика на сторінках регіональної преси» (авторка – О. Крижановська, старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України, дослідниця історії таємних товариств, масонства, релігієзнавець). Зміст не викликав би ніяких питань, аби в назві не йшлося про регіональні видання, оскільки у тексті немає ні пояснення розуміння авторкою цього поняття, ні огляду регіональних видань, ні посилань на дослідження регіональної преси.

У тексті вельми побіжно згадано «Раду», «Рідний край», «Київ», «Діло», «Свободу», «Громадський голос», «Січові вісті», «Шляхи», «Відгуки», «Вістник пресової квартири У.С.С.», «Самохотник», «Бомбу», «Самопал», «Тифусну одноднівку», «Червону Калину», «Письмо з «Просвіти», «Нове слово», «Руслана», «Українське слово», «Буковину», «Просвітній листок», «Розвагу», «Громадську думку», «Вільне слово», «Одесский вестник», «Киевлянина», «Голос социал-демократа», «Южнуну правду», «Трудовую правду», «Правду труда». Фактично це довільний відбір періодики, що функціонувала в різний час, у різних країнах, мала різні концепції і програми. Судячи з усього, згадки про ці видання взяті з інших джерел, оскільки в посиланнях згадують матеріали лише з «Украинской жизни» і «Дзвону», які важко назвати регіональними. Дивує таке ставлення професійного історика до використання джерел, до формування назви матеріалу, який ніяким чином не ґрунтується на матеріалах тогочасної регіональної (місцевої) преси.

Натомість, спостереження за посиланнями інших структурних частин книжки, дає більше позитиву від використання преси як джерела. Наприклад, підрозділ «Повсякденне життя і суспільні настрої населення» (авторка – О. Вільшанська, молодший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН) майже повністю створений за матеріалами преси (перелічено майже 10 київських, полтавських, одеських видань).

Вразив підрозділ «Економічне становище в підросійській Україні» (О. Реєнт, О. Сердюк, В. Шевченко), де використано дані з майже півтора десятка часописів, які виходили як на українських землях, так і в столичних містах імперії; це загальноекономічні, сільськогосподарські, гірничі, цукрово-промислові, млинарські, а також видання місцевих органів управління, в яких містилася інформація щодо економічного життя того чи іншого краю.

Також багатий на використання матеріалів преси підрозділ «Визрівання системної кризи в умовах війни» (О. Реєнт), тут представлені петербурзькі, київські, чернігівські, харківські видання. Підрозділ «Проблема біженства в українських губерніях Російської імперії» (авторка – Т. Лазанська, старший науковий співробітник відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України) також не обійшовся без матеріалів часописів «День», «Беженец», «Киев», «Украинская жизнь», «Бюллетень Комитета Юго-Западного фронта». У підрозділі «Українська Центральна Рада і Тимчасовий уряд. УНР. Гетьманат Павла Скоропадського» (О. Реєнт) використано тексти видань «Робітнича газета», «Державний вісник», «Голос рабочего», «Одесские новости». Також посилаються на періодику автори підрозділів про українсько-турецькі взаємини, соціальне служіння церкви та церковних громад.

Отже, історично-пресові взаємини у рецензованому дослідженні не вельми тісні, але наявні й потребують покращення. Як фахівець з історії преси, маю сміливість стверджувати,

що жодне історичне дослідження не зіпсуєш залученням матеріалів з пресодруків. Іноді вони корисні як безпосередні документи, іноді додають історичним розвідкам емоційності й ефекту наявності в часі.

Наукові перспективи передусім окреслені в першому розділі, де йдеться про лакуни, досі не заповнені з різних причин історичною наукою. На нашу думку, сподівання на «створення синтетичної праці» поки що не мають підстав з огляду на брак достатньої кількості якісного матеріалу. На часі – копітка праця дослідників з багатьох дотичних сфер – істориків військової справи, економічної історії, історії культури, політичної історії, історії преси, історії науки, етнографів, які б простежили і зафіксували б зміни у повсякденному житті соціуму, соціологів та соціальних психологів, які б змодельовали зміни соціальної поведінки. Хоч і парадоксально, але сучасні події є певним гальмом для узагальнень про події 100-річної давнини, оскільки за дуже короткий час змінилися світоглядні підходи до оцінки подій Першої світової війни.

Позитивних аспектів появи такого дослідження в українській історичній науці чимало. Але зазначимо передусім на неймовірній актуальності представленого матеріалу. Дата підписання до друку першого тому – 7 жовтня 2013 р. Хто міг уявити, що всього за півтора місяці розпочнуться події, які змінять (це вже поза всіляким сумнівом) перебіг розвитку цивілізації. Ознайомлення з матеріалами дослідження і проведення аналогій з сьогоденням дозволяє зазначити, що Україна, яка в Першій світовій війні була лише полігоном, матеріалом, одним із засобів, факторів, у нинішньому вирі подій є вирішальним чинником і першопричиною, це країна, за якою останнє слово у вирішенні світового конфлікту, але це не привід хизуватися і пишатися, а величезна відповідальність не лише за «свою хату», а й за долю цивілізації в цілому.

ПИСАТИ ПРО ІСТОРІЮ, ВІДЧУВАТИ ІСТОРІЮ, МИСЛИТИ НЕЮ...

В цьому підрозділі подаються матеріали студенток 4 курсу Інституту журналістики, які обрали своєю спеціалізацією історичну проблематику. Їхні рецензії – це спроба зрозуміти сьогодення, що видимо й невидимо пов'язане з минулим і перетікає у майбутнє; це прагнення зануритися в документальну та художню канву, щоб почерпнути ідеї, враження, «щемливі реакції». Очевидно, що більшість пропускає прочитане й проаналізоване «крізь себе», створюючи додаткове літературно-журналістське тло, в якому намагається висловити себе...

НАВРОЦЬКА Тетяна

ВОГОНЬ ЙОГО СЕРЦЯ

Вогонь його серця : спогади про Анатолія Москаленка / Національна спілка журналістів України. – К. : Експрес-об'ява, 2014. – 389 с.

Назву для своєї рецензії на книжку про відомого українського публіциста та науковця Анатолія Москаленка вирішила не змінювати. «Вогонь його серця» – цим словосполученням наскрізь просякнутий доробок, присвячений пам'яті першого директора Інституту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка, і це словосполучення чи не найкраще передасть основну ідею моїх роздумів з приводу прочитаної книжки.

Ще на першому курсі, навчаючи нас жанрів, викладачі не раз повторювали: основна мета рецензії – дати оцінку написаному матеріалу. Беручи до рук книжку «Вогонь його серця. Спогади про Анатолія Москаленка», я була трохи збентежена... Як я, студентка з неповними чотирма роками освіти, журналіст із одно-

річним досвідом роботи, зможу оцінити роботу тих, хто мене навчає в стінах рідного інституту? Як писати про того, хто стояв на порозі української незалежної журналістики? Моя тривога зникла після прочитання першого спогаду про Москаленка. Я зрозуміла: оцінити цю книжку я маю, у першу чергу, як людина, котра може зрозуміти біль від втрати батька, друга, наставника; далі як студентка, як журналістка і просто як пересічна читачка. Тому до оцінки спогадів я підійшла з чотирьох різних сторін, і, що цікаво, прийшла до висновку, що кожній з зазначених вище категорій людей прочитати цю книжку буде як мінімум цікаво.

«Вогонь його серця» – не тільки спогади про відомого публіциста і в жодному разі не некролог чи збірка «журливих пісень» з приводу смерті видатної людини. Ця книжка – путівник у світ журналістики, джерело цікавих фактів про становлення свободи слова в молодій державі, про стосунки викладачів та студентів, людяність і наполегливість, принциповість і доброту, дружбу і любов, про все те, що притаманне кожному з нас; про те, що нас тішить, що нам болить, про сьогодні й минуле, про погляд у майбутнє.

Працю «Вогонь його серця», присвячену пам'яті Анатолія Москаленка, я б умовно поділила на три частини.

Перша – спогади друзів і колег. Читаючи цю частину, читач знайомиться із Москаленком, його характером, душею, уподобаннями. Саме в цій частині можна дізнатися, який Москаленко був на роботі (як загорівся ідеєю створити Інститут журналістики і завдяки плідній праці наш інститут врешті був створений), як поводив себе із колегами (чимало колег-журналістів у буремні роки Москаленко своїм впливовим словом виручав та рятував) та рідними (стосунки Москаленка зі сім'єю взагалі можна виділити окремим блоком, адже будучи талановитим майстром пера, Анатолій Москаленко був люблячим чоловіком, батьком та дідусем), як допомагав студентам (багатьох з них він вважав рідними, називав племінниками, приходив на весілля та дні народження, допомагав із працевлаштуванням та гуртожитком), як сприяв розвитку вільної журналістики, як пильно вдивлявся в

майбутнє та бачив перспективу для української журналістики (у книжці подані інтерв'ю, де Анатолій Москаленко – ще у 90-х рр. – передбачливо говорить про мультимедійність та багатовекторність журналістики та про необхідність уже в найближчі роки навчати студентів багатьох напрямів одразу, як це відбувається на Заході). Так люди згадують своє минуле, а ти, читаючи, одразу подумки пишеш портрет невідомої тобі людини.

Завдяки «Спогадам...», що в чийсь пам'яті ледь мерехтять, а в чийсь закарбовані надто яскраво, читач сам знайомиться з Москаленком, учиться в нього, радиться з ним, шуткує, просить про допомогу чи просто спілкується на злободенні теми. І навіть ніколи в житті не поговоривши з Анатолієм Захаровичем, ти вже знаєш його як доброго знайомого, знаєш, яким він був. А був він принциповим, наполегливим, суворим, але справедливим, щирим і (можливо, найважливіша риса, яка притаманна справді великим людям) добрим! Адже саме доброта робить з нас людей. І Москаленко був Людиною. Як писав про нього Микита Василенко, «...у Москаленка не було ворогів».

Утім, перша частина книжки зацікавлює не тільки тим, що дає уявлення про те, якою людиною був Анатолій Захарович, вона цікава передусім своїм історичним контекстом. Описуючи життя Москаленка, автори паралельно описують історичну епоху: час, в який жив і творив Анатолій Захарович, непрості умови становлення незалежності України, проблеми, які виникали на шляху до становлення вільної преси тощо. Це в жодному разі не лише розповідь про життя відомого публіциста, це – історія української преси, яка буде цікава як простим громадянам, яких турбують проблеми сучасності, так і журналістам, адже хто як не акули пери мають перейматися тим, що болить у народі?

Друга частина книжки особливо привабить майбутніх медійників. Тут зібрані публіцистичні твори Анатолія Москаленка. Гострі публікації можна прочитати з цікавості або, щоб повчитися майстерності в майстра, як його називали сучасники, «слова і діла», або, щоб, знову ж таки, відчутти дух суперечливої та не до

кінця сформованої епохи становлення журналістики в молодій державі. Адже всі злободенні питання, що їх порушував у своїх творах Москаленко, нікуди не зникли, вони актуальні й для сучасного суспільства. Порушення принципів журналістської етики, нехтування молодими кореспондентами традиційними правилами подання інформації та збалансування матеріалів – усе це висвітлено в публікаціях Анатолія Захаровича.

Третя частина книжки – художня. Тут представлені оповідання та новели Анатолія Москаленка і його онуки Марії (такий авторський прийом я розумію як вітання Анатолію Захаровичу, адже хто, як не він, завжди дивився вперед, покладав велику надію на молодь та вірив у молоде покоління? І от, його «продовження», онука Марія вже може похвалитися певними успіхами в літературній справі).

Цікавим додатком до спогадів є фото. Наприкінці книжки закарбований на плівці життєпис Анатолія Москаленка, розповідь про всі віхи життя журналіста, демонструють його вдачу, хист, талант, любов (зі згоди близьких у книжці опубліковані світлини з особистого архіву родини Москаленків та їхніх друзів).

Насправді, «Вогонь його серця» – книжка набагато глибша, ніж може здатися на перший погляд. «Спогади...» – це і сум за рідним другом і товаришем, це і пам'ять про наставника, учителя, великого майстра пера, чий внесок в українську журналістику важко переоцінити, це і збірка численних фактів про новітню історію преси, які стануть у пригоді багатьом медійникам-початківцям, це і публіцистичні праці, які допоможуть молодим журналістам виробити свій власний стиль та твердо стати й врешті-решт піти омріяною стежкою журналістики, це і просто твори для душі – оповідання та новели про буденне, але, з іншого боку, про таке людське, про те, що ніколи не зможе постаріти або вийти з моди.

Це книжка – людей до людини! До Людини, яка була майстром, другом, батьком, Людини з великої літери, яка запалила серця наснагою, вдячністю та любов'ю. І вогонь його серця не згасає й досі, бо Анатолія Москаленка люблять та пам'ятають...

ЮРЧЕНКО Карина

ХРОНІКА ВІДЧУТТІВ

Євромайдан: хроніка відчуттів [колекція есе Тараса Прохаська, Івана Ципердюка, Юрія Андруховича, Сергія Жадана, Юрія Винничука]. – Брустурів : Discursus, 2014. – 156 с.

Книжку «Євромайдан: хроніка відчуттів», упорядкував письменник Василь Карп'юк. Він зібрав таких авторів, як Тарас Прохасько, Іван Ципердюк, Юрій Андрухович, Сергій Жадан, Юрій Винничук, котрі створили серію есе про події, які хвилювали й досі хвилюють усю Україну. У книжці автори в маленьких статтях описують свої відчуття, біль за Україну, свою любов до неї. Письменники зазначають, що тексти писалися з кінця листопада 2013 р., тобто з перших днів подій на Майдані. Деякі есе були оприлюднені в українських медіа: у газеті «Галицький кореспондент» та на сайті програми ТСН.

Книжка надзвичайно душевна, ніби кожен автор додав та залишив у ній частину свого серця. Кожен пише у своєму особливому стилі, за своїми правилами, але гуртом виходить витончена справа митців.

Тарас Прохасько розповідає історії з життя, про те, що тої України, в якій ми жили, вже немає, що у нас нема президента, уряду і навіть нації. У нашій країні панує психопатія і вже не можемо зупинитися, треба йти тільки вперед. Тарас Прохасько пише про те, що революція була вчинена людьми, які не хочуть погоджуватися з найменшим, не хочуть мовчати. Але він наголошує, що любить свою Україну і все своє життя він бачив тільки її: «Україна була такою різною й такою незмінною однаково. Але вона була родинною, братньою, дружньою, жіночою і дитячою. Її неможливо завоювати, зіпсувати, знищити. Вона не може бути ні доброю, ні злою. Вона є. І це ніяка не українська доля, це – біологія».

Іван Ципердюк більше описує події на Майдані. Він закликає всіх до віри, що це найголовніше, про що ми маємо пам'ятати. Саме віра дає нам сили. У кожного вона своя, але нікого немає покинути. «Майдан Незалежності в Києві – це не лише місце, де б'ється серце України. Там наша велика невидима церква, храм, до якого їдуть помолитися, причаститися, який намагаються всіма силами зберегти. Там наша віра і вона переможе», – надзвичайно сильні слова автора. Коли читаєш книжку, то відчуваєш усей біль у ті моменти. Автори пишуть простими словами, переносячи тебе в той час.

На мою думку, саме Юрій Андрухович найемоційніше писав свої статті. У них найбільше відчуваєш біль, страх, тривогу, відчай. Здається, що цього не було і це просто страшний сон, але це правда, яка є тепер нашою історією. Андрухович звертає свою увагу на події, пише про них, про те, що бачив та чим допомагав, згадує мертвих та постраждалих людей. Тож кожне речення його, слово та буква пронизані стражданням і болем: «Майдан потребує медикаментів та пелюшок! – кричать криком координатори в соціальних мережах. Щоб було зрозуміліше – пелюшки дуже добре вбирають кров і зупиняють кровотечу». Мені було читати його найважче, але його письменницька майстерність заворожує.

Сергій Жадан пише про нове покоління, яке десять років тому і не думало про революцію, а тепер воно є новою силою, яка може змінити країну і ми маємо вирішити, в яку сторону хочемо її змінити. Мені сподобалося, що Сергій Жадан також згадав про віру. Різні автори, але обидва написали, що головне – це віра: «Потрібно вірити в те, що за найгіршої ситуації може знайтися несподіваний варіант вирішення проблеми, що здавалось безнадійною. Звісно, якщо дуже хотіти цей варіант знайти. Потрібно вірити в речі, які потребують віри. Щоби потім не втратити все. Щоби потім не починати все спочатку».

Юрій Винничук подає розлогі роздуми, за обсягом вони є більшими і мають аналітичний характер. Він пише про те, що

двох Україн уже нема. У цій статті автор порівнює сьогоднішніх революційних лідерів з колишніми. У його статтях можна відчути нотки іронії, через що текст стає більш живим:»Залякування бандерівцями, націоналістами й фашистами свідчить про те, що владі вже нема, чим крити. Вона або демонструє свій власний антисемітизм і фашизм, влаштовуючи варфоломійську ніч у містах Сходу, або верзе маячню, якої не сприйме жодна мисляча людина. Насправді більшість українців, незалежно від національності, прагне жити в правовій державі. І стара пісня про дві України вже нікого не переконує».

Наприкінці книжки можна знайти хроніку подій Євромайдану з перших днів: за датами, днями бачимо перелік подій, насичений і залюднений.

Кожен автор вміло викладає власні думки, емоції, почуття, факти, пропущені крізь своє серце й мозок. Прочитавши книжку, для себе можна знайти того автора, чиї слова найбільше співзвучні з власним відчуттями душі.

Я не хотіла читати цю книжку, бо, здавалося, в минулому лишився жах подій, свідками яких ми стали. Занурюючись у читання, ти знову повертаєшся в інший вимір, вимір історії. Ця книжка особлива. Вона чіпляє за душу і не відпускає. Ти прислухаєшся до слів різних авторів, всотуєш їхні думки, зіставляєш зі своїми відчуттями. Ця книжка – справді хроніка, але не тільки подій вчорашнього чи сьогоднішнього, хроніка людського життя й думки, хроніка щемливих реакцій.

АЛТУХОВА Наталія

ІСТОРІЯ ПРО «СЬОГОДНІШНЄ І ВЧОРАШНЄ ЖИТТЯ»

*Лойко С. Аеропорт / Сергій Лойко. – К. : Брайт Стар
Паблішинг, 2015. – 328 с.*

*«Головна книга про війну, якої не мало бути,
І про героїв, які хотіли жити, але вмирали».*

«Дорогий читачу! Коли років за двадцять – тридцять ваші онуки достатньо підростуть, аби прочитати цю книжку, сподіваюся, описане в ній сприйматиметься не більше ніж фентезі, або щось таке, – не тому, що «цього не може бути ніколи», а тому, що цього ніколи не має бути», – так починає своє слово до читача відомий американський журналіст і письменник Сергій Лойко. Однак, як би автору не кортіло, все, описане в книжці, сприймається лише як справжнє, що стало вже невід’ємною частиною нашої історії.

«Аеропорт» – це роман про війну між Росією та Україною, про найзапекліші бої та оборону Донецького аеропорту. Хоча сам Лойко називає свій твір художнім вимислом, але побудований він на реальних фактах і подіях 240-денної оборони міжнародного аеропорту «Донецьк» імені Сергія Прокоф’єва. Ідея написання цього історичного роману виникла в журналіста сама собою. Хоча, як зазначає автор у своїх численних інтерв’ю, він був просто одержимий написанням цієї книжки. Й це не дивно, адже він був єдиним іноземним військовим кореспондентом, який перебував в аеропорті з «кіборгами» в жовтні 2014 р. під час страшних боїв.

Головний герой роману – відомий американський фотограф і колишній громадянин Росії Олексій Молчанов. В аеропорт він відправився висвітлювати безперервні бої й обстріли. Саме завдяки йому можна поринути у вир подій, які відбували-

ся з «кіборгами» в аеропорті, дізнатися історію кожного з них, про їх силу та мужність, те, що їм було найдорожче. У книжці висвітлено не тільки історію нашої країни навколо боїв в аеропорті, а й історію українських солдатів, справжніх патріотів, захисників своєї Батьківщини.

Увесь роман складається з дев'ятнадцяти розділів, кожна з яких містить неначе свою історію про окрему людину, а водночас, вони дуже витончено доповнюють одна одну й становлять загальну картину навколо російсько-українських відносин. Звичайно, крім невтомних боїв «орків» з «кіборгами», журналіст висвітлює й любовну лінію. Лише любов до рідних, близьких, Батьківщини змушує головних героїв роману постійно рухатися вперед.

Незважаючи на те, що роман частково художній, він вдало розбавлений деталями документалістики: операціями в аеропорті, назвами позицій і навіть деякими позивними, якими поділилися військові консультанти, письменника. Більш того, С. Лойко знайомить нас не тільки з «кіборгами», а й справжніми комбатами та простими бійцями АТО.

Роман Сергія Лойко «Аеропорт» вартий для прочитання. Автор зумів висвітлити цілий відрізок історії російсько-української війни (240-денної облоги аеропорту), виклавши це в п'яти днях свого перебування в епіцентрі подій. На сторінках роману розгортаються і війна, і любов, і зрада, і ніжність, і відвага, і біль, і смерть. Прочитавши текст, можна побачити мозаїчну історію – від зародження Майдану до знищення аеропорту, історію «про наше сьогоднішнє й учорашнє життя».

РОМАНІВ Ірина

«ІСТОРІЯ НЕ ТВОГО ЖИТТЯ»

Донбас – не арена війни / упоряд. та автор передм. Олена Тараненко. – Вінниця : Т. П. Барановська, 2015. – 150 с.: іл.

Війна – це найжахливіше, що може спіткати людство. Ти живеш, ростеш, кохаєш, виховуєш і зустрічаєш її на власні очі. Ти ніколи її не бачив, вона ніколи не траплялась на твоєму шляху, тільки бачив на телеекрані й тихо в душі співчував людям, до яких вона прийшла. Ти зустрічав її у відеоіграх, де завжди перемагав супротивника. То що, як воно? Так само, як ти чув, чи уявляв? Як це насправді?

Особисто я надихнулася книжкою, яка перевернула моє бачення про війну, про Донецьк. Книжка «Донбас – арена війни» Олени Тараненко, в о. завідувачки кафедри журналістики Донецького університету. Цю книжку давно чекали, бо в ній – правда про події в Донецьку. Вона видана в межах інформаційної кампанії «Почути – Зрозуміти – Порозумітись» і проекту «Сприяння плюралізму і діалогу в українському суспільстві». Найважливіше, що це збірка реальних життєвих історій, аналітичних роздумів, філософських висновків, спровокованих ситуацією на Донбасі в 2014–2015 рр. Всі автори з того краю, який змушені були покинути рідні місця.

Це – письменники, поети, фотохудожники, журналісти, які пишуть про пережиті трагедії, про свій досвід усвідомлення війни. Майже всі автори, так чи інакше, є вихідцями з Донецького національного університету — викладачі, студенти, випускники. Цей виш евакуювали до Вінниці, оскільки його приміщення захопили озброєні бойовики у вересні 2014 р.

Важливими вважає навчитись чути одне одного, намагались зрозуміти його позицію чи філософію, а отже, виробити солідарні комунікації в суспільстві. Такий діалог можливий в

Україні, але авторка книжки не впевнена, що таке можливо між двома частинами університету, який розділився під час війни.

Наразі книжка є у вільному доступі в інтернеті, її може почитати кожен, хто хоче знати інформацію від очевидців війни на Донбасі. Паперові примірники можна придбати в Донецькому національному університеті, що розташований у Вінниці.

Прочитавши книжку, я уявила свою історію, своє бачення... Я не з Донецька, не зі Східної України, і не знаю, як це болять... Тому я просто заплюшу очі й уявлю... Тож яка вона? Ця війна?

Тобі закладає вуха. Стає темно в очах. Ти нічого не розумієш. Та знаєш – я на війні. Мамо, пробач. Кохано, чекай. Я йду виконувати свій власний обов'язок перед державою. Все, що було до, набирає найяскравіших барв, а попереду тільки можливість довести «москальському правительству», що їм тут не місце, їм тут не раді. З патріотизмом і сумом ти їдеш, ти їдеш захищати її, кохану неньку Україну, бо без тебе вона б упала на коліна, і хто, як не ти, зможеш її підняти на ноги, вилікувати всі її душевні рани своїми вчинками на благо держави. Ти залишаєш хвору маму, вагітну дружину й маленького синочка. Віриш у те, що Бог про них подбає, і буде у серці кожного.

Ти повертаєшся назад і бачиш все те, що колись тобі здавалось цього мало для повного щастя. Мама біля тебе, жива, хоч і хвора, але головне, що жива. Дружина, яка кохає тебе до безтями, і ти без неї життя не уявляєш. Син, який так схожий на твою жінку, але характером чистий ти, такий ж хоробрий, трошки впертий і вже на свій малий вік готовий захищати свою родину й Україну. У тебе через 5 місяців народиться донечка, яка буде сидати тобі на колінка, цьомати тебе в щічку і казати, як сильно тебе любить. У тебе улюблена робота, до якої ти так довго прагнув, і так багато працював, щоб досягнути всіх цілей. Ти щаслива людина, ти маєш все. Лише одне, твоя держава з кожним днем страждає все більше і більше. Хто, як не ти, повинен рятувати її від відчаю? Тільки ти, хлопче, тільки ти.

Та хто потім потурбується про те, коли ти повернешся додому без ноги й руки? Хто подбає про тебе, хто оплатить твоє лікування? Дружина з двома дітьми на руках? Якою б суворою реальністю не була, чи повернешся ти взагалі? Хто потурбується про твою сім'ю? Прикро взагалі про це думати. Та зараз таке життя. Це життя схоже на два боки монети.

Розриви від снарядів, кулеметні черги, артилерійські залпи... Такий вигляд має схід української держави. Молоді хлопці зі зброєю в руках помирають у бою, помирають, бо хочуть жити у вільній країні, країні, яка проходить етап свого становлення, в якій сильний б'є слабого, де гроші стали найважливішою цінністю, де людське життя перестало щось значити.

Вони прагнуть змін, відчувають, що, нарешті, саме вони можуть змінити таку рідну їм країну. Сотні людей у чергах до військкоматів, тисячі добровольців, безліч волонтерів та мільйони матерів та жінок, які перед сном читають молитву, адже завтра його може не стати. Такий вигляд має країна. Вона знедолена, покалічена та розбита війною. Війна стала національною ідеєю, війна це те, про що думає кожен у цій країні.

Ще вистачає «героїв», котрі через свій власний егоїзм утікають від відповідальності перед власною країною. Які біжать з України далі, ніж бачать. Які втікають з держави, коли у нас чи не найгірші часи настали. Що ти, людино, робиш? Мене болить моя земля, коли її топчуть байдужі до неї. Мене дратує, коли довкола мене хтось починає тему про втечу за кордон, чи починає сповідувати марксизм. Ніхто не заважає тобі пізнавати культуру інших держав так само, як ти можеш спілкуватися з іншими сім'ями, відвідувати їх. Ну але ж не тоді, коли кожна людина важлива й потрібна, щоб перемогти ворога. Куди ти втікаєш? Чого варта людина, яка в серці відреклася від рідного заради добробуту, здобутого іншими людьми у СВОЇХ країнах? Яким би він не був. Не будь зрадником! Не сором Україну! Зроби таке ж хороше у себе! Тож як би так

не було, люди завжди різні, і погляди в кожного завжди різні, на жаль. Та я впевнена....

Читаючи книжку, здається, ніби це все з тобою відбувається. Хоч інколи й сама кричиш у телевизор, коли бачиш, як у Донецьку хтось горланить за Росію, що накликали самі собі біду. А потім заспокоюєшся і розумієш, що, ну є такі люди, і цих «безпомічних» людей дуже мало. І що, справді, і в Східній Україні є справжні патріоти, які люблять свою Батьківщину навіть більше, ніж ми собі можемо уявити. Ця збірка творів показує, наскільки сильні ці люди, як важко вони переживають втрату своєї Землі, як помилились у тому, що не вийшли на Майдан в Донецьку, як у Києві, як страждають від втрати близьких людей, та найголовніше, що їх сильний дух не дає їм покладати рук, а вірити і боротись, що і в Східній Україні буде справжня, вільна, незалежна Україна. Дякуючи їхнім творам – я теж у це вірю!

Вірю. Та що там. Я впевнена, що незабаром ця війна закінчиться. Вона ж завжди колись закінчується, хіба ж ні? І наші герої повернуться до своїх родинних гніздечок і заживуть найщасливішим життям у вільній та незалежній державі.

Ти виходиш із поїзда і бачиш на пероні найрідніших тобі людей, сльози накочуються, хочеться кричати від радощів, обняти так сильно, наскільки вистачить сил, притулити до себе своїх двох дітей і знати, що ти свій борг Україні віддав, ти зробив її вільною, ти дав їй крила і вона неодмінно тобі віддячить.

РОМАНЕНКО Катерина

**ДУКЛЯ – МАЛЕНЬКЕ СЛОВО,
ВЕЛИКЕ ЗНАЧЕННЯ**

Кушнір О. В. Преса українців Словаччини: літературно-мистецький і публіцистичний журнал «Дукля» (Пряшів, 1953–2004 рр.) : моногр. / О. В. Кушнір. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – 180 с.

Це чудернацьке слово «дукля» я зовсім нещодавно почувла вперше і навіть здогадок не мала про його значення. А воно дуже багатозначне! Це – місто в Підкарпатському воєводстві Польщі, адміністративна одиниця з центром у цьому місті, назва станції Одеської залізниці та колишнього селища у Вінницькій області; так називалося середньовічне південно-слов'янське князівство і саме так скорочено називають Дукельський перевал у Карпатах на кордоні Словаччини й Польщі. А ще – це часопис українців у Словаччині.

Ось і дійшли до найважливішого. Цей літературно-мистецький і публіцистичний журнал виходить вже понад 60 років! І саме він у монографії Оксани Кушнір «Преса українців Словаччини» став центром уваги.

«Друковані видання нацменшин виступають важливим документом складного буття громади. Відіграють провідну роль у збереженні її етнічної, культурної та релігійної ідентичності», – пише дослідниця важливого явища діаспорної української преси в Словаччині журналу «Дукля». А він, до речі, є органом Української філії Спільки словацьких письменників.

Українська діаспора в Словаччині сконцентрувалась на Пряшівщині (північний схід країни), і саме тут утворився такий собі наш культурний центр, вийшов у світ і продовжує існувати український щомісячник із чудернацькою назвою.

Автор передмови до книжки Юрій Бача (словацький науковець-україніст, письменник, публіцист, професор літературознавства Пряшівського філософського факультету Університету ім. П. Й. Шафарика) зазначає, що історична доля пряшівчан визначила для них роль посередника у взаєминах між Україною і Словаччиною. Тож у журналі «Дукля» мають проглядатися це посередництво, тон і динаміка цих стосунків. Цікаво, що сам Бача за відомостями з додатків авторки також дописував до журналу в другий період його існування (кінець 50-х – 60-ті рр.), і його матеріали О. Кушнір також аналізує та використовує для власного дослідження. Публікували у «Дуклі» і його книжки: документальна, художня проза, публіцистика.

Авторка ще у вступі подає історичний контекст україно-словацьких стосунків. Це і сусідство, і співжиття в складі різних держав (Угорщини з XI ст. чи Австро-Угорської імперії у XVI – XVII ст.), взаємні намагання захистити свої національні інтереси. Цим ми схожі! До того ж, після чергового поділу Європи у 1945 р. значна частина закарпатців залишилася жити в Чехо-Словаччині.

У певний час після приходу сюди радянської влади засобом зростання українськості залишалася громадська періодика. Авторка стверджує, що преса українців у Словаччині загалом допомагає їм інтегруватися в панівне суспільство і водночас пов'язує з рідними землями.

Оксана Кушнір не лише аналізує часопис «Дукля», а й концентрує навколо нього іншу емігрантську пресу Словаччини, а особливо ту, що стосувалася українського письменства. Такий погляд на проблему значно розширює її бачення, подає контекст. На цій перевазі дослідження також наголошує Ю. Бача. Він зазначає, що дослідниця опрацювала 286 примірників журналу «Дукля» (1953 – 2004 рр.). А це було лише частиною всієї роботи.

У монографії є три великих розділи, які разом становлять цілісну картину щодо вищезгаданого журналу «Дукля» та, ча-

стково, стану української преси на землях сусідньої держави. У першому розділі «Журналістика українців Словаччини в контексті міжкультурної комунікації» авторка подає обґрунтований опис своєї бібліографії, робить екскурс у минулі дослідження міжнародного (у тому числі й пресового) діалогу між державами, дає інформацію і про більш-менш сучасні дослідження, яких, виявляється, у заданій темі недостатньо.

Про пресову міжнаціональну комунікацію тут окремий підрозділ. Детальний опис із назвами словацьких та українських видань та матеріалів одне про одного та одне для одного. Особливу роль тут відіграє частина про становлення української журналістики на теренах Словаччини. У Пряшеві вона почалася з газети «Наше отечество». Дослідниця подає історію створення та етапи розвитку журналу «Дукля», тираж якого спочатку становив лише 1 тисячу примірників.

Розділ «Література та літературна критика журналу «Дукля» відкриває читачам монографії текстове наповнення журналу. Мова йде про поетичні, прозові та літературно-критичні роботи, які виходили у світ на сторінках часопису. Ранні зразки, опубліковані там, за висновками авторки, були копіями українських радянських творів, а отже, були політизованими на радянський лад. Автори тоді вважали своїм покликанням відображати дійсність. Це – так звана література факту, як називає її О. Кушнір, посиляючись на інше джерело. Але далі зазначено, що з 60-х рр. усе починає змінюватись і на перший план виходять загальнолітературні ідейно-мистецькі норми. Так у журналі з'являються і власні місцеві спроби художнього слова.

Для наочності та можливості відчутти ці тексти авторка подає уривки поетичних творів, назви та цитати із прозових та літературно-критичних робіт, а до них додає власні аналітичні висновки та коментарі. Усе це вона не розбиває за періодами якимись явними виділеннями чи підзаголовками. Хоча, можливо, зробити такий поділ було б доцільно.

У третьому розділі О. Кушнір подає жанровий аналіз, але не сухих інформаційних жанрів, а тих, що справді можуть містити в собі глибший зміст. У журналі «Дукля» це, зокрема, рецензії, аналітичні статті, портретні нариси, огляди. Дослідниця розглядає їх специфіку, різновиди. Вартими особливої уваги є модифікації жанру аналітичної статті. Авторка дає визначення жанру і зазначає, що найпоширенішими в «Дуклі» за аналізований період були літературно-критичні та полемічні статті.

Звісно ж, у книжці, як і в будь-якому науковому дослідженні, зазначено багато імен (дослідників різних сфер українського та словацького розвитку, авторів опрацьованих статей тощо). Також тут невимірна кількість посилань, що свідчить про ґрунтовність та глибоке опрацювання теми. Додається до самої монографії й вагома бібліографічна частина, на яку, власне, і йдуть ті посилання. Серед використаних для аналізу джерел, що послужили теоретичною базою, є і наукові праці, і публікації в журналах, і матеріали наукових конференцій. Їх цілих 296. О. Кушнір вивчила роботи як українських, так і словацьких авторів.

Очевидно, для створення цієї монографії пророблена колосальна робота пошукового, аналітичного, зіставного характеру, а тому невеликі погрішності у викладі можна пробачити. Тема описана комплексно й торкається не лише самого журналу. Вона справді є цікавою для українського журналістознавства та історії української журналістики. Таке дослідження дає можливість глибше побачити специфіку преси української діаспори в сусідніх слов'янських країнах, чий народи з різних історичних причин близькі нам по духу.

Але тим, хто зацікавиться дослідженням та загориться ідеєю розширити свої знання про українсько-словацькі стосунки, заглибившись у тематику та жанрологію журналу «Дукля», дістати книжку буде непросто. На жаль, її наклад невеликий – 300 примірників. А знайти монографію можна в бібліотеках.

САТАНОВСЬКА Любов

ТВОРЧА ПОЛІФОНІЯ

*Рецензія на альманах «Святий Володимир»
(2013 / 2015. – № 18/20)*

Альманах «Святий Володимир» – літературно-художнє видання студентів Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. У ньому подана творчість різних жанрів та різної тематики: авторська поезія, проза, психологічні ескізи, замальовки, есеї та навіть переклади.

Кожен випуск цього видання – це неповторна сторінка, що відображає багатоманітність творчих уподобань студентів і викладачів університетів із всіх куточків України – з Луцька, Запоріжжя, Полтави, Сум, Чернівців та інших освітніх центрів України. Не залишаються й поза увагою ті люди, які просто захоплюються та намагаються оволодіти майстерністю пера – на сторінках «Святого Володимира» вони мають можливість представити свою творчість, незалежно від віку, місця навчання та проживання. Для декого з авторів публікації в альманасі вже стали доброю путівкою у майбутнє, адже вони дістали унікальну можливість проявити свої здібності й таланти в досить масштабному проєкті, який не може не зацікавити читача.

Випуск 18/20 (2013–2015 рр.) вийшов під гаслом «Поліфонія», що в трактуванні музичної термінології означає багатоголосся, в якому окремі мелодії мають самостійне значення, але зберігають при цьому рівноправність голосів. І справді тут зібрано творчість авторів різних соціальних груп, вікових категорій, а також різних поглядів й уподобань.

Актуальність випуску та альманаху в цілому полягає в тому, що він об'єднує в собі творчу діяльність певної групи людей, яка згуртована, по суті, любов'ю до літератури, до творчості, до самовираження... По-перше, студенти мають можливість

публікувати свої літературні шедеври, навчаючись в університеті, їм не потрібно шукати редактора, який би оцінив їх можливості. По-друге, викладачі мають можливість також творчо себе проявляти, співпрацюючи зі студентами. По-третє, митці з усієї України можуть прилучитися до творчого колективу «Святого Володимира», тим самим реалізуючи себе як творчу особистість й одночасно розширяючи межі своєї комунікації.

Випуск альманаху складається з певних рубрик, зокрема: *поезія* – окремо студентів та викладачів КНУ імені Тараса Шевченка та окремо студентів та викладачів університетів з інших куточків України. Сторінку поезії відкривають вірші викладачки КНУ імені Т. Шевченка Ольги Ольхової: «Ти зцілуй із мене смак / тих, хто був до твоєї ери. / Усі докази знищ поза тобою тривань...».

Поетичну сторінку продовжує викладач Сумського державного університету Василь Чубур: «Ти розсіяла в світі Росію, Від брахманських Карпат до Курил, І навчаєш мене, як росину, Підніматися вгору й без крил. І не лячно — все глибше, все вище, Лячно глянути ген за Поріг, Де стоїш Ти на тому вітрищі, Що збиває і всесвіти з ніг» («Україні-Русі», громадянська лірика).

Також у розділі подано вірші студентів та викладачів Класичного приватного університету (м. Запоріжжя), Полтавського педагогічного університету ім. В. Г. Короленка, Дрогобицької духовної семінарії тощо.

Прозу подано в альманасі за тим же принципом: від оповідання «Весна» та казки «Одна пригода у Марноляндії» студентки-журналістки Ани Море; продовжується творчістю студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, наприклад, новелою студентки Тетяни Бокотюк «Таємнича панна». У «Перекладах» опубліковано уривок із фентезі англійського письменника Террі Пратчет «Зсув по пошті» студентки Інституту журналістики Аліни Нікуліної, або ж переклад пісень одного з найпопулярніших співаків у Хорватії

Марка Перковича під авторством студента Інституту філології КНУ імені Т. Шевченка Максима Різника.

У розділі «Критика та есе», наприклад, Владислава Костенка, другокурсниця Інституту журналістики, в есе «Навироріт» міркує про деформовані цінності молоді, яка все більше турбується про матеріальне, а не про духовне...

Якщо із поезією та прозою все зрозуміло – досить стандартний підхід до оформлення тих чи інших поетичних думок, то з перекладами, есеями та критикою зовсім інша річ – це значно глибший та не надто поширений серед студентів, наприклад, вид діяльності, який однозначно свідчить про те, що студентська творчість розвивається та стає все глибшою. Те ж саме – із есе та рецензіями, які дають можливість ознайомитися із аналітичною та критичною сторонами певного явища. Видань, шпальти яких заповнені прозою та поезією – забагато; а от видань, які поєднують у собі прозу, поезію, рецензії та переклади (з білоруської, литовської, хорватської та англійської мов) – не надто велике розмаїття.

Як бачимо, поліфонія справді звучить. Звучить вона в багатоголоссі, де воєдино зливається кожен неповторний голос, кожен із яких нашіптує нам свої неповторні думки, ідеї, літературні надії...

ГРИГОРИШИНА Сабіна

**ЗІ СКАРБНИЦІ ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ**

Obraz: scientific journal / ed. by. N. Sydorenko, O. Tkachenko; Institute of Journalism of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Sumy State University. – Kyiv ; Sumy, 2015. – Is. 2 (17). – 120 p.; Журналістика: наук. зб. / за ред. Н. Сидоренко. – К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 14 (39). – 200 с.

Унікальність нелегкого шляху українського націєтворення та становлення державності полягає в тому, що він пролягав не через політичну трибуну, як у переважній більшості інших країн, а через гостре перо небайдужих, із яскраво виявленою патріотичною громадянською позицією вітчизняних публіцистів та літераторів. Вони свого часу становили журналістську еліту нації й доклали максимум зусиль, аби через шпальти видань нести народові ідеї української соборності та самоідентифікації. Саме тому українська журналістика та її історія мають колосальне значення для нашої країни й, крім того, вони завжди відігравали надзвичайно важливу роль у процесі формування України як самостійної держави з окремим народом та самобутніми традиціями, звичаями, мовою. А влучна, різка, часом нищівна критика, властива текстам таких видатних публіцистів, як Сергій Єфремов, Володимир Самійленко, Іван Франко, Борис Грінченко та ін., багато в чому відповідає сучасним реаліям. Тому дослідження матеріалів у сучасній науковій періодиці на тему історії української журналістики є надзвичайно актуальним.

В обраних джерелах у період за 2014–2015 рр. було виявлено чимало публікацій з історії вітчизняної журналістики. У рецензованих текстах об'єктами дослідження автори обирали

видання як загальнотематичні, універсальні, так і вузькоспеціалізовані (медична преса), тематичні (науково-популярні, літературно-художні) у період від середини ХІХ до початку ХХІ ст.

У збірнику «Журналістика» А. Волобуєва у статті «Тематичний контент літературно-художніх часописів Києва 1918–1941 рр.» вивчає особливості видань, що утворилися в 20–30 рр. ХХ ст. та більшість з яких було знищено в період «розстріляного відродження». Дослідниця зазначає, що за згаданий проміжок часу найбільше літературно-художніх часописів у Києві вийшло в 1919 й 1918 рр., а найдовше виходили видання «Західня Україна», «Літературна газета», «Літературний журнал» та «Радянська література» (рекордсменом стала «Літературна газета», що виходила майже 14 років!). Також авторка виявила оригінальний підхід до опрацювання матеріалу та створила власну систему умовного поділу тогочасної літературно-художньої преси, до якої увійшли а) прорадянські видання, б) проукраїнські (за національне відродження) та в) ті, що схвально ставилися до змін у суспільстві, та не сприймали радянську владу. Публікація містить також багато іншої інформації – про те, які основні жанри використовували в згаданих виданнях (домінували літературні жанри), якими були їхні недоліки (брак чіткої рубрикації), тексти яких видатних публіцистів найчастіше друкували (С. Єфремов, М. Зеров, І. Огієнко, С. Петлюра, Є. Гуцало та ін.), – і подана вона структуровано, логічно, з власним авторським підходом. У висновку дослідниця глобально переосмислює весь опрацьований матеріал і зазначає, що літературно-художні часописи Києва 1918–1941 рр. відображали розлад та хаос тогочасної ситуації в країні, тобто стали відображенням не лише культурницької сфери життя України, а й віддзеркаленням нашої країни на роздоріжжі – адже, по суті, саме в такому стані вона була в період між двома світовими війнами.

У цьому ж часописі О. Дубецька в публікації «Науково-популярна періодика Херсонської губернії 1904–1917 рр.» досліджувала тематичну регіональну українську пресу в період

перших двох десятиліть ХХ ст. У статті, застосовуючи глибинний аналіз, фахово подано основні моменти розвитку науково-популярної періодики Херсонської губернії. Зокрема, дізнаємося, що найдовготривалішим часописом з обраної тематики став миколаївський журнал «Физик-любитель» (1904–1917), вийшло 13 томів, 232 номери; іншими провідними тематичними виданнями були «Электричество и жизнь», «Завоевание воздуха», «Астрономическое обозрение». Крім того, науково-популярні матеріали друкували і в літературно-художніх журналах («Порывы»). У підсумку О. Дубецька зазначає: «... на території Херсонської губернії (крім Одеси) функціонувало дев'ять періодичних видань науково-популярного характеру або з компонентом наукового висвітлення». Загалом стаття є надзвичайно інформативною та пізнавальною. Завдяки величезній кількості опрацьованих джерел з вітчизняних та зарубіжних бібліотек у матеріалі подано велику кількість інформації, при цьому вона впорядкована логічно, з хронологічними переходами від одного до іншого тематичного видання.

В «багатомовному» збірнику «Образ» (статті тут подано англійською, німецькою, французькою, польською мовами) В. Садівничий, О. Сушкова та О. Чуйко опублікували статтю «Theoretical and Academic Subject of Medical Press of Naddniprovska Ukraine in Middle XIX-th – Early XX-th centuries» («Теоретично-академічна тематика медичної преси Наддніпрянської України середини ХІХ – початку ХХ ст.»). Об'єктом дослідження науковців стала вузькоспеціалізована преса та її особливості. Як уважають автори, вона була спрямована переважно на фахівців та недоступна для масового споживача через академічність змісту (основні теми – експериментальні дослідження у сфері ботаніки та різних галузей медицини, а також вузькопрофільні доповіді на маловивчені або невідомі досі теми провідних тогочасних науковців – В. Бахтерева, М. Введенського, С. Ложечкіна, І. Мечникова, С. Навашина та ін.). Серед найбільш поширених медичних часописів у період,

що досліджувався (1860–1920), були: «Архив психиатрии, неврологии и судебной психопатологии» (1883–1895), «Вопросы нервно-психической медицины» (1896–1905), «Труды Киевского психиатрического общества» (1898–1900)», «Выстник офтальмологии» та ін. Стаття справляє сильне враження, а професійний виклад даних із суто вузькопрофільної тематики виявляє глибинну обізнаність авторів у медичній царині. Можливо, певні питання в іноземця може викликати порядок перекладу деяких моментів на кшталт «Naddnipryanska Ukraine» чи «Vestnik oftalmologii», проте це є суто технічні деталі, які легко можна скоригувати. Загалом же публікація є цінним здобутком у сфері українського журналістикознавства й дасть чимало корисної інформації унікального змісту як вітчизняному, так і зарубіжному науковцю.

У тому ж виданні Н. Сидоренко у публікації «Projection of the Ukrainian Press of the early twentieth century (periodicals and language in Ukraine)» («Проекції української преси початку ХХ ст. (періодика та мова видань в Україні)»), порівнює вітчизняну пресу сучасну й ту, що існувала близько 100 років тому. Авторка робить висновок: чимало реалій, котрі виявлялись у періодиці початку ХХ ст., залишилися актуальними донині. Безсмертна фраза І. Франка «Ми мусимо навчитися чути себе українцями» та вислів Є. Чикаленка «Любити Україну не тільки до глибини серця, а й до глибини кишені» й сьогодні не були б зайвими на наших білбордах. Майже чверть століття минуло з моменту здобуття незалежності нашої держави, а ми й досі не можемо дати чіткої відповіді на запитання «Як стати українцями? В якій Україні ми хочемо жити?».

Тут справді мусить замислитися кожен. Ми досі маємо переважну більшість заангажованих, заполітизованих ЗМІ – замість громадських, які б допомагали суспільству формувати свою думку та розвиватися. Що ж стосується гарного, якісного видання українською – його і вдень зі свічкою не знайти. Цей висновок дослідниця підтверджує конкретним фактажем,

зокрема такими даними: аналітичних тижневиків / місячників рідною мовою маємо всього 2; глянцеві жіночі видання всі видають російською; український ринок стихійно заповнює російськомовна література та періодика й спостерігається стабільна тенденція до зростання кількості двомовних – російсько-українських – видань, тимчасом, як стан українськомовної преси стрімко погіршується.

Стаття підкріплена статистичними даними, що викривають реальний стан речей у сфері української періодики (з 31 000 зареєстрованих видань насправді існує та функціонує всього 3 000 одиниць періодики – тобто, 1/10 від заявленого). Н. Сидоренко філософськи осмислює зібрану кількість інформації й у підсумку висловлює думку, що гіркі уроки минулого фактично пройшли даремно і знову й знову повторюються зараз «безвихідні ситуації», що (за думкою Франка), перебувають «поза межами можливого». Тож твори, написані понад сторіччя тому, не втрачають своєї актуальності й нині. У цілому стаття гарно розкриває стан сучасної української періодики, завдяки поєднанню автором публіцистичних прийомів (наприклад, порівняння) із науковим стилем інформація сприймається доволі легко, а, здавалося б, сухі статистичні дані органічно вплітаються в канву публікації; при цьому наявний екскурс в історію вітчизняної журналістики, і завдяки цьому історичному бекграундові висновки про сучасні реалії сприймаються виразніше й динамічніше, крім того, дають чимало приводів для роздумів.

Отже, всі згадані матеріали, опубліковані в сучасних наукових збірниках, тим чи іншим чином причинилися до розвою вітчизняного журналістикознавства та глибшого вивчення й дослідження історії української журналістики зокрема.

Як бачимо, сучасні науковці чудово усвідомлюють важливість історії журналістики та її ґрунтового, аналітичного дослідження не лише в науковій сфері, а й у житті нашого народу та країни. Тенденційним для матеріалів з історії української журналістики в сучасних наукових збірниках є: а) роз-

маїтість об'єктів дослідження (від універсальної до спеціалізованої преси); б) період, що вивчається – переважно середина ХІХ – початок ХХІ ст.; в) наявність власного творчого підходу до висвітлення обраної теми; г) аналітичність, глибинність дослідження питання. Кожен дослідник зробив свій неоціненний внесок, завдяки якому сучасне покоління має змогу оцінити розмаїтість, різнобічність, а часом й актуальність та невмирущість вітчизняної журналістики та її роль у формуванні нашого суспільства та держави. Кожен науковець пропустив через себе колосальну кількість інформації та професійно, віртуозно відібрав найцінніше, найкраще і подав читачеві це найкраще у своєму авторському стилі, під соусом власного бачення обраної теми, внаслідок чого наукова скарбниця поповнилася новими ідеями, які згодом можуть дати поживу для роздумів майбутнім поколінням учених.

БУБЛІЙ Ірина

78 ОСОБИСТОСТЕЙ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Дашкевич Я. Постаті : нариси про діячів історії, політики, культури. – [3-тє вид., виправл. й доповн.] / Ярослав Дашкевич. – Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2015. – 928 с.

«Вірю, що правдива історія України, історія боротьби української нації з окупантами й колаборантами всіх мастей за побудову справді незалежної Української держави буде написана і стане настільною книгою кожного чесного політика, чесного державного діяча, кожного українця».

Цими словами автор «Постатей» завершив свою промову на врученні українськознавчої премії у далекому 1994 р. З того часу сплило чимало води, але баласт проблем історичної науки ми переносимо з десятиліття в десятиліття: вона заполітизована, сфальсифікована і, врешті-решт, невдячна, бо ніхто не поспішає бруднити руки нашим правдивим кривавим минулим. Понад шість років тому пішов у кращий світ і сам Ярослав Дашкевич, однак своєї обіцянки він дотримався і таки написав правдиву історію – історію у постатях.

Доповнене видання «Постатей» побачило світ уже втретє і щоразу збірка нарисів та есеїв повнішала та багатшала. На сторінках збірника – 114 унікальних матеріалів про тих, кому ми завдячуємо своєю незалежністю, і 78 прізвись, які змінили хід історії. Книжка розповідає історію України від Данила Галицького до сьогодення, від родинного дерева Хмельницьких до некрологу, написаного по смерті дружини науковця. Оскільки цей збірник – це складна мозаїка з написаних у різний час статей та розвідок, дехто закидає Ярославу Дашкевичу суб'єктивізм і фрагментарність у підході до вивчення деяких постатей нашого минулого. Так, автора неодноразово критикували за неоднозначне трактування діяльності Михай-

ла Грушевського, Михайла Драгоманова, В'ячеслава Липинського. Та, пам'ятаючи про часту зміну поглядів та ідеологій на зорі незалежності України, можна зрозуміти зміну акцентів у статтях, написаних у різний час.

Наприклад, у тексті доповіді на засіданні товариства «Спадщина» в грудні 1988 р. учений наголошує на політичній діяльності Михайла Грушевського: «Грушевський був головою Центральної Ради і президентом Української Народної Республіки (оплески). Був. Справді був». Нині більшість істориків сходиться на думці, що в УНР посади президента взагалі не існувало, зокрема тому, що цього не передбачала Конституція. Міф про президентство Грушевського походить із середовища української еміграції і виник через складнощі перекладу з французької (голова Центральної ради – *president du parlement*). Однак у той час, коли лунала ця доповідь, думка про його президентство була поширеною в історичній науці, хоча Ярослав Дашкевич доволі різко висловлювався про політичні поразки Центральної ради, особливо антимілітаризм і нездатність вирішити аграрне питання. Та для автора книжки Грушевський, як й інші описані особистості, був «нетрафаретною» людиною, якому не потрібно навішувати жодних ярликів. У пізніших дослідженнях Ярослава Дашкевича Грушевський з'являється вже як історик: дослідник з'ясовує, до якого напрямку в науці він належав – народницького чи державницького. Спершу автор намагається реабілітувати Михайла Грушевського як політика; на початку 90-х рр. у його працях з'являється більше критики на адресу непослідовної політики голови УЦР.

Отже, книжка Ярослава Дашкевича розрахована на певним чином підготовленого читача, який знається на історії нашої держави, принаймні новітній, і розуміє, які передумови впливали на автора під час написання нарисів. Кожен матеріал публікується з датою його появи та необхідними для розуміння тексту виносками. Для людини, яка щиро цікавить-

ся минулим України, «Постаті» стануть справжньою знахідкою: без сухого викладу вже давно відомих істин автор, крім прізвищ, які весь час є на слуху (Павло Тетеря, Іван Мазепа, Євген Коновалець, Андрей Шептицький), відкриває для нас і менш відомих особистостей. Серед них – дипломатичний агент шведського короля Захарій Гамоцький та його зустрічі з Богданом Хмельницьким, вірменин-збирач українського фольклору Садок Баронч, Василь Вишиваний (він же ерцгерцог Вільгельм Габсбург). Матеріали про деяких діячів об'єднані в добірки, адже авторові вдалося зібрати багато статей та есеїв про Гійома Лавассера де Боплана, Івана Крип'якевича, родину Шухевичів.

Можна довго сперечатися, хто ж творить історію – окремі особистості чи народ, однак вивчати історію через життєписи окремих особистостей важливо і потрібно, а «Постаті» Ярослава Дашкевича стануть у цьому найкращим другом та супутником.

ЮРЧИК Юлія

МАЙСТРИ ІСТОРИЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

*Брати Капранови. Мальована історія Незалежності України /
Брати Капранови. – К. : Гамазин, 2013. – 80 с. : іл.*

Здається, балуваного читача ХХІ ст. уже нічим не здивуєш. Найфантастичніші інновації у сфері книговидавництва сьогодні сприймаються як звична тривіальна частина науково-технічного прогресу. Pocketbook, інтерактивні та аудіокниги, буктрейлери – з кожним роком ми отримуємо все більше варіацій того, що в нашій пам'яті завжди було сталим. Так, книга за весь період свого існування невпинно видозмінювалася, підлаштовувалася під настрої епохи й безапеляційно виконувала примхи свого улюбленого читача. Її форма, як і її зміст, постійно модифікувалися, намагаючись задовольнити потреби потенційної аудиторії. Поєднати та гармонізувати усі складники завжди було не просто: не підвести автора й знайти вдалі ілюстрації, врахувати смаки читача й підібрати доречну колористику, не переборщити з тиражем та кеглем – стільки нюансів щоденно обговорюються мільйонами видавців, які хочуть, щоб їхнє дітище знайшло собі притулок на книжкових полицях найвибагливіших читачів.

Бувають і випадки, коли самі автори майбутніх бестселерів замислюються над загальною концепцією своєї книги – від способу подачі інформації в ній і до шрифтів підзаголовків в книзі. Вони добре розуміють, що будь-яка деталь має свій посыл, привертає увагу й вказує на те, що людина тримає в руках не просто набір сторінок, а витвір мистецтва.

«Ми – Брати Капранови.

Ви – наш улюблений читач.

Ми любимо наших читачів з трьох причин:

По-перше, без вас не існує нас. Письменник без читача – все одно що детонатор без гранати – клацає, але не вибухає.

По-друге, без читача не існує книжки. Непрочитана книжка – це просто стосик задрукованого паперу. І тільки в голові читача вона перетворюється на твір мистецтва.

По-третє, український читач – найкращий у світі. У цьому ми переконуємося щоразу, коли випадає поспілкуватися».

Можливо, саме сукупність цих трьох причин, а також безперечна майстерність братів Капранових, подарували книжковому ринку України неймовірну книгу, що має назву «Мальована історія незалежності України». Самі ж автори розповідають, що на нові письменницькі звершення їх надихнув син, який ніяк не міг налаштуватися на підготовку до ЗНО. Як зауважив школяр, список князів і гетьманів й чорні діри у сотні років між визначними подіями – запам'ятати непросто. Саме після таких, слід зауважити, виправданих скарг, у братів Капранових з'явилася ідея створити оновлену версію історії незалежності нашої Батьківщини. Більше того, вони навіть припустили, що письменники з подібним завданням зможуть впоратися швидше, ніж історики. Мовляв, не дарма, що перший підручник з історії України написав Пантелеймон Куліш.

Безперечно, перевершити самого Куліша – надто складне завдання, проте братів Капранових подібні складнощі та авторитетні попередники не зупинили. Концепція їхньої книги полягала в тому, аби знайти та підібрати взаємопов'язані історичні факти та події, помістити їх на одну національну канву та подати це все під соусом найрізноманітніших ілюстрацій. Шість художників – Юрко Журавель, Олександр Костенко, Юрій Васін, Олег Коллар, Олександр Бронзов та Роман Барабах – зробили усе можливе, аби візуальний ряд не тільки врізався в пам'ять читача, а й спонукав до глибинного аналізу історичної події чи колізії.

На початку книги автори подали кілька важливих сентенцій: «Історія – це не набір фактів і дат. Це безперервний процес, який не зупиняється ані на мить. Той, хто розуміє його, зможе

зробити правильний вибір сьогодні»; «Вчися пишатися своїми предками, і нащадки пишатимуться тобою. Бо ж українець – не тільки той, чиї діди були українцями, а той, чиї діти будуть українцями».

На створення подібного шедевру у товариства митців пішло цілих два роки. За цей час «команда» «Мальованої історії незалежності України» встигла вибудувати власний специфічний сюжет, перетасувати розвиток дій, поєднати непок'єднані компоненти, попрацювати над джерелами та відмовитися від історичної канонічності. Саме така сукупність дій й дала неперевершений результат. Неординарний підхід допоміг не тільки привернути увагу до книги, а знайти унікальну нішу на полицях історичної літератури.

ПРИСЯЖНЮК Олександра

ІСТОРІЯ ОЧИМА ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»

На українському медіаринку досить важко знайти якісну газету-просвітницю. Видання різного ґатунку переповнюють кіоски. Утім, у кращому випадку знайти інформацію про світову та українську історію можна лише на останніх сторінках. Коли ж нам до рук потрапляє газета «День», у серці оживає надія на вітчизняну пресу. «Ми розраховуємо не лише на інтерес студентів чи викладачів історії, а на всіх тих, хто хотів би нарешті зрозуміти, до якого народу він належить», – зазначила якось головний редактор «Дня» Лариса Івшина. І справді проблеми, що порушують на сторінках газети, можуть зацікавити всіх небайдужих до нашої Батьківщини, незалежно від професії.

Матеріали, присвячені минувшині, публікують у газеті регулярно. Проте тематика і спосіб подання інформації змінюються. Якщо минулого року було багато статей та заміток, що безпосередньо оповідали про перебіг певних подій або про життя значних постатей, то за перші місяці цього року їх стало менше. Складається враження, ніби газета розвивається та дорослішає разом зі своїм читачем. Поставивши свою аудиторію на міцну базу знань, журналісти та публіцисти переводять її на наступний етап. Це глибокий аналіз сутності явищ минулого та проведення паралелей із сучасністю. Це переосмислення та переродження вчорашнього у сьогоднішньому. Часто матеріали пов'язані саме зі вшануванням великих українців або ж відзначенням знаменних дат.

Крім того, газета не лише розширює межі відомого читачам, а й розповідає йому, де ще, крім її сторінок, можна поповнити свою інтелектуальну скарбничку. Такими є, наприклад, матеріали «Що одягали наші прадіди і прабабусі?» (про оновлену експозицію виставки «Традиційне мистецтво українців» у Національному музеї історії) та «Первісний авангард» (про по-

чаток зйомок фільму про найдавніші українські музичні інструменти). Автори «Дня» піклуються про культурне дозвілля своїх читачів, тому відбирають корисні та непересічні події, місця, фільми та літературу.

За майже три місяці на шпальтах газети опублікували загалом 53 матеріали, що прямо або опосередковано стосувалися історії світової та вітчизняної. Серед тем можна виділити такі: давні музичні інструменти, старовинний одяг, злочини Червоної армії; історія Кривого Рогу (фото), дисиденти та шістдесятники, Закарпаття 20-х рр. (фото), вигадана Новоросія, християнство на Київській Русі, архітектура Києва, Акт злуки, Венеційський фестиваль, історія України в живописі, Голокост, історія податків у різних країнах, гайдамаки, історія станції «Академік Вернадський», релігія, історія Глухова, середньовічна Україна, мовне питання, тоталітаризм, критика культу особи, перебудова, Голодомор, архітектурні пам'ятки, Туреччина й Гетьманщина, Січові стрільці, Куренівська катастрофа.

Також багато матеріалів були присвячені конкретним особистостям, серед них: Микола Леонтович, Тарас Шевченко, родина Алчевських, Ян Амос Коменський, Ярослав Мудрий, Борис Мозолевський, Леся Українка, Федір Габелко, Софія Русова, Амвросій Бучма, Іван Мазепа, Гавриїл Костельник, Лесь Танюк, Євген Чикаленко, Володимир Винниченко та ін.

Загалом, найбільше серед публікацій було статей та заміток. Значно менше – інтерв'ю та нарисів. Цікаво, що матеріали потрапляли не лише до рубрик «Історія і Я» та «Україна Incognita», а також до рубрик «Суспільство», «Культура», «День Планети», «День України», «Подробиці», «Українці, читайте!». Більше того, до формування наповнення випусків долучалися і читачі газети. У «Пошті «Дня» також траплялися листи на історичну тематику, що були варті публікації.

НІКУЛІНА Аліна

«ВУЛЄ ВУ ЧАЙОК, МСЬЄ?»

Гримич М. Вулє ву чайок, мсьє? :

повість / Марина Гримич. — К. : Дуліби, 2013. — 84 с.

...Кінець XIX ст. Наш головний герой невдаха-поет Огюст Гівонт у боргах, мов у шовках, тому прямує із Франції вчителювати в ліцей із інженерним ухилом у далекому містечку Оксамитівка Харківської губернії, що загубився на просторах Російської імперії. Підданого іншої держави запросив власник цукрового заводу та засновник ліцею, плейбой, мільярдер, філантроп Павло Іванович Оксамитенко. На власний подив зверхній француз знаходить не забуту провінцію, а маленьке європейське місто з власним укладом життя.

Якщо описувати книгу Марини Гримич «Вулє ву чайок, мсьє?» одним словом, то ним, безперечно, буде «атмосферність». Адже саме цим і полонить читача твір знаної київської письменниці: атмосферою – похитуванням потягу, за вікном якого миготять безрадісні сірі пейзажі Слобожанщини; смаком цукру-рафінаду з чаєм довгими теплими літніми вечорами, запахом млосного ладану в церкві...

Звісно, книги має сюжет і стиль, про які я ще згадаю, але після прочитання запам'ятовуються передусім відчуття і, звісно, зовнішнє оформлення.

Ключову роль у повісті відграє повільний, розмірений ритуал чаювання з пирогами та рафінадом. І описано все це так, що вже після першого розділу ти думаєш лише про те, як тобі раптом неймовірно кортить чаю (чашки три – не менше, ... о, і треба сходити в магазин за рафінадом, дарма, що зазвичай ти не любитель цукру; рафінад – це найкраща штука на світі!..).

Головна ідея книги – відразу на обкладинці:

– Вуле ву чайок, мсьє?

– Ві же ву, страх, як ву...

Неймовірно, але дія роману відбувається не в улюбленому місті всіх українських письменників, особливо, коли йдеться про колишні епохи, – не у Львові, навіть, не в Києві... Марина Гримич обрала дуже нетипову локацію: маленьке містечко на Слобожанщині. Там немає древніх історичних пам'яток, які б свідчили про багате минуле, захопливих пейзажів, там є тільки талановиті й освічені люди, яких не очікуєш зустріти у такій дірі. Оксамитівка нагадала мені про мої рідні місця, адже у нас у Сумах в епоху, описану в повісті, мало не кожне село було “Оксамитівкою». Страшно подумати, на що були б схожі Суми, якби цукрозаводники Харитоненки свого часу не побудували там лікарні, школи, музеї – загалом маленьку Європу. Тож, на мою думку, Оксамитенко – це такий збірний образ європейської проукраїнської еліти початку ХХ століття, якій чомусь не вдалося об'єднати свої “оксамитівки» в один державний організм. Ця книга – ностальгія за тим, що було і що могло б статися. Одним словом, “хруст французской булки» по-українськи...

У книзі “Вуле ву чайок, мсьє?» головне – далеко не сюжет і не персонажі, вагоме місце тут належить дизайну. Художнє оформлення – надзвичайно вдале й абсолютно нетипове. Незвичний формат, невеликий обсяг, фотоілюстрації, вигадливі віньєтки над розділами. Єдине нарікання – подання назви на обкладинці. Якщо вже вкладено стільки зусиль у верстку та дизайн, то варто обрати для ключових слів заголовку якийсь оригінальний, стилізований під епоху шрифт, а не тулити цей жахливо casual Arial дрібним кеглем.

Усі фотоілюстрації, використані в книзі, запозичені з сімейного архіву авторки, а роль заводу Оксамитенків «зіграв» старий цукровий завод у Вінницькій області. А ще вони насправді пов'язані з подіями книги. Це мене приємно вразило,

адже я боялася, що видавець просто рандомно вставить найкрасивіші фотографії, особливо не прив'язуючи їх до контексту. Але ні, коли головний герой розповідає про свою симпатію до доньок Оксамитенка, ви справді бачите двох дівчат у садку, а опис ритуалу чаювання супроводжує фото накритого столу.

«Вуллє ву чайок» з точки зору художнього оформлення – оригінальний проект, навряд, прибутковий і явно не з дешевих. Певно, пані Гримич допомагало й те, що книгу видано в її приватному видавництві «Дуліби».

Але я щиро рада, що письменниці й видавниці все вдалося! Це легка, приємна повість із такою собі bittersweet кінцівкою, якої не чекаєш від книги, що має трохи легковажний вигляд.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a full page of blank, lined paper. It features approximately 20 evenly spaced horizontal grey lines across its entire width, providing a guide for handwriting or typing. The paper itself is a clean, off-white color.

Наукове видання
Журналістика
Щорічний науковий збірник

Випуск 15 (40)
2016

Електронна версія видання:
<http://www.nbuv.gov.ua>
(Наукова періодика України);

Над випуском працювали:

Редактор **Ганна Дзюбенко**
Підготовка електронної версії видання **Олена Рябічева**

Підписано до друку 31.08.2016
Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.
Обл.-вид. арк. 11,3. Ум. друк. арк. 10,55.
Друк різнографічний.
Наклад 200 примірників

Адреса редакції:
04119, м. Київ, вул. Мельникова, 36/1,
Інститут журналістики, кімн. 104-105,
тел. 481-45-48, факс: 483-09-81.
e-mail: vydav_group@ukr.net

Надруковано в навчально-поліграфічному центрі
Інституту журналістики
до Державного реєстру ДК № 3062 від 17.12.2007.